

QIRIMTATAR TILI

Öğretici kitap

QIRIMTATAR TİLİ

Öğretici kitap

Harkiv
«Folio»
2020

UDK 811.512.145(075)
S44

Abibulla Seit-Celil
Qırımtatar tili. Öğretici kitap

Bediyy resimleştirüv
O. A. Gugalova-Meşkova

Seit-Celil A.
S44 Qırımtatar tili: Öğretici kitap / Abibulla Seit-Celil; süsleyici
ressam O. A. Gugalova-Meşkova. — Harkiv: Folio, 2020. —
288 s.: res.
ISBN 978-966-03-9239-7.

Bu derslik qırımtatar tilini em ana tili, em de çetel tili olaraq **başlangıç** ('sıfır') seviyeden **B1 ('Sıñır')** seviyesine qadar öğrenmek için ayırıp yazılğan. Derslikniñ malumatını menimserek, talebe qırımtatarca laf ete, oquy, yaza ve 'Tanışuv', 'Tışqı qıyafet', 'Tabiat', 'Qoranta', 'Begengen şeylerim', 'Oquv', 'Raatlanuv' kibi ve dig. qonuşuv mevzuları çerçivesinde dinlegenni añlay bile. Malumat qonuşuv ve bilgi elde etüv yanaşuvları esasında berile ve 37 derske bölüne.

Derslikniñ mündericesi talebelerni aliy oquv yurtlarınıñ azırlav bölükleri için Oquv programmasına esaslandırıp ve D. Mazurik tarafından azırlanılğan 'Ecnebiyler için ukrain tili. Adım-adım' dersliginen keliştirip, em de tercime vastasinen (demek, luğatnı artıq kullanmağa vaqıt ayırmamaq için) işniñ tezleştirilmesini közde tutıp tertip etilgen. Derslikni gruppalarda öğretüvde ya da ocanen (mesleatçinen) şahsiy çalışuvda, em de uzaqtañ oqutuv esnasında kullanmaq mümkün. Derslik bir tilde yazılğan, bu, ondan aratıl olmağan çoqmilletli gruppalarda faydalanmağa imkân bere.

UDK 811.512.145(075)

ISBN 978-966-03-9239-7

© A.Ş. Seit-Celil, 2020
© O. A. Gugalova-Meşkova,
bediyy resimleştirüv, 2020

Навчальне видання

СЕЙТ-ДЖЕЛІЛЬ Абібулла
**КРИМСЬКОТАТАРСЬКА
МОВА:
САМОВЧИТЕЛЬ**
(кримськотатарською
та українською мовами)

Головний редактор
О. В. Красовицький
Відповідальна за випуск
Т. І. Шкарупа
Художній редактор
О. А. Гугалова-Мешикова
Технічний редактор
Г. С. Таран
Комп'ютерна верстка:
Т. В. Мальчевська
Коректор
І. Б. Чегертма

Підписано до друку 14.05.2020.
Формат 84×108 1/16.
Умов. друк. арк. 30,24.
Облік.-вид. арк. 15,50.
Тираж 500 прим. (1-й запуск 1—50)
Замовлення №

ТОВ «Видавництво Фоліо»
вул. Римарська, 21А, м. Харків, 61057
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5244 від 09.11.2016

Сайт та інтернет-магазин видавництва:
www.folio.com.ua
Електронна адреса:
market@folio.com.ua

Виготовлено у ФОП В. Є. Гудзинський
вул. 23-го Серпня, 27, м. Харків, 61072
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ХК № 269 від 23.11.2010

Münderice

1 ders.	Kiriş söz	4
2 ders.	Ses. Arif. Elifbe	5
3 ders.	Bu kim? Bu ne?	18
4 ders.	Men kímim? Biz kimlérimiz?	25
5 ders.	Men studéntim. Biz studentlérimiz.	30
6 ders.	Men kimim? O, nasıldır? Biz kimlérimiz?	35
7 ders.	Bugün qaysı kün? Şimdi qaysı ay?	41
8 ders.	Men ne yapam? Biz ne yapamız?	45
9 ders.	Men ne oquym? Men kitap oquym!	51
10 ders.	Men bu kitapnı begenem! Men oqumağa sevem!	60
11 ders.	Biz meşğüliyetler yapamız!	64
12 ders.	Men seniñ ağańnı bilem. Biz meraqılı kitap oquymız!	69
13 ders.	Evel men oqudım (oquy edim). Şimdi men raatlanam!	74
14 ders.	Kitap — masada. Kürsü — odada.	79
15 ders.	Tavriya universitetinde. Menim masam üstünde.	84
16 ders.	Yatmaq, oturmaq, turmaq, yürmek ve il.	89
17 ders.	Saat kaç? Saat kaçta?	96
18 ders.	Men qalemnen yazam, dostumnen laf etem, yazıcı olmağa isteyim.	101
19 ders.	Sözler, laflar, laqırdılar.	114
20 ders.	Qayda? Qaydan?	129
21 ders.	Areket etemiz.	137
22 ders.	Biz yapa edik. Biz yaptıq! Biz daa yapacaqmız!!!	144
23 ders.	Areketde — yaşayış!	157
24 ders.	Biz ediyelerni sevemiz!	162
25 ders.	Hayırlaymız. Tileymiz.	169
26 ders.	Fiil — qırımtatar cümlesiniñ başı	174
27 ders.	Aş — işçenlik menbası.	183
28 ders.	Men şe'nim. Men şeñlenem!	190
29 ders.	Ukraina — biz. memlekettir	199
30 ders.	Oquymız ve tekrarlaymız	213
31 ders.	Sağ-selâmet olayıq!	219
32 ders.	Şeer içinde tutacaq yolunı tapuv ve il.	235
33 ders.	Türlü-türlü (başqa-başqa yönelişlerde...) areket etemiz	239
34 ders.	Sebep ve netice aqqında söz yürütemiz ... (ne için? — şunıñ için!)	251
35 ders.	Areketniñ maqsadı ve şartı aqqında söz yürüteyik	256
36 ders.	Vaqt ve yer aqqında laf etemiz ... (ne vaqt? qayda? ve il.)	263
37 ders.	Biz oturıp oquymız ... Oquğan soñ turarmız!	267
İlâve	Oqulğan kitap öğrenilgen qaide ... berilgen imtian!	275
		283

Kiriş söz

*Avdet devriniñ ocalar ocası —
Seyran oca Üseinovniñ aydın hatırasına*

Ğurbetlikte olmağan,
Vatannıñ qadrini bilmez.
Til olmasa, il olmaz.

Atalar sözleri

Til öğretüvniñ ananeviy ve yap-yañı usullarınıñ biri de derslikni qullanuvdan çıqarmay, atta *talebe — derslik — oca* üç basamaqlı añlatuvında derslik esas yerini ala. Til öğrenüvniñ başlangıç devrinde, demek nutuq faaliyetiniñ episi çeşitlerinde til salâhiyetine temel qoyulğanında, derslik müim rol oynay.

‘Qırımtatar tili. Öğretici kitap’ dersligi qırımtatar tilini em daa ögrenmegen, em de bilgileri pekitmege, faalleştirmege, yani qırımtatarca laf etmege, oqumağa, yazmağa ve dinlegen soñ añlamağa ögrenmek istegenler için ayırılıp yazılğan.

Derslikteki oquv malûmatını tolusinen menimsegen soñ, qırımtatar tilini em ana tili, em de ecnebiy til olaraq ögrenen kimse, qırımtatar tilinen umumen qullanabilüvniñ B1 (Sıñır) seviyesine irişe bile. Derslikniñ mündericesi talebelerni aliy oquv yurtlarına azırlav bölükleri için Oquv programmasına esaslanıp ve D. Mazurik tarafından azırlanılğan ‘Ecnebiyler için ukrain tili. Adım-adım’ dersliginen keliştirip, em de tercime vastasinen (demek luğatnı artıq qullanmağa vaqıt ayırma) işniñ tezleştirmesini közde tutıp tertip etilgen.

Buniñ aceti, yaş qırımtatar nesiliniñ bayağı bir qısmı ana tilini ögrenmekten ya marum qalıp, ya da çetel (ukrain, rus) tili vastasinen ögrenmek mecbur olğanlarından da meydanga çıqtı.

Müellifniñ maqsadı — oquyıcı, böyle tercimeli derslik üstünde çalışıp, qırımtatar tilini bam-başqa çeşitine ait olğan tilniñ yaşuvınen, em de şu tilniñ sarf hususiyetlerinden faydalanıp añlatmağanında qandırmaq degildir. (Soñkilerniñ yerine qırımtatar tiline has, mezkûr seviyeye ait izaat, nümüne ve misaller ketirilüvinen körünebilir huqsanlar ‘ödeldi.’) Lâkin müellif daa şuña ümüt ete ki, qomşu tiller tesirinden beñzeşme adisesine oğrayatqanımıznı, yani devrimizge ait meseleni çezmek zarurlıqını, köz ögüne almaqnen beraber qırımtatar tilinde keniş içtimaiy qatlamlarda qonuşabilmek imkânını yaratmaq ve tilimizge has ibarelerini qullanmaq kerekligini de yetkizmek niyeti oquyıcığa añlayışlı olur.

Derslikni gruppalarda öğretmek ya da ocanen (mesleatçınen) şahsiy çalışuvda, em de uzaqtan oqutuv esnasında qullanmaq mümkün. Derslik bir tilde yazılğan, bu, ondan aratıl olmağan çoqmilletli gruppalarda faydalanmağa imkân bere.

Malûmat qonuşuv ve bilgi elde etüv yaşuvı esnasında tizilip, 37 derske ayırıp berilgen. Er bir dersniñ öyle adı bar ki, o, qonuşuv mevzusınıñ mündericesini ifade ete ve

talebeniñ (studentniñ) diqqatını, malûmatnı işlev ketişatında şekillenecek ya da qırımtatar tiliniñ belli bir müim çizgisini kösterecek nutuqtaki qullanabilüvge doğrulta.

Derslik oqutuvniñ ilmiylik esasına, em de ardı-sıralıq, ilerilev ve bütünleştirüv talabına izçenli keliştirip berilgen. Ders:

- qonuşuv ve sarf (grammatik) maqsadı;
- mevzuğa ait sözler;
- qonuşuv maqsadına ait dialoglar;
- dersniñ yañı sözlerini çoqmanalıq ve sarf ceetlerinen menimsemek için işler;
- sarf aqqında shema ya da küçük metinli izaat ile resimler körünişinde malûmat;
- sarf çevikligini şekillendirmek için ögrenilgen sözler esnasında iş ve qonuşuv imselleri (modelleri);
- qonuşuv maqsadına ait metin(ler);
- icadiy vazifeler ve talebe (student)lerniñ mustaqıl çalışmaları için vazifelerden ibaret.

Diqqat! / Malûmat kâğıtı / NB! şiarları altındaki qoşma izaat bütün oquv malûmatınıñ müitinden keçe ve studentke ögrenenni vaqıt ile mustaqıl tekrarlamaq için hızmet ete.

Derslikte ileride Ukraina (ya da diger bir memlekette) tasıl aluvnen ya da zenaat faaliyetinen bağı diger arzularını yerine ketirüvge doğrultılğan oqutuv esası esapqa alınğan. Oca, talebelerniñ esas oquv maqsadı — qırımtatarlarınñ ana tili türkiy tillerniñ esas hususiyetlerini eñ keñ qavrap alğanı sayesinde, qonuşuv ihtiyacını çeşit türkiy milletler arasında, türlü saa ve allarda teminleybilgen menimsevnı açıq-aydın añlağanlarına irişmek kerek.

Derslik qırımtatar ve ecnebiy talebelernen, cetelden kelgen oquyıcılarnen çalışuvda sinap baqılğan.

Soñki 6 yıl içinde Qırım etrafında ve qırımtatarlar arasında olıp keçken ve tillerinde, medeniyetlerinde akis olunğan aqibetlerni diqqattan almay, atta seslenmege ve bunen birlikte namlı ocalar ve meslekdeşlerinden alğan bilgilerin paylaşmaq ihtiyacını, kerekligini duyaraq, müellif, şu derslik üstünde doğrudan-doğru 3 yıl devamında çalışıp, ocaliq tecribesini Sizge, sayğılı oquyıcılar, avale etmege cesaretlendi. Em, Ukrainada resmen tanılğan latin elifbesi esnasında qırımtatar tilini keniş dairege ilkide taqdim etkeni aqlından çıqarmay, bütün mesüliyetlikniñ şuurına bara da, Siziñ sağılam, faydalı tenqidiniñizni selâmlay.

1 ders

SES. ARİF. ELİFBE

Laqırdı mevzusu: Körüşüv

Sarf: Qırımtatar elifbesi. Ses ve arifler

1. AQILDA TUTUŇIZ:

Qırımtatar elifbesi 31 ariften ibaret. Yazıda olarnı 8 sozuq ve 23 tutuq ses ifadeley.

büyük	küçük	adı	büyük	küçük	adı
A	a	A	M	m	Me
B	b	Be	N	n	Ne
C	c	Ce		ñ	Ñe
Ç	ç	Çe	O	o	O
D	d	De	Ö	ö	Ö
E	e	E	P	p	Pe
F	f	Fe	R	r	Re
G	g	Ge	S	s	Se
Ğ	ğ	Ğı	Ş	ş	Şe
H	h	He	T	t	Te
I	ı	I	U	u	U
İ	i	İ	Ü	ü	Ü
J	j	Je	V	v	Ve
K	k	Ke	Y	y	Ye
Q	q	Qı	Z	z	Ze
L	l	Le			

Malumat kâğıtı

Ekseriyette bir arif bir sesni ifadeley.

H arfi eki türlü sesni ifadeley bile:

1) teren til arfi *h* sesini: *halq*, *ahır*, *ruh*;

2) farıngal *h* sesini (alınmalarda rastkelir, latin elifbesine keçüv devrinde yazılışı ve telâffuzı eki türlü ola bilir): *meramet* (*merhamet*), *Alla* (*Allah*), *sana* (*sahna*).

â arfi elifbege kirsetilmegen, çünkü arap ve fars tillerinden alınğan sözlerde dâima yımşaq *g*, *k*, *l* tutuqlarından soñ kelgen ög sıra *a* sesini ifadelemek için qullanıla: *kâr*, *tükân*, *lâkin*.

Qırımtatar elifbesi

Aa Bb Cc Çç Dd Ee Ff
Gg Ğğ Hh Iı İi Jj Kk Qq
Ll Mm Nn ñ Oo Öö Pp
Rr Ss Şş Tt Uu Üü
Vv Yy Zz

1 ders. Ses. Arif. Elifbe

2. DİNLEÑİZ VE TÉKRARLAÑIZ:

[a]	a-a-a	a-e-e	a-i-a	a-a-ı
[e]	e-e-e	e-i-e	e-a-a	e-e-i
[ı]	ı-ı-ı	ı-ı-u	ı-a-ı	ı-ı-a
[i]	i-i-i	i-i-ü	i-a-e	i-i-e
[o]	o-a-o	o-u-u	o-a-a	o-u-a
[ö]	ö-e-e	ö-ü-e	ö-ü-ü	ö-e-i
[u]	u-a-a	u-u-a	u-a-a	u-u-ı
[ü]	ü-ü-ü	ü-ü-e	ü-e-e	ü-ü-i

Malümat kâğıtı

Qırımtatar tilinde 8 sozuq ses bar, olarnı yazıda **a, e, ı, i, o, ö, u, ü** arifleri ifadeley.

a-a-o	a-a-e	e-a-e	ü-ü-i	a-ı-ı	i-a-a
u-a-a	ı-a-e	e-i-ü	ü-e-i	u-u-ı	i-e-e
i-a-ı	e-a-e	e-ü-i	ü-ü-e	o-u-ı	i-â-i
u-a-ı	u-a-u	e-i-i	ü-a-e	o-a-ı	i-â-e
e-a-ı	ı-a-a	e-â-e	ü-e-e	a-o-ı	i-i-a
a-e-ı-i-o-ö-u-ü					

3. DİNLEÑİZ VE TEKRARLAÑIZ:

a-â-e	ya-a-ı	ya-a-a	a-yı-a
ye-â-e	e-â-e	yü-e-i	ye-a-e
ı-ı-ı	i-e-i	a-i-i	e-i-ye
u-u-u	yo-u-u	yü-e-ü	ö-ü-i
a-a-ı-ı	e-e-i-e	ö-ü-i-i	o-u-ı-ı
ya-i-â-ı	ü-a-i-e	i-e-e-e	a-ı-a-a
a-â-a-ı	i-i-i-i	e-e-e-e	ı-ı-ı-ı
a-e-a-a	ü-e-e-i	e-i-e-i	ı-a-ı-a
u-a-a-e	ü-e-e-e	e-ü-e-i	u-u-ı-ı
a-ı-a-ı	yö-e-i-i	ye-i-e-e	yo-a-a-ı

Malümat kâğıtı

İ arfi söz başında ve **y** arfiniñ ögünde ince ayıla, qalğan allarda ise **i** ve **ı** arasında ayılğan qısqa şekillerde rastkele.

I arfi qısqa ayıla.

Ö, ü arifleri tek **d, t, s, ç, k** ariflerinden soñ ince, qalğan allarda ise orta ya da qalın telâffuz etile.

4. OQUÑIZ:

oya, aya, iya, ıya, eya, uya
öye, eye, iye, ye, ae, aye

oyu, uyu, iyi, iiy, eyü, ayu
yaye, yüye, iye, üye, yee, ue

öe, iiy, eiy, ıyı, uya, ıy
aaa, uyua, iyee, iyii, iiiy

5. AQLDA TUTUŃIZ. TUTUQ SESLER (CONSONANTS):

№	Arif (letter)		Ses (sound)	
	Qırımtatar tili		Qırımtatar tili (Crimean Tatar language)	İngliz tili (English equivalent)
1	D, d		duyğu [duyğu] — feeling	[d] — dress
2	T, t		tuman [tuman] — fog	[t] — table
3	K, k		kitap [kitap] — book	[k] — kind
4	Q, q		qol [qol] — hand	[kh] — khan
5	Ğ, ğ		ağa [ağa] — brother	[h] — haw
6	B, b		bala [bala] — child	[b] — banner
7	Ç, ç		çöl [çöl] — field	[ch] — church
8	L, l		lampat [lampat] — lamp	[l] — lamp
9	V, v		suvuq [suvuq] — cold, Vatan [vatan] — Homeland	[v] or [w] — voice, work
10	S, s		bosağa [bosağa] — porch	[s] — glass
11	N, n		anter [anter] — dress	[n] — name
12	Ň		deñiz [deñiz] — sea	[ŋ] — feeling

6. DİŃLEŃİZ VE TEKRARLAŃIZ:

M m ma-me-mi-mo-mı-mu*

N n in-on-in-un-an-en
a-na me-ni
o-nı i-ne
u-nu ü-nü
e-ne a-man
ö-ne e-ni
ma-ni o-ne

ana

B b ba-bo-bı-be-bi-bü

ab-ob-ıb-eb-ib-ub
ba-ba ab-ba
o-ba ö-be
u-ba ü-be
u-bu ü-bü
o-bo e-be
bı-ı bi-i

baba

Anam ve babam. Anam anda.
Anamnen babam. Babam mında.
ve ~ -nen anda ≠ mında

*Tutuq sesler ince sozuqlar ögünde yımşamaz. İnce sozuqlar qalın ve qısqa oqlır.

1 ders. Ses. Arif. Elifbe

7. YAZIŇIZ.

M m

N n

B b

8. DİŇLEŇİZ VE TEKRARLAŇIZ:

Q q qa-qo-qu-qı-qı-aq
K k ke-ki-kü-kâ-kö-ek
 a-qa e-ke
 o-qu ö-kü
 u-quq ü-küm
 aq-qı e-ki
 qı-yıq ki-yik
 daq-qa ki-ye
 yoq, qoy, köy, kiş, aq,
 eki, quyu, kiymek

Y y ya-ye-yı-yı-yo-yu
ñ añ-eñ-iñ-oñ-iñ-üñ
 na-ne añ-la
 on-nı ke-ñi
 un-um añ-ım
 me-ni ma-ña
 mı-na bu-ña
 o-nı o-ña
 eñ, oñ, onıñ, soñu,
 ne, on, qanun, oyun

9. YAZIŇIZ.

Q q

K k

Y y

ñ

1 ders. Ses. Arif. Elifbe

10. DİNLEÑİZ VE TEKRARLAÑIZ:

R r

ra-re-ri-ro-ru-rı

ar-er-ır-ir-or-ör

a-ra ra-a

o-ra u-ra

ü-re ö-re

i-ri ı-rı

e-re e-er

u-ru ı-ra

irimek, oraq, urmaq,

nar, ber, bar, qar, kâr

11. OQUNIZ:

eken, qaqqan,
baqqan, onıñ,
Qırım, qara,
babañ, anañ,
kün, keñ,
qan, añ.

12. YAZIÑIZ.

R r

13. DİNLEÑİZ VE TEKRARLAÑIZ:

Ş ş

şa-şe-şü-şi-şı-şö

aş-eş-oş-üş-iş-ış

aş-a şa-a

üş-üş şü-üş

e-şi i-şi

a-şı o-şu

i-şa ı-şı

i-şe e-şi

14. OQUNIZ:

bu, şu, o,
şeker, şan, şeñ, aş,
iş, şey, köşe, qış,
qaşıq, şura.

15. YAZIÑIZ.

Ş ş

1 ders. Ses. Arif. Elifbe

16. DİÑLEÑİZ VE TEKRARLAÑIZ:

17. OQUNIZ:

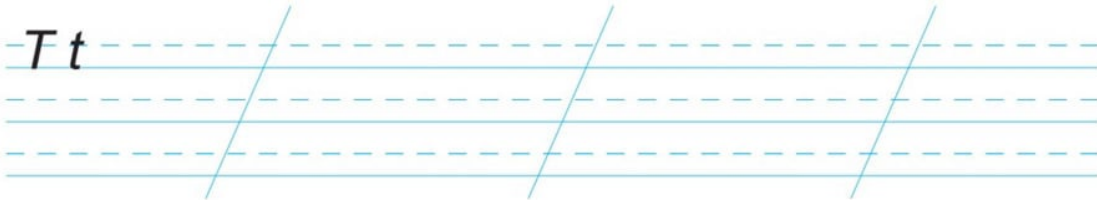
T t to-tu-tı-ti-te-tü
at-ot-it-et-üt-öt
a-ta ta-ta
ü-tü tü-tü
e-te te-e
i-ti ı-tı
ot-a a-to
o-tu ö-te

tata, turna,
at, ot, turmaq,
ötmek, tayaq,
töşek, ştan,
armut

18. YAZIÑIZ.

19. DİÑLEÑİZ VE TEKRARLAÑIZ:

20. OQUNIZ:

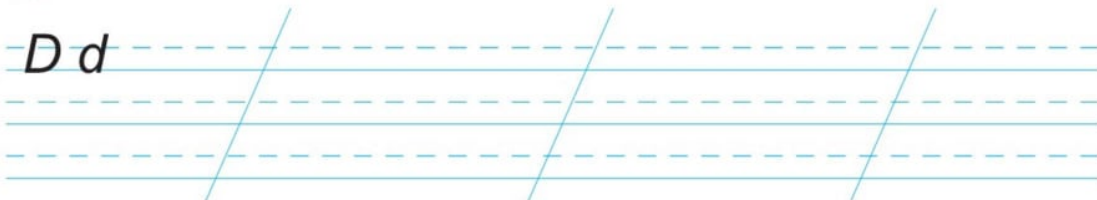
D d da-de-dı-di-du-dü
ad-od-ed-id-ud-üd
a-da da-a
o-da de-e
i-de di-ye
u-du dü-ü
e-de da-ı
i-di dö-e

ad, dayı,
daa, dua,
yarımada,
qayda, edi,
dedi,
demek

21. YAZIÑIZ.

1 ders. Ses. Arif. Elifbe

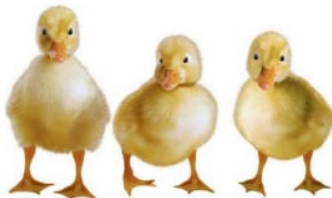

22. DİŇLEŇİZ VE TEKRARLAŇIZ:

23. OQUŇIZ:

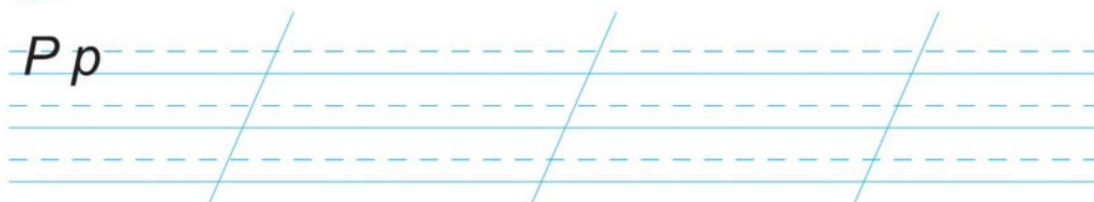
P p pa-po-pu-pı-pi-pe
ap-ep-ıp-ip-op-öp
a-pa pa-ap
u-pa pu-u
i-pe pü-ü
i-pi pe-a
ö-pe pı-a
ı-pı pı-ı

ap, köpek,
öpmek, pamuq,
papiy, para,
penir, piyade,
pıtaq

24. YAZIŇIZ.

25. DİŇLEŇİZ VE TEKRARLAŇIZ:

26. OQUŇIZ:

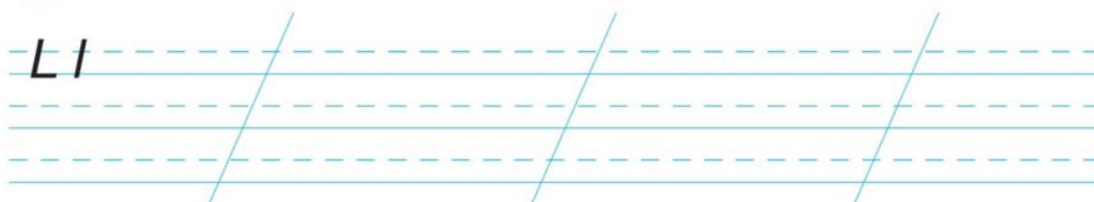
L l la-le-lu-lü-lı-li
al-el-ol-öl-ul-il
a-la e-le
o-la ü-lü
e-lâ i-le
ö-le ü-le
a-lı e-li
o-lu ö-lü

alma, limon,
olmaq, kelin,
almaq, qol (el),
qalmaq, qulaq,
leylek, yıl, altın

27. YAZIŇIZ.

1 ders. Ses. Arif. Elifbe

28. DİŇLEŇİZ VE TEKRARLAŇIZ:

B b P p

ba-pa	bu-pu	bı-pı	
bo-po	be-pe	bi-pi	
	ba-bo-bu-bı-bi		
	pa-pe-pu-pı-pi		
pa-pa-ba	po-bo-bo	ba-ba-pa	bo-po-po
ba-pa-ba	bo-po-po	pu-bu-pu	pe-be-pe
bu-pu-pu	be-pe-pe	pe-pe-pi	pi-bi-pi

29. OQUŇIZ:

baq — pak
bet — pek
bitirmek — parlamak
burmaq — pıtmaq
buzla — pusla
bara — para

30. DİŇLEŇİZ VE TEKRARLAŇIZ:

D d T t

da-de-do-du-dı-di	ta-te-tı-ti-tu-tü
da-ta	da-da-ta
do-to-ta	ta-da-da
de-te	te-de-de
te-te-de	te-de-te
do-to	to-do-da
to-do-dı	tu-tu-dı
du-tu	tu-tu-tı
de-de-te	du-du-tı
dı-tı	dı-tı-dı
dı-dı-dı	dı-dı-tı

31. OQUŇIZ:

dert — ter
ald — alt
dem — teñ
dam — tañ
dayan — tayan

32. DİŇLEŇİZ VE TEKRARLAŇIZ:

G g

ge-gi-gü-gâ-gö
eg-ig-üg-ög
e-ge ge-e
ü-gü gü-ü
gü-e gü-â
ü-gâ gi-i
e-gi gö-ü
ö-ge gö-i

H h

ha-hı-hi-ho-hu
ah-ih-ih-oh-uh
a-ha ha-a
o-ho ho-a
u-hu hu-u
a-hu ha-e
a-hı ha-i
ha-ı hı-a

33. OQUŇIZ:

göl, gül, gönül,
bugün, eger,
gügüm, gemi
ahır, hata, hane,
hıyar, hurma, hortum,
hayal, horan

34. DİŇLEŇİZ VE TEKRARLAŇIZ:

Ğ ğ

ğâ-ğı-ğö-ğü
qa-qı-qo-qu
ha-hı-hu-ho

ğâ-qa-ğâ
gü-gü-ki
ğâ-qı-hı
ğâ-ge-ke
ğı-qı-ki

ğâ-ğâ-qa-ha-ğö-ğı
ge-ke-ha-hı-ğâ-ğı
ğü-qu-hu-gi-ki-hı
hi-ki-gi-ğı-qı-hı
qo-kö-ho-qu-kü

1 ders. Ses. Arif. Elifbe

35. AQILDA TUTUÑIZ. TUTUQ SESLER:

№	Arif		Ses	
	Qırımtatar tilinde		Qırımtatar ve ukrain tillerinde	İngliz tilinde
1	Ç, ç		çeşme [cheshme] — джерело	[ch] — church
2	V, v		vagon [vagon] — вагон, tavuq [tawuq] — курка	[v] or [w] — voice, work
3	F, f		foto [photo] — фото	[ph] — photograph
4	C, c		cian [çian] — всевіт	[dʒ] — jam
5	Z, z		zeytün [zeytun] — маслина	[z] — zebra
6	J, j		jurnalist [zhurnalist] — журналіст	[zh] — journalist
7	S, s		salı [salı] — вівторок	[s] — soul

36. DİŇLEŇİZ VE TEKRARLAŇIZ:

37. OQUŇIZ:

Ç ç

ça-çe-çi-cı-co-cö

aç-iç-üç-uç-ıç

a-ça ça-aç

i-çe çi-iç

o-ço çü-üç

u-çu çu-uç

ö-çö çu-ıç

i-çi a-çı

aç, üç, açmaq,
uçmaq, çaynik,
qaç, keç, çañ,
perçem, çanta,
çarşenbe, çeşit

38. YAZIŇIZ.

Ç ç

1 ders. Ses. Arif. Elifbe

39. DİŇLEŇİZ VE TEKRARLAŇIZ:

V v	va-ve-vi-vı
	aw-ow-uw-üw
a-va	va-aw
u-wu	vu-uw
e-ve	ve-ew
a-wa	vi-aw
ü-wü	vi-ew
u-wı	ve-aw

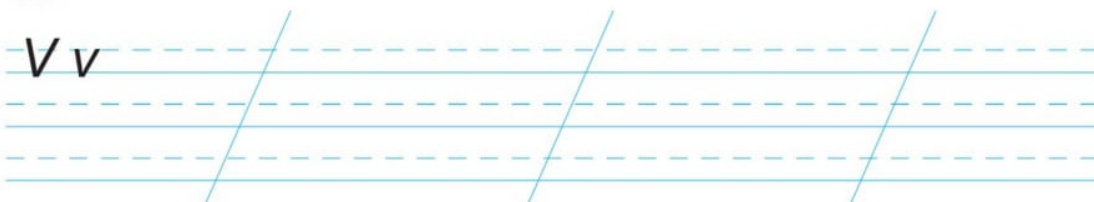

40. OQUŇIZ:

av, ava, ve,
buv, ayuv,
qaşqaval, vaşaq,
vagon, vay,
vaqıt, vatan

41. YAZIŇIZ.

42. DİŇLEŇİZ VE TEKRARLAŇIZ:

Ff	fa-fe-fu-fi-fi
	af-ef-if-uf-if-of
a-fa	fa-af
o-fo	fo-of
u-fu	fu-uf
e-fe	fe-ef
i-fi	fi-if
ı-fi	fi-if

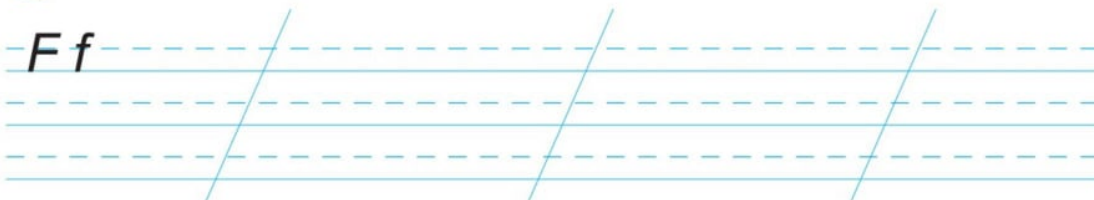

43. OQUŇIZ:

fabrika, foto,
futbol, faal,
fayda, fuqare,
fena, fidan

44. YAZIŇIZ.

1 ders. Ses. Arif. Elifbe

45. DİŇLEŇİZ VE TEKRARLAŇIZ:

C c

ca-ce-ci-cı-cu-cü
ac-ec-ic-oc-uc-ic
o-ca ca-ac
a-ca ce-ac
e-ca cu-uc
i-ce ci-ic
e-ce ce-ec
u-cu cü-üc

46. OQUŇIZ:

oca, eca,
cail, cian,
cam, can,
cep, cümle,
oquyıcı, cedvel

47. DİŇLEŇİZ VE TEKRARLAŇIZ:

Z z

za-ze-zı-zi-zu-zü
az-ez-iz-iz-uz-üz
a-za za-az
e-ze ze-ez
i-zi zi-iz
ı-zı zı-ız
o-zo zo-oz
u-zu zu-uz

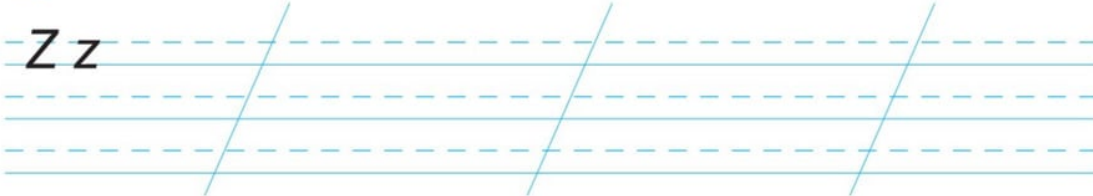

48. OQUŇIZ:

az, iz, öz,
köz, yaz, yüz,
yuz, yuzum, buz,
bazar, zurafe, zarar,
yıldız, deñiz

49. YAZIŇIZ.

50. DİŇLEŇİZ VE TEKRARLAŇIZ:

S s

sa-so-su-sı-se-si
as-es-is-ıs-os-ös
a-sa sa-as
o-so se-es
ı-sı sı-ıs
e-se sü-üs
ö-se su-ıs
o-sa si-is

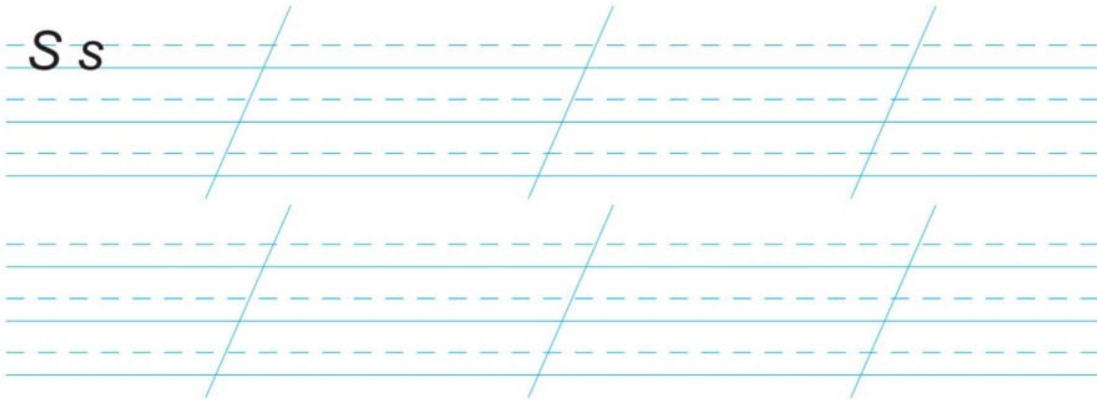
51. OQUŇIZ:

suv, süt,
saat, ösmek,
masal, esap,
qısım, saqal,
sınıf, sekiz

1 ders. Ses. Arif. Elifbe

52. YAZIÑIZ.

53. DİÑLEÑİZ VE TEKRARLAÑIZ:

Jj ja-je-ji-ju

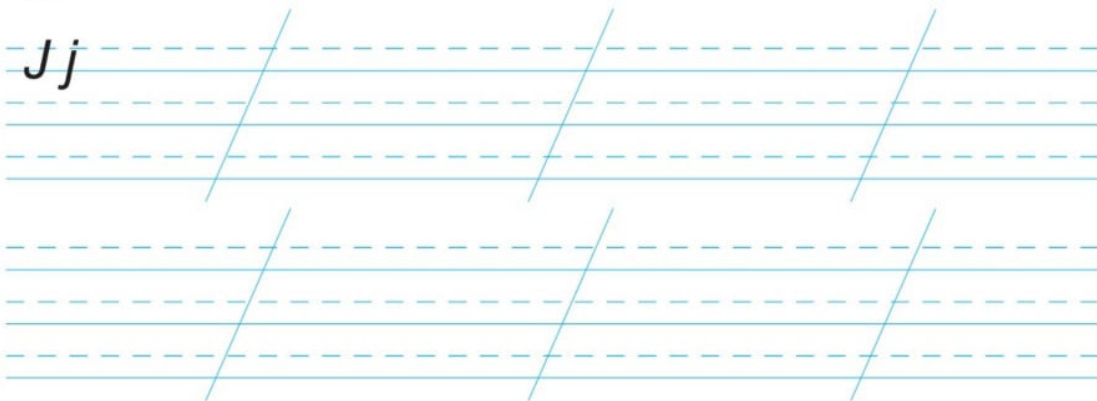

54. OQUÑIZ:

janr,
jurnalist,
ajderha,
jonglör,
jaket, jüri,
juvuldamaq

55. YAZIÑIZ.

58. SÖZLERİNİ OQUŇIZ. LUĞATSIZ HATIRLAĞANLARINIZNIŇ TŪBÜNİ QAYD ETİŇİZ. ■

ad, dayı, daa, dua, yarımada, qayda, edi, dedi, demek;

göl, gül, gönül, bugün, eger, gügüm, gemi;

ahır, hata, hane, hıyar, hurma, hortum, hayal, horan;

tata, turna, at, ot, turmaq, ötmek, tayaq, töşek, ştan, armut;

az, iz, öz, köz, yaz, yüz, yuz, yuzum, buz, bazar, zurafe, zarar, yıldız, deñiz;

suv, süt, saat, ösmek, masal, esap, qısım, saqal, sınıf, sekiz;

yoq, qoy, köy, kiy, aq, eki, quyu, kiymek;

eñ, oñ, onıñ, soñu, ne, on, qanun, oyun;

alma, limon, olmaq, kelin, almaq, qol (el), qalmaq, qulaq, leylek, yıl, altın;

fabrika, foto, futbol, faal, fayda, fuqare, fena, fidan;

aç, üç, açmaq, uçmaq, çaynik, qaç, keç, çañ, perçem, çanta, çarşenbe, çeşit;

ap, köpek, öpmek, pamuq, papiy, para, penir, piyade, pıtaq;

oca, eca, cail, cian, cam, can, cep, cümle, oquyıcı, cedvel;

janr, jurnalist, ajderha, jonglör, jaket, jüri, juvuldamaq;

ve, buv, av, ava, ayuv, qaşqaval, vaşaq, vagon, vay, vaqıt, vatan;

bu, şu, o, şeker, şan, şeñ, aş, iş, şey, köşe, qış, qaşıq, Şura;

eken, qaqqan, baqqan, onıñ, Qırım, qara, babañ, anañ, kün, keñ, qan, añ.

2 ders

BU KİM? BU NE?

Laqırdı mevsuzı: Selâmlaşuv. Sağlıqlaşuv. Tanışuv

Sarf: Canlı / cansız isimler

1. ÓQUÑİZ:

— Saba şerifñiz hayırlı olsun!

— Sizge de hayırlı olsun!

— Kün şerifñiz hayırlı olsun! (Mérabañız!)

— Sizge de şay olsun! (Merabañız!)

— Aqşamlar hayırlı olsun!

— Hayırğa qarşı!

— Selâm aléyküm! (Selâm!)

— Aleyküm selâm!

— Sağlıqnen qalıñız!

— Sağlıqnen bárníız!

— Körüşkence! (Yarıñğace!)

— Körüşkence! (Yarıñğace!)

— Geceñiz hayır!

— Hayırğa qarşı!

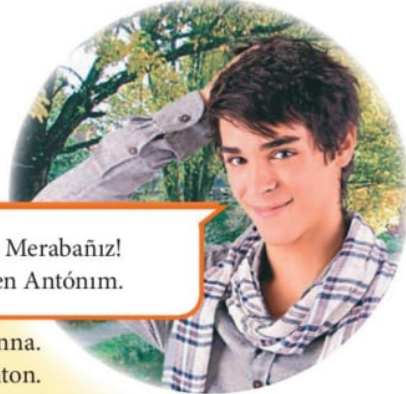
2 ders. Bu kim? Bu ne?

2. ÖQUŇİZ VE ÄYTIŇİZ:

— Selâm aleyküm!
Men Ğánnam.

— Merabañız!
Men Antónım.

Men Ğannam = Menim adım Ğanna.
Men Antonım = Menim adım Anton.
Men Memétim = Menim adım Memet.
Men Asiyém = Menim adım Asiye.

Seniñ adıñ ne?

Menim adım Ğanna.
Menim adım Memet.
Menim adım ...

Selâm!
Men Meryémim.

Selâm!
Men Solomi'yam.

3. HÁTIRLAŇIZ:

Men → benim; sen – seniñ

gece

saba

kündüz

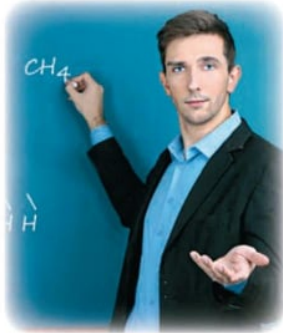

aqşam

2 ders. Bu kim? Bu ne?

4. TALİL ÉTİÑİZ:

— Bu kim?
— Bu — oca.

— Bu kim?
— Bu — qadın.

— Bu ne?
— Bu — telefon.

— Bu ne?
— Bu — qurşun qalem.

Bu — insan. (Bu kim?)

Bu — közlük. (Bu ne?)

NB!

Qırımtatar tilinde isimlerniñ episi ya canlı (tek insanlar), ya da cansız olur (ayvan, şey ve adiseler).

İsimniñ canlı / cansız olğanına baqıp, **Bu kim?** (Kim?) ya da **Bu ne?** (Ne?) sualı berilir.

5. AQILDA TUTUÑIZ:

Kim?	Ne?
şahıs (qadın, bala, oğlan, student, qomşu, Anton, Arzı)	şey (qalem, kitap, uçaq, oda, saat, şeer, Kyiv)
	ayvan (köpek, mışıq, at, arslan)
	abstrakt ad (sevgi, vaqıt, oquv, balalıq...)
	tabiat (terek, yağmur, seyyare, yel, küneş, özen...)

2 ders. Bu kim? Bu ne?

6. LUĞATIÑIZĞA QOŞUÑIZ.

Ana-baba= ana + baba

Torun

Bala

7. VAZİFELERNİ BECERİÑİZ.

1) Sözlerni kerek direçikke kirsetip yazıñız.

Aqay, parmaq, baba, qaş, ana, ayaq, tata, maşna, ağa, pomidor, lampat, qız, oğul, aydavcı, cenk, torun, bita, qartbaba, tize, emce, tiz, tirsek, beden, qol, qursaq, müdir, bel, bet, köz, qulaq, saç, avuç, zurafe, fotocihaz, fotograf, deñiz, kâtip, sınıf, dağ, yaz.

[illegible]

2 ders. Bu kim? Bu ne?

2) Dialoglarnı nümünege köre ve tasvirine nisbeten toldurıñız.

Nümüne:

— Bu _____?
— Bu _____.

— Bu ne ?
— Bu — alma .

— Bu _____?
— Bu _____.

— Bu _____?
— Bu _____.

— Bu _____?
— Bu _____.

— Bu _____?
— Bu _____.

— Bu _____?
— Bu _____.

— Bu _____?
— Bu _____.

— Bu _____?
— Bu _____.

— Bu _____?
— Bu _____.

— Bu _____?
— Bu _____.

3) 'Kim?' ya da 'Ne?' sual berip yazıñız.

Nümüne: Bu oca. — Bu kim? Bu tahta. — Bu ne?

Bu — tren. Bu — qız. Bu — yolcu. Bu — oca. Bu — oca ve studentler. Bu — ukrainler. Bu — gazet ve mecmualar. Bu — Türkiye. Bu — paytaht. Bu — qurşun qalem. Bu — soyadı. Bu — Lenyara oca. Bu — at. Bu — portaqal. Bu — şeer. Bu — tükân. Bu — reis. Bu — Ayşe ve Meryem. Bu — yaşlar. Bu — hastalıq. Bu — qar. Bu — şeerler. Bu — Bağçasaray. Bu — yol.

2 ders. Bu kim? Bu ne?

4) Oquñız.

— Merabañız!
 — Merabañız!
 — Özümni tanıtmğa ruhset beriñiz, benim adım Server.
 — Pek memnünim! Menim adım Arsen.
 — Men de memnünim!

— Selâm aleyküm!
 — Aleyküm selâm!
 — Menim adım Ayder.
 — Pek memnünim. Men Solomiyam!
 — Men de memnünim.

— Selâm!
 — Aleyküm selâm!
 — Menim adım Abibulla. Ya seniñ adın ne?
 — Menim adım Zaur.
 — Memnünim.
 — Men de.

Aqılta tutuñız:

Men → benim

5) Dialoglar tiziñiz.

— Sabalar hayır!
 — _____
 — Bu — student. Onıñ adı Artöm.
 — _____
 — Pek memnünim.
 — _____
 — Selâm aleyküm!
 — _____
 — Pek memnünim. Menim adım Ayder.
 — _____

6) Tanışuv dialoglarını vaziyetine köre tertip etñiz.

Nümüne: Solomiya, Ayder, aqşam.

— Aqşamlar hayır!
 — Hayırğa qarşı!
 — Tanış olayıq, men — Solomiyam.
 — Pek memnünim. Menim adım Ayder.

- a) Remzi, Fevzi, kündüz.
 b) Student, oca, saba.
 c) Selime, Pakize, aqşam.

7) Selâmlaşuv dialoglarını vaziyetine köre tertip etñiz.

Nümüne: Solomiya, Ayder, aqşam.

— Aqşamlar hayır, Ayder!
 — Hayırğa qarşı, Solomiya!

- a) Artur, İgor, kündüz;
 b) Refat bey, Gülnara hanum, saba.
 c) Alime, Saniye, aqşam.
 ç) Bekir, Edem, 6:30 a.m.
 d) Serğiy, Tetâna, 19:00
 e) Zeynep, Mehmet, 14:00
 f) Bogdan, Sevil, 8:00 a.m.

8) Sağlıqlaşuv dialoglarını vaziyetine köre tertip etñiz.

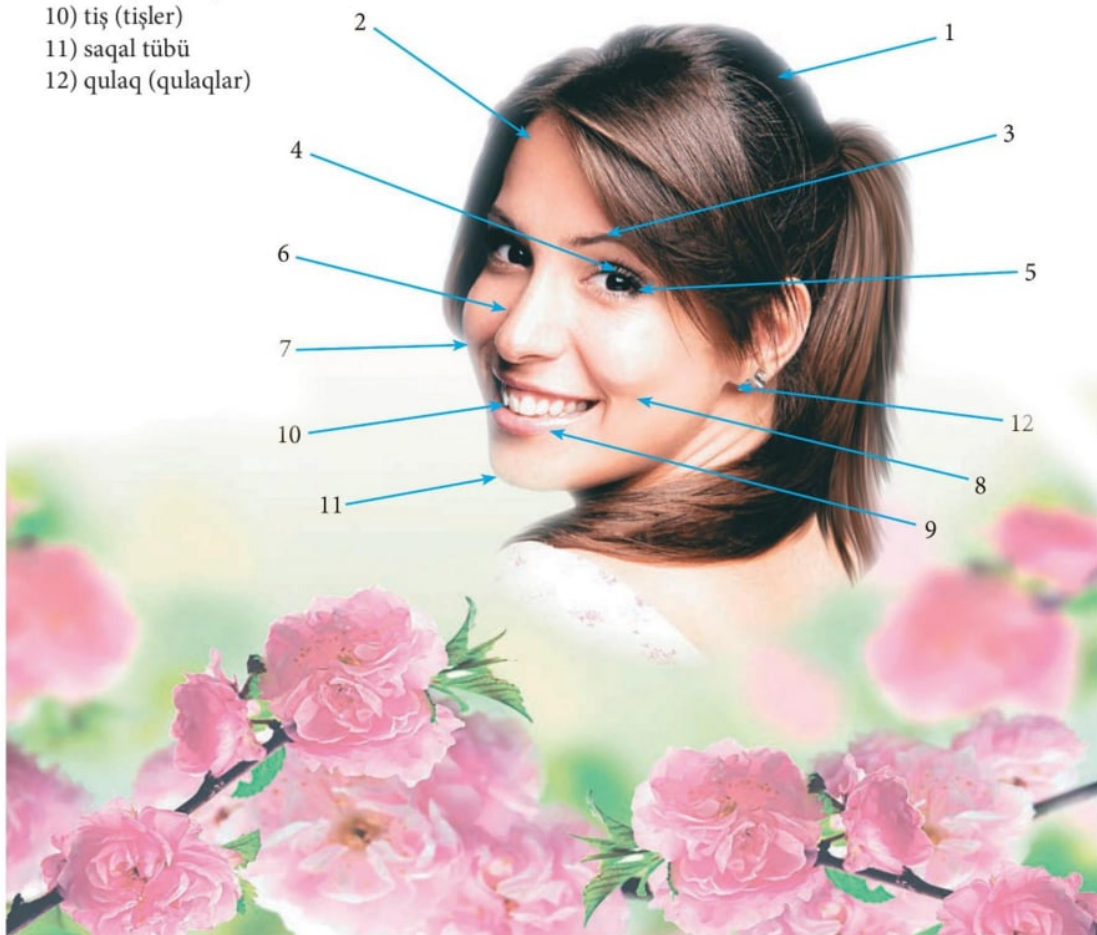
Nümüne: Solomiya, Ayder, aqşam.

— Aqşamlar hayır, Ayder!
 — Yarıñğace, Solomiya!

- a) Artur, İgor, kündüz, oquv;
 b) Refat bey, Gülnara hanum, aqşam, universitet;
 c) Alime, Saniye, aqşam, diskoteka;
 ç) Olesâ, Andriy, gece, soqaq.

2 ders. Bu kim? Bu ne?**8. LUĞATIŇIZĞA QOŞUŇIZ.**

- 1) saç
- 2) yüz=bet
- 3) qaş (qaşlar)
- 4) kirpik (kirpikler)
- 5) göz (közler)
- 6) burun
- 7) yanaq (yanaqlar)
- 8) çuqurçıq (çuqurçıqlar)
- 9) dudaq (dudaqlar)
- 10) tiş (tişler)
- 11) saqal tübü
- 12) qulaq (qulaqlar)

3 ders

MEN KİMİM? BİZ KİMLERMİZ?

Laqırdı mevzusu: Tanışuv.

Sarf: İsimlerde soy. Şahsiy zamirler.

1. OQUŇIZ:

2. AQILDA TUTUŇIZ:

Teklikte (☺)	men	biz	Çoqluqta (☺ ☺ ☺)
	sen	siz	
	o	olar	

3 ders. Men kímim? Biz kimlériz?

3. TEKRARLAÑIZ:

Bu, ocadır.
O, qırımtatar.

Bu, qadın.
O, ekimdir.

Bu, erkek.
O, programcıdır.

Bu, qız.
O, sportçudur.

Bu, qıznen oğlan.
Olar stude'ntler.

Bu, qıznen yigit.
Yigit satıcı.
Qız satın alıcı.

NB!

Qırımtatar tilinde isimlerde soy kayd etilmez. Sözni erkek ya da qadıña ait olğanını bildirmek için bazıda mahsus, olarğa ait sözler qullanılır.

4. AQILDA TUTUÑIZ:

♂ O	♀ O	☼ O
erkek, masa, qurşun qalem, Ayder, Ekrem, student, ekim, muzey...	qadın, memleket, qalem, Solomiya, tavan, Meryem... aile, maqale	söz, sayı, yağ, göl, pencere, süt...
Ana-baba, baba, Ferat, Enver, Salğır	cevap, gece, tuz, furun, seyaat, yaşlıq	deñiz, çöl, küneş, yürek, oquv yurtu, müit
Dilâver, Alim		sual, saç, ad, istek, vazife...

3 ders. Men kímim? Biz kimlérniz?

5. İŞLERİNİ YAPIÑIZ.

1) Sözlerni olarğa ait sutunlarda yazıñız.

Erkek, aqay, apay, ana-baba, baba, ana, tata, ağa, torun, bita, qartana, qartbaba, dede, ala, tize, emce, dayı, enişte, dudu, yenge

O	O
Erkek ...	Ana ...

2) Beden qısımlarını hatırlap yazıñız.

el (qol)...	burun ...	yüz (bet) ...

3) Dialoglarda olmağan sözlerni yazıñız. Malümat kâğıtını qullanıñız!

- ... kimdir?
- ... talebedir.
- ... adı nedir?
- ... adı Enver.
- ... kimsiñ?
- Men studentim.
- ... adıñ nedir?
- ... adım Timur.
- ... ki'mler?
- Olar ağa-qarda'şlar.
- Olar ..'-mi?
- Yoq, olar studentler degil, olar talebele'rdir.

Malümat kâğıtı

Bu
Menim
O
Onıñ
Sen
Seniñ
Olar

3 ders. Men kímim? Biz kimlériz?

6.

O	O	O
kimniñ?	kimniñ?	kimniñ?
burnum Menim tirseğim parmağım	qolum Menim başım elim	yüzüm Menim qulağım közüm

(Menim) ağam. (Menim) şekerim. (Menim) tatam. (Menim) çantam. (Menim) pencerem. (Menim) şeerim.
Bu, (menim) babam. Bu, (menim) qaradaşım. Bu, (menim) anam. Bu, (menim) qalemim. Bu, (menim) pencerem. Bu, (menim) şeerim.

7.

— Esmâ, bu kim? — Bu, benim dostum. Bu, benim Arslan dostum.	— Elvira, bu kim? — Bu, benim dostum. Bu, benim Leyla dostum.
— Ayder, bu kim? — Bu, benim qardaşım. Bu, benim Enver qardaşım.	— Student, bu kim? — Bu, benim tatam. Bu, benim Arzı tatam.

8. AQILDA TUTUŇIZ:

KİM?	KİMNİŇ?	KİMİ?	
MEN	<i>menim</i>	-(ı/i/u/ü)m	menim anam, oğlum, başım, elim
SEN	<i>seniñ</i>	-(ı/i/u/ü)ñ	seniñ anañ, oğluñ, başıñ, eliñ
O	<i>onıñ</i>	-(s)ı/i/u/ü	onıñ anası, oğlu, başı, eli
BİZ	<i>bizim</i>	-(ı/u)mız/-(i/ü)miz	bizim anamız, oğlumız, başımız, elimiz
SİZ	<i>siziñ</i>	-(ı/u)ñız/-(i/ü)ñiz	siziñ anañız, oğluñız, başıñız, eliñiz
OLAR	<i>olarıñ</i>	-(s)ı/i/u/ü	olarıñ anası, oğlu, başı, eli

3 ders. Men kimim? Biz kimlërmiz?

9. VAZİFELERNİ BECERİŇİZ.

1) Cedvelni malümat kâğıtındaki misallernen tamamlañız.

O:	şorba, penir ...
O:	işhane, suv ...
O:	qulaq ...

Malümat kâğıtı

Sport, çanta,
tata, işhane,
qaymaq, penir,
foto, student,
dost, şorba,
qulaq, qanun,
turaq, köpür,
til, qış, fotograf,
dost, şeer, suv,
temaşa, pencere

2) Noqtalar yerine 'menim' sözünün beraber isimge kerek şahıs yalğamasını qoşuñız.

Nümüne: Bu ... ana... ⇒ Bu menim anam.

Bu ... çanta.. Bu ... penir.. Bu ... şeer.. Bu ... işhane.. Bu ... fotocihaz.. Bu ... qulaq..
Bu ... bala.. Bu ... ağa.. Bu ... harita.. Bu ... balıq.. Bu ... gruppa.. Bu ... baba..

3) Cümlelerni nümünege baqıp yekünleñiz.

Nümüne: Bu benim ... ⇒ Bu benim ağam.

Bu benim ..m. Bu benim ..ım. Bu benim ..im. Bu benim ..um. Bu benim ..üm. Bu benim ..ğım.
Bu benim ..gim. Bu benim ..bım. Bu benim ..bim. Bu benim ..dım. Bu benim ..dim..

Bu seniñ ..ñ. Bu bizim ..mız. Bu onıñ ..sı. Bu bizim ..ımız. Bu siziñ ..üñiz. Bu onıñ ..ğı. Bu seniñ ..giñ.
Bu siziñ ..bıñız. Bu olarnıñ ..u.

4) Sözlerge arifler qoşıp, yazıp alıñız.

Nümüne: Stud_nt. ⇒ Student.

Od_, kürs_, penc_r_, cüzd_n, an_htar, tav_n, mas_, taht_, tab_n, deft_r, luğ_t, qal_m,
q_pu, şemsiy_, ça_ta, qara_daş, ge_e, dola_, ce_vel, b_r, _ul, ya_luq, asq_ç, k_tap, şiş_,
perv_z.

4 ders

MEN STUDÉNTİM. BİZ STUDENTLÉRMİZ

Laqırdı mevzusu: Tanışuv.

Sarf: İsimlerde sayı. İsimler teklikte ve çoqluqta.

1. OQUÑIZ:

Saba şerifiñiz hayırlı olsun! Men ocam. Menim adım Sabriye. Men qırımtatırım. Lütfen, tanış óluñız! Bu — Djon ve Marta. Olar ecnebiyeler. Djon — kanadalı, Marta ise — leh. Djon ve Marta — benim studentlerim. Olar dóstlar.

Qırımtatar, Djon, Marta, kanadalı, leh — **teklikte (singular)**.

Ecnebiyeler, studentler, dostlar — **çoqluqta (plural)**.

Bu — oğlan.

Bu — oğlanlar.

Bu — ev.

Bu — evler.

Bu — küñaylan.

Bu — küñaylanlar.

4 ders. Men studentim. Biz studentlerimiz

2. AQILDA TUTUÑIZ:

Bu — közlük.

Bu — benim közlüğüm.

Bu — evler.

Bu — bizim evlerimiz.

Bu — çiçekler.

Bu — sizin çiçekleriniz.

Bu — dostlar.

Bu — onların dostları.

3. OQUÑIZ. AQILDA TUTUÑIZ:

Teklikte		Çoqluqta		Diqqat!!!
	Oca, anahtar, qalemndan, qartbaba, qıral, aydavcı		Ocalar, anahtarlar, qalemndanlar, qartbabalar, qıralar, aydavcılar	a, ı, o, u → lar
	Student, kompyuter, çeger, ekim, muzey		Studentler, kompyuterler, çegerler, ekimler, muzeyler	e, i, ö, ü → ler

4. VAZİFELERNİ BECERİÑİZ.

Berilgen isimlerni çoqluqta yazıñız.

Nümine: universitet ⇒ universitetler.

Berber, aydavcı, çavuş, uçucı, ekim, asker, deñizci, kütüphaneci, aşçı, professor, oca, saat, yumruq, maşna, luğat, türk, leh, tiş, telefon, yapraq, qomşu, arqadaş, yataqhane, ev, zil, oğlan, talebe, ukrain, kün, vyetnamlı, kürsü, parmaq, sofra, pıçaq, burun, o.

Aqıl da tutuñız!

Saat — saatler

Yuzum — yuzumler

Yuz — yuzlernen

4 ders. Men studéntim. Biz studentlérnimiz

5. VAZİFELERNİ BECERİÑİZ.

Berilgen isimlerni çoqluqta yazıñız. Yalğama ayıruvına sebep olğan arifni qayd etiniñiz.

Nümüne: *parmaq* ⇒ *parmaqlar*.

Kürsü, burun, çorap, qursağ, sofra, tirsek, qurşun qalem, ukrain, amerikalı, türk, satıcı, satın alıcı, mışış, arslan, çın, köreli, ev, yataqhane, tilim

6. OQUÑIZ:

Teklikte		Çoqluqta	
O 	Kitap, ana, tata	Olar 	Kitaplar, analar, tatarlar
	Meydan, yayın		Meydanlar, yayınlar
	Divar, qazan		Divarlar, qazanlar
	Kezinti		Kezintiler

7. VAZİFELERNİ BECERİÑİZ.

Berilgen isimlerni çoqluqta yazıñız.

Nümüne: *oda* → *odalar*.

Dolap, dost, tata, işhane, lampat, cemidan, qaşıq, ava, maşna, bulut, raketa, baş, qol, divar, taban, kitap, qalem, tahta, yanaq, dudaq, iş, saife, boyun

8. OQUÑIZ:

Teklikte		Çoqluqta		Diqqat!!!
O 	Tarla, qulaq, yurt	Olar	Tarlalar, qulaqlar, yurtlar	a, ı, o, u → lar
	Pencere, söz, şeer, deñiz, vazife, cümle, yüz		Pencereler, sözler, deñizler, vazifeler, cümleler, yüzler	e, i, ö, ü → ler
	Qalp, baar, sual		Qalpler, baarler[r-], sualler[l']	[qaɫp]→ ler , [baar-]→ ler , [suaɫ]→ ler .
	Soyad, oquv yurtu		Soyadlar, oquv yurtları	soyad → lar ; yurt+u→ yurt+ lar+ı
	Köz, göl, köy,		Közler, göller, köyler	[koz-]→ ler , [goɫ]→ ler , [koy-]→ ler .
	Biz, til, tiş,		Bizler, tiller, tişler	biz]→ ler , [tiɫ]→ ler , [tiş]→ ler .
	Büyük, kök, yuz, yuzum		büyükler, kökler, yuzler(nen), yuzumler	[buyuk]→ ler , [kok] → ler , [yuz]→ ler(nen) , [yuzum]→ ler .

4 ders. Men studentim. Biz studentlerimiz

9. VAZİFELERNİ BECERİŇİZ.

Berilgen isimlerni çoqluqta yazıñız.

Nümüne: pencere ⇒ pencereler.

Şeer, söz, beden, tiz, mañlay, qulaq, köz, omuz, yüz (bet), sual, vazife, pervaz, pencere, köpçek, küzgü, terek, alma, göl ...

10. AQILDA TUTUŇIZ:

Teklikte	Çoqluqta
köz	közler (lâkin eki köz)
parmaq	parmaqlar (lâkin beş parmaq)
bala	balalar (lâkin çoq bala)
insan	insanlar (lâkin bayağı insan)
asker	askerler (lâkin biñ asker)

11. VAZİFELERNİ BECERİŇİZ.

1) Evel berilgen suallerge cevapnı tapıñız.

Bu kim? _____
 Bu ne? _____
 Bu deftermi? _____
 Bu da deftermi? _____
 Bu siziñ tatañızımı? _____
 Onıñ adı ne? _____

2) Sualge nümünege baqıp cevap beriñiz.

Nümüne: Bu siziñ kitabıñızımı? ⇒ E, bu menim kitabım.

1. Bu seniñ ağañımı? 2. Bu onıñ çantasımı? 3. Bu siziñ luğatıñızımı? 4. Bu onıñ sınıfımı? 5. Bu siziñ şeeriniñizi? 6. Bu onıñ tatasımı? 7. Bu seniñ dostuñımı? 8. Bu siziñ maşnañızımı? 9. Bu onıñ anasını? 10. Bu onıñ luğatımı?

4 ders. Men studéntim. Biz studentlérimiz

3) Noqtalar yerine 'menim', 'seniñ', 'onıñ', 'bizim', 'siziñ' sözlerini kerek şekilde qoyuñız.

Nümunë: Bu — ... mecmuam. ⇨ Bu — benim mecmuam.

• Menim.

Bu — ... defterim. Bu — ... maşnam. Bu — ... qulağım. Bu — ... qaymağım. Bu — ... ağam. Bu — ... ev-meskenim. Bu — ... anam.

• Seniñ.

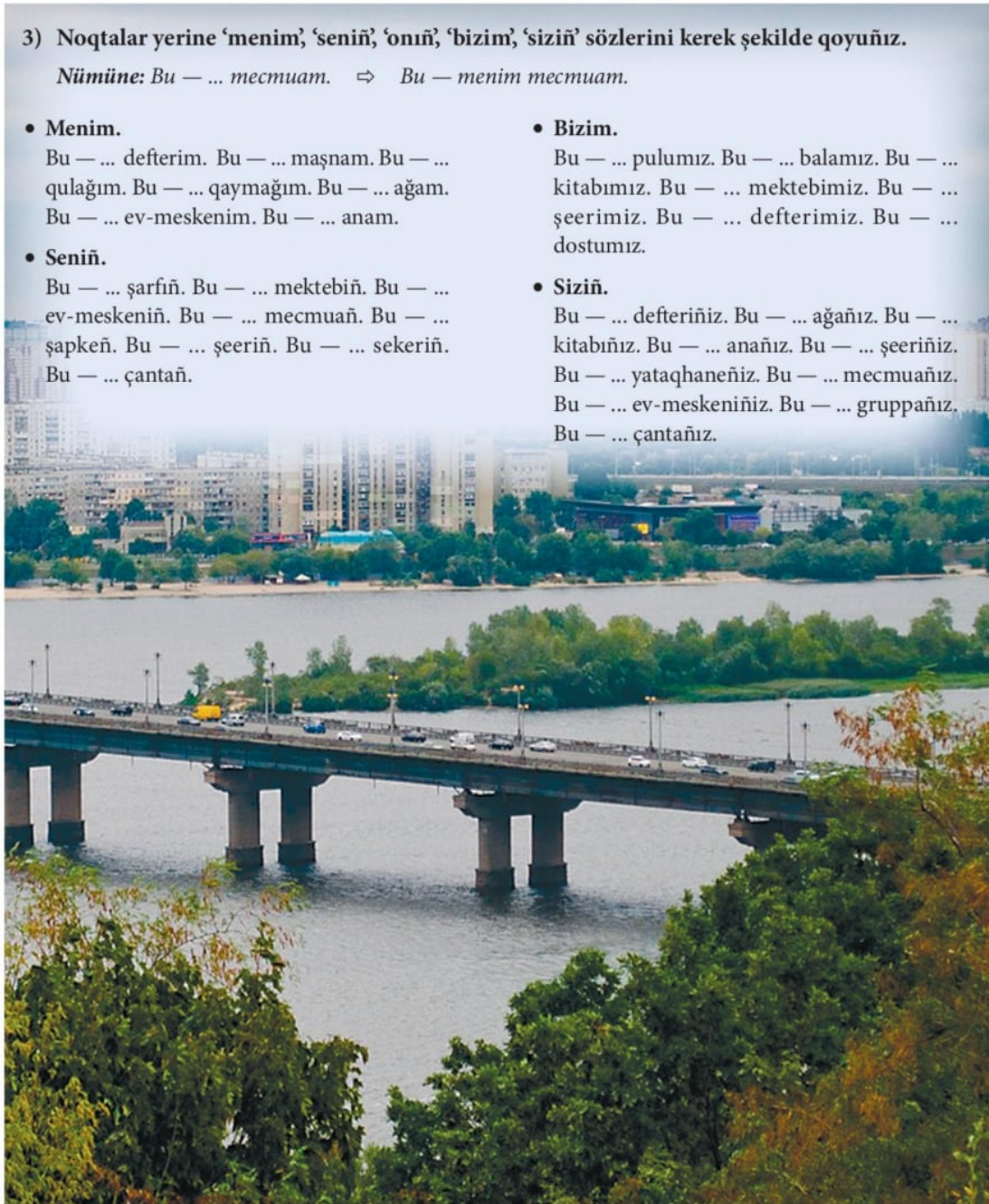
Bu — ... şarfıñ. Bu — ... mektebiñ. Bu — ... ev-meskeniñ. Bu — ... mecmuañ. Bu — ... şapkeñ. Bu — ... şeerin. Bu — ... sekerin. Bu — ... çantañ.

• Bizim.

Bu — ... pulumuz. Bu — ... balamız. Bu — ... kitabımız. Bu — ... mektebimiz. Bu — ... şeerimiz. Bu — ... defterimiz. Bu — ... dostumuz.

• Siziñ.

Bu — ... defteriñiz. Bu — ... ağañız. Bu — ... kitabıñız. Bu — ... anañız. Bu — ... şeerin. Bu — ... yataqhaneniz. Bu — ... mecmuañız. Bu — ... ev-meskeniñiz. Bu — ... gruppañız. Bu — ... çantañız.

5 ders

MEN KİMİM? O, NASILDIR? BİZ KİMLERMİZ?

Laqırdı mevsusu: Hasiyetname.

Sarf: Sıfat. Sıfatnıñ sualleri.

1. OQUŇIZ:

Me' rabañız! Ke' liñiz, tanış ola'yıq: bu — bizim gruppamız. Biz ecnebiy studentle'rmiz. Bu — Devid. O, amerikalı. O, yüksek boylu, onıñ saçı qara ve quvurıq, yanaqları tomalaq. Bu ise Ayodele. O, nigeriyalı. Ayodele de yüksek boylu, onıñ ağız balaban, saçı qara ve qısqa. Bu da Serdar

ve Muhammet. Olar ağa-qardaşlar. Olar türkmenler. Serdar — yüksek boylu, Muhammet ise — alçaq. Olar tüzgün endamlılar. Olarnıñ saçı qara, közleri de qara.

Bu — bizim sınıfımız. Mında bizim masa ve kürsülerimiz tura. Pencерemiz küçük, tahtamız ise balaban. Divarlar mında sarı, qapılar — beyaz.

2. TALİL ETİŇİZ:

Gruppa, saç, dudaqlar, ağız, közler, sınıf, masalar, kürsüler, pencere, tahta, divarlar, qapılar	(Bu ne?)
Biz, ecnebiyler, studentler, Devid, o, amerikalı, Ayodele, Serdar, Muhammet, olar	(Bu kim?)
Menim, seniñ, onıñ, bizim, siziñ, olarnıñ	(Kimniñ? Neniñ?)
Anda, mında, uzaqta, yanında	(Qayda?)
Yüksek, qara, quvurıq, tomalaq, balaban, qısqa, alçaq, tüzgün, küçük, büyük, sarı, beyaz	(Nasıl?)

Renkler

qırmızı pomidor,
qara kömür,
beyaz şeker,
sarı limon,
yeşil yapraq,
mavı kök,
qaverenki şokolad,
mor melevşe,
kök közler,
renksiz bulut,

NB!

Sıfatlar predmetniñ alâmetini bildire, em teklikte ve çoqluqta **Nasıl?** sualine cevap bere. Meselâ:

yahşı student,
yahşı ava,
yahşı sual,
yahşı cevaplar.

5 ders. Men kimim? O, nasıldır? Biz kimleriz?

3. OQUŇIZ:

yüksek
yüksek ev

alçaq
alçaq ev

qara
qara telefon

beyaz
beyaz telefon

quvurçiq
quvurçiq saç

tegiz
tegiz saç

balaban
balaban balıq

ufaq
ufaq balıq

5 ders. Men kimim? O, nasıldır? Biz kimlirmiz?

qısqa
qısqa saç

uzun
uzun saç

4. AQILDA TUTUÑIZ:

Student (o) — nasıl? — ecnebiy, merametli, yañı...
Şeer (o) — nasıl? — yahşı, eski, büyük...
Studentler (olar) — nasıl? — ecnebiyler, yahşılar, yañılar...
Şeerler (olar) — nasıl? — yahşı, eski, büyük...

Tek haber vazifesinde!

O (kim) yahşı
O (ne) yahşı
Olar (kimler) yahşılar
Olar (neler) yahşı

5. VAZİFELERNİ BECERİÑİZ.

1) Qavuzlar içindeki sözlerni kullanıp, suallerge cevap beriñiz.

Nümüne: Bu nasıl taban? (Balaban) — Bu — balaban taban.

1. Bu nasıl kitap? (Meraqlı) _____
2. Bu nasıl pencere? (Eski) _____
3. Bu nasıl qızlar? (Yahşı) _____
4. Bu nasıl meydan? (Yañı) _____
5. Bu nasıl sergi? (Şeñ) _____
6. Bu nasıl oca? (Yaş) _____
7. Bu nasıl yollar? (Keñ) _____
8. Bu nasıl şeer(i)? (Ukrain) _____

2) Sıfatlarını isimlerge keliştiriñiz.

Yaş (student, qız, oğlanlar).
Yaramay (maşna, ders, şeer, kürsüler).
Meraqlı (film, mecmualar, kezintiler, kitaplar).

3) Aşağıda berilgen birikmelerni çoqluqta yazıñız.

Nümüne: Yañı yataqhane — yañı yataqhaneler.

Dülber qız, eski dost, yañı pencere, meraqlı maqale, yaş oca, yaramay student, meraqlı film, güzel fotosüret, yaş qadın.

5 ders. Men kimim? O, nasıldır? Biz kimlirmiz?

4) Sözlerni çoqluqta yazıñız.

Sınıf, şirket, subet, mektep, kitap, luğat, şeer, oğlan, mecmua, üylelik, hastahane, cemidan, süret, film, kürsü, yanaq, köpür, qalem, defter, çanta, qış, pencere, ağa, sançqı, qaşıq, stantsiya.

5) Sözlerni teklikte yazıñız.

Qazanlar, pıçaqlar, şişeler, dostlar, qızlar, talebeler, şeerler, studentler, pencereler, ekimler, ocalar, fotosüret, çaynikler, qızlar, zarflar, ayaqlar.

6) Birikmelerni çoqluqta yazıñız.

Nümüne: Oquv yurtu → oquv yurtları;
altın yüzük → altın yüzükler.

Sınıf odası, deñev odası, kümüş saat, baş vazive.

7) Sözlerni çoqluqta yazıñız.

Nümüne: ana, baba ve bala → ana (lar), baba (lar) ve balalar; pencere, taban ve qapu → pencere, taban ve qapular.

Dolap, masa ve kürsü; dost ve arkadaş; ağa, tata ve oğul; oca ve student; kitap, defter ve luğat; gazet ve mecmua; zarf ve yapraq; ders, lektiya ve kezinti; köy ve şeer; soqaq ve ev, tükân ve kiosk.

6. AQILDA TUTUÑIZ:

saç	o	uzun, qısqa, tegiz, quvurçiq, sarışın, ciyren, qumral, qara, çal
köz // közler	o//olar	sağ, sol, mavı, kök, qara, elâ, sarı, çiy
dudaq// dudaqlar	o//olar	qırmızı
mañlay	o	uzun, alçaq
qulaq//qulaqlar	o//olar	sağ, sol, uzun
qaş//qaşlar	o//olar	sağ, sol, balaban, qoyu, ince, qara...
dudaq//dudaqlar	o//olar	sağ, sol, qalın, tomalaq, qırmızı, aq
burun	o	balaban, küçük, qısqa, doğru, panti
tiş//tişler	o//olar	beyaz, balaban, küçük
til	o	qırmızı, uzun, qısqa

7. ÖZÜÑİZNI TASVİR ETİÑİZ.

Dostuñızni tasvir etiñiz.

Menim dostum. Onıñ adı — Osman. O, qırımtatar.
O, yüksek boylu. Onıñ közleri elâ, dudaqları — qırmızı.
Saçı qısqa ve tegiz. Mañlayı uzun...

5 ders. Men kimim? O, nasıldır? Biz kimlerimiz?

8. İNSANNI FOTOĞA BAQIP TASVİR ETİŇİZ. I

9. LUĞATIŇIZĞA QOŞUŇIZ:

ağır ↑↓ yengil (çanta...)
 qıyın ↑↓ qolay (vazife, test...)
 qara ↑↓ açıq (renk, saç, sarf...)
 quru ↑↓ sılaq (urba, saç, eller...)
 qalın ↑↓ ince (qalem, kitap, torba...)
 yaş ↑↓ qart (ekim...)
 yañı ↑↓ eski (şeer, ev...)
 tolu ↑↓ boş (filcan, oda, çanta...)
 tatlı ↑↓ ekşi (şeftali, alma, yuzum)
 suvuq ↑↓ sıcaq (çay, qave, süt...)
 yahşı ↑↓ yaramay (kün, yol, sual...)
 temiz ↑↓ kirli (kölmek, oda, tahta...)
 tar ↑↓ keñ (qapular, ayat, soqaq...)

10. OQUŇIZ:

— Bu ne?	— Bu seniñ defteriñmi?	— Kitap qayda?
— Bu — çay.	— E, benim.	— Kitap mında.
— <i>Nasıl</i> çay?	— Bu <i>nasıl</i> defter?	— Kitap <i>nasıl</i> ?
— Bu — <i>qara tatlı</i> çay.	— Bu — <i>yañı</i> defter.	— Kitap <i>meraqlı</i> .
— Bu kim?	— Bu almalarını?	— Bu ne?
— Bu — student.	— E, bu — almalar.	— Bu — qalem.
— <i>Nasıl</i> student?	— Almalar <i>nasıl</i> ?	— Bu qalem <i>nasıl</i> ?
— Bu — <i>ecnebiy</i> student.	— Almalar <i>qırmızı</i> ve <i>tatlı</i> .	— Bu qalem <i>pek keyfiyetli</i> .
— Olar kimler?	— Limon qayda?	
— Olar ukrainalılar.	— Limon anda.	
— <i>Nasıl</i> ukrainalılar?	— Limon <i>nasıl</i> ?	
— Olar <i>yaş</i> ukrainalılar.	— O, <i>sarı</i> .	

11. DIALOGLARNI BÄŞTA AĞZAVİY, SOŇRA YAZMA ŞEKİLDE TOLDURIŇIZ.

— Bu ne?	— Bu ne?	— Seniñ urbañ nasıl?
— Bu — portaqal.	— Bu — oda.	— Menim urbam ...
— Bu portaqal nasıl?	— Bu oda... ?	— Seniñ dostlarıñ nasıl?
— Bu portaqal balaban, tomalaq.	— Bu oda balaban ve yarıq.	— Menim dostlarım ...
— Bu ne?	— Bu ne?	— Seniñ çantañ nasıl?
— Bu — qapular.	— Bu — pencere.	— Menim çantam ...
— Qapular ...?	— Pencere... ?	— Olarññ defterleri nasıl?
— Bu qapular keñmi?	— Bu pencere küçük.	— Olarññ defterleri ...
— Seniñ odañ nasıl?	— Seniñ közleriñ nasıl?	— Seniñ ocañ nasıl?
— Menim odam... .	— Menim közlerim ...	— Menim ocam ...

5 ders. Men kimim? O, nasıldır? Biz kimlirmiz?

12. AQILDA TUTUÑIZ:

Çjan Lun — qıtaylı. Onıñ ana tili — çin tili.
 Ayder — qırımtatar. Onıñ ana tili — qırımtatar tili.
 Solomiya — ukrain. Onıñ ana tili — ukrain tili.
 Marek — leh. Onıñ ana tili — leh tili.
 Ketevan — gürci. Onıñ ana tili — gürci tili.
 Djonova — koreyalı. Onıñ ana tili — korey tili.
 Ziyep — vyetnamlı. Onıñ ana tili — vyetnam tili.

Lâkin:

Eduardo — brazilli.
 Onıñ ana tili — portugal tili.
 Devid ve Meri — amerikalılar.
 Olarnıñ ana tili — ingliz tili.
 Ali — cezairli.
 Onıñ ana tili — arap tili.

13. OQUÑIZ:

— Sen qıtaylısıñmı?
 — E, men qıtaylım.
 — Seniñ ana tiliñ — çin tilimi?
 — E, benim ana tilim — çin tili.

— O, kim?
 — O, ispan.
 — Onıñ ana tili ne?
 — Onıñ ana tili — ispan tili.

— O, kim?
 — O, suriyeli.
 — Onıñ ana tili ne?
 — Onıñ ana tili — arap tili.

— Olar kimler?
 — Olar yañı romen studentleri.
 — Olarnıñ ana tili ne?
 — Olarnıñ ana tili — romen tili.

— Men qırımtatarım. Ya sen kimsiñ?

— Men litvanım.
 — Menim ana tilim — qırımtatar tili. Ya seniñ?
 — Menim ana tilim — litvan tili.

— Biz ukrainlirmiz. Ya siz kimsiz?

— Biz ise — italiyalımız.
 — Bizim ana tilimiz — ukrain tili. Ya siziñ?
 — Bizim ana tilimiz — italyan tili.

6 ders

BUGÜN QAYSI KÜN? ŞİMDİ QAYSI AY?

Laqırdı mevsuzı: Afta künleri. Aylar.

Sarf: Edi, 'olmaq' fiilleri.

1. OQUŇIZ:

Meraba! Bu — Ayder ve Solomiya. Olar studentler.

Ayder — ukrainalı student. O, qırımtatar.

Solomiya — onıñ dostu. O, ukrain. Ayder yüksek boylu, tüzgün endamlı, quvetli. Solomiya — pek yahşı qız. O, yüksek degil, ince belli. Onıñ saçı uzun, tegiz, sarışın.

Bugün bazarertesı. Endi ders başlandı. Yarın salı. Yarın da dersler olacaq.

Şimdi ilk küz ayı. Ava pek yahşı ve sıcaq. Kimerde ava yağmurlı. Evel arman edi. Bu, yaz edi.

Endi ukrain küzü. Soñ orta küz ve boş olacaq.

Ondan soñ qış olacaq. Qış ayları — ilk qış, qara qış ve kiçiktir.

2. AQILDA TUTUŇIZ:

'Olmaq' fiili (şimdiki zaman)

Men	-m/-ım/-im	Biz	-(ı/i)mız/miz
Sen	-sıñ/-siñ	Siz	-sı/si(-ñı/ñi)z
O	-tır/-tir	Olar	-tır/-tir/((-lardır/-lerdir)

3. OQUŇIZ. TALİL ETİŇİZ:

Ayder — student. = Ayder student**tir**.

O, yüksek boylu oğlan. = O, yüksek boylu oğlan**dır**.

O, qırımtatar. = O, qırımtatar**dır**.

Solomiya — student. = Solomiya student**tir**.

O, yahşı qız. = O, yahşı qız**dır**.

Onıñ saçı pek uzun. = Onıñ saçı pek uzun**dır**.

Alvaro — ecnebiy student. O, perulı. Onıñ ana tili — ispan tili. O, yüksek boylu, tüzgün endamlı oğlandır. Onıñ saçı qara ve tegiz. O, uzundur.

6 ders. Bugün qaysı kün? Şimdi qaysı ay?

4. AQILDA TUTUŇIZ:

‘Edi’ fiili (keçken zaman)

Teklikte		Çoqluqta		
Men	edim	Biz	edik	
Sen	ediñ	Siz	ediñiz	
O	edi	Olar	edi(ler)	

Menim adım Ayder. Tünevin men mında **edim**. Onıñ adı Andriy. O da tünevin mında **edi**. Tünevin cumaaqşamı **edi**.
Menim adım Solomiya. Tünevin men evde **edim**. Onıñ adı Ğanna. O da tünevin evde **edi**.
O birisi kün çarşenbe **edi**.
Evel mında köy **edi**. Bizim penceremiz yapıq **edi**.
Menim adım Ayder. Onıñ adı Andriy. Biz dostmız. Tünevin biz mında **edik**.

5. OQUŇIZ. SIRANI YEKÜNLEŇIZ:

Bugün **bazarertesi**. Tünevin bazar edi. O birisi kün cumaertesi edi.
Bugün **salı**. Tünevin bazarertesi edi. O birisi kün bazar edi.
Bugün **çarşenbe**. Tünevin salı edi. O birisi kün bazarertesi edi.
Bugün **cumaaqşamı**. Tünevin ...

Malümat kâğıdı

AFTA

Bazarertesi
Salı
Çarşenbe
Cumaaqşamı
Cuma
Cumaertesi
Bazar

6. SUALLERGE CEVAP BERİŇIZ:

1. Bugün qaysı kün?
2. Tünevin qaysı kün edi?
3. O birisi kün qaysı kün edi?

7. AQILDA TUTUŇIZ:

‘Olmaq’ fiili (kelecek zaman)

Teklikte		Çoqluqta	
Men	Olacağım	Biz	Olacaqmız
Sen	Olacaqsıñ	Siz	Olacaqsız
O	Olacaq	Olar	Olacaq(lar)

Bugün bazarertesi. Yarın **salı olacaq**. O birisi kün **çarşenbe olacaq**.
Bugün salı. Yarın **çarşenbe olacaq**. O birisi kün **cumaaqşamı olacaq**.
Yarın biz mında **olacaqmız**. O birisi kün olar evde **olacaqlar**.

6 ders. Bugün qaysı kün? Şimdi qaysı ay?

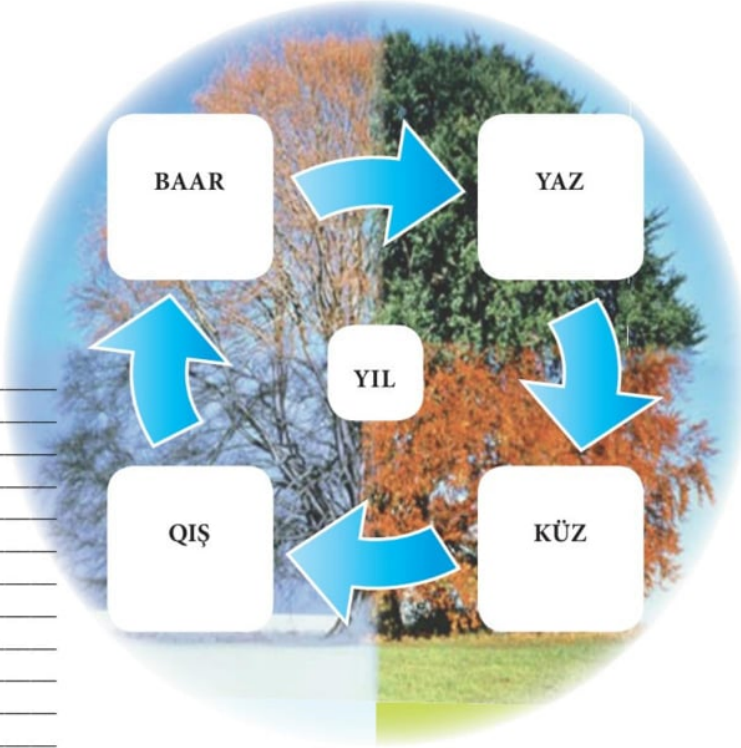
8. AQLDA TUTUŇIZ:

Kün — künler
afta — aftalar
ay — aylar
yıl — yıllar
yıl mevsimi — yıl mevsimleri

Qış } yıl
Baar } mevsimleri
Yaz }
Küz }

Aylar

01 — qara qış	_____
02 — küçük	_____
03 — saban	_____
04 — çeçek	_____
05 — quralay	_____
06 — ilk yaz	_____
07 — oraq	_____
08 — arman	_____
09 — ilk küz	_____
10 — orta küz	_____
11 — boş	_____
12 — ilk qış	_____

9. SUALLERGE CEVAP BERİŇİZ:

1. Şimdi qaysı ay?
2. Evel qaysı ay edi?
3. Soñ qaysı ay olacaq?
4. Şimdi qaysı yıl mevsimi?
5. Evel qaysı yıl mevsimi edi?
6. Soñ qaysı yıl mevsimi olacaq?

10. FOTODAKİ İNSANNI AĞZAVİY TASVİR ETİŇİZ.

6 ders. Bugün qaysı kün? Şimdi qaysı ay?

11. 'OLMAQ' FİİLİNİ KEREK SEKLİNDE QULLANARAQ, CÜMLELERNİ KÖÇÜRİP ALIÑIZ.

O birisi kün cümaaşamı (**olmaq**). O birisi kün ava sıcaq (**olmaq**). Tünevın cuma (**olmaq**). Tünevın ava suvuq (**olmaq**). Bugün cumaertesi (**olmaq**). Bugün ava pek sıcaq ve küneşli (**olmaq**). Yarın bazar (**olmaq**). Belki, yarın da ava sıcaq (**olmaq**). O birisi kün bazarertesi (**olmaq**). Belki, o birisi kün ava suvuq (**olmaq**), çünkü endi küz keldi. Küz — bu, yılın salqın mevsimi.

12. SÖZLERİNİ LUĞATQA YAZIP ALIÑIZ. EZBERLEÑİZ.

Berilgen isimlerge sıfatlarını, sıfatlarğa da isimlerini qoşuñız.

Nümüne: Yel — _____ Suvuq _____
 Yel suvuqtır. Suvuq ava.
 Küneş _____ Küneşli _____
 Küneş sıcaqtır. Küneşli kün.

Küneş — _____	küneşli — _____
Sıcaq — _____	sıcaq — _____
Ayaz — _____	ayazlı — _____
Yağmur — _____	yağmurlı — _____
Qar — _____	qarlı — _____
Suvuq — _____	suvuq — _____
Tuman — _____	tumanlı — _____

13. OQUÑIZ.

Bundan evel yaz edi. Bundan evel küneş bar edi. Yazda sıcaq edi. Evel ava küneşli ve sıcaq edi.

Şimdi küz. Tışarıda yağmur, yel. Bugün ava yağmurlı ve yel ese. Yarın tuman olacaq. Yarın ava tumanlı olacaq.

Soñ qış olacaq. Tışarıda qar, suvuq, ayaz olacaq. Ava qarlı, yağmurlı, ayazlı olacaq.

Soñ ava kene sıcaq olacaq, çünkü baar olacaq. Baarde mında sıcaq. Ava kene küneşli, kimerde yağmurlı ve yel ese. Lâkin yel ve yağmur sıcaq olacaq.

14. SUALLERGE CEVAP BERİÑİZ.

1. O birisi kün ava nasıl edi?	5. O birisi kün ava nasıl olacaq, aceba?
2. Tünevın ava nasıl edi?	6. Qırımında ava şimdi nasıl?
3. Bugün ava nasıl?	7. Ukrainada ava şimdi nasıl?
4. Yarın ava nasıl olacaq, aceba?	8. Siziñ sevimli avañız nasıl?

7 ders

MEN NE YAPAM? BİZ NE YAPAMIZ?

Laqırdı mevsusı: Bizim künlerimiz.

Sarf: Fiilniñ şahıs şekilleri. Şimdiki zaman.

1. OQUŇIZ:

Bu — universitet. Men studentim, sen de studentsiñ, olar da studentler. Biz ecnebiy studentlerimiz.

Mında bizim azırlav bölügimiz. Bu — bizim sınıfımız. Biz mında çalışamız.

Bu — stadion.

Biz — mühlislerimiz.

Bizim sevimli futbol komandamız bugün oynay.

Bu — kütüphane.

Mında kitap, gazet, mecmualar bar.

Mında kütüphaneciler çalışalar. Biz mında oquymız.

Bu — yataqhane. Anda bizim odalarımız.

Mında kompyuter klubu.

Mına bizim dostlarımız.

Olar anda raatlanalar.

7 ders. Men ne yapam? Biz ne yapamiz?

2. AQILDA TUTUÑIZ:

'Çalışmaq' fiili (şimdiki zaman)

teklikte	çoqluqta
Men çalışam	çalışamız
Sen çalışasñ	çalışasñ(ñi)z
O çalışa	çalışa(lar)

DİQQAT!

Çalışam, çalışalar, oquymız, oynay, raatlanalar sözleri — fiiller.

Sual: Ne yapmaq?

Cevap: Çalışmaq, oqumaq, oynamaq, raatlanmaq (isimfiil — infinitive)

3. TALİL ETİÑİZ:

çalışmaq → çalış... → çalış- + a → çalışa- +
 oqumaq → oqu... → oqu- + y → oquy- +
 oynamaq → oyna... → oyna- + y → oynay- +
 raatlanmaq → raatlan... → raatlan- + a → raatlana- +
 bilmek → bil... → bil- + e → bile- +
 laf etmek → laf et... → laf et- + e → laf ete- +

Men	-(ı/i)m
Sen	-sñ/siñ
O	—
Biz	-mız/-miz
Siz	-sı(ñi)z/-si(ñi)z
Olar	-(lar)

4. AQILDA TUTUÑIZ:

Men ne yapam?
 Sen ne yapasñ?
 O ne yapa?
 Biz ne yapamız?
 Siz ne yapasız?
 Olar ne yapalar?

Men çalışam, oquyım, bilem.
 Sen çalışasñ, oquysñ, bilesñ.
 O çalışa, oquy, bile.
 Biz çalışamız, oquymız, bilemiz.
 Siz çalışasız, oquysız, bilesiz.
 Olar çalışalar, oquylar, bileler.

5. OQUÑIZ:

- a) — Kim çalışa? — Kim raatlana?
 — Ğanna çalışa. — Dostum raatlana.
- b) — Kim çalışa? — Kim raatlana?
 — Enver çalışa. — Server raatlana.
- c) — Kim çalışa? — Kim raatlana?
 — İrina ve Taras çalışalar. — Dostlar raatlanalar.

7 ders. Men ne yapam? Biz ne yapamız?

Men müendisim. Bu da benim dostum Ali. O da müendis. Bu — bizim zavodımız.
Mında biz çalışamız. Bu da bizim klubumuz. Mında biz raatlanamız.

6. VAZİFELERNİ BECERİÑİZ.

1) Kerek yalğamalarını qoşuñız.

Nümüne: Bekir çalışa... ⇒ Bekir çalışa.

Menim babam çalışa... Menim anam da çalışa... Olar beraber çalışa... Men çalışmay... Men raatlana... Ya siz çalışa...mı? E, biz çalışa... Biz beraber çalışa ve raatlana...

2) Nümünege köre suallerge cevap berip yazıñız.

Nümüne: Amet çalışa. Ya Dilâra? ⇒ Dilâra da çalışa.

Biz çalışamız. Ya olar? _____

Ayşe çalışa. Ya Ali? _____

Sen raatlanasıñ. Ya o? _____

Olar çalışalar. Ya biz? _____

Men raatlanam. Ya siz? _____

Sen çalışasıñ. Ya Ametnen Memet? _____

Men çalışam. Ya sen? _____

3) Kerek yerge yahşı, yüksek, alçaq, yañı, merametli, yaş, küçük, eski, tüzgün (ince), qıym sıfatlarını qoyuñız.

Nümüne: Bu — benim ... kitabım. ⇒ Bizim evimiz ...

Bu — benim yañı kitabım. ⇒ Bizim evimiz yüksek.

Bu — benim ... maşnam. Mına bu — bizim ... dostumuz. Oksana — ... qız. Viktor — ... oğlan.

Bu — ... oda. Bu — ... masa ve ... kürsü. Bu ... köpek. Bu — onıñ luğatı. Mına bu — ... oca. Bu — pek ...

ana. Ruşen ve Ruslan — ... bizim ... dostlarımız. Selime — ... qız. İsa da — ... oğlan. Bu — ... telefon.

Bu — ... vazife. Bu — ... pencere. Bu — ... insan. Bu — ... aqay ve qadın.

7 ders. Men ne yapam? Biz ne yapamız? .

- 4) Öz dostlarınızın *qiya*fetini *yüksek*, *alçaq*, *qısqa*, *uzun*, *qara*, *doğru*, *tegiz*, *tüzgün* (*ince*), *doğru*, *balaban*, *küçük*, *quvurçiq* sifatlardan faydalanıp təsvir etiniz.

Nümine: Bu — Abibulla. O, Onın saçı ... $\Rightarrow$ Bu — Abibulla. O, **yüksek boylu**. Onın saçı **kestane** renkli.

Bu — Ediye hanum. O, _____ qadın. Onın közleri _____ .
Bu — Devid. O, _____ . Onın saçı _____ .
Bu — Malung. O, _____ . Onın burnu _____ .
Bu — Çjen. O, _____ . Onın saçı _____ .
Bu — Margarita. O, _____ . Onın qaşları _____ .
Bu — Şevket efendi. O, _____ . Onın beti _____ .
Bu — Serdar. O, _____ . Onın burnu _____ .
Bu — Ayodele. O, _____ . Onın qulaqları _____ .
Bu — Muhammed. O, _____ . Onın yanaqları _____ .
Bu — Remzi. O, _____ . Onın mañlayı _____ .

- 5) Berilgen cümlelerde fiillerniñ yalğamasını qoşuñız.

Nümiüne: Biz çalışa.., siz ise raatlana.. . → Biz çalışamız, siz ise raatlanasız.

Evde Şevket raatlana... . Bugün sen çalışa... . Siz kayda çalışqanınızni biz bile... . Men raatlana..., siz ise çalışa... . Seniñ adın ne olğanını men bilmey... . Universitet kayda olğanını olar bilmey... . biz mında çalışa... , siz ise evde raatlana... . Men tüşüne... . Sen ne tüşüne... ? Siz ne tüşüngeninizni o, bilmey... . Sen kayda raatlana...? Studentler raatlana... . Men mında çalışa... . O, yahşı çalış... . Timur ve Osman anda çalışa... .

7. FOTODAKİ İNSANLARNI AĞZAVİY TASVİR ETİŒİZ. OLAR NE YAPALAR? YAZIŒIZ.

[illegible]

7 ders. Men ne yapam? Biz ne yapamız?

8. OQUŇIZ. TEKRARLAŇIZ. LUĞATQA YAŇI SÖZLERNİ QOŞUŇIZ.

ZENAATLAR:

mimar	kâinatçı	sofracı	işçi
kütüphaneci	tikici	qaravul	kâtip
iş adamı	aşçı	kilseci	sotsial
qurucu	laborant	furuncı	hadim
oca	poştacı	berber	yırcı
terbiyecı	ekim	yazıcı	alim
aydavcı	emşire	işhaneci	feldşer
ocapçe	model	uçucı	fermer
ev bikesi	deñizci	şair	fotograf
jurnalist	çalgıcı	yanğınçı	ev hızmetçisi
müendis	daya	polis	ev yardımcısı
mesleatçı	zabit	satıcı	ressam

İNSAN:

saqal	qursaq	köz	ayaq
qaş	tiz	taban	beden
kirpik	yumruq	parmaq	qıyafet
mıyıq	tirsek	saqal túbü	mañlay
qulaq	ayaq	omuz	boyun
baş	uc	qol	yanaq
dudaq	bet	bel	

SAYILAR:

bir	doquz	on yedi	yetmiş
eki	on	on sekiz	seksen
üç	on bir	on doquz	doqsan
dört	on eki	yigirmi	yuz
beş	on üç	otuz	
altı	on dört	qırq	
yedi	on beş	elli	
sekiz	on altı	altmış	

7 ders. Men ne yapam? Biz ne yapamız?

9. DIALOGLARNI OQUŇIZ. BUŇA OŖAĞAN DIALOGLAR TIZIŇIZ. YAZIŇIZ.

- Selâm!
- *Aleyküm selâm!*
- Seniñ adıñ ne?
- *Menim adım Cafer. Ya seniñ?*
- Menim adım Djon.
- *Pek memnünim.*
- Men de.
- Sen kimsiñ?
- Men ecnebiy studentim.
- Seniñ ana tiliñ ne?
- Menim ana tilim — ispan tili, çünki men ispanım.

- Olarnıñ adlarını aytsañız?
- *Olarnıñ adları Oskar, Ali ve Serdar.*
- Olar kimler?
- *Olar ecnebiyeler. Olar lübnanlılar.*
- Olarnıñ ana tili ne?
- *Olarnıñ ana tili — arap tili.*
- Sen kimsiñ?
- *Men qırımtatarım. Ya sen kimsiñ?*
- Men türkim.
- *Seniñ ana tiliñ ne?*
- Menim ana tilim — türk tili. Ya seniñ?
- *Menim ana tilim — qırımtatar tili.*

- Bu kim olğanını aytsañ...
- *Bu — ecnebiy student.*
- O, kim?
- *O, brazilli.*
- Onıñ ana tili ne?
- *Onıñ ana tili — portugal tili.*
- Sağ ol.
- *Alla razı olsun.*

- Bugün qaysı kün?
- *Bugün cumaaşamı.*
- Ya tünevin qaysı kün edi?
- *Tünevin çarşenbe edi.*
- Yarın qaysı kün olacaq?
- *Yarın cuma olacaq.*

- Tünevin ava nasıl edi?
- *Tünevin ava yağmurlı ve suvuq edi.*
- Yarın ava nasıl olacaq?
- *Men bellesem, yarın da yağmur olacaq.*
- Bu, yaramay...
- *E-e-e... Ümüt etem ki, soñ ava küneşli olacaq.*

8 ders

MEN NE OQUYIM? MEN KİTAP OQUYIM!

Laqırdı mevsusı: Bizim areketlerimiz.

Sarf: Fiilniñ şahıs şekilleri. İsimniñ teklikte tüşüm kelişi.

1. OQUŇIZ:

Bu — universitet. Biz ecnebiy studentlerimiz.

Mında bizim azırlav bölügimiz. Biz mında çalışamız. Biz qırımtatar tilini öğrenemiz.

Bu — kütüphane. Mında kitap, gazet, mecmualar bar. Men şimdi kitap oquyım.

Mına bizim sınıfımız. Bu — bizim gruppamız. Şimdi bizge ders bereler. Studentler qaideni oquylar.

Bu — oca ve studentler. Olar laf eteler. Oca studentlerni diñley. Studentler sualge cevap bereler.

8 ders. Men ne oquym? Men kitap oquym!

2. TALİL ETİŇİZ:

o + kitap
luğat, qaideni

+

oquy

o + kitap + oquy = o, kitap oquy (=)

o + luğat + oquy = o, luğat oquy (=)

o + qaide + oquy = o, qaideni oquy (+-ni)

Tüşüm kelişi (Accusative)

			Ne(ni)? (cansız)	
metin	+	oqumaq	metin (<i>belgisiz</i>)	oqumaq
kitap			kitap (<i>belgisiz</i>)	
qaide			qaide (<i>belgisiz</i>)	
			Kim(ni)? (canlı)	
student	+	bilmek	studentni (<i>belli</i>)	bilmek
qız			qızını (<i>belli</i>)	

mecmua, kitap, sözni	+	oqumaq
tecribeni, tilni, qaideni		öğrenmek
ocanı, muzıka, qalpni		diñlemek
ananı, babanı, saçını		sevmek
ötmek, suv, süt		(satın) almaq

ne(ni)?	cevap	+	bermek
kim(ni)?	ananı,	+	tüşünmek
nen(ni)?	işni	+	
kim(ni)?	oğulını,	+	arzu etmek
ne(ni)?	teneffüs, yaz	+	

3. AQILDA TUTUŇİZ:

Men ne yapam?	Men oquym	Men ne oquym?	Men kitap oquym
Sen ne yapasıñ?	Sen oquysıñ	Sen ne oquysıñ?	Sen metin oquysıñ
O, ne yapa?	O, oquy	O, ne oquy?	O, mecmua oquy
Biz ne yapamız?	Biz oquymız	Biz ne oquymız?	Biz qaideni oquymız
Siz ne yapasız?	Siz oquysız	Siz ne oquysız?	Siz sözni oquysız
Olar ne yapalar?	Olar oquylar	Olar ne oquylar?	Olar mektüp oquylar

8 ders. Men ne oquyım? Men kitap oquyım!

4. AQILDA TUTUÑIZ:

Sual	Baş	Tüşüm	Diqqat!
kim?/ne?	oğlan	oğlannı	-nı
	arqadaş	arqadaşnı	
	baba	babanı	
	aydavcı	aydavcını	
	Lviv	Lvovnı	
	student	studentni	-ni
	talebe	talebeni	
	ekim	ekimni	
	universitet	universitetni	
	Memet	Memetni	
	qalem	qalemni	

5. VAZİFELERNİ BECERİÑİZ.

- 1) Berilgen isimlerden teklikte tüşüm keliş şekillerini tertip etiiñiz. Şimdiki zamannıñ türlü şekillerinde *bilmek* ya da *unutmaq* fiillerinen cümle tiziñiz.

Nümunə: yağmurlıq $\Rightarrow$ yağmurlıqı. Men yağmurlıqı unuttum.
oca $\Rightarrow$ ocanı. Biz oca(mız)nı bilemiz.

Berber, aydavcı, polis hədimi, uçucu, ekim, zabıt, deñizci, kütüphaneci, aşçı, professor, oca, saat, yumruq, maşna, luğat, türkmen, leh, tiş, telefon, yapraq, qomşu, arqadaş, köstüm, boyunbağ, pıçaq, dost, potük ...

[illegible]

8 ders. Men ne oquym? Men kitap oquym!

Canlı/cansız	Baş	Tüşüm
kim?	Mavile (<i>has</i>)	Mavileni
	student (<i>cıms</i>)	student (<i>belgisiz</i>) studentni (<i>belli</i>)
	Olâ (<i>has</i>)	Olâni
ne?	Kezlev (<i>has</i>)	Kezlevni
	tahta (<i>cıms</i>)	tahta (<i>belgisiz</i>) tahtanı (<i>belli</i>)
	meydan (<i>cıms</i>)	meydan (<i>belgisiz</i>) meydanni (<i>belli</i>)
	yer (<i>cıms</i>)	yer (<i>belgisiz</i>) yerni (<i>belli</i>)

- 2) Berilgen isimlerden teklikte tüşüm keliş şekillerini tertip etiñiz. Şimdiki zamannıñ türlü şekillerinde *bilmek* ya da *ketirmek* fiillerinen cümle tiziñiz.

Nümüne: *filcan* ⇒ *filcan(nı)*. Men *filcan* ketirdim.

emşire ⇒ *emşireni*. Men *emşireni* bilem.

Suv, dost, tata, haber, lampa, qaşq, ava, maşna, kürsü, fistan, kitap, qalem, tahta, çanta, kölmek, iş, saife, şemsiye, tepsi, poştacı, qomşu ...

Baş / +Mülkiyet	Tüşüm / +Mülkiyet	Baş / +Mülkiyet	Tüşüm / +Mülkiyet	Baş / +Mülkiyet	Tüşüm / +Mülkiyet
sabiy	sabiy sabiyni	özen	özen özenni	vazife	vazife vazifeni
sabiyimiz	sabiyimizni	özeniñ	özeniñni	vazifesi	vazifesini
çipçe	çipçe çipçeni	deñiz	deñiz deñizni		
çipçem	çipçemni	deñiziñiz	deñiziñizni		

- 3) Berilgen isimlerden teklikte tüşüm keliş şekillerini tertip etiñiz. Şimdiki zamannıñ türlü şekillerinde *bilmek* ya da *yuvmaq* fiillerinen cümle tiziñiz.

Nümüne: *pencerem* ⇒ *penceremni*. Men *penceremni* yuvam.

cevabıñ ⇒ *cevabıñızni*. Biz *cevabıñızni* bilemiz.

Şeer, söz, ten, tiz, palto, köpek, bet, sual, vazife...

8 ders. Men ne oquym? Men kitap oquym!

9. OQUÑIZ. AYTIÑIZ.

— Sen ne vaqıt çalışasın?	— Sen ne vaqıt raatlanasın?
— Men saba çalışam.	— Men aqşam raatlanam.
— Sen ne yapasın?	— Sen ne yapasın?
— Men luğat ya da kitap oquym.	— Men muzıka ya da radio dinleyim.

10. AQILDA TUTUÑIZ:

Şimdi saba . Bugün bulutlu saba . Bugün küneşli saba .	Saba men <i>er vaqıt</i> gazet oquym. Bugün saba ava bulutlu. Bugün saba ava küneşli.
Şimdi kündüz . Bugün yağmurlı kün olacaqtır. Yarın suvuq kün olacaq.	Kündüz men <i>er vaqıt</i> çalışam. Bugün kündüz yağmur yağacaqtır. Yarın kündüz suvuq olacaq.
Şimdi aqşam . Tünevın aqşam sıcaq edi. Bugün kündüz yel olacaqtır.	Aqşam men <i>kimerde</i> muzıka dinleyim. Tünevın aqşam ava sıcaq edi. Bugün kündüz yel olacaqtır.
Şimdi gece . Tünevın gecesi suvuq edi. Bu, suvuq, küz gecesi .	Gece men bir vaqıt çalışmayım. Tünevın gece avası suvuq edi. Gece quşlar ötmez.

ne?	ne vaqıt?
saba	saba (sabadan)
kündüz (kün)	kündüz
aqşam	aqşam
gece	gece

11. AQILDA TUTUÑIZ:

- Bu — **baar**. **Baarde** studentler er vaqıt edebiyatnı öğreneler.
 Bu — **yaz**. **Yazda** studentler tatilge çıqalar.
 Bu — **küz**. **Küzde** studentler yaznı arzulaylar.
 Bu — **qış**. **Qışta** studentler imtianlarını tüşüneler.

ne?	ne vaqıt?
baar	baarde
yaz	yazda
küz	küzde
qış	qışta

8 ders. Men ne oquym? Men kitap oquym!

12. OQUÑIZ. SORAÑIZ. CEVAP BERİÑİZ.

Nümiine: — **Yazda** sıq yağmur yağa.
— **Ne vaqt** sıq yağmur yağa?
— Yağmur sıq **yazda** yağa.

Yazda Olimpiada keçti.
Baarde ava mında **pek** yahşı.
Qışta yanaqlarımız **qırmızı**.
Yazda terek ve otlar **pek** yeşil.
Küzde yapraqlar sarı, qırmızı ve qaverenki **olacaq**.
Baarde yağmur sıcaq ve hoş.
Küzde yağmurlar **suvuq** ve **hoşsuz**.
Qışta qar ve ayaz **olacaq**.

13. OQUÑIZ. AYTIÑIZ.

Men qırımtatar tilini bilem.
Sen ukrain tilini bilesiñ.
O, ispan tilini bile.
O, isveç tilini bile.

Biz ingliz tilini bilemiz.
Siz portugal tilini bilesiz.
Olar korey tilini bileler.

Men qırımtatârca laf etem.
Sen ukrâince laf etesiñ.
O, ispânca laf ete.
O, isvêççe laf ete.

Biz inglízce laf etemiz.
Siz portugálce laf etesiz.
Olar koréyce laf eteler.

14. OQUÑIZ VE CEVAP BERİÑİZ.

Hose — argentinalı. Onıñ ana tili — ispan tili. Lâkin o, inglizce de pek yahşı laf ete. O, portugal tilini az bile, şunıñ içün portugalce pek yahşı laf etmey, amma yahşı añlay.

1. Hose kim?
2. Onıñ ana tili ne?
3. O, ispanca nasıl af ete?
4. O, inglizce nasıl laf ete?
5. Hose portugalce nasıl laf ete? Ne içün?

15. AQILDA TUTUÑIZ:

qaysı til?	nasıl laf etile?
qırımtatar tili	qırımtatârca
ukrain tili	ukrâince
arap tili	arâpça
türk tili	türkçe

8 ders. Men ne oquym? Men kitap oquym!

16. OQUŇIZ:

Tanış oluñız. Bu — bizim gruppamız. Biz ecnebiy studentlêrmiz.

Bu — Jan. O, fransız. O, fransızca pek yahşı laf ete ve añlay, çünki bu, onıñ ana tili. Jan almanca da yahşı laf ete. Şimdi Jan ukrain tilini öğrene. Künde o, ukrain metinlerini oquy, yañı sözlerini tercime ete, ukrain radiyayınlarını diñley, ukraince laf ete. Eger Jan yañı söz eşitse, o, onı ille ocasından soray. Jan, çetel tilini öğrenmek pek qıyın, amma meraqlı olğanını añlay.

Bu — Ayodele. O, nigeriyalı. Nigeriya — onıñ ana-Vatanı. O, inglizce yahşı laf ete ve añlay. İngiliz tili — onıñ ana tilidir. Ayodele ukrain tilini mında öğrene. Künde o, ukraince laf ete, aqşam o, derslikni oquy ve ukrain yırlarını diñley.

17. TALİL ETİŇİZ:

Çoqluqta tüşüm kelişindeki cansız isimler

Cansız	Baş	Tüşüm	Diqqat!
neni?	universitetler qalemler memleketler dağlar adlar	universitetlerni qalemlerni memleketlerni dağlarnı adlarnı	<u>-nı /-ni</u>

18. AQILDA TUTUŇIZ:

Şahıs zamirleriniñ tüşüm kelişi

Baş (kim?)	Tüşüm (kimni?)
men	meni
sen	seni
o	onı
biz	bizni
siz	sizni
olar	olarnı

8 ders. Men ne oquym? Men kitap oquym!

19. TALİL ETİŇİZ:

Menim adım Anton. = Men Antonım.

Onıñ adı Tair. = O, Tairdir.

Onıñ adı Usniye. = O, Usniyedir.

Olarınñ adları Tair ve Usniye. = Olar Tairnen Usniye.

kimniñ? neniñ? + adı + adı (= kimdir? nedir?)

20. SUALLERGE CEVAP BERİŇİZ:

- Ocañızniñ adı ne?
- Tuvğan yeriñizniñ adı ne?
- Dostuñniñ adı ne?
- Sevimli filmniñ adı ne?
- Sevimli kitabıñniñ adı ne?

21. SÖZLERNİ TEKRARLAŇIZ.

'AİLE' MEVZUSINA AİT SÖZLER

Baba (babam), ana (anam), tata (tatam), ağa (ağam), qardaş (qardaşım), qız (qızım), oğul (oğlum), torun (torum), bita/qartana (bitam/qartanam), qartbaba/dede (qartbabam/dedem), tize (tizem), ala (alam), yenge/dudu (yengem/dudum), dayı (dayım), emce (emcem), enişte (eniştem).

'ODA' MEVZUSINA AİT SÖZLER

Masa, rale, tahta, kürsü, pencere, qapu, divar, tavan, taban, lampa, qalem, defter, qurşun qalem, kitap, derslik, cedvel, asqıç, teşiklik, söndürğiç, cedvel, qutu; student, ecnebiy, oca, dekan, usulcı, kâtip, laborant, kursdaş, cedvel, dersler, ders, qırımtatar tili, fizika, coğrafiya, riyaziyyat, ayatfenlik, jurnalistika, iqtisadiyat, içtimaiyatşınaslıq, filologiya, çetel tili, sport, memleketşınaslıq.

'URBA. AYAQQAP' MEVZUSINA AİT SÖZLER

Kölmek, fistan, ştan, cins, futbolka, sviter, cemper, jaket, bicaq, yağmurlıq, palto, ton (kürk), boyunbağ, yavluq, şarf, qolçaq, şapke, kepka, çorap, anter (urba, kiyim), uniforma, sport urbası, arbiy urba, kombinezon, öglük, halat, kurtka. Çızma (çoql. çızma), potük (çoql. potük), krossovka, tuflı (tufliler).

9 ders

MEN BU KİTAPNI BEGENEM! MEN OQUMAĞA SEVEM!

Laqırdı mevsusı: Künlerimiz.

Sarf: 'Begenmek' fiiliniñ şahıs şekilleri. Şahıs zamirleriniñ tüşüm kelişi.

1. OQUŇIZ:

Bu, universitet. Bu, universitet kütüphanesi. Mında Ayder ve Solomiya. Siz olarnı endi bilesiz. Olar dostlar. Ayder — qırımtatar. Solomiya — ukrain. Olar studentler. Ayder riyaziyatnı ögrene. O, bu ilimni begene, çünki o, programmacı olacaq.

Solomiya tilşınaslıqnı ögrene. O, filolog olacaq. O, ukrain tili ve edebiyatını ögrene.

Şimdi Ayder derslik oquy. Bu, ukrain dersligi. O, er bir yañı sözni tercime etmege begene. O, luğatnı aç da, sözni qıdıra. Bu, qırımtatarca-ukraince luğat, çünki Ayder qırımtatar tilini bile.

Solomiya roman oquy. Onı o, begene, çünki o roman zemaneyi yaşayış aqqında. Onıñ baş qaramanları — yaş oğlan ve qızlar. Olar da, Aydernen Solomiya kibi, studentler.

Endi Aydernen Solomiya çalışalar. Soñ olar raatlanacaqlar.

2. TALİL ETİŇİZ:

Baş keliş	Tüşüm kelişi	
O,	kitap	oquy.

Baş keliş	Tüşüm kelişi	
O,	bu kitapnı	begene.

NB!

Kim?	ne(ni)?	
O,	kitap(nı↓)	oquy.
Kim?	ne(ni)?	
O,	kitap(nı↓)	begene.
Kim?	ne(ni)?	
O,	bu kitapnı	begene.

9 ders. Men bu kitapnı begenem! Men oqumağa sevem!

3. AQILDA TUTUÑIZ:

Baş keliş	Tüşüm kelişi
Men	Meni
Sen	Seni
O	Onı
Biz	Bizni
Siz	Sizni
Olar	Oların

Kim? Ne? + Kimni? Neni? + begen-, -em, -siñ, -e
(baş keliş) (tüşüm kelişi)

O, sizni begene.
Men seni begenem.
Biz Lvovnı begenemiz.

Men onı begenem.
Men evni begenem.

Kim? Ne? + Ne yapmağa? + sev-, -em, -siñ, -e

O, oqumağa seve.
Men arzu etmege sevem.
Men laf etmege sevem.

4. OQUÑIZ:

Men universitetni begenem.
Men muzıkanı begenem.
O, şeerni begene.

(kimni? neni?) + begene- (-m, -siñ, -)

Biz derslerni begenemiz.

Siz yañı cinslerni begenesizmi?

Olar qızların begeneler.

(kimni? neni?) + begene- (-miz, -siz, -ler)

5. OQUÑIZ:

O, (neni?) qırımtatar tilini (ne yapmağa?) öğrenmege seve.
Biz (ne(ni↓)?) muzıka (ne yapmağa?) diñlemege sevemiz.
O, (ne(ni↓)?) futbol oynamağa seve.
O, (kitap) (ne yapmağa?) oqumağa seve.

9 ders. Men bu kitapnı begenem! Men oqumağa sevem!

6. NÜMÜNEGE BAQIP DIALOGLAR TİZİNİZ. MALÜMAT KÂĞITINI QULLANIÑIZ:

Nümüne:

- Sen sınıfımnı begenesiñmi?
- E, men sınıfımnı begenem.
- Ne içün?
- Çünki o, pek balaban degil.
- Sen pencereimizni begenesiñmi?
- **Yoq**, men pencereimizni begenmeyim!
- Ne içün?!
- Çünki o, pek küçük...

Malümat kâğıtı

Şeer,
ava
dersler
bu kurtka
bu cinsler
bu ev,
bu muzıka,
qızlar,
luğat

7. YAÑI SÖZLERNİ LUĞATIÑIZĞA KİRSETİÑİZ.
BU SÖZLERNEN CÜMLE TİZİNİZ:

riyaziyat _____
tilşınaslıq _____
programmacı _____
filolog _____
qaraman _____
ömür _____
açmaq _____
yapmaq _____
qıdırmaq _____
tercime etmek _____
qullanmaq _____
olacaq _____
baş _____
zemaneyiy _____

8. 1-Cİ VAZİFEDEKİ METİNNİ OQUP, SUALLERGE CEVAP BERİÑİZ.
CEVAPLARNI DEFTERGE YAZIÑIZ.

1. Ayder neni ögrene?	7. Solomiya neni ögrene?
2. O, ne içün riyaziyatnı begene?	8. O, neni begene?
3. Ayder şimdi ne yapa?	9. Solomiya ne oquy?
4. Ayder ne qıdır?	10. Solomiya ne aqqında oquy?
5. Ayder yañı sözlerni nege qıdır?	11. Baş qaramanlar kimler?
6. Ayder ukraince-qırımtatarca luğatnı nege qullana?	12. Aydernen Solomiya şimdi ne yapalar?

9 ders. Men bu kitapnı begenem! Men oqumağa sevem!

9. DOSTLARIÑIZDAN KİMNİ/NENİ BEGENGENLERİ, NE YAPMAĞA SEVGENLERİ, ■■■ QAYDA BULUNMAQNI BEGENGENLERİ AQQINDA SORAÑIZ.

Nümüne: Arslan, sen universitetni begenesiñmi?
Ayşe, sen ne yapmağa sevesiñ?
Ayder, sen çalışmağa sevesiñmi?
Enver, sen mında qalmağa isteysiñmi?

10. VAZİFELERNİ BECERİÑİZ:

1) Tüşip qalğan arif ya da sözlerni qoyuñız.

Oksana tilşınasıqnı öğren.. filolog olacaq. ... ukrain tili ve edebiyatı.. begene. Şimdi Oksana roman oqu.. . O.. ... begene, çünkü o roman zemaneyiy yaşayış aqqında. O.. baş qaramanları — yaş oğlan ve qızlar. Olar da, Oksana kibi, student.. .

2) Oqumaq, dinlemek, arzu etmek, laf etmek, begenmek, öğrenmek gibi sözlerden birini qoyuñız. Kerek olsa, deñiştiriniñiz.

Şimdi ders. Oca ve studentler _____. Olar beraberlikte ukrain tilini _____.
_____. Monika derslik _____. Djon muzıka _____.
Osman teneffüsni _____.

3) Qavuzlarda berilgen sözlerni tüşüm kelişi şeklinde qullanıñız.

- a) Oca (bir student ve bir kaç student) dinley. _____
- b) Men (pencere) yapam, çünkü avası suvuq. _____
- c) Biz (edebiyat ve muzıka) öğrenemiz. _____
- ç) Ana (oğul ve qız) tüşüne. _____
- d) Men sıq (ötmek) alam. _____
- e) Bugün biz (diktant) yazacaqmız. _____
- f) Oca Asiyeden (qaide) soray. _____
- g) Ecnebiy studentler (ukrain medeniyeti) öğreneler. _____
- ğ) Ekrem (dondurma ve pahlava) istey. _____

10 ders

BİZ MEŞĞÜLİYETLER YAPAMIZ!

Qonuşuv mevzusu: Bizim künlerimiz.

Sarf: Şahıs zamirlerinin tüşüm ve doğrultuv kelişleri.

1. OQUŇIZ.

TÜŞÜM KELİŞİ ŞEKLİNDEKİ SÖZLERİNİ EPİSİNİ QAYD ETİŇİZ.

Bu, universitet. Biz ecnebiy studentlerimiz. Mında bizim azırlav bölüğimiz. Biz qırımtatar tilini öğrenemiz.

Mına Devid. O, amerikalı. O, iş adamı olacaq. O, biznes, iqtisadiyat aqqında laf etmege seve.

O, sportnı da begene. O, amerikalı futbol oynamağa seve.

Bu, Ayodele. O, nigeriyalı. O, riyaziyatnı begene, çünkü o, müendis olacaq. O, futbolnı begene. O, sıq futbol oynay. O, Ronaldonı futbolcı olaraq pek begene.

Bu, Marko. O, sırp. O, diplomat olacaq. O, siyaset aqqında laf etmege seve. O, tarihni öğren. O, boksni begene. O, ukrain Volodımır Klıçkonı boksçı olaraq pek begene.

10 ders. Biz meşğüliyetler yapamız!

2. OQUÑIZ, SORAÑIZ, SUALLERGE CEVAP BERİÑİZ:

Nümüne: Bu, universitet. Bu ne?

Biz ecnebiy studentlerimiz. Siz kimlersiz? (Biz studentlerimiz.) Siz nasıl studentlersiz? (Biz ecnebiy studentlerimiz.) Mında bizim azırlav bölügimiz. Bu ne? (Bu, fakültet.) Bu nasıl fakültet? (Bu, azırlav fakülteti.) Azırlav fakülteti qayda? (O, mında.)

Biz qırımtatar tilini öğrenemiz. Siz ne yapasız? (Biz öğrenemiz.) Siz ne öğrenesiz? (Biz tilni öğrenemiz.) Siz nasıl tilni öğrenesiz? (Biz qırımtatar tilini öğrenemiz.)

Mına Devid. Bu kim? (...)

O, amerikalı. O, kim? (...)

O, iş adamı olacaq. O, kim? (...)

O, biznes, iqtisadiyat aqqında laf etmege seve. O, ne yapmağa seve? (...)

O da sportnı begene. O, neni begene? (...)

O, amerikalı futbol oynamağa seve. O, ne yapmağa seve? (...) O, ne oynamağa seve? (...) O, nasıl futbol oynamağa seve? (...).

3. OQUÑIZ, SORAÑIZ, SUALLERGE CEVAP BERİÑİZ, YAZIÑIZ:

- 1) Bu, Ayodele. O, nigeriyalı. O, riyaizatnı begene, çünkü o, müendis olacaq. O, futbolnı begene. O, sıq futbol oynay. O, Ronaldonı futbolcu olaraq pek begene.

Nümüne: Bu kim? — Bu, Ayodele.

O kim? — O, nigeriyalı.

- 2) Bu, Marko. O, sırp. O, diplomat olacaq. O, siyaset aqqında laf etmege seve. O, tarihni öğren. O, boksni begene. O, ukrain Volodımır Klıçkonı bokçı olaraq pek begene.

4. YAZIÑIZ:

Mına bizim sınıfımız. Bu, bizim gruppamız. Şimdi bizim dersimiz kete. Studentler (ne?) _____
oquylar, (nege?) _____ cevap bereler, (neni?) _____
tüşüneler.

Bu, oca ve student. Olar (ne aqqında?) _____
lafeteler. Oca (kimni?) _____ diñley. Student (nege?) _____
cevap bere.

10 ders. Biz meşğüliyetler yapamız!

5. AQLDA TUTUÑIZ:

‘İstemek’ fiili (şimdiki zaman)

teklik 		çoqluq 	
Men	isteyim	Biz	isteymiz
Sen	isteysiñ	Siz	isteysiz
O	istey	Olar	isteyler

6. TALİL ETİÑİZ:

Men	-m, -ım, -im
Sen	-siñ, -siñ
O	—
Biz	-mız, -miz
Siz	-sız, -siz
Olar	-lar, -ler

7. OQUÑIZ:

- Men qırımtatarca yahşı laf etmege isteyim. Men qırımtatar tilini mında öğrenmege isteyim. O, qırımtatarca yahşı ve tez laf etmege istey. (*Ne yapmağa + istemek?*)
- Men sütlü qave isteyim. O, portaçal suvu ve qurabiye istey. Olar gazet ve jurnal isteyler. Marko köpek istey. Oğlançiq özüne qardaş istey. (*Ne + istemek*)
- Biz endi biraz qırımtatarca laf ete bilemiz. Siz yañı sözni tekrarlay bilesiz. Olar aşnı mından satın ala bileler. (*Ne yapa + bilmek?*)
- Men Ukraina aqqında Nigeriyağa mektüp yazam. (*Ne (kim) aqqında? qayda? ne? + yazmaq?*)
- Men mektüpni alam, onı çantama qoyam da, poštağa alıp ketem. (*Ne(ni) + almaq? Ne(ni) qayda (nege?) + qoymaq? Qayda (kimge? nege?) + alıp ketmek*)
- Sen de poštağa ketesiñmi? Yoq, poštağa ketmeyim, men kütüphaneg, soñ tükânğa ketem. (*Qayda (kimge/nege) + ketmek?*)

8. FİLLERNİ TEKRARLAÑIZ.

Oqumaq, yazmaq, laf etmek, öğretmek (öğrenmek), düşünmek, aytmaq, diñlemek, sevmek, bermek, aşamaq, içmek, yuqlamaq, baqmaq, külmek, yırlamaq, tikmek, ketmek, yürmek, kezmek (kezinmek), satın almaq, beklemeq, hatırlamaq, leyha tizmek, ...

10 ders. Biz meşğüliyetler yapamız!

Yazıcı roman, ikâye, şiirler yaza.
 Oca talebeni **ögrete**.
 Kütüphaneci kitap, mecmua, gazetler, maqaleler
 bere.
 Oquyıcı kitap ya da mecmua oquy.
 Studentler til, riyaziyat, tarih, edebiyat, himiyanı ...
 öğreneler.
 Mimarıcı yañı ev aqqında tüşüne. O, yañı ev
 leyhasını tize.
 Aşçı lezetli aş, milliy yemek azırlay.

Yırcı türkü yırlay.
 Sportçu futbol oynay. O, futbolcı.
 Tikici yañı, mot urba **tike**.
 Model yañı urba **köstere**.
 Ekim balanı, qartbabanı, studentni **tedaviyley**.
 İşhaneci para **saya**.
 Deñizci yalday.
 Pilot uça.
 Zabit hızmet ete.

9. DIALOGLARNI OQUŇIZ. BUŇA OŞAĞANLARNI TERTİP ETİŇİZ.

— Sen *ne yapmağa* sevesiñ?
 — Men *oqumağa* sevem.
 — Sen ne oqumağa sevesiñ?
 — Men *ikâyelerni* oqumağa sevem.
 — *Nasıl* ikâyelerni?
 — Men *qısqa* ikâyelerni oqumağa sevem.
 — Sen *ne aqqında* ikâyelerni oqumağa sevesiñ?
 — Men *tabiat* ve *seyaat aqqında* ikâyelerni
 oqumağa sevem.

10 ders. Biz meşğüliyetler yapamız!

- Sen *ne yapmağa* sevesiñ?
- Men *satın aluvlar yapmağa* (= *satın almağa*) sevem.
- Sen *ne (satın) almağa* sevesiñ?
- Men *yemiş* almağa sevem.
- Sen *nasıl* yemiş almağa sevesiñ?
- Men *türlü* yemiş almağa sevem.
- Sen *nasıl* yemiş sıq alasıñ?
- Men *alma* ve *banan*, em de *yuzum* pek sıq alam.

- Sen *ne yapmağa* sevesiñ?
- Men *qavehaneye barmağa* sevem.
- Sen anda *ne yapmağa* sevesiñ?
- Men *aşamağa*, içmege, laf etmege sevem.
- Sen anda *ne* sımarlaysıñ?
- Men anda *salat, çiberek, qave* ve *qurabiye* sımarlayım.
- Sen *nene* pek begenesiñ?
- Men *er şeyni*, hususan *çiberekni* begenem.

10. OQUŇIZ:

Sabalıq. Saba men yağlı ötmeknen qave içem.
 Üylelik. Kündüz men şorbanen kızartılğan tavuq aşayım.
 Aqşamlıq. Aqşam men bir şey aşamayım.
 Men qatıq aşayım.
 Ya sen aqşamlıq ne aşaysıñ?

11 ders

MEN SENİN AĞAÑNI BİLEM. BİZ MERAQLI KİTAP OQUYMIZ!

Laqırdı mevzusu: Bizim künlerimiz.

Sarf: Mülkiyet zamirlerinin teklikte tüşüm kelişi.

1. OQUÑIZ:

Bu İvan Franko adına Lviv universiteti. Mında Ayder ukrain tilini ögrenе. Ayder — ukrainalı student. O, qırımtatar. Onıñ ana tili — qırımtatar tilidir. O, endi ukraince yahşı laf ete, cünki sıq ‘Visokıy zamok’ adlı Lviv gazetasını oquy. O, saba universitetniñ azırlav fakültetine ketkende, öz ukrain dostu Petronı rastketire. Olar ukrain siyaseti, Lviv avası, sarı yapraqlar ve küzniñ kökü aqqında laf eteler. Künde Ayder yañı sözlerni ögrenе, grammatik vazifelerini becere, ocanı diñley. O, ukraince laf etmege begene. O, raatlanmağa da seve. O, masa tennisni oynamağa seve.

DİQQAT!

Petronı, gazetasını, tilini, sözlerni, vazifelerini, ocanı, tennisni sözləri — teklikte tüşüm kelişi şeklindeki isimler.

11 ders. Men seniñ añañni bilem. Biz meraqlı kitap oquymız!

İsimlerniñ tüşüm kelişi

telikte	Kimni?	Ne(ni)?
	yahşı student <i>ni</i> , dülber qız <i>ni</i> , ağıllı talebeni, belli ekim <i>ni</i> , terbiyeli insan <i>ni</i> , aç balan <i>ni</i>	yüksək ev(<i>ni</i>), yazlıq urba(<i>ni</i>), mavı deñiz(<i>ni</i>), yüksək baa(<i>ni</i>), yaz mektebi(<i>ni</i>)

? 2. 1-İNCİ VAZİFEDEKİ METİNGE AİT OLĞAN SUALLERGE CEVAP BERİÑİZ:

1. Ayder qaysı dostını qarşılav?
2. O, nasıl gazet oquy?
3. O, qaysı fakültetke kete?
4. Ayder qaysı universitetke kete?
5. O, nasıl siyaset aqqında laf etmege seve?
6. O, nasıl tennis oynamağa seve?

3. OQUÑİZ:

1. Bu, student. Biz studentni bilemiz.
2. Bu, arqadaş. Men arqadaşımni bekleyim.
3. Server aktörnı qarşılav.
4. O, Bağçasarayni körmek istey.
5. Ayşe qurşun qalem almaq istey.

4. TALİL ETİÑİZ:

1. Biz yañı student*ni* bilemiz.
2. Men eski arqadaşım*ni* bekleyim.
3. Server aktör*ni* köre.
4. O, qadimiy Bağçasaray*ni* körmek istey.
5. Ayşe yeşil qurşun qalem almaq istey.

demek:

Student (kim?) → student*ni* (kimni?) (canlı)
Masa (ne?) → masa (er angi) (ne?) / masanı (belli bir) (neni?) (cansız)

11 ders. Men seniñ aǵañnı bilem. Biz meraqlı kitap oquymız!

Şahıs ve mülkiyet zamirlerinin tüşüm kelişi

Şahıs zamirleri		Mülkiyet zamirleri
Baş keliş (kim? ne?)	Tüşüm kelişi (kimni? neni?)	
men	meni	menim
sen	seni	seniñ
o	onı	onıñ
biz	bizni	bizim
siz	sizni	siziñ
olar	olarnı	olarnıñ

5. CEDVELNİ TOLDURIŇIZ.

Baş keliş	Tüşüm kelişi
yañı student	
yüksek oǵlan	
menim ocam	
onıñ talebesi	
belli artist	
doǵmuş tatam	
meraqlı film	
lezetli aş	
şekerqıyıq	
bizim halqımız	
seniñ Vatanıñ	
öz fotosüretim	
müim şey	
mahlüq	
menim yüregim	

11 ders. Men seniñ añañni bilem. Biz meraqlı kitap oquymız!

6. İSİMLERNİ TÜŞÜM KELİŞİNDE QULLANIÑIZ. İSİMLERNİ SIFATLARNEN TAMAMLAÑIZ.

Nümüne: Asan ağasını soray. Asan üyken ağasını soray.
Asan aş aşay. Asan sıcaq aş aşay.

- Oca (student) soray.
- Men evge (mektüp) yazmağa isteyim.
- Biz (universitet) sevemiz.
- Ana (oğlu) bekley.
- Biz bağçada (Ervin) kördik.
- Men anama (fotocihaz) bağışlaycağım.
- Bugün biz (diktant) yazdıq.
- Oca Eskenderden (ders) soray.
- Ecnebiy studentler (cedvel) öğreneler.
- İsmet (portaçal) aşay.

Malümat kâğıtı

Yañı, meraqlı,
Aqmescitli, kence,
şeñ, zemaneyi,
mürekkep, tünevinki,
tatlı

7. CÜMLEGE TÜŞÜM KELİŞİNDE İSİMLERNİ QOŞUÑIZ.

1. Men ... içmege sevem. 2. Dostum ... aşamağa seve. 3. Studentler ... yazalar. 4. Oca ... soray. 5. Elmaz ... oquy. 6. Dostlar ... satın alalar. 7. Ayvanat bağçamız ... almağa istey. 8. Dekan ... qarşıladı.

Malümat için sözler: sıra, dost, oca, yuzum, çay, kokteyl, tort, şorba, salat, diktant, inşa, mektüp, fil, qaplan, papağan, qaşqır, ayuv, mecmua, roman, student, talebe, qomşu, meslekdeş, hoşaf, réktor, dialog, bahşış, arslan, fotocihaz, çanta, atlas, defter.

8. DOSTLARINIZNIÑ URBASINI TARİF ETİÑİZ.

Nümüne: Bu, Timur. O, yeşil kölmek ve qara kurtka kiygen. O, qara cins ve mavı çorap kiygen. Bu, Dilâver. O, ... kiygen. Bu, Alim. O, ... kiygen. Bu, Muslim. O, ... kiygen. Bu, Tair. O, ... kiygen. Bu, Muhammed. O, ... kiygen. Bu, Server. O, ... kiygen. Bu, Kerim. O, ... kiygen. Bu, Cafer. O, ... kiygen.

9. CÜMLEDE QAYD ETİLGEN SÖZLER YERİNE ZAMİRLERNİÑ KEREK ŞEKLİNİ QOŞIP YAZIÑIZ.

1. Bu, Osman ve Elmira.	_____ (Elmira) begene.
2. Saniye yañı kitap aldı.	_____ oqumağa seve.
3. Studentler muzeyge keteler.	_____ anda barmağa seveler.
4. Biz sıq qave içemiz.	_____ sırf qave içmege pek sevemiz.
5. Men sergige ketem.	_____ tabiatnen bağı (resimler) begenem.
6. Sen yañı sözlerni öğrenesiñ.	_____ qırımtatar (tili) begenesiñ.
7. Edem televizor baqa.	_____ tarihiy (filmler) begene.
8. Leyla filologiyani öğrenere.	_____ (filologiya) begene.
9. Asan er vaqıt süt içe.	_____ (süt) begene.
10. Eşref sıq gazet ala.	_____ (yañılıqlar) oqumağa seve.
11. Ridvan ve Hayser stadionğa baralar.	_____ (sport) begeneler.

11 ders. Men seniñ ağaňni bilem. Biz meraqlı kitap oquymız!

10. MALÜMAT KÂĞITINDAN METİNGE KEREK SÖZ BİRİKMELERİNİ QOŞIP YAZIÑIZ.

Bu, Tavriya milliy universiteti, bu da azırlav bölügi. Mında ecnebiy studentler _____ öğreneler. Olar endi qırımtatarca biraz laf eteler, çünkü künde _____ öğreneler. Olar saba universitetke ketkende, _____ oquylar, radionı _____ dinleyler.

Olar _____ qırımtatarca qarşılay ve selâmlaylar. Soñ olar _____, _____ aqqında laf eteler. Olar qırımtatarca laf etmege seveler. Olar raatlanmağa da seveler. Olar _____ oynaylar.

11. QAVUZLARDA BERİLGEN SÖZLERNİ CÜMLEGE QOŞIP YAZIÑIZ. TERCİME ETİÑİZ.

(meraqlı)	Ahtem ... mecmua oquy,
(qırımtatar)	Anife ise ... kitap oquy.
(olacaq)	Studentler ... tilini öğreneler.
(olacaq)	Ocalar ... imtian aqqında sıq aytalar.
(yeşil)	Studentler ... cıyın aqqında tüşüneler.
(şeñ)	O, yañı sözlerni ... defterine yaza.
(tüşken)	Ayder ... dostını qarşılay.
(siziñ)	Biz ... fiyatlarını bekleyemiz.
(halqara)	Olar ... qomşuñızını bilelermi?
(çetel)	İleride diplomat olacaqlar, ... siyaseti aqqında sıq laf eteler.
(semereli)	Ukraina ... sermiyasından faydalana.
	Biz ... iqtisadiyatını ileriletmek kerekimiz.

12 ders

EVEL MEN OQUDIM (OQUY EDİM). ŞİMDİ MEN RAATLANAM!

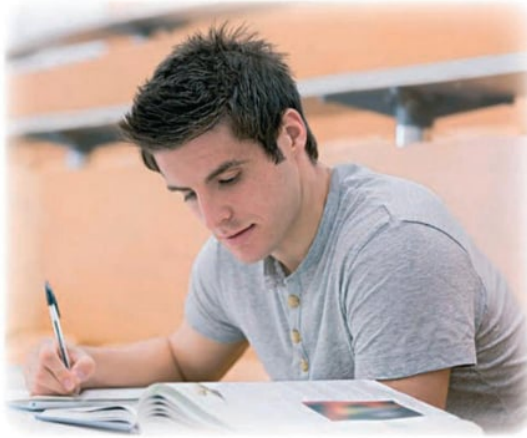
Laqırdı mevzısı: Bizim areketlerimiz.

Sarf: Fiilniñ keçken zamanı.

1. TALİL ETİŇİZ:

Evel

Evel o, oqudı.
Keçken zaman

Şimdi

Şimdi o, raatlana.
Şimdiki zaman

oqumaq	→	oqu- + dı = oqudı
oynamaq	→	oyna- + dı = oynadı
raatlanmaq	→	raatlan- + dı = raatlandı
bilmek	→	bil- + di = bildi
laf etmek	→	laf et- + = laf etti

Tünevin o, kitap oqudı ve tennis oynadı.
Talât bayağı vaqıt raatlandı.
Oca bu talebeni evel bile edi.

NB!

Qırımtatar tilinde fiilniñ üç zamanı bar:

şimdiki (men oquyım),
keçken (oqudım, oquy edim)
ve gelecek (men oquyağım).
Keçken zaman fiilleri teklikte **ne yaptı? ne yapa edi?** ve çoqluqta **ne yaptılar? ne yapa ediler?** kibi suallerge cevap bere.

12 ders. Evel men oqudım (oquy edim). Şimdi men raatlanam!

men	oqudım, bildim	biz oqudıq, bildik
sen	oqudıñ, bildiñ	siz oqudıñız, bildiñiz
o	oqudı, bildi	olar oqudılar, bildiler

Emşire bayağı vaqıt anda laf etti.
Olar mecmuanı oqudılar ve siyasiy
vaziyet aqqında qonuştılar.

O, Qırım aqqında meraqlı malümat oquy
edi.
Dostları qayda raatlanğanlarını olar bilmey
ediler.

oqumaq	→ oqu- + y + edi = oquy edi
oynamaq	→ oyna- + y + edi = oynay edi
raatlanmaq	→ raatlan- + a + edi = raatlana edi
bilmek	→ bil- + e + edi = bile edi
laf etmek	→ laf et- + e + edi = laf ete edi

2. AQILDA TUTUÑIZ:

Teklikte

<i>Men</i> ne yaptım (ne yapa edim)?	<i>Men</i> çalıştım (çalışa edim), oqudım (oquy edim)
<i>Sen</i> ne yaptın (ne yapa edin)?	<i>Sen</i> çalıştın (çalışa edin), oqudın (oquy edin)
<i>O</i> , ne yaptı (ne yapa edi)?	<i>O</i> , çalıştı (çalışa edi), oqudı (oquy edi)

NB!

Olmaq — yañlış fiil:
bar — şimdiki zaman;
edi — keçken zaman

Çoqluqta

<i>Biz</i> ne yaptık (ne yapa edik)	<i>Biz</i> çalıştık (çalışa edik), oqudık (oquy edik)
<i>Siz</i> ne yaptınız (ne yapa ediniz)?	<i>Siz</i> çalıştınız (çalışa ediniz), oqudunuz (oquy ediniz)
<i>Olar</i> ne yaptılar (ne yapa ediler)?	<i>Olar</i> çalıştılar (çalışa ediler), oqudılar (oquy ediler)

3. OQUÑIZ:

Bugün student qaideni oquy.	→	Tünevin student qaideni oqudı.
Bugün biz siyaset aqqında laf etemiz.	→	Tünevin biz ava aqqında laf ettik.
Şimdi Ediye oca Muratnı soray.	→	Evel Ediye oca Meryemni soray edi.
Şimdi olar qaşqaval alalar.	→	Evel olar irimçik ala ediler.
Şimdi Nebi mında çalışa.	→	Evel o, anda çalışa edi.

12 ders. Evel men oqudım (oquy edim). Şimdi men raatlanam!

4. SORAÑIZ.

Biz qırımtatarca laf etemiz. (Biz ne yapamız?) — şimdiki zaman.

Biz qırımtatarca laf ettik (laf ete edik). (Biz ne yaptığımız/ ne yapa edik?) — keçken zaman.

Sayde muzıka dinledi. _____
 Dostlar televizor baqa ediler. _____
 Studentler ispanca laf ete ediler. _____
 Ocalar raatlana ediler. _____
 Osman bayağı vaqıt çalıştı. _____
 Evel Ahtem çin tilini ögrenedi. _____
 Yaqında biz luğatlarını satın aldıq. _____

5. OQUÑIZ:

Bu, Ali ve Lesâ. Olar do'stlar. Tünevın Ali Lesânı qavehaneye davet etti. Olar oturdı, qave içti ve tatlı şeyler aşadılar. Ali ukraince laf etti, Lesâ qırımtatarca laf etmege tırıştı. Olar küleşti ve şaqalaştılar.

Qavehanede muzıka çala edi. Ali sütlü qave, em de şeker qırıq simarladı. Lesâ kök çay ve qurabiye simarladı. Ali Qırım, tuvğan şeeri, qorantası aqqında bayağı ayttı.

Lesâ diqqatnen dinley, hatalarını doğurta ve yañı sözlerni tapmağa yardım etti. Olar tünevinki aqşamını begendiler.

Olar beraber raatlanmağa begendiler.

12 ders. Evel men oqudim (oquy edim). Şimdi men raatlanam!

6. AQILDA TUTUŇIZ:

Kimni? neni? kimge?
nege? qayda? + davet etmek?

Şaqalaşmaq, şaqa etmek

Ne? kimge? + sınırlamaq?

Kim (ne) aqqında? kimge? + aytmaq (ikâye etmek)
Kimni? ne(ni)? kimge? + doğurtmaq
Kimge? ne yapmağa? + yardım etmek

7. DEFTERGE YAZIŇIZ.

Cümlelerni şimdiki ya da keçken zamanda tiziñiz.

Nümine: Men seni parkqa davet etem.
Men çiberekniñ dadını **endi** bildim.

Davet etmek, qapıp baqmaq, sınırlamaq,
ikâye etmek, doğurtmaq, yardım etmek

DİQQAT!

endi + fil =
= iş-areketniñ neticesi
endi öğrendim
endi kördim
endi bilem
endi hatırlayım

8. № 5 VAZİFESİNİŇ METİNİNE SUALLER QOYUŇIZ. OLARNI DEFTERGE YAZIŇIZ.

Nümine: Bu kim?
Olar ki' mler?
Ali tünevin ne yaptı?
Ali qavehaneye kimni davet etti?..

9. QAVUZLARNI AÇIP KÖÇÜRİŇIZ.

— (Aliye), sen şimdi ne (yapmaq)?
— Men ev vazifesini (yapmaq).
— Sen işlerni (yazmaq) ya da yañı sözlerni (öğrenmek)?
— Men em (yazmaq), em (ezberlemek), em de (oqumaq). Ya sen, Bekir, şimdi ne (yapmaq)?
— Men de ev vazifesini (yapmaq): işlerni (yazmaq), metinni (oqumaq) ve (tercime

etmek). Soñ ise men kinoğa barmağa (istemek). Sen tünevin anda (bar olmaq)?
— E, men aytmağa (unutmaq). Men yañı filmni tünevin (baqmaq).
— Aliye, bu film ne aqqında?
— Bu film (dostluq ve sevgi) aqqında. Men bu filmni pek (begenmek).

12 ders. Evel men oqudım (oquy edim). Şimdi men raatlanam!

**10. MALÜMAT KÂĞITINDAKİ SÖZLERİNİ
KEREK ZAMAN ŞEKLİNDE QOYIP, CÜMLELERİNİ KÖÇÜRİŇİZ.**

1. Başta Ekrem parkta ... , soñ o, ev vazifesini
2. Şimdi benim ana-babalarım klassik muzıkanı
3. Feride, sen tünevin sütni tükândan ya da bazardan ...?
4. Tünevin aqşam benim dostlarım muzeyde
5. Aytsañız, siz inglizce ...?
6. Bağışlañız, men qırımtatarca ..., çünki men ecnebiyim.
7. Evel Arsen olarğa telefon açmağa ..., amma o, olarnıñ nomerasını

Malümat kâğıtı

Kezmek, yapmaq,
laf etmek, diñlemek,
almaq, olmaq, añlamaq,
istemek, bilmek

11. OQUŇIZ:

Siziñ fikriñizce, amerikalı Djon qırımtatarca endi yahşı laf etemi? Ne içün?

- Djon, sen qırımtatarca endi yahşı laf etesiñ(mi)?
- E, pek yahşı!
- Ya qırımtatarca *sun* nasıl olacaq, aytsa?
- Bilmeyim.
- Ya *flowers* qırımtatarca nasıl olacaq?
- Onı da bilmeyim.
- Ya sen ne bilesiñ?
- Men *sport* qırımtatarca nasıl olacağını bilem!

13 ders

KİTAP — MASADA. KÜRSÜ — ODADA

Laqırdı mevzusu: Ne, qayda, ne vaqıt...

Sarf: Teklikteki isimlerniñ yer kelişi.

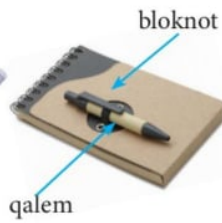
1. TALİL ETİŇİZ:

Bu, masa.
Tepsi **qayda**?
Tepsi masa üstünde.
Filcan **qayda**?
Filcan tepsi üstünde.
Qave **qayda**?
Qave filcanda.

Bu, gazet.
Filcan **qayda**?
Filcan gazet üstünde.
Çay **qayda**?
Çay filcanda.

Bu, bloknot ve qalem.
Qalem **qayda**?
Qalem bloknot üstünde.

NB!

Qırımtatar tilinde yer aqqında malümat almaq içün **Qayda?** sualı qoyula. Qayda sualine cevap bermek içün, yer kelişiniñ şeklini (-da/-de, -ta/-te) qullanmaq kerek.

2. AQILDA TUTUŇİZ:

Yer kelişi

Canlı/cansız	Baş keliş	Yer kelişi
kim?	student	studentte
	arqadaş, ekim	arqadaşta, ekimde
	talebe, oğlan	talebede, oğlanda
	babam, emcem	babamda, emcemde
ne?	universitet	universitette
	Bağçasaray, zavod	Bağçasarayda, zavodda
	sansar, park	sansarda, parkta
	Ukraina, Qırım	Ukrainada, Qırımda
	Viyana, kürsü	Viyanada, kürsüde

13 ders. Kitap — masada. Kürsü — odada

3. OQUŇIZ VE CEVAP BERİŇİZ.

Bu, qurşun qalem ve masa. Qurşun qalem qayda? _____
 Bu, student ve sınıf. Student qayda? _____
 Bu, ekim ve oda. Ekim qayda? _____
 Bu, turistler ve Qırım. Turistler qayda? _____
 Bank anda. Para qayda? _____
 Yolcu ve avtobus mında. Yolcu qayda? _____
 Bu, satıcı ve satın alıcı. Olar qaydalar? _____
 Bu, talebeler ve ayat. Talebeler qaydalar? _____
 Bu, türk studentleri. Olar evel qayda yaşay ediler? _____

4. AQILDA TUTUŇIZ:

Qayda? (kimde? nede?) + **yaşamaq, yaşay, yaşaysıñ**
 Bir vaqıtları o, Kyivde **yaşay edi**. Endi o, Qırımında yaşay.
 Evel o, Anqarada **yaşay edi**. Şimdi o, Berlinde yaşay.
 Evel olar Bağçasarayda **yaşay ediler**. Şimdi olar Kyivniñ 15-inci yataqhanesinde yaşaylar.

5. BERİLGEN SÖZLERDEN CÜMLE TİZİŇİZ. OLARNI DEFTERGE YAZIŇIZ.

- İlyas, oqumaq, mecmua, park.
- Artöm, yazmaq, ev vazifesi, yataqhane.
- Dostlar, benim, muzıka, kontsert, sıq, diñlemek.
- Diñlemek, sınıf, studentler, leksiya.
- Oca, teneffüs, qave, içmek.
- İlmi, boş (ay), doğmaq.
- Tünevin, olar, kezmek, merkez.
- Bugün, studentler, yazmaq, nezaret, iş, universitet.

Balıq suvda yaşay.
O, anda yalday.

Yer kelişi

Canlı/cansız	Baş keliş	Yer kelişi
kim?	Uriye, Ölga	Uriyede, Ölgada
	qız	qızda
ne?	Yalta, deñiz	Yaltada, deñizde
	meydan	meydanda
	tahta	tahtada

13 ders. Kitap — masada. Kürsü — odada

6. OQUÑIZ. DOSTLAR AQQINDA İKÂYENİ DEVAM ETİÑİZ.

Men qırımtatarım. Menim ana-Vatanım — Qırım. Men Aqmescitte yaşayım.
Sen ukrainsiñ. Evel sen Hersonda yaşay ediñ, şimdi ise Kyivde yaşaysıñ.
O...

Yer kelişi

Canlı/cansız	Baş keliş	Yer kelişi
ne?	göl, pencere	gölde, pencerede
	yataq	yataqta
	süt	sütte
	qaya, çöl	qayada, çölde
	vazife	vazifede

7. QAVUZLARNI AÇIP YAZIÑIZ.

1. Biz (universitet) oquymız.
2. Bizim evimiz (soqaq) tura.
3. Studentler (oda № 21) oturalar.
4. Aliye aşhanede aşamağa seve.
5. (Qırım) benim dostlarım yaşay.
6. (Kütüphane) studentler gazet ve mecmualarnı oquylar.
7. (Kitap) men meraqılı ikâye oqudım.
8. (Oda) kitap rafı bar.
9. (Gruppa) ecnebiy studentler oquylar.
10. Tünevin biz (park) kezdik.

8. SUALLERGE AĞZAVİY ŞEKİLDE CEVAP BERİÑİZ:

1. Siz şimdi qayda yaşaysız?
2. Siz evel qayda yaşay ediñiz?
3. Siziñ ana-babañız qayda yaşay?
4. Siz qayda kezmege sevesiz?
5. Siz qayda aşamağa sevesiz?
6. Siz qayda raatlanmağa sevesiz?
7. Siz qayda sıq laf etesiz?
8. Siz qırımtatar tilini qayda ögrenesiz?

13 ders. Kitap — masada. Kürsü — odada

9. BERİLGEN CÜMLELERGE MALÜMAT KÂĞITINDAN KEREK FİİLLERNİ QOYUÑIZ. ■ CÜMLELERNİ DEFTERGE YAZIÑIZ.

1. Server fizika fakültetinde nazariy fizikanı 2. Ediye azıq mallarını Merkeziy bazarda(n) 3. Studentler metinni derste 4. Kitap odada masa üstünde 5. Biz temaşanı opera teatrinde 6. Menim babam zavodda 7. Menim ağam Milliy bankta çalışmağa 8. Olena ve Olâ klubda 9. Odamızda balaban tahta 10. Osman yañı sözlerni defterde 11. Qaveni olar er kün qavehanede 12. Studentler ev vazifelerinde endi hata

Malümat kâğıtı

1. Öğrenmek. 2. Satın almak. 3. Okumak. 4. Turmaq. 5. Seyir etmek. 6. İstemek. 7. Raatlanmaq. 8. Olmaq. 9. Yazmaq. 10. İçmek. 11. Yapmaq.

10. QAVUZLARDAKİ SÖZLERİNİ KEREK ŞEKİLDE YAZIÑIZ: ■

Studentler qırımtatarca endi yahşı (laf etmek). Bizim türk dostlarımız milliy aşlar pişirmege (sevmek). Biz (zemaneyi muzıka) diñlemege sevmiz. Oca (ders) qırımtatarca laf ete. Menim tatam (hastahane) çalışa. Men müendis olmağa ve (şirket) çalışmağa isteyim. Tünevin Serğiy mürekkep diktantını yahşı (yazmaq). Biz (universitet) — Ukrainanıñ baş aliy oquv yurtunda oquymız.

11. İSİMLERNİ YER KELİŞİNDE QOYUÑIZ. ŞU SÖZLERDEN CÜMLE TİZİÑİZ. ■

1) кимната —	<i>odada</i>	<i>Student kitapnı odada oquy edi.</i>
2) soqaq —		
3) kölmek —		
4) meydan —		
5) roman —		
6) mektüp —		
7) pencere —		
8) söz —		
9) çanta —		
10) çarşı —		
11) bank —		
12) deñiz —		

13 ders. Kitap — masada. Kürsü — odada

12. OQUÑIZ. METINGE SUALLER QOYUÑIZ.

Bu, Ayder ve Solomiya. Tünevin olar kütüphanede edilir. Anda türlü kitap, gazet, mecmualar bar. Kitaplar — dolapta, mecmua ve gazetler — masada.

Ayder ve Solomiya kitab və mecmua oqudılar. Solomiya mecmuadaki məqaləni oqudı. Bu, belli qırımtatar yazıçısı aqqında məqalə idi. Ayder kitaptakı ukrain milliyyət urba aqqında mətni oqudı.

Soñ Ayder ve Solomiya kene qavehanede
ediler. Hanede güzel muzıka yañğıray edi.
Masa üstünde filcanda qave, camlı savutta
kök çay bar edi. Ayder qave, Solomiya çay
içe edi.

Tışarıda yağmur yağa edi. Pencereden
suv aqıp tüşe edi. Lâkin qavehaneniñ içi
qıntavlı edi. Ayder ve Solomiya beraber
raatlana ediler.

13. METİNGE SUALLER YAZIÑIZ.

[illegible]

14 ders

TAVRIYA UNIVERSİTETİNDE. MENİM MASAM ÜSTÜNDE

Laqırdı mevsızı: Ne, qayda, ne vaqıt...

Sarf: Sıfatlar ve mülkiyet zamirleri.

1. TEKRARLAÑIZ.

İsimlerniñ yer kelişi

nasıl? qaysı? (kim? ne?)	nasıl? qaysı? (kimde? nede? qayda?)
yahşı student	yahşı studentte
yüksek bina	yüksek binada
mavı deñiz	mavı deñizde
mavı cüzdan	mavı cüzdanda
dülber qız	dülber qızda
yüksek oda	yüksek binada
aqıllı talebe	aqıllı talebede
sıcaq palto	sıcaq paltoda
yazlıq urba	yazlıq urbada
yazlıq mektep	yazlıq mektepte
ev vazifesi	ev vazifesinde

2. OQUNIZ. METİNGE SUALLER QOYUNIZ VE CEVAP BERİÑİZ.

Ayder klassik muzıkanı pek seve. O, hususan Motsartnıñ muzıkasını begene. Tünevın Ayder Solomiyanı Opera teatrine kontsertke davet etti. Lviv opera teatri pek güzel ve bellidir.

Ayder ve Solomiya Azatlıq caddesinde aqşam saat yedide körüştiler. Teatr vestibülünde olar üstündeki urbalarnı çıqardılar. Ayder kurtkasını çıqardı ve Solomiyağa paltosını çıqarmağa yardım etti. Er kes yahşı kiyinip keldi. Ayder ve Solomiya da. Solomiyanıñ üstünde uzun mavı anter bar edi. Anterniñ üstünde de dülber gerdanlıq bar edi. Ayder qara kostüm, beyaz kölmek ve kök boyunbağ kiyip keldi.

Olar kontsertni pek begendiler. Kontsertten soñ daa aqşamki Azatlıq caddesini boylap, muzıka, ilerideki yaşayış aqqında laf ettiler. Bu, olar içün beraber keçirgen, unutulmaz ve pek romantik bir aqşam oldı.

14 ders. Tavriya universitetinde. Menim masam üstünde

3. AQILDA TUTUÑIZ:

Baş keliş (kim?)	Yer kelişi (kimde?)
men	mende
sen	sende
o	onda
biz	bizde
siz	sizde
olar	olarda

4. SUALLERGE CEVAP BERİÑİZ:

1. Solomiyanın güzel anteri bar. Anter kimde?
2. Ayder ve Solomiyanın sıcaq urbası bar. Kimniñ sıcaq urbası bar?
3. Ayder qara kostüm kiydi. Kostüm kimniñki?
4. Siz sıcaq şapkeler aldınıñız. Sıcaq şapkeler kimniñ başında?
5. Sen maña şarf berdiñ. Şarf kimniñ boynunda?
6. Men saña qolçaq berdim. Qolçaqlar kimde?
7. Dostlar sizge futbol kalar aldılar. Futbol kalar kimde?

5. AQILDA TUTUÑIZ:

Baş keliş	Saıplık kelişi
kim?	kimniñ?
men	menim
sen	seniñ
o	olarıñ
biz	bizim
siz	siziñ
olar	olarıñ

6. QAVUZLARNI AÇIP, DEFTERGE KÖÇÜRİÑİZ.

Biz (Tavriya universiteti) oquymız.
Bizim evimiz (Amethan Sultan soqağı).
Studentler (menim odam) oturalar.
Olena (studentler aşhanesi) aşamağa seve.
(yañı kitap) men meraqlı ikâyenı oqudım.
(menim odam) kitap dolabı bar.
(bizim gruppamız) ecnebiy studentler oquy.

Tünevin biz (istiraat bağçası) kezdik.
(İstanbul) benim dostlarım yaşay.
(universitet kütüphanesi) studentler gazet ve mecmualar oquylar.

14 ders. Tavriya universitetinde. Menim masam üstünde

7. QAVUZLARNI AÇIP, CÜMLELERNİ DEFTERGE KÖÇÜRÜŖİZ.

1. Qaplanlar (tropik ormanlar) yaşay. 2. Avtomobiller (esas yol) tez keteler. 3. Menim dostum (Kyiv konservatoriyası) oquy. 4. Turistler tavşannıñ (orman soqağı) kördiler. 5. Studentler (nezaret işi) hatalar yaptılar. 6. (İsmail Gasprinskiy soqağı) yañı ev quralar. 7. (Odamız) bizge pencereni açmaq gerek. 8. Lviv Ukrainanıñ (cenübiy ğarbi) yerleşe. 9. Studentlerni studentler klubunda topladılar. 10. Biz futbol matçını (onıñ televizorı) baqa edik. 11. Tünevın Zarema (Qoban bazarı) meyva aldı. 12. Biz (üçünci qat) yaşaymız. 13. Bağçasarayda biz (Hansaray) öz fotolarımıznı çıqardıq. 14. (Qıntavlı qavehane) raatlanmaq hoştır. 15. Dünyanıñ eñ büyük özeni (Latin Amerika) aqa. 16. Emir ekimni (şeer poliklinikası) bekledi. 17. Mustafa ağa (Yuqarı Radası) çalışa. 18. İrfan (iqtisadiyat fakülteti) oqumağa arzu ete. 19. Qırımıtatar tilinden yañı kitaplarnı biz (universitetniñ kütüphanesi) alamız. 20. Oquv zalı kütüphaneniñ (ekinci qat) yerleşe.

8. AQILDA TUTUŖIZ: MİQDAR (QAÇ?) VE SIRA (QAÇINCI?) SAYILARI.

qaç?	qaçıncı?	qaç?	qaçıncı?
bir	birinci	yigirmi	yigirminci
eki	ekinci	otuz	otuzıncı
üç	üçünci	qırq	qırqıncı
dört	dörtünci	elli	ellinci
beş	beşinci	altmış	altmışıncı
altı	altıncı	yetmiş	yetmişinci
yedi	yedinci	seksen	sekseninci
sekiz	sekizinci	doqsan	doqsanıncı
doquz	doquzıncı	yuz	yuzünci
on	onuncı	eki yuz	eki yuzünci
on bir	on birinci	üç yuz	üç yuzünci

14 ders. Tavriya universitetinde. Menim masam üstünde

on eki	on ikinci	dört yuz	dört yuzünci
on üç	on üçünci	beş yuz	beş yuzünci
on dört	on dördünci	altı yuz	altı yuzünci
on beş	on beşinci	yedi yuz	yedi yuzünci
on altı	on altıncı	sekiz yuz	sekiz yuzünci
on yedi	on edinci	doquz yuz	doquz yuzünci
on sekiz	on sekizinci	biñ	biñinci
on doquz	on doquzıncı	million	million

1+ noun in Nom. sing.

bir +	masa
bir +	oda
bir +	pencere
bir +	közlük

2, 3, 4 + noun in Nom. sing.

eki +	masa
eki +	oda
eki +	pencere
üç, dört +	masa, oda, pencere

5 and above ... + noun in Genetive pl.

beş +	masa
yedi +	oda
yigirmi +	student
biñ +	adam

çoq talebe, az daqiqa

Lâkin!!!

noun in Gen. pl. + episi

kitapların episi

9. OQUŇIZ VE SÖZLERŇİ SAYILARNEN KELİŞTİRİŇİZ.

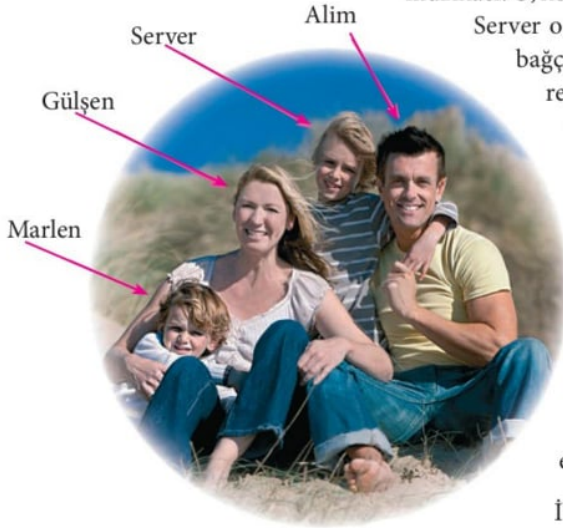
İnstitut, aphone, luğat, hane, basamaq, qoy, havuz, şeer, köy, foto, küzgü, musafir, yataq, kürsü, ağa, tata, qalem, kitap, defter, qavehane.

14 ders. Tavriya universitetinde. Menim masam üstünde

10. METİNİ OQUŊIZ VE SUALLERGE CEVAP BERİŊİZ:

Menim adım — İbrahim. Menim babam, anam, eki ağam ve eki tatam bar. Menim ana-babam Bağçasaray şeerinde yaşay. Menim anam — ocapçe, o, orta mektepte çalışa, babam ise müendis, o, avtobus zavodında çalışa. Menim Alim ağam da müendis. O, babamn beraber çalışa. Alim evli. Onıñ Gülşen apayı — muzıkacı. O, konservatoriyada çalışa. Olar Aqmescitte yaşaylar. Olarnıñ üyken Server oğlu — talebe, o, mektepte oquy, küçük Marlen oğlu daa bala bağçasına qatnay. Server ve Marlen — benim torunlarım. Server resim yapmağa pek seve. Marlen multfilmlerni tekrar baqmağa seve.

Bu da benim Asan ağam. O, jurnalist, neşriyatta çalışa, maqaleler yaza. Menim Ayşe tatam — emşire, o, hastahanedede çalışa. Alime tatam ise student. O, universitetde iqtisadiyat fakültetinde oquy. O, pek aqıllı, muzıka seve, yahşı yırlay ve oynay.

Tünevın bizge Edem emcemiz keldi. O, babamnıñ ağası, benim emcem. Onıñ apayınıñ adı — Elnara. Olar bankta çalışalar. Olar iqtisatçılar. Edem ve Elnaranıñ Güzel qızı ve Şevket oğlu bar. Güzel ve Şevket daa talebeler. Olar — benim eki soy qardaşlarım.

İbraimniñ qorantası büyükmi?

İbraimniñ kaç tata-qardaşı bar?
İbraimniñ kaç ağa-qardaşı bar?
İbraimniñ ana-babasınıñ zenaatı ne?
İbraimniñ ağa-qardaşlarınıñ adı ne?
İbraimniñ tata-qardaşlarınıñ adı ne?
Asannıñ zenaatı ne? Ya onıñ apayı — kim?
Olarnıñ oğlunuñ adı ne?

Server ne içün benim torunım?
Tata-qardaşlarım kim?
Alime ne içün çalışmay?
İbraimniñ emcesiniñ adı ne? Ya apayınıñ?
Menim eki soy qız qardaşınıñ adı ne?
Menim eki soy oğlan qardaşınıñ adı ne?

Tekrarlañız: **eki soy oğlan qardaşım, eki soy qız qardaşım, eki soy ağam, eki soy tatam, torun** (ağa-tatamnıñ ya da qardaşlarımın balası), **torun** (balamnıñ balası).

15 ders

YATMAQ, OTURMAQ, TURMAQ, YÜRMEK VE İL.

Laqırdı mevzusu: Sen ne yapasın? Men oturam. Sen qayda oturasın? Men sınıfta oturam ...

Sarf: Fiiller.

1. OQUÑIZ. TALİL ETİÑİZ:

O, otura. O, sınıfta kürsü üstünde otura. O, nezaret işini yaza. O, yahşı baa **alacağına** emin, çünkü o, künde yañı sözler **öğrene**, qırımtatarca çoq oquy ve laf ete.

O, kederli **yüre**.
Bugün o, yaramay baa **aldı**, çünkü derste ocanı **diñlemedi**.

15 ders. Yatmaq, oturmaq, turmaq, yürmek ve il.

Yapmaq → yap≡maq → yap + a + m = yapam

Men yapam biz yapamız

Sen yapasın siz yapasız

O yapa olar yapalar

Er aqşam men odamda ev vazifesini **yapam**.

Biz derste çoq iş **yapamız**.

Olar künde saba idmanı **yapalar**.

Künde universitetde siz ne **yapasız**?

Men -m/-ım/-im

Sen -sın/-sın

O

Biz -(ı)mız/(-imiz)

Siz -sız (-sınız)/-siz (-siñiz)

Olar -lar/-ler

Yuqlamaq → yuqla≡maq → yuqla + y + ım = yuqlayım

Men yuqlayım biz yuqlaymız

Sen yuqlaysın siz yuqlaysız

O yuqlay olar yuqlaylar

Sen yataqta yoqsa divanda **yuqlaysın**?

Men gece sekiz saat **yuqlayım**.

Biz derste bir vaqt **yuqlamaymız**.

O, şimdi **yuqlayım**ı yoqsa?

Baqmaq → baq≡maq → baq + a + m = baqam

Men baqam biz baqamız

Sen baqasın siz baqasız

O baqa olar baqalar

Men pencerege baqam.

Studentler cedvelge baqalar ve ocanın izaatını diñleyler.

Suleyman ocaqtaki ateşke dalgın baqa.

NB!

Negizniñ soñki yapıq ecası
qalın sozuqlı olsa, oña
şimdiki zamannıñ -a-
yalğaması qoşula:
yapam, satasın, qoşalar.

Oturmaq → otur≡maq → otur- + a + m = oturam

Men oturam biz oturamız

Sen oturasın siz oturasız

O otura olar oturalar

Men sınıfta kürsü üstünde oturam ve ocanı **diñleyim**.

Siz mında çoq **oturasız**mı?

Yürmek → yür≡mek → yür- + e + m = yürüm

Men bazarğa alma almağa sıq baram, çünki men olarnı
er kün aşamağa sevem.

Biz er saba universitetke qatnaymız.

Orta künde, avası sıcak olğanda, olar parkqa bara ediler.

NB!

Negizniñ soñki yapıq ecası
ince sozuqlı olsa, oña şimdiki
zamannıñ -e- yalğaması qoşula:
yüreler, beremiz...

Soñki ecası açıq olsa — -y-
qoşula: yuqlayım, diñleyimiz...

15 ders. Yatmaq, oturmaq, turmaq, yürmek ve il.

2. AQLDA TUTUÑIZ:

O, yata.

O, kilimde yata ve kitap oquy.

O, kitapta qırımtatar fiili aqqında qaidelerni oquy, çünkü o, qırımtatar tilini **ögrene**. O, universitette filologiya institutında oquy. O, yañı qaidelerni künde **ögrene**, çünkü o, qırımtatarca yahşı **laf etmege istey**.

Men	-mayım	-meyim
Sen	-maysıñ	-meysiñ
O	-may	-mey
Biz	-maymız	-meymiz
Siz	-maysız	-meysiz
Olar	-maylar	-meyler

Yatmaq → yat≡maq → yat- + am = yatam

Men plâjda **yatam** ve mot urba aqqında mecmua oquyım.
(qayda? + yatmaq)

Qıçırmamaq → qıçırma≡maq → qıçırma- + y + ım = qıçırmayım

Biz köpekke bir vaqıt **qıçırmaymız**, çünkü köpek — insanñ eñ yaqın yardımcısı.
(kimge? + qıçırmamaq)

Quşlar ormanda pek **qıçıralar**.
(kimge? qayda? nasıl? + qıçırmaq)

(neni? +) öğrenmek = (neni? +) oqumaq

Körmek → kör≡mek → kör- + e + m = körem

Men divarda resim **körem**. Biz sınıfta studentlerni **köremiz**. Soqaqta o, çoq adam **kördi**.
(kimni? neni? qayda? + körmek)

Öğrenmek → öğren≡mek → öğren- + e + m = öğrenem (nege? neni? qayda? + öğrenmek)

Biz qırımtatar tilini öğrenemiz. Biz derste yañı sözlerni öğrenemiz.

Oqumaq → oqu≡maq → oqu- + y + ım = oquyım (qayda? + oqumaq)

Biz universitette oquymız. Olar azırlav bölüğünde oquylar.

15 ders. Yatmaq, oturmaq, turmaq, yürmek ve il.

3. AQILDA TUTUÑIZ:

O, tura.

Turmaq → **tur**≡**maq** → **tur-** + **a** + **m** = **turam**

nede? qayda? + turmaq

*Men turam biz turamız**Sen turasıñ siz turasız**O tura olar turalar***Qorqmamaq** → **qorqma**≡**maq** → **qorqma-** + **y** + **ım** = **qorqmayım**

(kimden? ne yapmağa? qayda? + qorqmamaq)

*Men qorqmayım biz qorqmaymız**Sen qorqmaysıñ siz qorqmaysız**O qorqmay olar qorqmaylar*

Olar siyaset aqqında laf etmege bir vaqıt

qorqmay ediler.Siz derske keç qalmağa **qorqasız** mı?O, ormanda yañğız kezmege **qorqa**.

4. OQUÑIZ VE SUALLERGE CEVAP BERİÑİZ.

Üylelik o adette şorba ve salat aşay. Lâkin bugün kündüz o, qızartılğan etnen qartop aşadı ve portaçal suvu içti.

Ya sen üylelik adette ne aşaysıñ? Bugün üylelik sen ne aşaycaqsıñ?

Aqşamlıq biz adet üzre çiberek aşaymız ve qatıq içemiz. Lâkin bugün bizde bayram. Qurban bayramlıq türlü aşlar aşadıq, qave içtik.

Ya sen aqşamlıq adette ne aşaysıñ? Bugün aqşamlıq sen ne aşaycaqsıñ?

Ne(ni)? qayda? nasıl? + aşamaq?*Men aşayım biz aşaymız**sen aşaysıñ siz aşaysız**o aşay olar aşaylar*

Sabalıq men adette yağnen ötmek, tatlı, qızartılğan yımırta **aşayım** ve qave **içem**. Lâkin bugün sabadan men ötmek, salat ve pişirilgen yımırta **aşadım** ve kök çay **içtim**.

Ya sen sabalıq sıqça ne aşaysıñ? Bugün sabalıq sen ne aşadıñ?

15 ders. Yatmaq, oturmaq, turmaq, yürmək ve il.

5. SİZ QAYSI YEMİŞ VE AŞLARNI QIRIMTATARCA ADLANDIRIP OLURSIÑIZMI? YAZIÑIZ.

6. SİZ QAYSI YEMİŞ VE AŞLARNI BEGENEN YA DA BEGENMEGENİNİZNI YAZIÑIZ.

[illegible]

15 ders. Yatmaq, oturmaq, turmaq, yürmek ve il.

7. OQUÑIZ.

- Meraba, Ayder! Seni körgenime men pek quvanam.
- Meraba, Solomiya. Men de seni kene körgenime quvanam.
- İşleriñ nasıl, Ayder?
- Pek yahşı! Men Kyivde er şeyni begenem. Qarnı hususan.
- Aytsa, sen tünevin ne yaptıñ? (= Tünevinki aqşamı nasıl keçirdiñ?)
- Tünevin aqşam men Kyivde kezdim, Hreşçatik ve Podolda edim. Aqşam men televizordan haberlerni baqtım.
- Ya bugün saba ne yaptıñ?
- Saba men gazet ve mecmualarnı oqudım, kene radiodan haberlerni ve qırımtatar türkülerini diñledim. Soñra men bazarğa bardım ve ediyeler aldım.
- Ya urkain tilini sen ne vaqıt ögrenesiñ?
- Ukrain radionı diñlegende, ukrain gazetlerni oquğanda, televizordan ukrain programmalarını baqqanda — mına o vaqıt men ukrain tilini ögrenem. Men işlerni yazmağa iç sevmeyim!

- Lâkin ukraince yahşı laf etmek içün, işlerni yazmaq gerek! Sen endi yahşı oquysıñ ve yazasıñmı?
- Yazıq ki, daa yoq. Yazğanda, men daa sıq hatalar yapam... Sen aqlıdırsıñ, men işler yazmaq ve sarfını ögrenmek keremim.
- Elbet. Men de saña ille yardım eterim!

8. İSİMLERNİ YER KELİŞİNDEKİ ŞEKİLLERİNİ TEKRARLAÑIZ.

Kimde? nede? Qayda?	Yahşı	özenlerde, qızlarda, dostlarda...
	Aqıllı	studentlerde, talebelerde...
	Yüksek	yigitlerde, divarlarda, baalarda...
	Yazlıq	lagerlerde, mekteplerde...
	Mavı	deñizlerde, boyalarda...

9. AQILDA TUTUÑIZ:

İsim

teklikte, baş keliş erkek, ev, baba, divar, pencere, omuz...	çoqluqta, yer kelişi erkeklerde, evlerde, babalarda, divarlarda, pencerelerde, omuzlarda...
qartbaba, qurşun qalem, diyar, furuncı, bita, tavan, deñiz, sual, pervaz	qartbabalarda, qurşun qalemlerde, diyarlarda, furuncılarda, bitalarda, tavanlarda, deñizlerde, suallerde, pervazlarda...

15 ders. Yatmaq, oturmaq, turmaq, yürmek ve il.

**10. SÖZLERİNİN YER KELİŞİ
ŞEKİLLERİNİ ÇOQLUQTA YAZIÑIZ:**

Kitap, derslik, maqale, cedvel, meydan, soqaq, hane, oda, şirket, ofis, tükân, universitet, ayat, orman, qulaq, mañlay, söz, pencere, yataqhane, masa, kürsü, talebe, şegirt, baar, uçaq, avtomobil, marşrutka, tramvay, çanta, omuzlıq, meslekdeş, ekim, filcan, yataq oda, aşhane, poliklinika, tikici, qapıcı, müendis, tahta, kompyuter, qaide, yol, tarla, yürek, oquv yurtu.

11. AQILDA TUTUÑIZ:

Sıfatnıñ türlenmeyüvi

sıfat B. k. isim(ler) ile	sıfat Yer k. isim(ler) ile
Qara deñiz kök bayraqnıñ üstü	Qara deñizde kök bayraqnıñ üstünde
çoqbalalı aileler aziz vatandaşlarımız	çoqbalalı ailelerde aziz vatandaşlarımızda

**12. SÖZLERİNİN YER KELİŞİ
ŞEKİLLERİNİ ÇOQLUQTA YAZIÑIZ:**

Beyaz (kâğıt), aqıllı (qız), ev (vazife), eski (tavan), olacaq (zenaat), şeñ (köpek), yahşı (sual), müim (mesele), yüksek (fiyat), şerbetli (şekerqıyıq).

**13. YER KELİŞİNİN ÇOQLUQTAKI ŞEKLİNİ
QULLANIP, FOTOSURETLERNİ TARİF ETİÑİZ.**

16 ders

SAAT QAÇ? SAAT QAÇTA?

Laqırdı mevzısı: Vaqıt.

Sarf: Sayılarnı yer kelişindeki isimlernen qullanuv.

1. TEKRARLAÑIZ.

Saat qaç? Saat beş,
saat altı,
saat on eki.

5.10	beşni on daqıqa keçe
2.18	ekini on sekiz daqıqa keçe
12.30	on eki buçuq
5.30	beş buçuq
7.35	yigirmi beş daqıqadan sekiz
10.40	yigirmi daqıqadan on bir

Saat qaçta? = Ne vaqıt?

Saat beşte; saat altıda; saat on ekide, doquz buçuqta, yediden on daqıqa keçkende; sekizge yigirmi beş daqıqa qalğanda.

Vaqıtnı suallerge köre yazıñız (birinci sıranı nümüne olaraq qullanıñız).

	Saat qaç? saat bir Saat qaçta? saat birde		Saat qaç? Saat qaçta?
	Saat qaç? Saat qaçta?		Saat qaç? Saat qaçta?
	Saat qaç? Saat qaçta?		Saat qaç? Saat qaçta?
	Saat qaç? Saat qaçta?		Saat qaç? Saat qaçta?
	Saat qaç? Saat qaçta?		Saat qaç? Saat qaçta?
	Saat qaç? Saat qaçta?		Saat qaç? Saat qaçta?

16 ders. Saat qaç? Saat qaçta?

2. DIALOGLARNI OQUŇIZ. OLARĞA OŞAĞANLARNI TERTİP ETİŇİZ.

- Bağışlañız, saat qaç, aytsañız!
- Saat onnı on daqiqa keçe.
- Sağ oluñ!
- Alla razı olsun.

- Bağışlañız, saat qaç, aytsañız!
- Teessüf ki, saatım yoq!
- Afu isteyim...

- Universitette dersler saat qaçta başlağanını aytsañız!
- Saba saat doquz buçuqta.
- Sağ oluñız!

- Djon, oca yarın saat qaçta kelegecini sen bilesiñ?
- E, bilem. Oca yarın saat onda kelecek.

- Ev vazifesini siz saat qaçta yapmağa başladıñız?
- Tünevın ev vazifesini men kündüz saat beşte yapmağa başladım.
- Ev vazifesini siz qaç saat yaptıñız?
- Aman-amna üç saat.

- Qırımtatar tilinden dersler qaç saat devam ete?
- Bir ders bir saat otuz daqiqa devam ete.

- Ağañıznı siz saat qaçta qarşıladıñız?
- Ağamnı men aqşam saat onda qarşıladım.

16 ders. Saat kaç? Saat kaçta?

3. AQILDA TUTUÑIZ:

- 6:00 — 12:00 a.m. — saba
 12:00 — 18:00 a.m. — kündüz (noun); kündüz (adv.)
 6:00 — 12:00 p.m. — aqşam
 12:00 — 6:00 a.m. — gece
 üyle — noon, midday; yarı gece — midnight
 at 7 p.m. — aqşam saat yedide
 at 7 a.m. — saba saat yedide
 at 5 p.m. — kündüz / üyleden soñ saat beşte
 Lâkin:
 at 5 a.m. — saba saat beşte
 at 4 a.m. — saba saat dörtte

4. OQUÑIZ.

Künde Osman saba saat yedide çalarsaat çalğanda uyana. Soñ o, tura, pencereni aç ve gimnastika yapa. Bundan soñ Osman vannağa bara ve tişlerini yuva, duş ala, tıraş ola ve saçlarını taray.

Soñ o, kiyine ve aşhaneghe sabalığını aşamağa kete. Osman daima saat yedi buçuqta aşay. Aşğan soñ, o, evden çıqa ve işke kete. O, bankta çalışa. Osman saba saat doquzda çalışmağa başlay. İşni Osman üyleden soñ saat beşte bitire.

Soñ o, evge qayta ve aş pişire. Osman aqşam saat yedide aşay. Aştan soñ Osman oqumağa ya da teleyayınlarını baqmağa seve. Bazıda o, dostlarından klubğa ya da stadionğa bara.

Aqşam saat on birde Osman yata.

5. SUALLERGE CEVAP BERİÑİZ:

1. Saat kaçta Osman uyana?
2. Ne için o, er kün saat yedide tura?
3. Osman er saba ne yapa?
4. Saat kaçta Osman saba aşay?
5. Osman ne vaqıt çalışmağa başlay?
6. Ya ne vaqıt o, işni bitire?
7. Osman qayda çalışa?
8. Osman aqşam ne vaqıt aşay?
9. Aştan oña kim azırlay?
10. Aştan soñ Osman ne yapa?
11. Osman ne vaqıt yuqlamağa yata?
12. Ya siz ne vaqıt yatasız?

16 ders. Saat qaç? Saat qaçta?

6. YAŇI SÖZLERNİ AQILDA TUTUŇIZ.

OLARNEN CÜMLE TİZİŇİZ. CÜMLELERNİ DEFTERGE YAZIŇIZ.

Saat qaçta? + uyanmaq, -am, -asıñ
 saat qaçta? + turmaq, -am, -asıñ
 ne(ni)?(tişlerni) + yuvmaq, -am, -asıñ
 ne(ni)?(duş) + almaq, -am, -asıñ
 ne(ni)?(saç) + taramaq, -yım, -ysıñ
 qayda? ne vaqıt? + tıraş olmaq, -am, -asıñ
 ne? + kiymek, -em, -esiñ
 nege? + kiymek, -em, -esiñ
 saat qaçta? qayda? + aşmaq, -yım, -ysıñ
 qaydan? (evden) + çıqmaq, -am, -asıñ
 qayda? + çalışmaq, -am, -asıñ
 ne? (ne yapmağa?) (çalışmağa) + başlamaq, -yım, -ysıñ
 qayda? + oqumaq, -yım, -ysıñ
 qayda? (evge) + qaytmaq, -am, -asıñ
 ne(-ni)? (aş(nı)) + pişirmek, -em, -esiñ
 ne yapmağa? (yuqlamağa) saat qaçta? + yatmaq, -am, -asıñ
 saat qaçta? + yuqlamaq, -yım, -ysıñ

7. SUALLERGE CEVAP BERİŇİZ:

- Sen ne vaqıt uyanasıñ?
- Saat qaçta sen sabalıqını aşamağa sevesiñ?
- Saat qaçta sen aşaysıñ?
- Universitette dersler saat qaçta başlana?
- Teneffüsiñ saat qaçta?
- Universitette dersler saat qaçta bite?
- Ev vazifeñni sen saat qaçta yapasıñ?
- Saat qaçta sen raatlanasıñ?
- Saat qaçta sen kezmege sevesiñ?
- Saat qaçta sen sevimli teleyayını baqasıñ?
- Tünevin sen saat qaçta dostuñnı qarşıladiñ?
- Bazar künü sen saat qaçta uyanasıñ?
- İş künü sen saat qaçta uyanasıñ?

8. ÖZ KÜNÜŇİZ AQQINDA İKÂYE ETİŇİZ.

İKÂYEŇİZNİ DEFTERGE YAZIŇIZ.

16 ders. Saat kaç? Saat kaçta?

9. DIALOGLARNI OQUŇIZ. OLARĖA OŖAĖANLARNI TERTİP ETİŇİZ.

— Sen ekim ya da ocasıñ?

— Men ekimim.

— Seniñ tatañ da ekimmi?

— Yoq, o, jurnalist.

— Adıñızny ve soyadıñızny aytsaңыз!

— Elmar Yahya oğlu.

— Sağ oluñ, Elmar bey. Aytsaңыз, siz ki'msiz?

— Men müendi'sim. Aqmescitte yaşayım. Ya siz kimsiz ve qayda yaşaysız?

— Menim adım Rustem Kömürçi. Men çalgıcım. Men Bağçasarayda yaşayım.

— Bu kim?

— Bu, benim anam.

— Ya o, kim?

— O — ekim. O, pek yahşı mütehassıs.

— Ya bu kim?

— Bu, benim tatam.

— Ya o, kim?

— O, mektep talebesi. O, şeñ ve romanti'k.

17 ders

MEN QALEMNEN YAZAM, DOSTUMNEN LAF ETEM, YAZICI OLMAĞA İSTEYİM...

Laqırdı mevsusu: Bizim areketlerimiz.

Sarf: İsim ve zamirlerde beraberlik kelişi.

1. OQUŇIZ:

O, yaza.
O, işni yaza.
O, işni defterde yaza.
O, işni defterde
qalemnen yaza.

O, yaza.
O, meseleni yaza.
O, meseleni tahtada yaza.
O, meseleni tahtada
bornen yaza.

Qalemnen, bornen sözleri, bir de bir areketni yapmağa yardım etken aletni adlandıra. Buña biz **beraberlik kelişini** qullanamız.

Programmacı, seyaatçı sözleri, İlmi ve İlyas arzu etken zenaatları adlandıra. Buña biz **beraberlik kelişini** qullanmaymız.

İlmi çalışa.
İlmi kompyuterde çalışa.
O, kompyuterde çalışmağa
pek seve.
O, **programmacı** olmaq istey.

İlyas tüşüne.
İlyas seyaatnı tüşüne.
O, seyaatnı seve.
İlyas globusqa sıq baqa.
O, **seyaatçı** olmaq istey.

17 ders. Men qalemnen yazam, dostumnen laf etem, yazıcı olmağa isteyim...

2. TALİL ETİŇİZ:

O, işni qalemnen yaza.

O, işni nenen yaza?

O, meseleni bornen yaza.

O, meseleni nenen yaza?

İlmi programmacı olmaq istey.

İlmi kim olmaq istey?

İlyas seyaatçı olmaq istey.

İlyas kim olmaq istey?

3. AQILDA TUTUŇİZ:

İsimlerniñ beraberlik kelişi

Canlı/ cansız	Baş keliş	Beraberlik kelişi	Diqqat!
kim?	student, Alim, babam	studentnen, Alimnen, babamnen	m/ñ/sı
	talebe, arqadaş, ekim	talebenen, arqadaşnen, ekimnen	
	Asiye, qaraman	Asiyenen, qaramannen	
ne?	medrese, Canköy	medresenen, Canköynen	
	qurşun qalem, maşna, yağmurlıq	qurşun qalemnen, maşnanen, yağmurlıqnen	
	ülke	ülkenen	
Canlı/ cansız	Baş keliş	Beraberlik kelişi	Diqqat!
kim?	tatam, anam	tatamnen, anamnen	m/ñ/sı...
	bitam	bitamnen	m/ñ/sı...
	Yalta, Meltem	Yaltanen, Meltemnen	
ne?	qalem	qalemnen	
	yer	yernen	
	meydan	meydannen	
	oda	odanen	

17 ders. Men qalemnen yazam, dostumnen laf etem, yazıcı olmağa isteyim...

Canlı/ cansız	Baş keliş	Beraberlik kelişi	Diqqat!
kim?	sabiy	sabiynen	
	çipçe	çipçenen	
ne?	göl, pencere	gölñen, pencerenen	
	deñiz, tarla	deñizñen, tarlanen	
	vazife, sual	vazife, sualñen	

4. OQUŇIZ:

İlona qırımtatar tilini ögrene. O, qırımtatar sanatını begene. O, sanatşınas olmaq istey.

İnayet Filologiya institutında oquy. O, qırımtatar tili derslerini bermege istey. O, oca olmaq istey.

Üsein matematika ve fizikanı ögrene, çünki müendis olmaq istey.

Mavile ayvanlarını pek seve. O, olarnı tedaviylemege arzu ete ve mal ekimi olmaq istey.

Timur, Qırım studentı, ğayret ile oquy. O, programmacı olmaq ve öz ana-Vatanında büyük şirkette çalışmaq istey.

5. DİAĞLOGLARNI OQUŇIZ:

— Sabri, aytsa, sen kim olmaq isteysiñ?
— Men müendis olmaq isteyim.
— Ne için?
— Çünki babam ve ağam da müendisler. Bu, bizim aileviy zenaatımız.

— Gülnara, aytsa, sen kim olmaq isteysiñ?
— Men ekim olmaq isteyim.
— Ne için?
— Çünki bu zenaatnı men begenem.

— Fevzi, sen kim olmaq isteysiñ?
— Men fizikacı olmaq isteyim.
— Ne için?
— Çünki men bu zenaatnı pek begenem!

— Zera, sen balalıqtan kim olmaq arzu ete ediñ?
— Men satıcı olmaq arzu ete edim.
— Ne için?
— Çünki men er kün dondurma aşamağa istey edim...

— Bektemir, aytsa, sen evel kim olmaq arzu ete ediñ?
— Evel men uçucı olmaq arzu ete edim.
— Ya şimdi?
— Şimdi ise men müendis ve uçaq qurmaqnı arzu etem.

17 ders. Men qalemnen yazam, dostumnen laf etem, yazıcı olmağa isteyim...

? 6. ARQADAŞLARIÑIZDAN, OLAR KİM OLMAQ İSTEĞENLERİNİ SORAÑIZ. SEBEBİNİ BİLİÑİZ.

? 7. ARQADAŞLARIÑIZDAN, OLAR EVEL KİM OLMAQ İSTEĞENLERİNİ SORAÑIZ. SEBEBİNİ BİLİÑİZ.

8. OQUÑIZ:

Ayder ve Solomiya — dostlar.
Olar laf eteler.
Ayder (kimnen?) **Solomiyanen** laf ete.
Solomiya (kimnen?) **Aydernen** lafe ete.

Ayder kimnen laf ete?
Solomiya kimnen laf ete?

Solomiyanen, Aydernen, Anifenen, Zeynurnen sözleri, kimdir olarnen beraber bir şey yapqanını köstere. Buña biz **beraberlik kelişini** qullanamız.

Zeynur ve Anife klubda körüştiler.
Olar oynaylar.
Zeynur Anifenen oynay.
Anife Zeynurnen oynay.

Anife kimnen oynay?
Zeynur kimnen oynay?

Anife
Zeynur

Solomiya
Ayder

Elvina
Yevgeniya

kimnen?
Elvina Yevgeniyanen er kün **körüşe**.

Olar türlü mevzularda laf etmege seveler.
Olar qavehanede sıq körüşeler.
Anda Elvina Yevgeniyanen qave içe ve laf eteler.

17 ders. Men qalemnen yazam, dostumnen laf etem, yazıcı olmağa isteyim...

9. SUALLERGE CEVAP BERİŇİZ:

1. Elvina ve Yevgeniya aftada kaç kere körüşeler?
2. Elvina er kün kimnen körüşe?
3. Yevgeniya er kün kimnen körüşe?
4. Olar qayda körüşeler?
5. Olar ne aqqında laf eteler?
6. Elvina kimnen qave içe?
7. Yevgeniya kimnen laf ete?

10. OQUŇIZ:

Kimnen? + körüşmek
Kimnen? + tanışmaq
Kimnen? + laf etmek
Kimnen? + aşamaq
Kimnen? + kezmek
Kimnen? + raatlanmaq
Kimnen? + oynamaq

Men dostumnen sıq körüşem.
O, qıznen tanışmaq istey.
Studentler ocanen laf eteler.
Server dostunen aşay.
Bala anasinen keze.
Torunlar qartbabasinen raatlandılar.
Baba oğlunen şahmat oynay.

11. BU ŞAHISLAR KİM (NE) OLMAQ(NI) ARZU ETKENLERİNİ YAZIŇIZ.

1. Sem _____

2. Riza _____

3. Alime _____

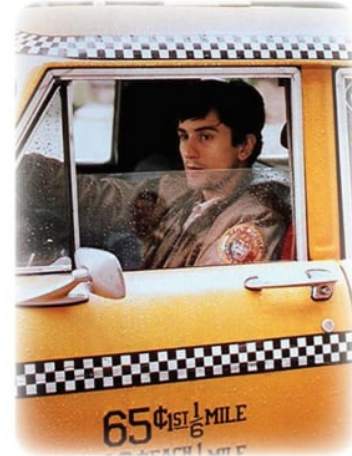
17 ders. Men qalemnen yazam, dostumnen laf etem, yazıcı olmağa isteyim...

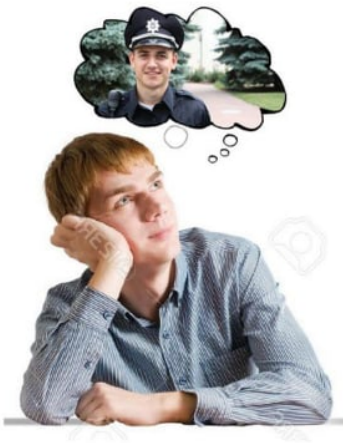
4. Aliye _____

5. Meryem _____

6. Timur _____

7. Maksim _____

12. AQLDA TUTUŇIZ:

Beraberlik kelişi

nasıl? (kim? ne?)	nasıl? (kimnen? nenen?)
yahşı student	yahşı studentnen
aqıllı talebe	aqıllı talebenen
yañı maşna	yañı maşnanen
sıcaq ceket	sıcaq ceketnen
yazlıq urba	yazlıq urbanen
mavı deñiz	mavı deñiznen
ev vazifesi	ev vazifesinen
yahşı qız	yahşı qıznen
yüksek oda	yüksek odanen
yaz mektebi	yaz mektebinen
mavı cüzdan	mavı cüzdannen

17 ders. Men qalemnen yazam, dostumnen laf etem, yazıcı olmağa isteyim...

13. QAYD ETİLGEN SÖZLERGE SUAL BERİÑİZ.

Nümunə: Ridvan ekim olmaq istey. Ridvan kim olmaq istey?

1. İslâm fizikacı olmaq istey. _____
2. Alim filolog olmaq istey. _____
3. Zeynep matematikacı olmaq istey. _____
4. Lütfi biologiyacı olmaq istey. _____
5. Menim ağam müendis olmaq istey. _____
6. Ya siz kim olmaq istesiz? _____

14. NÜMÜNEGE BAQIP, CÜMLENİ TAMAMLAÑIZ.

Nümunə: Men fizikanı begenem. Men ... olmaq isteyim.
Men fizikanı begenem. Men fizikacı olmaq isteyim.

1. Menim ağam müendis. Men de _____ olmaq isteyim.
2. Menim tatam ekim. Menim ağam _____ olmaq istey.
3. Enver matematikanı seve. O, _____ olmaq istey.
4. Lilâ biologiyanı seve. O, _____ olmaq istey.
5. Menim anam tarihçı. Men de _____ olmaq isteyim.

15. AQILDA TUTUÑIZ:

Faaliyet: muzıka, sport, küreş, ilim, matematika, tarih, til, sanat, yaldav, tasil, oquv ...

(Nenen? (kimnen?)) muzıkanen, sportnen, küreşnen, ilimnen, matematikanen, tarihnen, tilnen, sanatnen, yaldavnen, tasilnen, oquvnen... + oğraşmaq

Naqliye: maşna = avtomobil, tren, ayaqmaşna, mototsikl, avtobus, tramvay, trolleybus, uçaq, tikuçar, gemi, qayıq...

(nenen?) maşnanen, trennen, ayaqmaşnanen, avtobusnen, tramvaynen... + ketmek, ketem, ketesiñ.

17 ders. Men qalemnen yazam, dostumnen laf etem, yazıcı olmağa isteyim...

16. QAVUZLARNI AÇIP, CÜMLELERNİ KÖÇÜRİŇİZ.

- 1) İrina (Vitaliy) klubda tanıştı. Studentler (yañı metin) tanış oldılar. Baba kontsertke (küçük qızı) keldi. (Taras) İvan — eski dostlar. Biz (belli yazıcı) körüştik. (Ölga) Olena grippnen hastalandılar. Oleg evge (babası) ketecek.
- 2) Student mektüpni (qalem ve qurşun qalem) yaza. Anam Lvovğa (tren ya da maşna) kelemek. Ağam masağa (qol) urdı. Dmitro (dostu) (alma) bölüşti. Bala (boya) resim yapa. Oğlan sakın (ses) laf etti. Qaramannı (orden) mükâfatladılar.

Sportçular (futbol) oğraşalar. Men (mavı merekep) yazmağa sevem.

- 3) Student (müendis) olmaq istey. Olena (ekim) olmağa arzu ete. Menim ağam (kâinatçı) olmağa arzu ete. Volodımır (uçıcı) olmaq ve uçaqını idare etmek istey. Viktor (arbiy deñizci) olacaq. Oleg (deñizci) olmaq istemey, (geolog) olmaq istey. Aliniñ qız qardaşı (terciman) olıp çalışmağa arzu ete. Niyara dört yıl evel (oca) oldı. Talebe mektepni bitirgen soñ (student) oldı.

17. ZAMİRLERNİŇ BERABERLİK KELİŞİNİ AQILDA TUTUŇİZ.

Şahıs zamirleriniñ beraberlik kelişi

Baş (kim?)	Beraberlik (kimnen?)
Men	mennen
Sen	sennen
O	onen
Biz	biznen
Siz	siznen
Olar	olarnen

Qırımtatar tilini öğrenmege maña **luğat** pek yardım ete.

Men **ondan** er kün faydalanam.

Bu, Türkiyeden yañı **studentler**. Biz **olarnen** tünevin tanıştık.

Men, ana-babam **mennen** gururlanğanını isteyim, çünkü men yahşı oqumağa tırışam.

Men **yaldamaqını** begenem. Men **onen** endi beş yıl oğraşam.

17 ders. Men qalemnen yazam, dostumnen laf etem, yazıcı olmağa isteyim...

Men tatamnen universitetke ketem.
O, ocanen yañı film aqqında laf ete.
Sen dostuñnen aş pişiresiñmi?

Biz tatamnen universitetke ketemiz.
Olar ocanen yañı film aqqında laf eteler.
Siz dostuñiznen aş pişiresizmi?

AQILDA TUTUÑIZ!

Men (kimnen?) + ne yapam?
Sen (kimnen?) + ne yapasñ?
O (kimnen?) + ne yapa?

AQILDA TUTUÑIZ!

Biz (kimnen?) + ne yapamız?
Siz (kimnen?) + ne yapasız?
Olar (kimnen?) + ne yapalar?

18. QAVUZLARNI AÇIP, CÜMLELERNİ DEFTERİÑİZGE KÖÇÜRİP ALIÑIZ.

Men sennen zemaneyi sanat aqqında laf etmek (istemek).
Biz sennen İlim soqağında (yaşamaq).

O, sennen tünevin klubda (tanışmaq).

Biz sennen universitetteki lektsiyada (tanışmaq).

Aqşam o, ağasinen evge beraber (qaytmaq).

Olar ağasinen olacaq nezaret işi aqqında (laf etmek).

AQILDA TUTUÑIZ!

Kim (kimnen?) + ne yapa?
S¹ O¹ P¹

ya da

Kim (kimnen?) + ne yapalar?
S² P²

Oca talebelernen laf ete.

Oca talebelernen laf eteler.

19. CÜMLELERDE FİİLLERNİÑ ŞEKLİNE NİSBETEN (BAQ. YUQARIDA) QULLANILĞAN MÜPTEDALARNİÑ (SUBYEKTLERNİÑ) TÜBÜÑİ SIZIÑIZ

Aydavcı yolcunen küz avası aqqında laf eteler.
Rejissör aktörlernen aileviy munasebetler aqqında yañı pyesanı oquy. Oca talebelernen Opera teatrinde klassik muzıkanı dññleyler. Ekim hastanen testniñ neticelerini bekleyler. Berber müşterinen yañı tarama aqqında subetleşeler. Ayder Solomiyanen cep telefonı vastasinen laf eteler.

17 ders. Men qalemnen yazam, dostumnen laf etem, yazıcı olmağa isteyim...

20. OQUŇIZ. BU İNSANLAR NASIL VAZİYETTE BULUNĞANINA KÖRE TARİF ETİŇİZ:

Esmâ: 'Dilâver, benim qurşun qalemim bar, amma qalemimni evde unuttım. Men (sen) qalemiñden faydalansam mümkünmi?'

Ayder: 'Solomiya, (men) tercimanım olñañ!'

Solomiya: 'Ayder, (men) qırımtatarca-ukraince luğatnı berseñ. Men bu maqaleni özüm tercime etmege isteyim.'

Oca: 'Er bir student (öz) luğatından faydalanmaq gerek.'

Zamirlerniñ beraberlik kelişi

			Beraberlik kelişi
menim	özüm	kendim	mennen
seniñ	özüñ	kendiñ	sennen
onıñ	özü	kendisi	onen
bizim	özümüz	kendimiz	biznen
siziñ	özüñiz	kendiñiz	siznen
olarıñ	özleri	kendileri	olarnen

öz = kendi

21. İSİMLERNİŇ ÇOQLUQTA BERABERLİK KELİŞİNİ AQILDA TUTUŇIZ.

kim? ne?	kimnen? nenen?
student, baba, tren,	studentlennen, babalarnen,
talebe, meydan	trenlennen
	talebelennen, meydanlarnen,
saip	saiplennen
şegirt, maşna	şegirtlennen, maşnalarnen
dülber, yer	dülberlennen, yerlennen
qaraman, Emine	qaramanlarnen, Eminelennen
göl, pencere	göllennen, pencerelennen
oquv yurtu	oquv yurtlarinnen
deñiz, çöl	deñizlennen, çöllennen
sual	suallennen

AQILDA TUTUŇIZ!

-nen yalğamasına
urğu tüşmez:
studentle'nnen, özümü'nnen.

17 ders. Men qalemnen yazam, dostumnen laf etem, yazıcı olmağa isteyim...

22. BERİLGEN İSİMLERNİ BERABERLİK KELİŞİNİN TEKLİKTEKİ VE ÇOQLUQTAKİ ŞEKLİNE QOYUÑIZ.

Söz, şirket, ders, ad, şeer, oğlan, mecmua, aş, hastahane, ev-mesken, film, kürsü, yanaq, çanta, qış, pencere, ağa, qaşıq.

23. QAVUZLARNI AÇIP, CÜMLELERNİ YAZIP ALIÑIZ.

Qavuzlarda berilgen sözlerni manasına köre beraberlik kelişniñ teklikte ya da çoqluqta qoyuñız. Berilgen cümlelerde beraberlik kelişi şekliniñ vazifesini tayin etiñiz.

- 1) Studentler vazifeni (qalem ve qurşun qalem) yazalar.
Bala asfaltta (renkli bor) resim yapa.
Ana-babalar Bağçasarayğa (maşna) keleccekler.
Ağam (parmaqlar) tuşlarğa bastı.
Emir (dostu) (haber) paylaştı.
Oğlan (ana-babası) laf etti.
Qaramanlarını (nişanlar) taqdirlediler.
Sportçular meydanda (futbolkalar) deñiştiler.
Men (lirik şiirler) ayrette qalam.

17 ders. Men qalemnen yazam, dostumnen laf etem, yazıcı olmağa isteyim...

- 2) Studentler (müendis) olmaq isteyler.
Ediye (ekim) olmaqnı arzu ete.
Balaların episi (kâinatçı) olmaqnı arzu eteler.
Ağam (uçucu) olmaq ve (uçaq) uçmaq istey.
Süren (oca) olmaq istemey.
O, (sinhron tercime) oğraşmaqnı arzu ete.
Aliniñ tataları (terciman) olup oğraşmaqnı arzu eteler.
Alime Suleyman qızı Sıdıq (oca) oldı.
Mektepni bitirgenden soñ talebeler (student) olalar.
- 3) Selime (ecnebiy studentler) klubda tanıştı.
Studentler (yoqlav vazifeleri) tanış oldılar.
Baba kontsertke (qızı) keldi.
(Lenur) Server — eski do'stlar.
Biz (belli yazıcı) körüştik.
(Ayşe) Dilâra (gripp) hastalandılar.
Rustem evge (ana-babası) qayta.
- 4) Tramvay (yañı marşrut) qatnadı.
Turistler (orman soqağı) kete ediler.
(Soqaq) boyu askerler adımlay ediler.
Gemi (deñiz) boyu kete.
Maşna sol (yolu) ketti.
Qara bulutlar (kök) uçalar.
Sportçu (stadion) bayağı çaptı.
- 5) (Evler) arasında yel yoq edi.
Biz masanı (divar ve pencere) arasına qoydıq.
(Studentler) arasında oca özünü daima (yaş) duya.
Kontsertte men (Asiye ve Zenife) arasında oturdım.
(Yahşı dostlar) arasında sır olmaz.
Zeynep luğatnı (derslikler) arasında taptı.
(Terekler) arasında biz yahşı orman alanı taptıq.
- 6) Qız (masa) başında otura. Kün (dağlar) artına battı.
Gölniñ (artı) bir köy bar. Uçaq (alçaq) uçtı.
Biz masanı (üstü) yañı lampat astıq.
Ana hasta balasınıñ (üstü) egildi.
Biz qalemni masa (tübü) taptıq.
Kevlevniñ (yanı) (= civar) yañı akvapark yerleşti.
Student ocanıñ (öğü) tura.
Universitetniñ (öğü) park yerleşti.

17 ders. Men qalemnen yazam, dostumnen laf etem, yazıcı olmağa isteyim...

24. BERİLGEN SÖZ BİRİKMELERİNİ DEFTERGE BERABERLİK KELİŞİNİŇ TEKLİK VE ÇOQLUQ ŞEKİLLERİNDE YAZIŇIZ.

Astı sızılğan söz birikmelerinen cümle tiziñiz.

Avtobus zavodi, soñki ders, yahşı ad, zameleviy
şeer, yüksek boylu oğlan, qalın mecmua, lezetli
salat, bala hastahanesi, qırmızı çeçek, vesiqalı
film, ağaç kürsü, sıcaq yanaq, yoqlav vazifesi, yañı
çanta, suvuq qış, temiz pencere, eki doğmuş ağa,
kümüş qaşiq.

[illegible]

18 ders

SÖZLER, LAFLAR, LAQIRDILAR...

Laqırdı mevzısı: Bizim künlerimiz.

Sarf: İsimlerde keliş aqqında malümatnı pekitüv.

1. TALİL ETİÑİZ:

Bu, Zaur efendi.
Zaur efendi: 'Men universitette oca olıp çalışam.'

Men universitette oca olıp çalışam

Men hastahanede ekim olıp çalışam

KÖÇÜRİLME LAF

Bu, Gülnara hanum.
Gülnara hanum: 'Men hastahanede ekim olıp çalışam.'

**Köçürilme laf — insannıñ dos-doğru aytqan sözleri.
Köçürilme laf "tırnaqlar içine alınır**

Zaur efendi universitette oca olıp çalışqanını ayta.
Gülnara hanum hastahanede ekim olıp çalışqanını ayta.

QIYA LAF

**Qıya laf — bir insan aytqanını diger insan tarafından ayılması.
Qıya lafnı tırnaqsız yazıp, men/biz zamirleri yerine -ğanını/-genini (-cağını/-ceginini) ayta imselini kullanamız.**

2. OQUÑIZ:

Asan dey: '**Men** qırımtatar tilini bilmek isteyim'.
Asan qırımtatar tilini bilmek istegenini ayta.
Gülnara dey: '**Men** ekim olmaq isteyim'.
Gülnara ekim olmaq istegenini ayta.
Ağam mektüpte yaza: '**Men** Kyivge barmaq isteyim'.
Ağam mektüpte Kyivge barmaq istegenini yaza.
Tatararım yazalar: '**Biz** sanatnı öğrenmek isteyimiz'.
Tatararım sanatnı öğrenmek istegenlerini yazalar.

18 ders. Sözler, laflar, laqırdılar...

3. CÜMLELERNİ NÜMÜNEGE BAQIP YAZIÑIZ.

Nümüne: *Emil dey: 'Men Aqmescitte oqumaq isteyim'. —
Emil Aqmescitte oqumaq istegenini ayta.*

1. Ali dey: 'Bağçasaray — dülber qadimiy şeer'.
2. Meryem dey: 'Men iqtisadiyatçı olmaq isteyim'.
3. Polina dey: 'Men yañı sözlerni bilmek isteyim'.
4. Lesâ dey: 'Tünevın men teatrde olğan edim'.
5. Studentler deyler: 'Biz qırımtatar edebiyatını öğrenmek isteymiz'.
6. Dmıtro dey: 'Andriy Nikopolden keldi'.
7. Oca dey: 'Sofiya metinni yahşı oqudı'.
8. Sergiy dey: 'Men qırımtatarca endi yahşı añlayım'.

4. CÜMLELERNİ NÜMÜNEGE BAQIP YAZIÑIZ.

Nümüne: *Kâzim konservatoriyada oqumaq istegenini ayta.
Kâzim dey: 'Men konservatoriyada oqumaq isteyim'.*

1. Ruslan ukrain tilini yahşı bilmege istegenini ayta.
2. Elmira ekim olmaq istegenini ayta.
3. Dilâra, Amet ingliz tilini yahşı bilgenini ayta.
4. Sergiy qırımtatarca daa yaramay añlağanını ayta.
5. İlmi, Kyiv universitetiniñ matematika fakultetinde oqumaq istegenini ayta.
6. Dostum türk tilini öğrenmek istegenini ayta.
7. Studentler bugün kinoteatrde meraqlı film baqacaqlarını aytalar.

5. OQUÑIZ. QIYA LAFTAN FAYDALANIP, MALÜMATNI İKÂYE ETİÑİZ.**Aleksandrın mektübi**

Saygılı dostum Anton!

Mektübiñ için çok sağ ol, er şey yahşı. Men Qırımda raatlanam. Onıñ avası, tabiatı, şeerleri dülber. Men qırımtatar tilinden bilgilerimni mükemmelleştirem. Men ocamıñ yahşı añlayım, amma yolda laqırdı etken adamlarını daa yahşı añlamayım. Lâkin yaqın bir vaqıtta men qırımtatarca yahşı añlarım, dep tüşünem. Menim sevimli kitabım — qırımtatarca-ukraince lûgat.

Menim çok dostum bar. Olar da studentler. Men olarnen qırımtatarca laf etmege tırışam.

Menim yahşı bir Arsen dostum bar olğanını endi men saña yazğan edim. O da student. O, matematikani yahşı bile. O, müendis olmaq istey. Biz sıq beraber raatlanamız ve kezemiz.

Anton! Sen de nasıl yaşağanıñ yazsañ! Sen künde ne yapasıñ? Men bekleyim.

Adresim:

Aleksandr Gorâinov
Vodnikov soq., 86
Aqmescit ş.,
Qırım, Ukraina
95023

6. DOSTUÑIZĞA MEKTÜP YAZIÑIZ. QIRIMDAKİ (UKRAİNA, TÜRKİYEDEKİ) YAŞAYIŞIÑIZNI VE OQUVIÑIZNI TARİF ETİÑİZ.

18 ders. Sözler, laflar, laqırdılar...

7. TALİL ETİŇİZ:

Hitap Fiil
 Asan: 'Selime, sen nasıl kitap oquysıñ?' (köçürilme laf)
 Çıqış k Sıfatfiil, Tüşüm
 Asan Selimeden nasıl kitap oquğanını soray. (qıya laf)

Oca: 'Sen **ne içün** keç qaldıñ?'
 Oca studentten **ne içün** keç qalğanını soradı.

Ekim: 'Arsen, siz tünevin **ne** aşadıñız?'
 Ekim Arsenden tünevin **ne** aşğanını soray.

Selime: 'Dostlar, kim aqşam cıyınına barmaq istey?'
 Selime dostlardan kim aqşam cıyınına barmaq istegenini soradı.

Aliye: 'Marşrut № 4 **qayda** toqtay?'
 Aliye marşrut № 4 **qayda** toқтаğanını soray.

Lâkin:

NB!

Eger köçürilme lafta mahsus sözler olmay, -mı/-mi dereceligi yardımınen sual qoyulsa, qıya lafta **dep** ve kerek zamanda **soramaq** fiili kullanılır.

Esma: 'Alina, sen Bağçasaraynı begenesiñmi?'
 Esma, Alina Bağçasaraynı begenemi, **dep soradı**.

Oca: 'İşni episi yazdıların?'
 Oca, işni episi yazdıların, **dep soradı**.

Reşat: 'Katâ, maña qalemni berip olasıñmı?'
 Reşat, Katâ oña qalemni berip olamı, **dep soradı**.

Dmitro: 'Arslan, matematikadan imtian ne vaqıt olacaq?'
 Arslan: 'İmtianlarınñ episi qara qışta olacaq.'

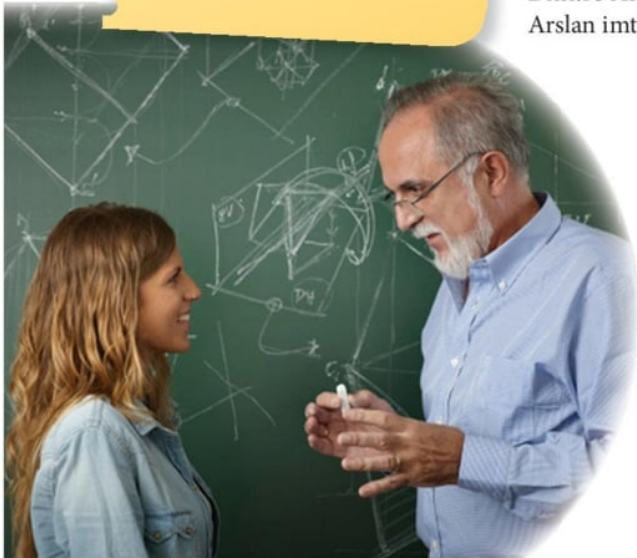
Dmitro Arslandan matematikadan imtian ne vaqıt olacağını **soradı**.
 Arslan imtianlarınñ episi qara qışta olacaq, **dep cevap berdi (ayttı)**.

DİQQAT!

neden?

matematikadan imtian
 matematikadan, fizikadan, tarihtan,
 tilden, edebiyattan, ülkeşinaslıqtan,
 futboldan, tennisten, küreşten...
 Bu, Çıqış kelişi

8. DIALOGLARNI OQUŇIZ. KÖÇÜRİLME LAFNI QIYA LAFQA ÇEVİRİŇİZ. YAŞAYIŞIŇIZNI VE OQUVIŇIZNI TARİF ETİŇİZ.

Selime: Meltem, sen yañı sözlerni endi ögrendiñmi?

Meltem: Yoq. Men yaqında evge qayttım.

Selime: Sen qayda ediñ?

Meltem: Biz Meryemnen kütüphaneye belli yazıcımıznen körüşmek içün bardıq.

Selime: Siz yazıcını begendiñizmi?

Meltem: E. O, özünüñ ömrü aqqında pek meraqlı ikâye etip berdi.

Dmitro: Arslan, sende ukraince-qırımtatarca luğat barmı?

Arslan: Yoq. Men onı Andriyge berdim.

Dmitro: Ya Andriy ne yapa?

Arslan: O, yañı metinni oquy ve sözlerni tercime ete.

Oca: Studentler, siz 'Kim olmaq isteyim?' ev inşasını yazdıñızımı?

Studentler: E.

Oca: Siz inşanıñ mevzusını begendiñizmi?

Studentler: Elbet. Olacaq zenaatımız aqqında çoq bilmek müimdir.

Leylâ: Zarema, tünevin sen gruppanen teatrge bardıñmı?

Zarema: Yoq. Maña anam keldi.

Leylâ: Vay, ne güzel haber! Anañ Kyivni begendimi?

Zarema: E, hususan merkezdeki dülber abideler ve binalarnı.

Erlan: Rulan, sen Ay-Petrige endi bardıñmı?

Rulan: E, qış vaqtında biz qorantamıznen dağlarğa çıqqan edik.

Erlan: Siz o taraflarnı begendiñizmi?

Rulan: Pek begendik. Biz yahşı raatlandıq.

18 ders. Sözler, laflar, laqırdılar...

9. CÜMLENİN MÜNDERİCESİNE AİT SÖZLERİNİ QOYUNIZ.

Nümine: O, çoqtan ... tilini ögrene. *ingliz*
 Dostuñız ... yahşı laf ete. *inglizce*
 O, çoqtan ingliz tilini ögrene.
 Dostuñız inglizce yahşı laf ete.

1. Tatam ... tilini ögrene. O, endi ... biraz laf ete. Ya siz ... tilini ögrenesizmi?	qırımtatar qırımtatarca
2. Mektepte Kâzim ... tilini ögrene edi. Lâkin o, ... yahşı añlamay. Onıñ Fahri dostu ... tilini yahşı bile. O, ikâyelerni ... yaza.	ispan ispanca
3. Evde men ... laf ete edim. Men ... tilini yahşı bilem, çünkü bu, benim ana tilim. Menim fransız dostum ... tilini öğrenmedi. Lâkin o, ... biraz añlay.	ukrain ukraince
4. Fatma ... yahşı laf etmey, çünkü o, ... tilini az vaqıt devamında ögrene. Men ... yahşı laf etem ve añlayım. Men ... tilini bilem.	arap arapça

10. TALİL ETİÑİZ:

Alime oca: 'Osman ve İlyas, dialoglarını *oquñız*'.

(ne yapıñız?)

Alime oca Osman ve İlyasqa dialoglarını *oquta*

(ne yaptıra?)

Ediye: 'Asiye, maña eki qurşun qalem *alsañ*'.

(ne yapsañ?)

Ediye Asiyege eki qurşun qalem *almaqnı rica ete*.

(ne yapmaqnı?)

NB!

Eger köçürilme lafta emir bildirilse, qıya lafta kerek zamandaki yükletüv derecesini ya da kerek zamanda **emir ete** fiilini qullanamız; rica bildirilse — kerek zamanda **rica etmek** fiilini. Şart ya da emir meylindeki fiilniñ yerine kerek kelişte isimfiilni qullanamız.

18 ders. Sözler, laflar, laqırdılar...

11. ŞU İNSANLARNIŇ SÖZLERİNİ QIYA LAFNEN AYTIP BERİŇİZ. YAZIP ALIŇİZ.

Elvina: 'Lesâ, özünüñ tuvğan köyüñ aqqında ikâye etseñ.'

Artur: 'Fevzi, meni ayatta beklesañ.'

Ayder: 'Solomiya, gruppañda qaç student olğanını aytsañ.'

Esmâ: 'Pencereni yapsañız, evde pek suvuq.'

Oca: 'Cümleñi tizip, defterge yazıñız.'

Ekim: 'Ağızıñızni açıp, tiliñizni kösteriñiz.'

Satın alıcı: 'Maña eki çibereknen bir yazma berseñiz.'

Polis hadimi: 'Yolnı tek yeşil yarıqta keçiñiz.'

Fatime oca: 'Sınıfta tek qırımtatarca laf etiñiz!'

12. OQUŇİZ:

Serğiy ve Dmitro — benim dostlarım. Serğiy ispanca laf ete. Dmitro inglizce laf ete. Men türkçe laf etem. Derste biz qırımtatarca laf etemiz.

1. Ya siz qırımtatarca laf etesizmi?
2. Ya siziñ dostlarıñız?
3. Siziñ dostlarıñız qaysı tilde laf eteler?
4. Tatañız qaysı tilni bile?
5. Qardaşlarıñız qaysı tilni öğreneler?
6. Siz qaysı tilni öğrenmek istesiz?
7. Siz qaysı tilni öğrenesiz?

13. TEKRARLAŇİZ:

Şahıs zamirleriniñ beraberlik kelişi

men	— mennen (men ile)	biz	— biznen (biz ile)
sen	— sennen (sen ile)	siz	— siznen (siz ile)
o	— onen (o ile)	olar	— olarnen (olar ile)

18 ders. Sözler, laflar, laqırdılar...

14. YAZIÑIZ.

1. Server, sen endi işiñni yapıp bitirdiñmi? Men (sen) bazarğa barmaq isteyim.
2. Gülfıye oca, toqtasañız! Men (siz) laf etecek olam.
3. Lenyara, men cıyında (sen) oyunğa tüşmek isteyim.
4. Bizge Kyivden musafirler keldi, yarın biz (olar) merkezde kezecekmiş.
5. Emine (men) tükânğa barıp, anasına ediye almaq istey.
6. Biz klubğa ketemiz. Yür (biz).
7. Meryem — bizim yañı studentimiz. (O) tanışmaq bizge pek hoştır.
8. Olar coğrafiyanı yahşı bileler. Biz haritanı (olar) öğrendik.
9. Bu, bizim ocamız. Men sizni (o) tanıştırmak isteyim.
10. Odada balaban pencere bar ve benim yatağım (o) túbünde tura.

NB!

Beraberlik kelişinen ya da onıñ yerine **beraber, túbünde, üstünde, öğünde** kibi munasebetçileri kullanamız — dostumnen beraber, başımın töpesinde, masanın astında, ocanın öğünde...

15. TEKRARLAÑIZ:

Mülkiyet zamirleri ve beraberlik kelişi

menim (anam)	— benim (anamnen)
seniñ (anañ)	— seniñ (anañnen)
onıñ (anası)	— onıñ (anasinen)
bizim (anamız)	— bizim (anamıznen)
siziñ (anañız)	— siziñ (anañıznen)
olarnıñ (anası)	— olarnıñ (anasinen)

16. YAZIÑIZ.

1. Men sizni (bizim yañı studentimiz) tanıştırmak isteyim.
2. Azbarda (menim pencerem) túbünde yüksek terek öse.
3. Yazda biz (onıñ ailesi) raatlandıq.
4. Er kün Osman (özünüñ dostu) qave içe.
5. Men (siziñ ana-babañız) körüştim.
6. İbrahim (menim eski dostum) çalışa.
7. Benim defterim (seniñ ukraince-qırımtatarca luğat) túbündedir.

18 ders. Sözler, laflar, laqırdılar...

17. NAQLİYE VASTALARINIŇ ADINI TEKRARLAŇIZ.**18. SIZ DAA NASIL NAQLİYE VASTALARINI BİLGENİŇİZNİ YAZIŇIZ.**

19. BERİLGEN SÖZ BİRİKMELERİNEN CÜMLE TİZİP YAZIŇIZ.

- (uçaq) uçmaq, -m, -siň _____
- (marşrutka) qatnamaq, -m, -siň _____
- (qayıq) yürmek, -m, -siň _____
- (tren) kelmek, -em, -siň _____
- (tramvay) ketmek, -em, siň _____
- (ayaqmaşna) yürmek, -m, -siň _____

DİQQAT!

ketmek, kelmek (bir taraflama) ≠ yürmek, qatnamaq (er taraflama)

men ketem	biz kelemiz	men yürem	biz qatnaymız
sen ketesiň	siz kelesiz	sen yüresiň	siz qatnaysız
o kete	olar keleler	o yüre	olar qatnaylar

18 ders. Sözler, laflar, laqırdılar...

20. OQUŇIZ:

Menim dostum

Menim dostum — student. Onıñ adı Mehmet. O — türk. Mehmet 1996 senesi orta küzniñ 25-de Türkiyenıñ Muğla şeerinde doğdı. Üç yaşında o, qorantasinen Nazilli şeerine köçti. Anda şimdi onıñ anası, babası, qardaşı yaşay.

Mehmetniñ babası Fikret 52 yaşında, o, maşına yasalğan zavodda müendis olıp çalışa.

Mehmetniñ anası Emine hastahannede emşire olıp çalışa. O, 46 yaşında.

Mehmetniñ qız qardaşı Kader 20 yaşında. O, Anqaranıñ tibbiy universitetinde oquy. İleride tiş ekimi olacaq.

Mehmetniñ oğlan qardaşı — Selahattin. O, 15 yaşında ve daa mektep talebesi. Selahattin orta oquv yurtınıñ 9-ıncı sınıfında oquy. İleride adliyeciyi olmaq istey.

Mehmet mektepke 7 yaşından bardı. O, til ve edebiyat derslerini pek seve edi. Soñ Mehmet Anqaranıñ mahsus til mektebinde oqudı. 2015 senesi o, mektepni bitirip, Anqaranıñ Hacettepe universitetine türkiy tiller şübesine oqumağa kirdi. 2017 senesi o, 'Erazmus+' programması boyunca Kyiv milliy universitetiniñ filologiya institutına türkiy tillerden bilgilerini daa da terenleştirmek için oqumağa keldi. O, azerbaycan, gagauz ve qırımtatar tillerini öğrendi. Bundan ğayrı, oña ukrain ve rus tillerini de öğrenmege şarait yaratıldı. Elbet, başta öz fikirlerni o, ingliz tilinde añlata edi. O, pek çoq oqup, yazıp, lafetip, radio diñlep, ATR, UA TVniñ yayınlarını baqıp, qırımtatar ve ukrain tillerini yahşı öğrendi. 2019 senesi o, Hacettepe universitetini bitirdi. Taras Şevçenko adına Kyiv milliy universitetinde magistrlik işini yazmağa qarar aldı.

21. SUALLERGE CEVAP BERİŇİZ:

1. Mehmet qayda doğdı?
2. Ne için Muğla onıñ doğğan şeerı?
3. Mehmetniñ ailesi qayda yaşay?
4. Onıñ ailesi büyükmi?
5. Babasınıñ adı ne(dir)? O, kaç yaşında?
6. O, qayda çalışa?
7. Anasınıñ adı ne(dir)?
8. O, kaç yaşında ve qayda çalışa?
9. Mehmetniñ oğlan qardaşı kim olmaq istey?
10. Qız qardaşı aqqında siz ne bilesiz?
11. Siziñ fikriñizce, qardaşı ne için adliyeciyi olmaq istey?
12. Mehmet kaç yaşında mektepke bardı?
13. Eñ sevimli dersleri ne edi?
14. Anqarada Mehmet qayda oqudı?
15. Mehmet Kyivge nege keldi?

22. DOSTUŇIZ AQQINDA İKÂYE TİZİŇİZ.

NB!

Manadaş quruluşlarını aqılda tutuñız.

menim ... -m	bar = mende ... bar
seniñ ... -ñ	bar = sende ... bar
onıñ ...	bar = onda ... bar
bizim ... -mız	bar = bizde ... bar
siziñ ... -ñız	bar = sizde ... bar
olarnıñ ... -sı	bar = olarda ... bar

18 ders. Sözlər, laflar, laqırdılar...

23. CÜMLENİ NÜMÜNEGE BAQIP YAZIÑIZ.

Nümüne: Bu, menim. ... ağam bar.

Bu, me'nim. Meni'm ağam bar.

1. Bu, seniñ. ... tata.. bar..?
2. Bu, odır. ... kompyuter.. bar..?
3. Bu, odır. ... luğat.. bar.
4. Bu, menim. ... dost.. bar.
5. Bu, sizsiz. ... kitab.. bar..?
6. Bu, odır. ... defter.. bar.

7. Bu, odır. ... fotoapparat bar.
8. Bu, bizmiz. ... teatrge biletler... bar.
9. Bu, Prezident. ... vazifeler.. bar.
10. Bu, anam. ... balalar.. bar.
11. Bu, balalar. ... oyuncaqlar.. bar.
12. Bu, aydavcı. ... yolcular.. bar.

24. QAVUZLARINIŇ İÇİNDEKİ SÖZLERİNİ QULLANIP, SUALLERGE CEVAP BERİÑİZ.

Nümüne: Kimde qarandaş bar? (men) *Mende qarandaş bar.*

1. Kimde luğat bar? (men)	7. Kimde qara qarandaş bar?
2. Kimde kitap bar? (o)	8. Kimde yüksek baalar bar? (olar)
3. Kimde fotoapparat bar?	9. Kimde cep telefonu bar? (o)
4. Kimniñ tatası bar? (o)	10. Kimde bugünkü gazet bar? (men)
5. Kimniñ dersi bar? (biz)	11. Kimniñ keyfi yahşı? (bizim)
6. Kimde gazet bar? (sen)	12. Kimde sayıqlar aqqında maqale bar? (siz)

25. CÜMLENİ NÜMÜNEGE BAQIP TAMAMLAÑIZ.

Nümüne: Mende kitap bar, (o) ise ...

Mende kitap bar, onda ise yoq.

1. Seniñ tatañ bar, (men) ise ...
2. Onda fotoapparat bar, (men) ise ...
3. Sizde mecmua bar, (o) ise ...
4. Onıñ ağası bar, (olar) ise ...
5. Sende luğat bar, (biz) ise ...
6. Bizde tatil bar, (siz) ise ...
7. Mende çay bar, (sen) ise ...
8. Ekimniñ odası bar, (o) ise ...
9. Aşçıniñ şapkesi bar, (men) ise ...
10. Müendisiñ leyhası bar, (olar) ise ...

NB!

Aqılta tutuñız!

Vact		Baş
menim (..-m)	yoq =	mende ... yoq
seniñ (..-ñ)	yoq =	sende ... yoq
onıñ (..-sı)	yoq =	onda ... yoq
bizim (..-mız)	yoq =	bizde ... yoq
siziñ (..-ñız)	yoq =	sizde ... yoq
olarıñ (-leri)	yoq =	olarda ... yoq

TASDİQ (E!)

(Baş)

Mende (ne?) kitap, qarandaş bar.

Tüşüm

(Kimni?) Tatam ve ağamı qarşılayım.

Tüşüm

(Neni?) Qaideni bilem.

Tüşüm

Ocanı körem.

İNKÂR (YOQ!)

(Baş)

Mende kitap, qarandaş yoq.

Tüşüm

Tatam ve ağamı qarşılamayım.

Tüşüm

Qaideni bilmeyim.

Tüşüm

Ocanı körmeyim.

18 ders. Sözler, laflar, laqırdılar...

26. OQUŇIZ:

- (Kimni?) Yırcını eşitem.
 (Kimni?) Yırcını eşitmeyim.
 (Kimni?) Dostnı davet ettiler.
 (Kimni?) Dostnı davet etmediler.
 (Kimni?) Ekimni diñleyimiz.
 (Kimni?) Ekimni diñlemeyimiz.
 (Kimni?) Qışnı sevem.
 (Kimni?) Qışnı sevmeyim.

DİQQAT!

Tasdiq

İnkâr

→

..-ma/-me..

Körem — körmeyim, bardım — barmadım,
 yuqlaysıñ — yuqlamaysıñ, begenemiz — begenmeyimiz.

(Kimni?) Ekimni çağırdılar.	(Kimni?) Ekimni çağırmadılar.
(Kimni?) Tatamnı rastketirdiler.	(Kimni?) Tatamnı rastketirmediler.
(Neni?) Tilni öğrenemiz.	(Neni?) Tilni öğrenmeyimiz.
(Neni?) Odanı açtık.	(Neni?) Odanı açtık.
(Neni?) Köyni köremiz.	(Neni?) Köyni körmeyimiz.
(Neni?) Vazifeni becerdik.	(Neni?) Vazifeni becermedik.
(Neni?) Anahtarını unuttık.	(Neni?) Anahtarını unutmadık.
(Neni?) Metinni tercime ettik.	(Neni?) Metinni tercime etmedik.

Lâkin:

İsim + munasebetçi + keliş yalğaması

Sofra başında oturam, mesele üstünde çalıştık, evniñ yanındamız.

(Kimni?) Poştacını bekleyim.	(Kimniñ?) Poştacınıñ artından çapam.
(Kimni?) Anamnı tüşünem.	(Kimniñ?) Anamnıñ peşinden ketem.
(Qayda?) Luğatqa yazam.	(Neniñ?) Luğatnıñ içinden qalem çıqtı.

27. İŞLERİNİ BECERİNİZ:

1) Baş kelişteki (*bazıda mülkiyet yalğaması ile*) isim + fiil vaqtını ya da tarihni (*ne vaqt?*) köstere.

1. Biz ekskursiyağa (ne vaqt?) keçken *bazarertesi* barğan edik.
2. (Aqşam) Esmamen Elfiye meralı kitap oqudılar.
3. Aşıq Ümer (1621 senesi) doğdı.
4. Mensi doğdım.
5. Ana-babalarım (keçken yılı) Frantsiyağa raatlanmağa barğan ediler.
6. İlk yazdan ilk küzge qadar bizde tatil olacaq.
7. Men dostumnen (gece saat) 12-ge qadar ev işini yaptıq.
8. (Yarın saba) bizim gruppamız nezaret işini yazacaq.
9. Bazarertesinden cumağa qadar biz universitette ve evde çok çalışamız.
10. (Kelecek yılı) biz azırlav bölüğini bitirecekmiz.
11. (1.01.2001 s.) XXI asır başlandı.
12. (Kelecek afta) küz bitecek.

2) Areketniñ obyektini köstergen tüşüm kelişindeki isim + fiilniñ menfiy şekli; baş kelişteki isim + *yoq, olmaz*

1. Ekrem (neni?) yañı sözlerni ezberlemedi.
2. Studentler tatil vaqtında (kitap) oqumadılar.
3. Sen (defter, qalem) evde unutmadıñmı?
4. Tünevin Selime (kitap) almadı, bugün ise haritanı aldı.
5. Lenur (ağası, tatası) endi üç ay körmedi.
6. Dostum (qırımtatar tili) öğrenmedi.
7. Ömürden (yahşı oca) yoq.
8. Dostumniñ (bita) yoq.
9. Kündeki işsiz (muvafaqiyet) olmaz.
10. Biz (qırımtatar çiberegi) daa aşamadıq.

3) Bütünniñ qısmını köstergen isim + *fiil*

1. Men *suvuq suv* pek isteyim.
2. (Çay) almağa unutma!
3. Şevket Zaremadan (şeker) almağa istey.
4. Etke (soğan) qoşmaq gerek.
5. Emine, maña (ötmek) berseñ.
6. Tavuqlarğa (yem) bermege unuttılar.
7. (Sütlü qave) içmege istemeysizmi?
8. Amet tekâran (pirniç) ketirdi.

18 ders. Sözlər, laflar, laqırdılar...

4) Mahlūqqa aitligini köstergen saiplik kelişindeki isim (kimniñ? neniñ?) + isim

1. Biz Meñli Geraynıñ tercimeiyalını ögrendik.
2. Men (Gasprinskiy) tercimeiyalinen meraqlanam.
3. (İsmail) defterinde hata yoq.
4. Turistler dağda (qaşqır) sesini eşittiler.
5. Men (ağam) maşnasını kördim.
6. (Oca) masası üstünde luğat yata.
7. Tünevin (Ayder) odasında muzıka yañğıradı.

5) Predmetniñ alâmetini başqa predmetke nisbeten köstergen isim (ayırıcı) + isim

1. Men oz (doğğan) künümni sevem.
2. Studentler (matematika) imtiamına azırlar.
3. (Ukraina) universitetlerinde Qırımdan talebelerge çoq imtiyaz berildi.
4. (Halq muzıka) taqımı yarın klubda iştirak etecek.

18 ders. Sözler, laflar, laqırdılar...

28. AQILDA TUTUÑIZ:

Şahıs, özlük ve mülkiyet zamirlerinin türlenüvi/tüslenüvi

Baş k.	men	sen	o	biz	siz	olar	öz/kendi
S.k.	<i>menim</i>	<i>seniñ</i>	<i>onıñ</i>	<i>bizim</i>	<i>siziñ</i>	<i>olarıñ</i>	<i>özünüñ/ kendiniñ</i>
D.k.	<i>maña</i>	<i>saña</i>	<i>oña</i>	<i>bizge</i>	<i>sizge</i>	<i>olarğa</i>	<i>özüne/ kendine</i>
T.k.	<i>meni</i>	<i>seni</i>	<i>onı</i>	<i>bizni</i>	<i>sizni</i>	<i>oları</i>	<i>özünü/ kendini</i>
Yer k.	<i>mende</i>	<i>sende</i>	<i>onda</i>	<i>bizde</i>	<i>sizde</i>	<i>olarda</i>	<i>özünde/ kendisinde</i>
Ç.k.	<i>menden</i>	<i>senden</i>	<i>ondan</i>	<i>bizden</i>	<i>sizden</i>	<i>olardan</i>	<i>özünden/ kendisinden</i>

29. SÖZ BİRİKMELERİNİ TEKLİKNİŇ SAİPLİK KELİŞİNDE YAZIÑIZ.

Böyle fiillerni kullanıp, cümle tiziñiz: *körmek, añlamaq, (qapıp) baqmaq, (satın) almaq, oqumaq, bilmek, saylamaq, qıdırmaq, rastketirmek, (saibi) olmaq, içmek, öğrenmek = araştırmak*. Cümlelerni defterge yazıñız.

yañı student
yüksek boylu oğlan
qattı ayaz
onıñ mışığı
meraqlı film
lezetli şorba
serbest halq
menim babam
kâğıt yağbez
eski bağça
yımşaq yüzbez
küçük şey
yaqın Qırım
teren okean
uzun ayat

küçlü ses
himiyeviy talil
kvadrat metri
universitet
yataqhanesi
dağ marşrutı
belli artist
tuvğan tatam
yeşil cüzdan
müim subet
güzel ava
lezetli aş
olacaq zenaatım
tar yol
paalı maşna

kirli yağbez
sıcaq qave
sınıq qalem
tatlı qurabiye
qoqulı sabun
yañı kürsü
çal saçlar
mürekkkep mesele
Qara deñiz
keniş tarla
cilek tatlısı
yapıq pencere
oñaytlı yer
sağlam bala
yaralanğan tiz

18 ders. Sözler, laflar, laqırdılar...

30. OQUŇIZ:

Masal

Şakir Selim

Can sıqıcı qış gecesi
Sabiy yata, yuqlamay.
İsraq çalıp yeller ese,
Tışta ayaz. Qar nomay.

— Yuqla, qozum, — dey bitası, —
Yum közüñni, ayya-ay...
Tışta boran ŝamatası
Saqa etip oynamay.

Çoq yuqlasañ, tosunçığım,
Tatlı tüşler körersiñ.
Yum közüñni, qozuçığım,
Bir gecede ösersiñ.

— Bitaçığım, masal söyle,
Soñ yuqlarım, — dey bala.
Bitay başlay mına şöyle,
(Sabiy yuquğa dala):

— Bir zamanda yaşay eken
Cenk ne, bilmey adamlar.
Çalışa ve aşay eken
Cenkte ölmey adamlar.

Yer yüzünde zamanlar tınç,
Devletler tınç kün körgeñ soñ.
Asker-masker olmağan iç,
Er kes birday ŝeñ yürgeñ.

Balalarınñ babaları
Saban sürgeñ tarlada.
Nomay aşlıq obaları
Yükselgeñler armanda.

Kimse qorqıp yaşamağan
Dünya cenksiz keñ eken.
Yahşı-yaman halq olmağan
Er kes birday teñ eken.

Analarnıñ başı üzre
Parıldağan al küneş.
Yer — qocaman bir ev eken,
Adamları dost ve eş...

Bitay söyley, çorap öre,
— Yuqla, qozum, ayya-ay...
Sabiy tatlı tüşler köre,
Sabiy tatlı, tınç yuqlay.

31. ŞİİRDEKİ PERSONAJLARNIŇ SÖZLERİNİ QIYA LAFNEN AYTIP BERİŇİZ. YAZIŇIZ.

34. LUĞATIŇIZĞA QOŞUŇIZ:

sabiy = bala

ıslaq çalmağ = sızğırmaq

nomay = pek çoq

devlet = memleket

parıldamağ = yıldıramağ

qocaman = pek büyük

19 ders

QAYDA? QAYDAN?...

Laqırdı mevzusu: Areketniñ yeri ve yönelişi.

Sarf: Areketniñ yönelişini köstermek içün doğrultuv, yer ve çıqış kelişleri.

1. OQUŇIZ.

Ayder — student. O, qırımtatar. O, Lviv universitetinde oquy. Er kün o, (qayda?) kütüphanede gazet oquy. Bazıda o, (qayda?) universitet aşhanesinde aşay. (Qayda?) Studentler klubunda o, Solomiyağa rastkele.

Solomiya — student. O, Lviv universitetine eki yıl evel kirdi. O, ukrain tilini ögrene ve künde kütüphaneye bara. Tünevin o, (qayda?) universitet aşhanesine üylelik aşamağa bardı. Bugün Ayder onı (qayda?) studentler klubuna davet etti.

19 ders. Qayda? Qaydan?..

2. TEKRARLAŇIZ.

Qayda? (yer kel.)	Qayda? (doğrultuv kel.)
Lviv universitetinde	Lviv universitetine
kütüphanede	kütüphaneye
universitet aşhanesinde	universitet aşhanesine
studentler klubunda	studentler klubuna

3. TALİL ETİŇİZ:

qayda? (odada, Ukrainada, sınıfta, bölükte, dekanatta, universitette...) } + olmaq
qayda? (odağa, Ukrainağa, sınıfqa, bölükke, dekanatqa, universitetke..) } + ketmek
qaydan? (odadan, Ukrainadan, sınıftan, bölükten, dekanattan, universitetten) } + kelmek

A •

(+dan/-den Çıqış kel.) Qaydan?

O, kete

Qayda? (-ğa/-ge Doğrult. kel.)

• B

yataqhaneden
 evden
 odadan
 azbardan

men ketem
 sen kete
 o kete

biz ketemiz
 siz ketesiz
 olar keteler

universitetke
 azbarğa
 aşhaneye
 evge

A •

(+dan/-den Çıqış kel.) Qaydan?

O, kete

Qayda? (-ğa/-ge Doğrult. kel.)

• B

universitetten
 Türkiyeden
 Özbekistandan
 İrandan

men ketem
 sen kete
 o kete

biz ketemiz
 siz ketesiz
 olar keteler

yataqhaneye
 Ukrainağa
 Qırımğa
 AQŞqa

19 ders. Qayda? Qaydan?..

O, kete

NB!

ketmek =
yürmek
ketmek ≠
qaytmaq

O, kete

O, kete

Olar keteler

4. AQLDA TUTUÑIZ:

Baş keliş	Doğrultuv kelişi	Yer kelişi	Çıqış kelişi
Ekvador, Qıtay,	-ğa	-da	-dan
Kosovo, İstanbul,			
meydan			
muzey, Türkiye,	-ge	-de	-den
köy, deñiz,			
çöl, vazife,			
Eskişehir			
sınıf, soqaq	-qa	-ta	-tan
universitet, kök,	-ke	-te	-ten
yürek			

5. OQUÑIZ. AYTIÑIZ. YAZIÑIZ.

Nümine: Marko — sırp. Onıñ Vatanı — Sırbistan. O, **qaydan?** O, Sırbistandandır.

Çjen — qıtaylı. Onıñ Vatanı — Qıtay. O, **qaydan?** _____

Tim — amerikalı. Onıñ Vatanı — Amerika Qoşma Ştatları. O, **qaydan?** _____

Bülent ve Deniz — türkler. Olarnıñ Vatanı **nedir?** _____

Olar qaydanlar? _____

Ceyhun — azərbaycanlı. Onıñ Vatanı **nedir?** _____

O, **qaydan?** _____

Aliye hanım — qırımtatar. Onıñ ana-Vatanı **nedir?** _____

O, **qaydan?** _____

19 ders. Qayda? Qaydan?..

6. TALİL ETİŇİZ:

Ketmek	} ne yapmak? (tek areket)				
		anda/mında			
barmaq	} ne yapmak? (areket+ netice)				
		anda (• →)			
kelmek	} ne yapmak? (areket + netice)				
qaytmaq	} ne yapmak? (areket + netice)				
		mında (← •)			
			+		
				qayda?	odağa sınıfqa Türkiyege universitetke
				qaydan?	odadan universitetten sınıftan Türkiyeden

7. OQUŇIZ.

Men	kettim	bardım	keldim	qayttım
Sen	kettiñ	bardıñ	keldiñ	qayttıñ
O	ketti	bardı	keldi	qayttı
Biz	kettik	bardıq	keldik	qayttıq
Siz	kettiñiz	bardıñız	keldiñiz	qayttıñız
Olar	kettiler	bardılar	keldiler	qayttılar

NB!

(Qayda?) **mında** olmaq
 (Qayda?) **mında** kelmek
 (Qayda?) **mında** qaytmaq
 (Qayda?) **anda** olmaq
 (Qayda?) **anda** barmaq
 (Qayda?) **anda** ketmek

Studentler universitetke kettiler.
 Olar poliklinikağa kettiler.

Ocamız Türkiyege ketti.
 Emine Balige ketti.

Qızçıq tükânğa ketti.
 Anam bankqa ketti.

Studentler universitetten keldiler.
 Olar poliklinikadan keldiler.

Ocamız Türkiyeden keldi.
 Emine Baliden keldi.

Qızçıq tükândan keldi.
 Anam banktan keldi.

DİQQAT!

(qaydan?) + kelmek = (qaydan?) + qaytmaq

qaydan?	}	kelmek, -m, -siñ
+		
qayda?	}	qaytmaq, -m, -siñ

Ametnen Aziz (qayda?) klubğa kettiler. Olar (qayda?) klubda ediler. Olar (qaydan?) andan keldiler. Olar (qaydan?) klubdan aqşam saat on birde qayttılar.

19 ders. Qayda? Qaydan?..

8. SORAÑIZ.

Nümiüne: Ana-babam teatrge kettiler. Ana-babalarım **qayda** kettiler?
 Olar teatrde ediler. Olar **qayda** ediler?
 Olar teatrden keldiler. Olar **qaydan** keldiler?

Student dekanatqa ketti. O, dekanatta edi. o, dekanattan keldi.
 Turistler dağğa kettiler. Olar dağda ediler. Olar dağdan keldiler.
 Ekim odağa ketti. O, odada edi. O, odadan keldi.
 Arzı kütüphanegе ketti. O, kütüphanede edi. O, kütüphaneden keldi.
 Bitam bazarğa ketti. O, bazarda edi. O, bazardan keldi.

9. SUALLERGE CEVAP BERİÑİZ.

Nümiüne: Evel Reşat Özbekistanda yaşay edi. O, Qırımğa qaydan keldi? O, Özbekistandan keldi.

Evel Ayder Qırımda yaşay edi. O, qaydan keldi? _____
 Endi Ayder Ukrainadadır. O, qayda keldi? _____
 Evel Remziye Tacikistanda yaşay edi. O, qaydan keldi? _____
 Evel Purya İranda yaşay edi. O, qaydan keldi? _____
 Endi Purya Ukrainada yaşay. O, qayda keldi? _____

10. DOSTLARIÑIZDAN QAYDAN KELGENLERİNİ SORAÑIZ.

Nümiüne: — Feyzi, sen qaydan kelgeniñni aytsañ.
 — Men Erzurumdan keldim.
 — Elfiye, sen qaydan keldiñ?
 — Men kütüphaneden keldim.

11. SUALLERGE CEVAP BERİÑİZ: O, QAYDAN KELDİ? EVEL O, QAYDA YAŞAY EDİ?

Nümiüne: Djon, Amerika.
Djon Amerikadan keldi. Evel o, Amerikada yaşay edi.

Urşula, Lehistan	Raşid, Felestin
Hans, Almaniya	Necibulla, Afğanistan
Serap, Türkiye	Alvaro, Ekvador
Şahriyar, Azerbaycan	Yong Ming, Koreya
Aslan, AQŞ	Kristina, Ukraina

19 ders. Qayda? Qaydan?..

12. DIALOGNI OQUŇIZ.

— Qadır, sen Nijatnı bilesiñmi?
 — Yoq, bilmeyim. Ya kim o?
 — O, benim dostum.
 — O, qaydan keldi?
 — O, Türkiyeden keldi. O, azerbaycanlı, amma qırımtatar tilini pek yahşı bile. O, türk tilini de mükemmel bile ve bu üç til bir-birine pek yaqın olğanını ayta. Evel o, Azerbaycanda yaşay edi. Anda şimdi onıñ büyük qorantası yaşay.

uçaq

tikuçar

— Bakudamı?
 — E. Bakı — Azerbaycannıñ paytahtı. Nijat, Bakı qadimiy ve dülber şeer olğanını ayta. Şimdi Nijat Kyivde yaşay. O, politehnika institutında oquy ve uçaq ve tikuçarları qurmağa arzu ete.

13. SİZ NİJAT AQQINDA NE BİLİP OLĞANIŇIZNI YAZIŇIZ.

14. İŞLERNI YAPIŇIZ:

1) Cümlelerni nümünege baqıp tamamlañız.

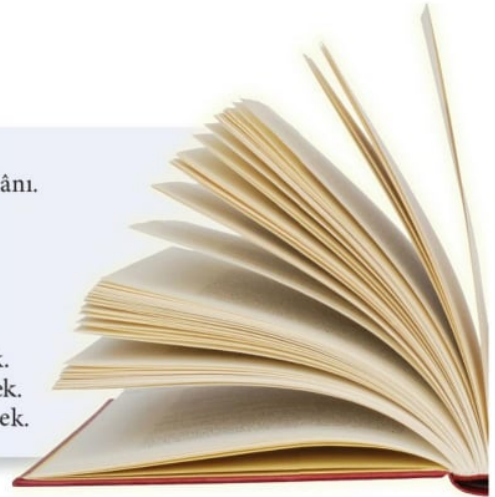
Nümüne: Bu, Hindistan. Radj ... keldi.
 Bu, Hindistan. Radj Hindistandan keldi.

1. Bu, Suriye. Ahmad ve Sana ... keldiler.
2. Bu, Nepal. Kumar ... keldi.
3. Bu, Afganistan. Studentler ... keldiler.
4. Bu, Meksika. Huan ... keldi.
5. Bu, Angola. Marcori ... keldi.
6. Bu, Türkiye. Menim dostum ... keldi.

2) Berilgen sözlerden cümleñi şimdiki zamanda tiziñiz.

Nümüne: O, istemek, oqumaq, universitet.
 O, universitette oqumaq istey.

1. Sayde oca, istemek, çalışmaq, yuqarı sınıflar.
2. Biz, istemek, almaq, ukraince-qırımtatarca, luğat, kitap tükânı.
3. Olar, kinoteatr, meraqılı, film, baqmaq, istemek.
4. Siz, inşa, aqşam, yazmaq, istemek?
5. O, yañı, kompyuter, oyun, almaq, istemek.
6. Biz, qırımtatarca, yahşı, öğrenmek, istemek.
7. Siz Qırım, gazetler, er kün, oqumaq, istemek?
8. O, radio, zemaneyiy, ve, klassik, muzıka, dinlemek, istemek.
9. Men, benim, luğat, yañı, qırımtatar, sözler, yazmaq, istemek.
10. Menim, dostlar, ingliz, til, ve, medeniyet, öğrenmek, istemek.

19 ders. Qayda? Qaydan?..

3) Ketmek/kelmek fiilini şimdiki zamanda qullanıñız.

Künde Ayder universitetke _____
 ve yolda Solomiyanen körüşe. Soñ olar beraber
 tramvay turağına _____ .
 Biz universitetke saba saat doquzğa _____ .
 O, gazet almaq içün, poštağa _____ .
 Sen klub ya da kütüphanegе _____ ?
 Men endi kütüphanegе _____ .
 O, parkqa _____ ?
 Yoq, o, evge _____ .
 Olar endi yataqhanegе _____ ,
 men ise aşhanegе _____ .

4) Kelmek, yaşamaq fiillerini keçken zamanda qoyuñız.

Nümunе: Bu, Safiye. Safiye Yaltadan Safiye Yaltada
 Bu, Safiye. Safiye Yaltadan keldi. Safiye Yaltada yaşay edi.

1. Bu, Lehistan. Pşemek Lehistanda _____ . O, Lehistandan _____ .
2. Bu, Türkiye. Evel Mehmet Türkiyede _____ . Tünevin o, Türkiyeden _____ .
3. Bu, Lviv. Vasil Lvovdan _____ . Evel o, Lvovda _____ .
4. Bu, Amerika. Djon Amerikadan _____ . Evel o, Amerikada _____ .
5. Bu, Paris. Evel Jan Pariste _____ . Armanda o, Paristen _____ .
6. Bu, Emine. Orta küzde o, Baliden _____ . O, Balide _____ yaşadı.

5) Kelmek, olmaq(edi) fiillerini keçken zamanda qullanıñız.

1. Bu, ayat. Studentler ayattan _____ . Teneffüs vaqtında olar ayatta _____ .
2. Bu, poliklinika. Enver poliklinikadan _____ . O, poliklinikada _____ .
3. Bu, pošta. Ahtem poştada _____ . O, poştadan _____ .
4. Bu, kütüphane. Dostum kütüphaneden _____ . Bugün o, kütüphanede _____ .
5. Bu, park. Abibullanen Lenyara parkta _____ . Olar parktan beş buçuqta _____ .
6. Bu, kontsert. Oclar kontsertte eki saat _____ . Olar kontsertten pek şeñ _____ .

19 ders. Qayda? Qaydan?..

15. AQLDA TUTUÑIZ:

Qayda ve qaydan ketmek (kelmek) // barmaq (qaytmaq) birden mümkün.

Meselâ, Jan Ukrainağa keldi. Evel o, Frantsiyada edi.

Demek, Jan (qayda?) Ukrainağa (qaydan?) Frantsiyadan keldi.

Men universitetde edim. Men yataqhaneye ketem.

Demek, Men (qaydan?) universitetten (qayda?) yataqhaneye ketem.

Ayodele Ukrainağa Nigeriyadan keldi.

Feyzi ve Nijat Ukrainağa Türkiyeden keldiler.

Alöna evden tükânğa ketti.

Studentler dekanattan sınıfqa keldiler.

16. AYLARNIŇ QIRIMTATARCA ADLARINI TEKRARLAÑIZ.

Siz Ukrainağa qaysı ayda keldiñiz? Bunı öz dostlarıñızdan sorañız.

Meselâ, Men Ukrainağa ilk küzde keldim. Ya sen, İlyas, ne vaqıt keldiñ?

Men Ukrainağa armada keldim. Ya sen, Zeynep, ne vaqıt keldiñ?

20 ders

AREKET ETEMİZ...

Laqırdı mevzusu: muntazam ya da bir kerelik areketni bildirmek için iş-areket fiilleri.

Sarf: İş-areket fiiller aqqında malumatnı tekrarlav ve pekitüv.

1. TEKRARLAV İŞLERİNİ YAPIÑIZ.

İş A. Qavuzlardaki sözlerni yer/çıqış kelişinde qullanıñız.

Nümüne: Bağçasaray aqqında kitaplarnı qaydan almaq mümkün? (kitap tükânları).

Bağçasaray aqqında kitaplarnı kitap tükânlarından almaq mümkün.

1. Güzel resimlerni qayda körmek mümkün? (Yalta muzeyleri)
2. Yañı filmlerni qayda baqmaq mümkün? (bizim kinoteatrlerimiz)
3. Studentler öz meselelerini qayda çezeler? (fakültet toplaşuvları)
4. Studentler ocalarnıñ lektsiyalarını qayda diñleyler? (bu sınıflarda)
5. Edem ev vazifesini qayda yapmağa begene?

6. Ukrainanıñ iqtisadiy islâatı aqqında qaysı gazetlerden oqumaq mümkün? (ukrain gazetler)
7. Enver ve Seitümer kimlerniñ defterlerinde işlerni yapalar? (öz defterleri).
8. Ekim studentleri ameliyatnı qayda keçeler? (türli hastahane ve poliklinikalar)

İş B. Söz birikmelerini oquñız ve yazma şekilde onıñ manasını añlatıñız.

Nümüne: Kitap tükânı — kitap satılğan tükândır

(kitap satın almaq mümkün olğan tükândır).

Gazet kioskı, oquv zalı, universitet aşhanesi, studentler odası, studentler yataqhanesi, milletlerara gruppası, ‘Terciman’ tükânı, sport zalı, yemiş tükânı.

2. KETMEK/KELMEK, BARMAQ/QAYTMAQ AREKET FİLLERİNİÑ ŞİMDİKİ ZAMAN ŞEKİLLERİNİ AQILDA TUTUÑIZ:

ketmek →	yürmek ↔	barmaq →	kelmek ←
men ketem	men yürem	men baram	men kelem
sen ketesiñ	sen yüresiñ	sen barasıñ	sen kelesiñ
o kete	o yüre	o bara	o kele
biz ketemiz	biz yüremiz	biz baramız	biz kelemiz
siz ketesiz	siz yüresiz	siz barasız	siz kelesiz
olar keteler	olar yüreler	olar baralar	olar keceler

Malumat kâğıtı

Muntazam areket fiilleri böyle sözlernen sıq qullanılır: daima, bazıda, bir vaqıt, sıq, siyrek, adette (=adet üzre), muntazam (+ şekilde), er kün (= künde), er yıl, er afta...

20 ders. Areket etemiz...

DİQQAT!

(qayda?) bardım = (qayda?) edim

Kyivge **barğanda**, men eski dostumnen körüştim. ⇒

⇒ (Men Kyivde edim) Biz Kyivde körüştik.

Kyivge **ketkende**, men eski dostumnen körüştim. ⇒

⇒ Biz trende körüştik.

3. DIALOGLARNI OQUŇIZ.**ÖZ ARQADAŞLARIŇIZNEN BÖYLE İNTERVYU ALIŇIZ.**

— Siz Kyivge çoqtan keldiñizmi?

— E, 2014 senesi.

— Siz qaydan keldiñiz?

— Qırımdan.

— Siz qaysı institutnıñ (universitetniñ) qaysı fakültetinde oquysız?

— Kyiv politehnika institutnıñ fizika ve matematika fakültetinde oquyım.

— Siz institutnı begenesizmi?

— E, çünki anda yüksek vasıflı ocalar çalışalar ve oqumağa yahşı şartlar yaratılğan.

— Siz qırımtatarca endi yahşı laf etesizmi?

— Men bellesem, qırımtatarca zararsız laf

etem. Lâkin bazı yerlerde yañlışlar da yapam... Amma ileride qırımtatarca serbest laf etmek isteyim, şunıñ içün qırımtatar tilini ğayret ile öğrenem — çoq oquyım, yazam ve qırımtatarlarnen sıq laf etmege tırışam.

4. NOQTALAR YERİNE KEREK ŞEKİLDE KETMEK/BARMAQ AREKET FİİLLERİNİ QOYUŇIZ.

1. Men dağğa ... sevem. 2. Studentler Kyivge sıq 3. Asiye universitetke avtobusnen ...-kende, o, Esmanı rastketirdi. 4. Men stadionğa daima saba 5. Yarın men ille tiş ekimine 6. Studentler dağğa raatlanmağa ... seveler. 7. Ay-Petrige ...-ğanda, biz Yaltanıñ güzel yerlerini aylandıq. 8. Ana-babam daima deñizge raatlanmağa

5. DIALOGNI OQUŇIZ. NOQTALAR YERİNE KEREK ŞEKİLDE KETMEK/BARMAQ AREKET FİİLLERİNİ QOYUŇIZ.

— Alina, sen Qırımда olğanda, er kün ekskursiyağa ...?

— E, Anton, er kün ekskursiyağa ... desem doğru olur.

— Ya sen qayda ...?

— Hansarayğa, Cineviz qalesine, Odun bazar qapusına.

— Sen Yaltağa ...?

— Yoq, Men yetiştirmedim, çünkü vaqtım qalmadı. Çünkü men Qırımда tek bir afta edim.

— Alina, men Qırımğa yaz tatilinde ... isteyim. Sen kene anda ... ğaliba?

— E, men ille Qırımğa Ya İnnanen Ruzana da anda ... ?

— İnna ..., Ruzana — yoq. O, keçken ay Qırımğa

— Anton, kel epimiz ...!

— Büyük quvançnen.

6. 'VOKZALDAKİ KÖRÜŞÜV' DIALOGINI OQUŇIZ, NOQTALAR YERİNE KEREK KETMEK/BARMAQ FİİLİNİ QOYUŇIZ.

Elvina: Üryane, selâm! Sen qayda ...?

Üryane: Selâm, Elvina! Men Kyivge Ya sen qayda ketesiñ?

Elvina: Men ise Türkiyege Sen nege Kyivge ...?

Üryane: Men hizmet yolculuğundan Men Kyivge sıq

Elvina: Men de kimerde Kyivge Keçken ay men Lvovğa ..., şimdi ise –Harkovğa.

Üryane: Sen anda ne yapacaqsıñ, Elvina?

Elvina: Bizim 'Qırım' ansamblimiz Harkovda çıqışta bulunacaq.

Üryane: Pek meraklı! Ya gelecek ayları siz qayda ... ?

Elvina: Başta — Hersonğa, soñ daa Qırımñ bir çoq yerlerine

20 ders. Areket etemiz...

7. ZAMAN BİLDİRÜV ŞEKİLLERİNİ TEKRARLAŃIZ:

Sual	Cevap	Şekil	Misal
Ne vaqıt? = Saat qaçta?	sene	mülkiyet / - Yer k.	2005 senesi/yılı ...; keçken sene /yılı 2003 senede/yılda ...; keçken senede/yılda
	ay	Yer k.	qara qışta, kiçikte, sabanda...
	yıl, ay	(mülkiyet) S.k. + mülkiyet-Yer k.	2005 sene(si)niñ çeçeginde
	kün	B.k.(künü)	bazarertesi, cuma (künü), ...
	ay + kün	S.k. + mülkiyet-Yer k.	oraqnıñ 15-de
	sene+ay+kün	mülkiyet + S.k. + mülkiyet-Yer k.	2016 senesi ilk küzniñ 20-inde
	saat	saat +Yer k.	saat beşte, saat on ekide
	saat + buçuq	saat + ... + Yer k.	saat altı buçuqta
	saat + daq(i)qa	D.k. + ... daq(i)qa qalğanda	yedige beş daqiqa qalğanda
		Ç.k. + daqiqa keçkende	üçten yigirmi daqiqa keçkende
	vaqıt zarfları	deñişmey	qışta, yazda, küzde, baarde, er kün (künde), er saat, er yıl, tünevin, yarın, o birisi kün, çoqtan, bıltrı, yaqında, kimerde, soñra, keççe, evel
	vaqıt tabili cümleler	buña ait	... barğanda/ keçkende/ yapqanda -ğan vaqıt ...

8. DIALOGNI OQUŃIZ.

AREKET FİLLERİNİŃ ASTINI SIZIŃIZ. OLARNIŃ QULLANUVINI AŃLATIŃIZ.

— Mavile, sen bugün ne yapacaqsıñ? Bugün cumaertesi de, universitetke barmaq kerkmey.

— Başta men 'Musafir'ge barıp aşaycağım, soñ ise men evge telefon açıp, ailemnen lafetecek olam. Osman, ya sen qayda baracaqsıñ?

— Men de 'Musafir'ge baracaq olam. Menim anda körüşüvim bar. Soñ ise men tükânlarını aylanacaq olam. Mavile, saña bir şey almaq kerkmeymi? Belki, ekimiz barayıq?

— Yoq, men tükânlarğa barmağa pek sevmeyim. Men bugün Hansarayğa barmaq isteyim. Bu tarihiy ve mimariy taqım — dünyanıñ eñ dülber yerlerinden

biri. Bugün avası sıcaq, anda yahşı raatlanmaq mümkün. Sen Hansarayğa kaç kere bardıñ?

— Men bir-eki kere barğan edim. Lâkin men daa bir kere aylanır edim. Mavile, ya sen Hansarayğa ne vaqıt ketecek olasıñ?

— Men saat üçte ketecegim.

— Aysa men sennen keterim. Lâkin başta men stadionğa baracağım.

— Sen stadionğa sıq barasıñmı?

— E, men stadionğa er afta barmağa tırışam. Men bayağı vaqıt sportnen oğraşam.

— Osman, sen yarın ekskursiyağa baracaqsıñmı?

20 ders. Areket etemiz...

— Elbet, baracağım. Çünkü bizim başlığımıznen şirketimiz de kete. Ekskursiya pek meraklı olacaq. Başta biz Hansarayğa barıp, onıñ manzarasını ve içerdeki donatıluvını aylanıp baqarmız. Soñ ise Zıncırlı medrese, Aşlama sarayını baqıp, Çufut-qalege çıqacaqmız. Andan bütün şeer körüne. Andan da yañı yerlerni seyir etecekmiş.

— Bu seyaat pek meraklı olacağına eminim.

— Mavile, eger sen yarın boş olsañ, men seni biznen ketmege davet etem.

— Sağ ol, Osman. İlle barırım.

9. SUALLERGE CEVAP BERİŇİZ.

1. Mavile cumaertesi saba ve kündüz qayda baracaq ola?
2. Osman qayda baracaq ola?
3. Osman bazar küñü qayda baracaq?
4. Siz endi Hansarayğa ve Zıncırlı medresege bardıñız mı?

10. KETMEK/BARMAQ AREKET FİİLLERİNİ QOYUŇIZ. DIALOGDA İŞTİRAK ETİŇİZ.

1. — Sen şimdi qayda ...? Kütüphanegemi?
— Yoq, kütüphanegem tünevin ...
— Ya yarın sen anda ...?
— Yoq, Ya sen ne içün soraysıñ?
— Men saña mecmua almaqñı ricanen bulunacaq edim.
2. — Arslan evdemi?
— Yoq.
— Ya qayda o?
— O, derske ...
— O, ne vaqıt kelegecini aytmadımı?
— Yoq, aytmadı.
3. — Server Kyivdemi?
— E, o, Kyivge yarışmağa ketti.
— O, Kyivge ilk kere ...?
— Yoq, o, endi bılır anda ...

20 ders. Areket etemiz...

11. MAVİLE KEÇKEN AFTA QAYDA BARĞANINI (BARIP KELGENİNİ) YAZIÑIZ.

Nümine: *Tünevin Mavile universitetteki kütüphanede edi.
Tünevin Mavile universitetteki kütüphaneye bardı.*

1. Bazarertesi o, oquv zalında çalıştı. 2. Salı künü o, kitap tükânında edi, çünkü 'Ameliy sanat' albomını alacaq edi. 3. Çarşenbe künü o, resimler sergisinde belli qırımtatar ressamınen körüşti. 4. Cuma aqşamı onıñ masa tennisinden idmanı bar edi. 5. Cuma künü o, bir yerge barmadı, şunuñ içün nezaret işine azırlana edi. 6. Cumaertesi Mavile studentler aqşamında çıqış yaptı.

1. Bazarertesi men _____
2. Salı men _____
3. Çarşenbe men _____
4. Cuma aqşamı men _____
5. Cuma men _____
6. Cumaertesi men _____
7. Bazar künü men _____

12. EGER ŞU ADAMLAR BÖYLE AYTQAN OLSALAR, OLAR QAYDA BARĞANLARINI YAZIÑIZ.

Nümine: *'Bu laptopnı kösterseñiz'.
O, tükânğa kelip, şöyle dedi: 'Bu laptopnı kösterseñiz'.*

1. Kontsert programmasını alayıq. Men bugün kim oynğanını bilmek isteyim. 2. Bu çantanı kösterseñiz. O, qaç kümüş tura? 3. Men Mamut Çurlunıñ resimlerini ilk sefer körem. Ne de meraqlı sergi! 4. Biz, Kyiv o qadar yeşil şeer olğanını bilmey edik. 5. Maña 2 defternen 4 qalem berseñiz. 6. 'Ukraina' musafirhanesi qayda yerleşkenini aytsañız. Men Aqmescitte ilk seferim. 7. Bu avtobus Topçıköyge baramı? Men o, qayda olğanını bilmeyim. 8. Ne de meraqlı kontsert! Ne de güzel çıqış azırladılar ukrain studentleri!

20 ders. Areket etemiz...

13. AQILDA TUTUÑIZ:

1) ketmek	<i>O, kütüphaneye ketti.</i>	Olar şimdi qayda olğanlarını biz bilmeymiz, amma
2) ketmek	<i>Olar Bağçasarayğa kettiler.</i>	olar şimdi mında olmağanlarını biz bilemiz!
1) kelmek	<i>O, kütüphaneye keldi.</i>	Olar evel qayda olğanlarını biz bilmeymiz, amma
2) kelmek	<i>Olar Bağçasarayğa keldiler.</i>	olar şimdi mında olğanlarını biz bilemiz!

NB!

ne yapmaq? — (qaydan? qayda?) ketmek = **mında** olmamaq demek
ne yapmaq? — (qaydan? qayda?) kelmek = **anda** olmamaq demek

14. NOQTALAR YERİNE KEREK KETMEK, BARMAQ YA DA KELMEK KİBİ AREKET FİİLLERİNİ YAZIÑIZ.

— Asan universitettemi, aytsañız.	— Envernen Server evdelermi, aytsañız.
— E, o, mında.	— Yoq, toplaşuvğa ...
— O, ne vaqt universitetke ... ?	— Murat Canköydemi, aytsañız.
— Sen Anifeni körmediñmi?	— Yoq, o, Aqmescitte.
— Onıñ alı yoq edi, şunıñ içün o, poliklinikağa ...	— O, çoqtanmı anda?
— Ekim endi mındamı, aytsañız.	— E, o, Aqmescitke daa armanda ...
— E, o, öz odasına saat 9-da ...	— Feridenen Halide daa Aqmescitlermi?
— Nariman oca Aqmescittemi, aytsañız.	— Yoq, olar imtianlarını endi tapşırıp, Alma-
— Yoq, o, Kyivge konferentsiyağa ...	Tarhağa ameliyatqa ...

15. BULARĞA OŞAĞAN DIALOGLARNI TİZİP, AREKET FİİLLERİNİ QULLANIÑIZ. OLARNI DEFTERİÑİZGE YAZIÑIZ. OQUÑIZ.

16. NOQTALAR YERİNE KEREK AREKET FİİLLERİNİ QOYUÑIZ. NE İÇÜN TAMAM OLARNI QOYĞANLARIÑIZNI (SEBEBİNİ) AÑLATIÑIZ.

Adette o, işten saat beşte ...	Adette men reysten saat altıda ...
Bugün o, işten saat altıda ...	Bugün men andan saat yedide ...
Künde o, universitetke saat sekizde ...	Er yılı olar mında ameliyatqa ilk yazda ...
Bugün o, universitetke pek erte ...	Bu yılı olar mında ameliyatqa quralayda ...

NB!

ne yapmaq (bir kere)? — ketmek, kelmek
ne yapmaq (daima)? — barmaq

21 ders

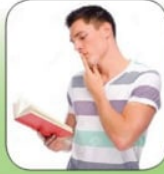
BİZ YAPA EDİK... BİZ YAPTIQ! BİZ DAA YAPACAQMIZ!!!

Laqırdı mevsusı: Bizim künlerimiz.

Sarf: Fiilniñ mürekkep ve terkipli şekilleri.

1. OQUŇIZ. TALİL ETİŇİZ:

Anton kitapnı oquy edi.
Esnas bar edi

Anton kitapnı oqudı.
neticesi bar

Andriy raatlana edi.
Esnas bar edi

Andriy raatlandı.

Andriy kene çalışa.
neticesi bar

İlona buterbrot aşay edi.
Esnas bar edi

İlona buterbrot aşadı,
netice bar

şunıñ içün o, tışlerni temizley.
başqa bir esnas bar

Maksim 'koka-kola' içe edi.
Esnas bar edi

Maksim 'koka-kola'nı içti.
netice bar

Endi Maksim alma aşay.
başqa esnas bar

Oquy edi, raatlana edi, aşay edi, içe edi fiilleri areketni **neticesiz** bildire.

Olar **tamamlanmağandır.**

Oqudı, raatlandı, aşadı, içti fiilleri, **neticesi olğan** areketni bildire.

Olar **tamamlanğandır.**

21 ders. Biz yapa edik... Biz yaptiq! Biz daa yapacaqmız!!!

2. OQUÑIZ:

DIQQAT!

Tek bu çift fiilleri areket tamamlanğan ve tamamlanmağanını bildire, yani: -dı/-di (-tı/-ti) ve -a/-e/-y + edi.

Bu, universitet. Mında Serğiy sınıfta otura ve ocanı **diñley**. Bu, qırımtatar tili dersi. Oca qırımtatar fiilleriniñ tamamlanğan ve tamamlanmağan şekilleri mevzusını **añlata**. Serğiy ve onıñ dostları diqqatnen diñleyler, çünki bu, pek müim mevzudur. Oca tahtada fiillerniñ tamamlanğan ve tamamlanmağan şeklini **yaza**. Talebeler, qırımtatar fiilleriniñ bir qaç çeşiti bar olğanını añlaylar.

Studentler qırımtatar tilini **öğreneler**. Olar er kün universitetke derske **qatnaylar**. Anda olar **oquylar, yazalar**, dialoglar **tizeler, soraylar, cevap bereler**. Soñ olar evde yañı sözlerni **tekrarlaylar**, ev vazifelerini **yapalar**. Başqa şeerlerden kelgen studentler yataqhanede **oturalar**. Anda olar er kün aş pişireler, odanı cıyıstıralar, pol yuvalar, çamaşır **yuvalar**. Bu, olarnıñ kündelik vazifeleridir.

NB!

Areketi tamamlanmağan **şimdiki** zaman fiillerini:

- areket şimdi, tamam bu vaqıt keçeyatqanı aqqında aytqanda;
- areket muntazam tarzda, sıq ya da daima (künde) yapılayatqanı (yapılğanı) aqqında aytqanda kullanamız.

NB!

Areketi tamamlanğan **keçken** zaman fiillerini:

- areket olup keçkende, lâkin onıñ neticesi aqqında biz bilmegende ya da bizler için o, müim olmağanda kullanamız.

Tünevin aqşam dostlar klubğa **bardılar**. Anda olar qave **içtiler**, muzıka **diñlediler** ve **oynadılar**. Ayder oynamağa **istemedi**, şunıñ için o, tek muzıka diñlep, dostlar nasıl oynanğanlarına **baqtı**. Soñ olar türlü mevzuda bayağı **laf ettiler, şaqalaştılar**, televizor **baqtılar**. Er kes şeñ **edi**.

O birisi kün studentler nezaret işini **yazacaqlar**. Bu, müim kün **olacaq**, çünki nezaret işi keçken vaqıtta studentler **metin oquycaqlar**, suallerge cevap **berecekler** ve küçük bir inş **yazacaqlar**.

Yarın derslerden soñ Enver ve onıñ dostları grammatik qaidelerni ve qırımtatar sözlerini **tekrarlaycaqlar**.

NB!

Qatıy (= **tamamlanğan**) **kelecek** zaman fiillerini:

- areketni yapmağa qararlaştırğanda, em onıñ neticesi olacağına emin olğanda kullanamız.

21 ders. Biz yapa edik... Biz yaptiq! Biz daa yapacaqmız!!!

3. AQILDA TUTUÑIZ:

Fiilniñ keleccek zaman şekilleri

qatıy şekli
fiil negizi + **şimdiki zaman** + keleccek zaman + **şahıs**

oquycağım
oquycaqsıñ
oquycaq
oquycaqmız
oquycaqsız
oquycaqlar

daimiylik şekli
fiil negizi + **keleccek zaman** + **şahıs**

oqurım
oqursıñ
oqur
oqurmız
oqursız
oqurlar

4. OQUÑIZ:

- I. Men oquycağım. Sen yazacaqsıñ. O, yapacaq. Biz bilecekmiz. Siz diñleyceksiz. Olar raatlanacaqlar.
- II. Men oqurım. Sen yazarsıñ. O, yapar. Biz bilirmiz. Siz diñlersiz. Olar raatlanırlar.
- III. Bugün aqşam men raatlanacağım. Djon ev vazifesini yapacaq. Marta inşa yazacaq. Samir ve Mikola gazet oquycaqlar.
- IV. Halil meseleni çezecek. Pakize ve Talât fizikanı oquycaqlar. Biz yañı sözlerni yazacaqmız. Siz yarın ne yapacaqsız? Saba biz ev vazifesini yapacaqmız, aqşam ise raatlanacaqmız.

5. DOSTLARIÑIZ AQŞAM (YARIN SABA) NE YAPACAQLARINI SORAÑIZ.

- Seitabla, sen bugün aqşam ne yapacaqsıñ?
- Başt men ev vazifesini yapacağım, soñ şiiir oquycaqtırım.
 - Elmira, sen bugün televizor baqacaqsıñmı?
 - Elbet, baqacağım. Bugün 'Qurtseit ve Şura'ñı kösterecekler de.
- Esmā, sen yarın iftarğa ne pişirecek olasıñ?
- Yarın iftarğa men sarma, çiberek, hoşaf pişirecek olam.
 - Dostlar, Qurban bayramda siz kimnen olacaqsıñız?
 - Qurban bayramda biz qorantamıznen, soñ bütün soy-sopumuznen olacaqmız.
- Lemara, ağañ bugün aqşam Türkiyedeki dostlarına elektron mektüpler yazacaqmı?
- Yazacaqtır, onıñ bugün boş vaqtı çoq.
 - Abibulla oca, biz qırımtatarca ne vaqt yahşı laf etecekmiz?
 - Eger er kün universitetde, yolda, tükanda qırımtatarlarnen laf etseñiz, o vaqt yahşı laf etersiz.

21 ders. Biz yapa edik... Biz yaptiq! Biz daa yapacaqmız!!!

6. BU İNSANLAR NE YAPA VE NE YAPACAQLARINI YAZIÑIZ. YARDIM OLARAQ FOTOLARNI QULLANIÑIZ.

1. Suleyman

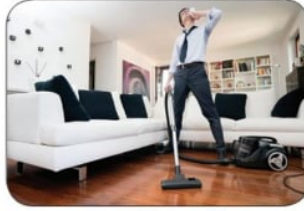
2. Fevzi

3. Gülnara

4. Aşçı

5. Eldar

6. Meliye

7. Baba

8. Oğul

9. Ana

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

6. _____
7. _____
8. _____
9. _____

Malümat kâğıtı

men	yuvmaq	pişirmek	qurutmaq	temizlemek	ütülemek
sen	yuvam	pişirem	qurutam	temizleyim	ütüleyim
o	yuvasıñ	pişiresiñ	qurutasıñ	temizleysiñ	ütüleysiñ
	yuva	pişire	quruta	temizley	ütüley

21 ders. Biz yapa edik... Biz yaptiq! Biz daa yapacaqmız!!!

7. OQUÑIZ:

Olar daa saylap
almadılar.
Olar ille saylap alırlar.

O,
endi saylap aldı.

Sevil ve dostları tükânğa **keldiler**. Olar aqşamğa urba **saylamaq istediler**. Sevil güzel bir kölmek tez **saylap aldı**. Emine, Leniye ve Elzara daa **saylap almadılar**, çünkü pek original bir şeyni **saylap almaq isteyler**. Lâkin olar ille **saylap alırlar**, çünkü bu, pek yahşı bir tükân.

DİQQAT!

Tamamlanğan tür fiilleri, neticesi olğan areketni bildire.

Neticesini ise biz, areket bitkende (*keçken zaman*) ya da areketni mıtlaq yekünlemege qararlaştırğanımızda (*kelecek zaman*) ala bilemiz.

Yani, tamamlanğan tür fiilleri tek keçken ya da gelecek zamanda kullanıla bilir.

NB!

Keçken zaman tamamlanğan tür fiillerini Keçken zaman tamamlanğan tür fiillerini:

- endi yekünlengen neticeli areket bir aqqında **söz yürütken**de;
- biri biriniñ artından keçip, bir kaç ardı-sıranen yekünlengen areketler aqqında **söz yürütken**de kullanalar.

sözlerni **yazıp alır**. İllâ yañı sözlerni tercime etip, soñra olardan cümle **tizer**.

148

8. OQUÑIZ:

Tünevın studentler derste yahşı **çalıştı'lar**. Er biri öz işini ğayretnen **becerdi**. Artem qısqa bir ikâye **yazdı**. Oleksandra on cümle **tizdi**. Karina yañı metin **oqudı**. Yevgeniya öz dostu aqqında **aytıp berdi**.

Olena luğatta yañı sözler tapıp, olarnı **tercime etti**, soñ ise defterge **yazdı**.

Yarın studentler nezaret işini yahşı **yazarlar**. Er biri öz vazifesini temiz ve tez **becerir**. Anastasiya ve Tetâna dialog **tizerler**.

Valeriya metinni **oqur**, yañı

NB!

Tamamlanğan tür manasında kullanılır **kelecek** zaman fiillerni:

- yapmağa qararlaştırılğan ve ille yekünlenecek neticeli areket aqqında **söz yürütken**de;
- biri-biriniñ artından yekünlemege qararlaştırılğan bir kaç ardı-sıralı areketler aqqında **söz yürütken**de kullanalar.

21 ders. Biz yapa edik... Biz yaptiq! Biz daa yapacaqmız!!!

9. TALİL ETİŇİZ:

Ayşe ve Güzel işni **yaza ediler**. Güzel işni endi **yazdı** da, qolunı **köterdi**.
 esnas bar edi I netice bar II netice bar

Ayşe işni **yazsa**, o da qolunı **köterir**.
 şart meyli II netice olur

Ayşe

Güzel

10. AQILDA TUTUŇİZ:

tamamlanmağan	tamamlanğan	tamamlanmağan	tamamlanğan	tamamlanmağan	tamamlanğan
yapmaq	yapmaq	aqşamlıq aşamaq	aqşamlıq aşamaq	bitirmek	bitirmek
rica etmek/	ricanı ettirmek	oqumaq	oqup çıqmaq	qaqmaq	urmaq
yalvarmaq	yalvarıp yaptıрмаq	yırlamaq	yırlap bermek	bermek	bermek
sorumaq	sorumaq	öğrenmek	öğrenmek	ikâye etmek	aytıp bermek
programmirlemek	programmirlemek	satın almaq	(satın) almaq	turmaq	turmaq
yazmaq	yazmaq	yardım etmek	yardım etmek	oturmaq	oturmaq
bağışlamaq	bağışlamaq	çezmek	çezmek		
sabalıq aşamaq	sabalıq aşamaq	tekrarlamaq	tekrarlamaq		
üylelik aşamaq	üylelik aşamaq				

Diqqat! Alıp (o)turmaq — almaq; aytıp oturmaq — aytmaq; qıdırmaq — tapmaq

11. BU İNSANLAR ENDİ NE YAPQANLARINI VE SOŇ NE YAPACAQLARINI YAZIŇİZ. ■ NÜMÜNE OLARAQ BİRİNCİ CÜMLENİ QULLANIŇİZ.

1. Suleyman endi aş azırladı, soñra o, maşnasını yuvacaq.

5. Eldar _____

2. Fevzi _____

6. Meliye _____

3. Gülnara _____

7. Baba _____

4. Aşçı _____

8. Ana _____

21 ders. Biz yapa edik... Biz yaptiq! Biz daa yapacaqmız!!!

12. AQILDA TUTUÑIZ:

Kelecek zaman fiilleriniñ eki (em -caq, em -r) şekli de areket tamamlanğanını kösterir

Meselâ:	yapmaq ↓	yazmaq ↓	(satın) almaq ↓	çezmek ↓	bermek ↓
Men	yapacağım	yazarım	(satın) alacağım	çezirim	bereceğim
Sen	yapacaqsıñ	yazarsıñ	(satın) alacaqsıñ	çezersıñ	bereceksıñ
O	yapacaq	yazar	(satın) alacaq	çezir	berecek
Biz	yapacaqmız	yazarmız	(satın) alacaqmız	çezermiz	berecekimiz
Siz	yapacaqsız	yazarsız	(satın) alacaqsız	çezersiz	bereceksiz
Olar	yapacaqlar	yazarlar	(satın) alacaqlar	çezirler	berecekler
Kelecek zaman					

13. OQUÑIZ:

Bağçasaray

Gasprinskiy adına abide

Bağçasaray — qadimiy bir şeer. Onıñ temelini Meñli Geray I qoyğan. Bağçasaraynıñ qalbi — Hansaray. Onıñ quruluşı Sahib Geray tarafından başlana. Saray etrafında bağçalar bar edi, şunıñ içün oña Bağçasaray adı berildi. Saray — Cüyrüksuvnıñ sağ tarafında, şeer ise — sol tarafında yerleşken edi.

XV (on beşinci) asırnıñ başından 1783 (biñ yedi yüz seksen üçüncü) senesine qadar Bağçasaray Qırım Hanlığının paytahtı edi. Mında camiler, zadekânların dürbeleri, bey ve mırzaların evleri qurula edi.

Bir kaç asır devamında Bağçasarayda müim siyasiy meseleler çezile edi, mında çeşit memleketlerden elçiler kele edi.

Şu eski zamanlardan Bağçasarayda bayağı tarihiy ve mimariy hatırlamalar qaldı. Milliy medeniy asabalıqnıñ temsili — Zıncırlı medrese. Onıñ civarında qırımtatarların ulu ocası — İsmail Gasprinskiy defn etilgen edi.

1944 (biñ doquz yüz qırq dördüncü) seneniñ mayıs 18 sürgünlüğine qadar, Qarasuvbazar ve Aluştada kibi, şeerde qırımtatar ealisi üstün ala edi.

Zemaneviy Bağçasarayda evlerniñ dörtte bir qısımları, sürgünlükten qayıtqan qırımtatarların tarafından qurulğan.

Bağçasarayda evel-ezelden esnafçılıq keñ darqalğan edi. Demirci, çölmekçi, quyumcı, toqumacı, tikici, ayaqqapçı, terici, silâcı ve diger ustalar öz mearetinen belli edi. Şunıñ içün mında bir çoq hatıralıq almaq mümkün.

14. BAĞÇASARAY AQQINDA METİNİNDEN KEÇKEN ZAMAN FİİLLERİNİ YAZIP ALIÑIZ. SİZGE BELLİ OLĞANLARNIÑ ÇEŞİTİNİ QAYD ETİÑİZ.

21 ders. Biz yapa edik... Biz yaptiq! Biz daa yapacaqmız!!!

15. QAVUZLARDAKİ SÖZLERİNİ KEREK ŞEKİLDE YAZIÑIZ.

Nümine: Menim (qurşun qalem) yoq. Menim qurşun qalemim yoq.

1. Menim (luğat) yoq. 2. Menim (defter) yoq. 3. Seniñ (bilet) barmı? 4. Onıñ (qartbaba) yoq. 5. Onıñ (qalem) yoq. 6. Onıñ (ağa) yoq. 7. Bizim (kitap) bar. 9. Siziñ (ders) yoqmı?

16. QAVUZLARDAKİ SÖZLERİNİ KEREK ŞEKİLDE YAZIÑIZ.

1. Arsen meni musafirlikke çağırdı. Men ille (o) ... baracağım.
2. Yaqında anamnıñ doğğan küñü olacaq. Biz (o) ... güzel bir yavluq alacaq oldıq.
3. Tüñevin biz diskotekada edik, çünkü (biz) ... oynamağa pek sevemiz.
4. Aqmescit — benim tuvğan şeerim. Men dostlarıma (o) ... aqqında sıq ikâye etem.
5. Seyyare — benim dostum. Men (o) ... teatroda edim.
6. Bu, benim qız qardaşım. Evde men (o) ... qırımtatarca laf etem.
7. (Men) ... bu kitapnı berseñiz.
8. (O) ... luğat alsa.
9. Esmâ (o) ... qalem berdi.
10. Mayye defterni (sen) ... berdimi?
11. (Siz) ... luğat almaq mümkünmi?
12. Biz (o) meraqlı lektisiyanı diqqatnen dinledik.

17. NOQTALAR YERİNE KETMEK FİİLİNİ KEREK ŞEKİLDE QOYUÑIZ.

1. Sen qayda ...? Men muzeyge 2. Studentler qayda ...? Olar kütüphaneye 3. Meryem qayda ...? O, bufetke 4. O, qayda ...? O, zavodğa 5. Siz qayda ...? Biz poštağa 6. Bekir qayda ...? O, yataqhaneye 7. Aziz ve Serğiy qayda ...? Olar institutqa

18. SUALLERGE CEVAP BERİÑIZ.

Nümine: Olar qayda keteler? (stadion) Olar stadionğa keteler.

1. Münire qayda kete? (kontsert) 2. Hayser ve Seyran qayda keteler? (kütüphane) 3. Siz qayda ketesiz? (zavod) 4. Leyla qayda kete? (pošta) 5. Dostuñız qayda kete? (tükân) 6. Melek qayda kete? (institut) 7. Tair ve Cevair qayda keteler? (yataqhane) 8. Sen qayda ketesiñ? (aşhane)

21 ders. Biz yapa edik... Biz yaptiq! Biz daa yapacaqmız!!!

19. BERİLGEN SÖZLERİ QULLANARAQ, CÜMLENİ TAMAMLAÑIZ.

1. Elvina (universitet) kete _____ .
Arslan (universitet) oquy _____ .
2. Solomiya ('Kitaplar' tükânı) çalışa _____ .
Ayder ('Kitaplar' tükânı) kete _____ .
3. Olar (institut) oquylar _____ .
Sen (institut) ketesiñ _____ .
4. Yevgeniya (kütüphane) kete _____ .
Men kitaplarını (kütüphane) oqumaq isteyim _____ .
5. Biz (yataqhane) yaşaymız _____ .
Olar (yataqhane) ketemiz _____ .
6. Üryane (oda) ikâye yaza _____ .
Cemil (oda) kete _____ .
7. Studentler (işhane) keteler _____ .
Babam (işhane) çalışa _____ .

20. DİAİLOGLARNI OQUÑIZ.

FİİLLERNİÑ QAYSİ ZAMAN ÇEŞİTİNDE QULLANĞANIÑIZNI AÑLATIÑIZ.

- Ayder, sen şimdi ne yapasın?
- Tennis oynayım.
- Ya sen ev işini endi yazdın mı?
- E, yazdım!

- İbrahim, matematikadan № 5 meselesinde neticeñ ne oldı?
- Bilmeyim...
- Ne için?
- Çünkü men meseleni daa çözmedim, men onı endi çözmege başladım...

- Zarema, sen er vaqıt tek kırmızı alma alasın mı?
- Elbet de, yoq. Bugün men kırmızı alma aldım, çünkü bazarda tek bular bar edi.

- Solomiya, sen aqşam körüşüvinde ne için yoq edin?
- Men evde edim, nezaret işine azırlana edim.
- Yahşı azırlandıñ mı?
- Yahşı, dep ümüt etem...

21 ders. Biz yapa edik... Biz yaptiq! Biz daa yapacaqmız!!!

- Marlen, maña çaynikni berip tursañ.
- Yazıq ki, berip olamam, çünki çaynigim çalışmay.
- Ya ne oldı?
- Bilmeyim. Yarın onı ustağa kösteririm.

- İrina hanum, siz mecmuada universitetimiz aqqında maqaleni oqudıñız mı?
- E, oqudım, amma soñuna çıqmadım, çünki vaqtım yoq edi.

- Andriy, sen metinni ne içün oqumaysıñ?
- Men onı endi oqup çıqtım.
- Soñ, metin qıyın mı?
- E, biraz qıyın, lâkin pek meraqlı.

- Ekimim, suvuqlanğanımdan nasıl ilâc alıp içeyim? Men suvuqlandım!
- Suvuqlanmağanıñız er şeyden yahşı!!!

- Ali, sen nasıl raatlanmağa sevesiñ?
- Men bayağı kezmege, aqşam körüşüvlerine barmağa, yañı dostlarnen tanış olmağa sevem...
- Ya Yañı yıl bayramını sen nasıl keçirecek olasıñ?
- Men klubğa barıp, oynamaq ve zemaney muzıka diñlemege pek isteyim. Lâkin eñ esası men yuquğa toymağa isteyim!!!

- Cafer, maña öz defteriñni berseñ.
- Bağışlañız, amma defterim yoq. Men onı evde unuttım.
- Ya sen ev vazifesini becerdiñ mi?
- Elbet, becerdim. Men defterni sizge yarın kösteririm.

21. BUÑA AİT DIALOGLARNI TERTİP ETİÑİZ. OLARNI DEFTERGE YAZIÑIZ.

21 ders. Biz yapa edik... Biz yaptiq! Biz daa yapacaqmız!!!

22. NOQTALAR YERİNE FİİLLERNİ KEREK ŞEKİLDE YAZIÑIZ.

1. Tünevın Leyla inşaa ..., amma onı (yazmaq, yazıp bitirmək) 2. Sen meseleni endi ...? Men onı ..., amma ..., çünkü bu, pek mürekkep mesele. (çezmek, çizip olama(ma)q) 3. Şimdi maqaleni men Enver onı endi ...? (oqumaq) 4. Studentler ev vazifesini endi ...? Yoq, olar onı şimdi ... (becermək)

23. OQUÑIZ, QAVUZLARNI AÇIÑIZ, FİİLNİÑ KEREK ÇEŞİTİNİ SAYLAP, ONI KEREK ŞEKİLDE YAZIÑIZ.

Rauf Suriyeden (barmaq — kelmək). Bu, onıñ Vatanıdır. Şimdi o, Kyivde (yaşamaq). Rauf universitetniñ azırlav bölüğünde (oqumaq — öğrenmek). O, ukrain tilini (oqumaq — öğrenmek). Raufnıñ Mikola dostu bar. Mikola da student. O, beş yıl evel Bulğaristandan (barmaq — kelmək). Baarde o, Kyiv milliy universitetiniñ fizika fakületini (yekünlemek —

bitirmək), orta küzde ise o, aspiranturağa (kirmek — qabul olmaq). Onıñ nazariy fizikağa istidadı (bar). O, Kâinatnı öğrenüv meselelerinen (meraqlanmaq — meraq etmek). Şimdi o, laborator odasında (çalışmaq), türlü deñevler (keçirmek) ve dissertatsıyanı (yazmaq). Lâkin Mikola Raufqa ev vazifesini (yapmaq) sıq (yardım etmek). O da fizikacı (olmaq) istey.

24. NÜMÜNEGE BAQIP, SUALLERGE YAZMA ŞEKİLDE CEVAP BERİÑİZ.

Nümüne I: Sen metinni oqudıñmı? Men onı ille oqurım.

1. Enver maqaleni yazdı mı? 2. Lana meseleni çezdimi? 3. Studentler dersni oqudılar mı? 4. Sen inşanı yazdı mı? 5. Olar meseleni çezdiler mi? 6. Siz ev vazifesini yaptınız mı? 7. Bekir yañı metinni oqudı mı?

Nümüne II: Sen inşanı yazacaqsıñmı? Men onı (inşanı) endi yazdım.

1. Fatime metinni oquycaqmı? 2. Zeytulla ev vazifesini yapacaqmı? 3. Studentler diktant yazacaqlar mı? 4. Elviza meseleni çezecek mi? 5. Siz meraqlı mecmuanı oquycaqsız mı? 6. Sen işni yazacaqsıñ mı? 7. Siz yañı sözlerni yazacaqsız mı?

25. ÇOQLUQTA İSİMLERNİÑ SAİPLİK KELİŞİNİ AQILDA TUTUÑIZ.

Baş şeklindeki isimlerniñ çoqluqta saiplik kelişi

Canlı/ cansız	Baş keliş	Saiplik kelişi
kim?	student, baba, arqadaş, ekim	studentlerniñ, babalarınıñ, arqadaşlarınıñ, ekimleriniñ
	talebe, oğlan	talebelerniñ, oğlanlarınıñ
	aydavcı	aydavcılarınıñ
ıço?	universitet, defter,	universitetlerniñ, defterleriniñ
	kürsü	kürsüleriniñ
	muzey	muzeyleriniñ

21 ders. Biz yapa edik... Biz yaptiq! Biz daa yapacaqmız!!!

26. BERİLGEN İSİMLERNİ SAYILARNEN KELİŞTİRİP YAZIÑIZ:

10 (oca), 8 (kostüm), 170 (litr), 2000 (kilometr), 50 (gramm), 20 (qırımtatar), 56 (kün), 1000 (yıl), 15 (araba), 5 (anbar), 45 (defter), 96 (ball), 36 (derece), 9 (afta), 11 (leh), 6 (çinli), çoq (sportçu), az (piyade), bir qaç (kürsü), onlarnen (kompyuter), bir qaç (funt), 1000000 (dollar), 76 (darbe), 12 (dögme), yuzlarnen (yıl).

Mülkiyetteki isimlerniñ çoqluqta saiplik kelişi

Canlı/ cansız	Baş keliş mülkiyette	Saiplik kelişi mülkiyette
kim?	(menim) anam	anamnıñ
	(seniñ) bitaň	bitaňnıñ
	(oniñ) studentı	studentiniñ
ne?	bizim memleketimiz, ralemiz	memleketimizniñ, ralemizniñ
	(siziñ) şemsiyeñiz	şemsiyeñizniñ
	(olarnıñ) odası	odalarınıñ
	(bizim) kitabımız, qalemimiz	kitabımıznıñ, qalemimizniñ
	(siziñ) yeriniz	yerinizniñ
	(olarnıñ) tamçası	tamçasınıñ

oğul → oğlu, ömür → ömrümniñ, vaqt → vaqtıñ, arif → arfı, sınıf → sınıfı

27. BERİLGEN SÖZLERİNİ BİRLEŞTİRİÑİZ. QAVUZLARDAKİ SÖZLERİNİ KEREK YERDE ÇOQLUQTA SAİPLİK KELİŞİNDE YAZIÑIZ.

(İş) cıyıntığı, (grivnâ) paçkası, (aktrisa) gruppası, (qol) quveti, (tavan) yüksekligi, (gitara) sesi, bir qaç (qadın), bir çoq (türkü), az (soqaq), (yırcı) sesi, (dostum) tüşünceleri.

İzafet birikmeleri

Çeşiti	Quruluşı	Misaller	Diqqat!
I	isim B.k. + isim B.k.	Altın qapular, ağaç qaşıq	añlamlarnı bildirir
II	isim B.k. + isim + mülkiyet, 3 şahıs	tavuş şorbası, dersler cedveli	umumiyy mana bildirir
III	isim S.k. + isim + mülkiyet, 3 şahıs	anamnıñ sesi, Djamalanıñ ğalebesi	muayyen mana bildirir

21 ders. Biz yapa edik... Biz yaptiq! Biz daa yapacaqmız!!!

28. BERİLGEN METİNDE QAVUZLARNI AÇIP, KÖÇÜRİŇİZ.

Aşık Ümer eñ namdar qırımtatar saz (şairleri) biridir. O, 1621 senesi (Qırım) Kezlev şeerinde Abdulla Kence oğlu kurkçı qorantasında doğdı. Ana-babası birden-bir oğlu Ümerni serbest ve erke östürdiler. Balalıqtan aqıllı, atik ve azırcevap olğanı belli ola.

Bir kün ocası Ümerden:

— Söyle, baqayım, (kim) qulusıñ?

— (Boyacı) qulum, – dep cevaplaña Ümer.

Ocası açuvlanıp, Ümerni tayaqnen ura. Ertesi künü Ümer (çöl) çeçeklerinden çeşit renkli demet alıp kele. Ocasınıñ tekrar bergen (sual)ne, evelki kibi cevap bere.

Ocası daa pek açuvlaña:

— Ey, ahmaq, Alla-taalâ turğanda, sen nasıl ola da boyacınıñ (qul) olasıñ, — dey.

Ümer ketirgen çeçeklerini kösterip böyle dey:

— Bu çeçeklerni yoqsa siz boyadıñızımı, ocam? Men — bu çeçeklerge çeşit renkler bergen (boyacı) qulum.

İstidatlı şair, acayip sesli keday Aşık Ümer, tek Qırımda degil de, pek çoq şarq memleketlerinde tanıldı. Onıñ zengin ve şairane (asabalıq) dünyağa tanılğan medeniy merkezlerde saqlanıp tura: İstanbulda, Konyada, Londonda. 1894 senesi Bağçasarayda İsmail bey Gasprinskiy Aşık Ümerniñ (eserler)ni 'Divan Aşık Ümer' serlevasinen basıp çıqardı. Taşkentte 1988 senesi Aşık Ümer (eserler)niñ eki tom luq (cıyıntıq) derc etildi.

29. METİNNİ OQUŇİZ.

Sualge cevap berıñiz: Ne içün Aşık Ümer kibi müelliflerge saz şairleri deyler?

Tılsımlı saz

(şair Eşref Şemi-zadeniñ Aşık Ümerge bağışlanğan maqalesinden)

Ümer, medresede oquğan vaqtında, bir kün, ocası aytqan tazirlerine incınıp, qabristanğa kete. Anda bayağı vaqıt otura ve teren tüşünge dala. Yuqlap qalğanını özü de duymay. Mezarlıqta Ümer acayip bir tüş köre. Cennet kibi yaraşlıq bağçada kezip yüre eken. Etraf çeşit çeçeklernen bezengen. Mas-mavı kökten altın nurlar içinde dülberden-dülber üri Ümerniñ öğüne enip tüşe.

Şaşqanından, Ümerniñ tili tutulğan kibi ola. Üri qolundaki sazı Ümerge uzatıp, böyle dey:

— Bu tılsımlı sazı al ve onı, köz bebegiñ kibi saqla. Endi seniñ taqdiriñ bu saznen baqlıdır. Allanıñ emirinen sen bütün ömürüñ şiir uydurıp, saz çalıp, yırlaycaqsıñ. Üri, sazı Ümerge berip, közden ğayıp olıp kete.

Ümer uyana ve qolunda tılsımlı sazı köre. Ertesi künü medresege kele ve ocanıñ suallerine şiirlernen cevaplaña. Onıñ til ustalıǵına em ocalar, em sohtalar şaşalar. Şiir uyduruvda Ümer özünüñ ocalarından üstün çıqa.

Edebiyat dersliginden

22 ders

AREKETTE — YAŞAYIŞ!

Laqırdı mevzusu: Muntazam ya da tek iş-areketni belgileyici fiiller.

Sarf: Areket fiilleri aqqında malümatnı tekrarlav ve pekitüv.

1. MEŞĞÜLİYETLERNİ BECERİŇİZ. AREKET BELGİLEYİCİ FİİLLERNİ QAYD ETİŇİZ.

1) Qavuzlardaki sözlerge tüşüm kelişini qoyuñız.

1. (Öz Vataniñiz) tasvirleñiz.
2. Ekskursiya vaqtında biz (güzel mimariy hatırlamalar) kördik.
3. Biz tek (qırımtatar tili) degil, (Ukraina ve Qırım tarihi ve medeniyeti) de öğrenemiz.
4. Turistler (tecirebeli ekskursiya alıp barıcı) şaşıp diñleyler.
5. Menim dostlarım yazda (Karpattlar) ziyaret ettiler.
6. Men acele (Avropa ortaqlarım) körmek kerekim.
7. Men (zemaneyiy ukrain siyaseti) daa az bilem.
8. Men (dayım ve emcelerim) pek sevem.

2) Qavuzlardaki sözlerge kerek yerde yer kelişini qoyuñız.

1. Men uquqçım ve (Ukraina) sıq bulunam.
2. Biz (Portugaliya)ki avasınen meraqılanmaymız.
3. Qırım ava merkeziniñ bildirgenine köre, yarın (Canköy) yel esecek.
4. (1961 sene) dünyalı ilkide fezağa uçtı.
5. (Yol) bizim avtobusımız tura.
6. Menim ana-babam (küçük şeer) yaşaylar.
7. Sudaq Qırımınıñ (cenübiy şarq) yerleşe.
8. Men balalıqtan (kemane) çalmağa öğrenmege arzu ete edim.
9. (Hansaray) para sergisini açtılar.
10. Lvovnuñ (eñ qadimiy kütüphane) nevbetteki seminar keçirdiler.
11. Tünevin (menim üstüm) cins köstümim bar edi.
12. Yañı ayaqmaşna pek qolaylı. (Onıñ üstü) çoq yürmek mümkün.
13. Siz (qaçıncı sene) doğdıñız?
14. Kontsert (saat kaç) bitti?
15. Biz Vaşingtonğa ketkende, uçağımız (London) qonğan edi.

22 ders. Arekette — yaşayış!

2. QIRIMTATAR AREKET FİİLLERİNİ VE OLAR İDARE ETKEN KELİŞLERİNİ AQILDA TUTUŇIZ.

ketmek	barmaq	yürmek	kelmek
men ketem sen ketesiñ o kete biz ketemiz siz ketesiz olar keteler	men baram sen barasıñ o bara biz baramız siz barasız olar baralar	men yürem sen yüresiñ o yüre biz yüremiz siz yüresiz olar yüreler	men kelem sen kelesiñ o kele biz kelemiz siz kelesiz olar keleler
ketirmek	alıp barmaq	alıp yürmek	yaldamaq
men ketirem sen ketiresiñ o ketire biz ketiremez siz ketiresiz olar ketireler	men alıp baram sen alıp barasıñ o alıp bara biz alıp baramız siz alıp barasız olar alıp baralar	men alıp yürem sen alıp yüresiñ o alıp yüre biz alıp yüremiz siz alıp yüresiz olar alıp yüreler	men yaldayım sen yaldaysıñ o yalday biz yaldaymız siz yaldaysız olar yaldaylar
çapmaq	çapıp yürmek	köçürmek	taşmaq
men çapam sen çapasıñ o çapa biz çapamız siz çapasız olar çapalar	men çapıp yürem sen çapıp yüresiñ o çapıp yüre biz çapıp yüremiz siz çapıp yüresiz olar çapıp yüreler	men köçürem sen köçüresiñ o köçüre biz köçüremiz siz köçüresiz olar köçüreler	men taşıyım sen taşıysıñ o taşıy biz taşıymız siz taşıysız olar taşıylar
uçmaq	barıp yetmek	aydamaq	yürsetmek
men uçam sen uçasıñ o uça biz uçamız siz uçasız olar uçalar	men barıp yetem sen barıp yetesiñ o barıp yete biz barıp yetemiz siz barıp yetesiz olar barıp yeteler	men aydayım sen aydaysıñ o ayday biz aydaymız siz aydaysız olar aydaylar	men yürsetem sen yürsetesiñ o yürsete biz yürsetemiz siz yürsetesiz olar yürseteler

3. CÜMLELERİNİ İMSELLERGE BAQIP TİZİŇİZ.

İmsel 1. Ne vaqıt? kim? kimnen? qayda? qaç kere? **barmaq**.

İmsel 2. Ne? qaydan? qayda? ne vaqıt? **uçmaq**.

İmsel 3. Ne? qayda? ne vaqıt? **uçmaq**, çünki

İmsel 4. Kim? qayda? qaç kere? **barmaq**, çünki

İmsel 5. Kim? kimnen? qaydan? **çıqmaq** ve qayda? **ketmek**.

4. MUNTAZAM VE BİR KERELİK AREKETNİ İFADELEMEK İÇÜN, ER ANGI AREKET FİİLLERİNEN EKİŞER CÜMLE TİZİŇİZ. SAYLAP ALĞAN FİİLLERNİŇ SEBEBİNİ AŇLATIŇİZ.

5. DIALOGLARNI OQUP, NOQTALAR YERİNE AREKET FİİLLERİNİ QOYUŇIZ (KETMEK — BARMAQ — YÜRMEK).

Dialoglarnı nümünege baqıp tiziñiz.

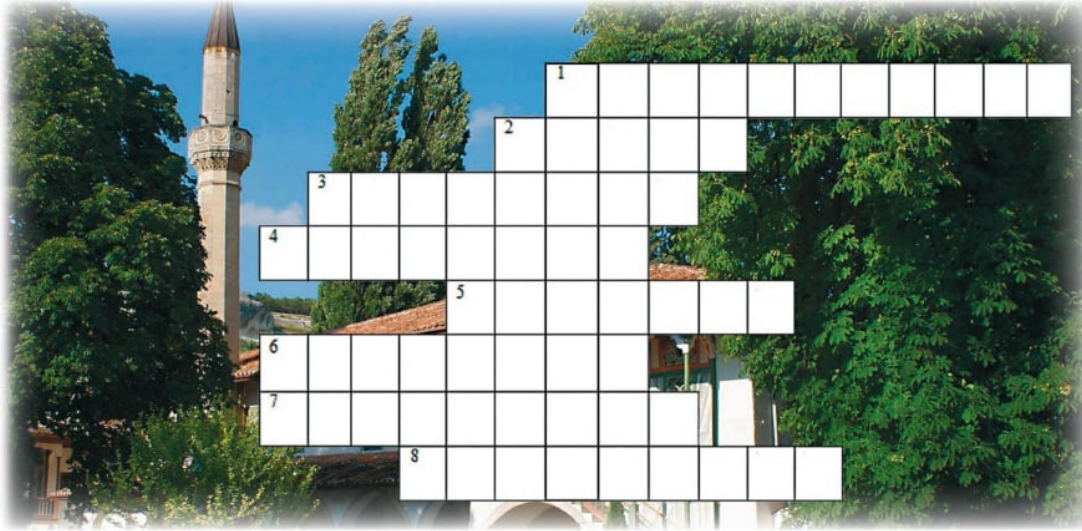
- Sen qayda ediñ?
— Men tükânğa ...
— Ya şimdi qayda ...?
— Men stadionğa ...
- Kim böyle tez ...?
— Bu, bizim Arslan studentimiz. O, daima böyle tez ...!
- Sen qayda ...?
— Men supermarketke ... İsteseñ beraber ...
— Yahşı, ...

6. 'BAĞÇASARAY' METİNİNİ TEKRARLAP, KROSSVORDNI ÇEZİŇİZ.

Qayd etilgen vertikal sırada Qırım hanları sülâlesiniñ adını oqursıñız:

'Bağçasaray' krossvordı

- Bağçasarayda 'Terciman' gazetasını çıqarğan ulu qırımtatar mütefikkiri.
- O, hanlıqnıñ paytahtını Bağçasarayğa avuştırgan.
- Aynı şu han, şimdi yekâne qalğan saraynı qurdurğan edi.
- Altın Ordu hanı Toqtamışnıñ qızı.
- Bağçasarayda keniş darqalğan ince zenaat saibi.
- Qırımınñ ve şarq dünyasınıñ eñ qadimiy oquv yurtu.
- Toqtamış hannıñ qızına qoyulğan türbe şu tarihiy yerde yerleşe.
- Üstünde Bağçasaray yerleşken özenniñ tarihiy adı.

22 ders. Arekette — yaşayış!

7. METİNİ OQUP, MÜNDERİCESİNİ ÜÇÜNCÜ ŞAHIS TARAFINDAN AYTIP BERİŇİZ.

Siz seyaat etmege sevesizmi, aytıp berİñiz. Ne içün? Siz qayda endi bardıñız ve ne kördİñiz?

Seyaat

İnsanlar evel zamanlardan seyaat etmege başladılar. İlk seyaatçılar tedqıqatçılar edi ki, olar uzaq yerlerge baylıq, şan, yañı bilgiler elde etmek içün kete ediler. Bu seyaatlar pek telükeli olsa da, biñlernen insan belli olmağan yerlerge seyaat etmekni devam ete ediler.

Şimdiki zamanımızda insan basmağan yer qalmasa kerek. Seyaat etmege de qolay ve telükesiz oldı. Bir de bir yerge barmaq istegiñiz olsa, yardım eter yuzlernen turistik şirketler sizge hizmet etmege azır. Olar sizge er angi naqliyatqa bilet alır, musafırhane ve ekskursiyalarını simarlar. Siz

baracaq memleketniñ tilinde laf etmeseñiz, yardım eter tercimanlar sizge hizmet etmege azır.

Zemaneviy turistik şirketler yardımnen bütün dünyanı aylanmaq mümkün. Begengen naqliyatnı: uçaq ya da tren, gemi ya da maşna, ayaqmaşna ya da atnı siz saylay bilesiz ya da cayav seyaat ete bilesiz.

Şimdiki zamanımızda turizm pek kelirli bir işke çevirildi, çünki insanlar vaqıtnı hoş keçirmek, yañı memleketlerni körmek, olarnıñ urf-adetlerini ve medeniyetini öğrenmek, raatlanmaq ve yañı dostlar tapmaq içün para (em az para degil) tölemege azır.

8. TEST VAZİFELERİNİ BECERİŇİZ:

1. Er cuma küñü uçaq Aqmescitten Anqarağa
a) uçacaq; b) uçmaqta; c) uçar; ç) uça; d) uçqan.
2. Kruiz soñuna yetti ve gemimiz İstanbuldan Yaltağa
a) yalday; b) yaldaymız; c) kelemiz; ç) yüre; d) ke.
3. Babam balalarını er saba mektepke maşnada
a) ketire; b) yüre; c) alıp bara; ç) ayday; d) alıp kete.
4. Eskenderniñ tatası tünevin Avropadan qayttı, o, Kyiv–Aqyar treninen
a) bardı; b) keleecek; c) yürecekk; ç) ketti; d) ayday.

5. Yazda Esmanen Elfiye yalıda yalınayaq ... pek seveler.
a) barmağa; b) ketmege; c) yürmege; ç) alıp barmağa; d) çapmağa.
6. Keçken afta Ekrem stadionğa
a) ketti; b) kelgen edi; c) barğan edi; ç) bardı; d) ketken edi.
7. Bilâl bu kitapnı maña ille
a) ketirir; b) alıp keter; c) alıp ketecek; ç) ketecek; d) ketirecek.
8. Tünevin Seville öz maşnasında meni şeer merkezine
a) baracaq; b) alıp bardı; c) bardı; ç) alıp yürdi; d) alıp bara.
9. Balalar ve büyükler deñizde ... seveler.
a) yaldamağa; b) yaldaycaq; c) yalday; ç) yaldadı; d) yaldar.
10. Adette balalar mektepke derslik ve defterlerni
a) taşımaq; b) alıp baralar; c) ketireler; ç) ketirdiler; d) taşıylar.

23 ders

BİZ EDİYELERNİ SEVEMİZ!

Laqırdı mevsusu: Tükânda.

Sarf: İsim ve zamirlerin doğultuv kelişi.

1. OQUÑIZ:

Bir kaç kün evel Asiyenen Seitümer 'Ediyeler' tükânında körüştiler. Bu körüşüv tesadüfen olup çıktı, çünkü adette tükânğa olar beraber baralar.

Bir kaç saniye olar indemey bir-birine baqtılar, soñ şaqıldap külip aldılar. Olar ekisi de Qurban bayramlıq bahşışlarını gizli alacaq ediler.

Seitümer bu bayramğa evel azırlıq köre edi. O, Azret-i Muhammed İbraim qulunıñ Allağa tabi oluvı, vacipligi ve ruhiy temizligi için İsmail oğluna ömür bağışlağanını ve buña qurban çalınğanını yahşı bile. Şunıñ için bir yıllık qoyını soyıp, onıñ etinden bir qısını soy-sopuna, tanış-qomşularına berip tarqatacaq.

Qurban bayramğa evel azırlıq köreler. Evni, azbarnı cıyıstıralar, bahşışlar alıp qoyalar.

Qurban bayram dört kün devamında qayd etile. Arfe kününe qoqu çıkarıla, gece namaz qılına. Bayram künü saba erte abdest alıp ve temiz urba kiyip, camige baralar.

Bayram künləri ana-babalarğa, soy-sopqa barmaq layıq ve kereklidir. Bu künlerni hususan balalar pek bekleyler. Torunlar qartbaba-bitalarğa baralar, ellerini alıp, bayramnen hayırlap, bahşışlar alalar. Ev saibeleri musafirlerini türlü lezetli yemeklerden sıylaylar, em özara köbete, qurabiye, qıyıq, pahlavanen almaşalar.

Böyleliknen, Asiyenen Seitümer bahşışlarını bir-birine beraber sayladılar. Asiye Seitümerge — namazlıq, Seitümer Asiyege — bilezlik aldı. Qurban bayram mubarek olsun!

DİQQAT!

Tükânğa, bir-birine, bayramğa, kününe, camige, soy-sopqa, Seitümerge, Asiyege sözleri — Doğultuv kelişinde isim ve zamirlerdir.

2. SUALLERGE CEVAP BERİÑİZ:

1. Bir kaç kün evel Asiyenen Seitümer qayda körüştiler?
2. Ne için körüşüv olar için tesadüfen olup çıktı?
3. Olar gizli ne yapacaq ediler?
4. Siz nasıl muqaddes bayram aqqında bildiñiz?
5. Seitümer ve Asiye bir-birine ne ediye ettiler?
6. Siz hayırlav sözlerini bilesizmi?

23 ders. Biz ediyelerni sevizimiz!

3. AQILDA TUTUŇIZ:

1) İsimlerde doğrultuv kelişi

Canlı/ cansız	Baş	Doğrultuv	Diqqat!
kim?	student babam	studentke babama	~+-m/-ñ→+-a/-e
	arqadaş, ekim talebeñ, oğlum	arqadaşqa, ekimge talebeñe, oğluma	
	aydavcı, qaraman	aydavcığa, qaramanğa	~→+-ğa/-ge
ne?	universitet Bağçasaray, Lviv	universitetke Bağçasarayğa, Lvovğa	-qa/-ke
	gimnaziya, AQŞ	gimnaziyağa, AQŞqa	
kim? ne?	Çanna, oca Kyiv, mektep meydan, yer	Çannağa, ocağa Kyiv, mektepke meydanğa, yerge	
	Ukraina, Qırım	Ukrainağa, Qırımğa	
ne?	göl, yataq soyadı	gölge, yataqqa soyadına	~-(s)ı/i/u/ü → +-n-+-a/-e
	deñiz, tarla, yürek	deñizge, tarlağa, yürekke	
	vazifesi	vazifesine	

NB!

Doğrultuv kelişi:

- iş-areket özüne alğan şahısını (predmetni) köstere:
Server ağasına mektüp yazdı.
- sebep
- yöneliş

23 ders. Biz ediyelerni sevemiz!

2) Şahıs ve işaret zamirlerinde doğrultuv kelişi

Baş	Doğrultuv
men	maña
sen	saña
o	oña
biz	bizge
siz	sizge
olar	olarğa
bu, şu, o	buña, şuña, oña

3) Söz birikmeleri türlenüvinde tabi sözniñ deñişmemezligi

Nasıl? (kimge? nege?)	Qaysı? (kimniñ?) (kimge? nege?)
yahşı studentke	menim studentime
aqıllı talebege	siziñ talebeñizge
yüksek binağa	baş binamızğa
yazlıq urbağa	yaz mevsimine
Qara deñizge	deñiz yalıma

4. VAZİFELERNİ BECERİŇİZ:

1) Qavuzlarda berilgen sözlerni tek kerek yerde doğrultuv kelişinde qullanıñız.

Maksim hayırlavnı (dostu) yolladı. (Biz) ekskursiya pek meraqlı oldı. (İvan Franko) 8 yaşını toldurğanda, köy mektebinde oquy edi. Biz (İsmail Gasprinskiy) eykelini kördik. Oca (men) öz dersligini berdi. Nezaret işinden evel (Olena ve Taras) grammatikanı tekrarlamak kerekler. Biz (Andriy) oquvda muvafaqiyetler tiledik. (İvan, Petro ve Roman) aqşam düğüninde şenlendiler. Ana (oğlu) mektüp yolladı. Alvaro (tatası) bahşış aldı. Studentler (ocaları) telefon açılar. Marta (qardaşı) kitap oquy. Qartana (torunları) masal ayta. Şair destanını (öz sevgilisi) bağışladı. İrina (müdür) yañı türk studentini añlamağa yardım etti. (Ekim) balaban sıcağıñ olğanını ille ayt.

23 ders. Biz ediyelerni sevizimiz!

2) Suallerge cevap berip, isimlerni şahıs zamirlerine deñiştiriniz.

Nümüne: Viktor Kyivni begendi. Ya Marta? — O da Kyivni begendi.

Elmira biologiya derslerini begendi. Ya Selim?
Ediye yañı odanı begene. Ya Asan ve Ekrem?
Men Qırım Hanlığı aqqında kitabını begenem. Ya sen?
Feride teatrodaki oyunı begendi. Ya onıñ dostu?
Elvina Kyiv universitetinde oqumaqı begene. Ya siz?
Biz yataqhaneni begenemiz. Ya yañı studentler?

3) İşni nümünege baqıp beceriniz.

Nümüne: (Men) poštağa barmaq kerekim. — Men poštağa barmaq kerekim.

(O) çeçek almaq kerek. (O) metinni öğrenmek kerek. (Siz) Ukraina tarihi aqqında çoq oqumaq kereksiz. (Biz) qırımtatar tilinde çoq laf etmek kerkimiz. (Sen) ekimge barmaq kereksiñ. (Olar) yañı sözlerni tekrarlamak kerkler. (Siz) dekannen laf etmek kereksiz.

4) Nümünege baqıp yazınız.

Nümüne: İrina 28 yaşını toldurdı. — İrina 28 yaşında.

Vira 20 yaşını toldurdı. Enver 45 yaşını toldurdı. Vitaliy 31 yaşını toldurdı. Eyüp 18 yaşını toldurdı. Saniye oca 56 yaşını toldurdı. Qartanam 70-ke kirdi. Qartbabam 80-ge kirdi. Oğlan qardaşım 6 yaşına toldı. Nayle 22 yaşını toldurdı. Onıñ tatası 29 yaşını toldurdı. O, 21 yaşını toldurdı. Men 17 yaşını toldurdım.

5. YUMORESKANI OQUŇIZ. ONI AYTIP BERİŇİZ. YAŇI SÖZ VE İBARELERNİ EZBERLEŇİZ.

Soqaq kâtibi

Qadim zamanlarda bir adam öz dostuna mektüp yazmağa qarar etken. Lâkin şu adam yazmağa bilmey eken, şunıñ içün o, soqaq kâtibine bara. Adam kele de şunı dey: 'Men dostuma mektüp yollaycaq olam. Maña mektüp yazmağa yardım etseñ.'

'Yapamıyım, ayaqlarım pek ağıra,' — dedi kâtip.

Adam pek taaciplendi ve şöyle dedi: 'Men ne içün böyle aytqanıñ anlamayım! Sen ayaqnen degil, eliñnen yazasın da!'

Kâtip dey: 'Adette men elnen yazam. Lâkin er sefer men mektüp yollağan adamğa oqumaq içün barmaq mecburım. Çünki ... kimse benim yazğanımıñıñ anlamay!!!'

23 ders. Biz ediyelerni sevizimiz!

6. DIALOGNI OQUŇIZ.

- Sabalar hayır , dostlar!
- Hayırğa qarşı, Saime oca!
- İşleriñiz nasıl, ev vazifesini yaptıñızımı, sualleriñiz barmı?
- Yoq, sualler yoq, tünevinki mevzu pek qolay!!!
- Şimdi bunu biz baqarmız... Enver, siz tünevin kimge mektüp yazdıñız?
- Babama, ağama ve dostuma.
- Pek yahşı. Ya siz, Aysel?
- Men anamneden tatama mektüp yazdım.
- Ya siz, Lenur? Siz de anañıznen tatañızğa mektüp yazdıñızımı?
- Yoq, men ağamneden tatama mektüp yazdım.
- Server, ya siz evge mektüp yazdıñızımı?
- Elbet. Men anama ve arqadaşıma mektüp yazdım.
- Pek yahşı! Demek, mevzu aqiqaten qolay edi.

7. OQUP, SUALLERGE CEVAP BERİŇİZ:

‘Tükânğa barayıq, — dedi Suleyman Zaremağa. — Men saña bayramlıq anter alacaq olam.’

‘Ne qadar güzel! Yür!!! Ya saña ne alayıq?’ — soradı Zarema.

‘Men daa bilmeyim. Anda baqarmız,’ — cevaplandı Suleyman.

Zaremanen Suleyman tükânğa kettiler. Anda olar Zaremağa güzel mavı anter kördiler. Anterni olar pek begendiler. Olar anterni aldılar. Suleymağa beyaz kölmek aldılar.

1. Suleyman Zaremağa ne aldı?
2. Ne için Suleyman Zaremağa yanı anter alacaq oldı?
3. Suleymannen Zarema qayda kettiler?
4. Zarema anterni begendimi? Ya Suleyman?
5. Suleymağa nasıl kölmek alındı?

23 ders. Biz ediyelerni sevemiz!

8. VAZİFELERNİ BECERİŇİZ:

1) Qavuzlarnı açıp, suallerge cevap beriñiz.

- Kim Kyivni begendi? (Lehistanlı turist)
- Kontsertte kimni alğışladılar? (Belli yırcı ve yaş yırcı qız)
- Baba kimge oyuncaq aldı? (Onıñ küçük oğlu ve üyken qızı)
- Musafirler aqşamliq içün kimge teşekkür bildirdiler? (Küleryüzli saibe)
- Qaysı teatroğa akademik unvanı berildi? (Qırımtatar muzıkalı drama teatri)
- Qaysı institutqa Meñli Geray adını berdiler? (Bağçasaraydaki ilmiy-tedqiqiy institut)
- Tavriya milliy universitetiniñ rektori kim edi? (Meşur alim ve şair Bekir Çoban-zade)
- Bekir Çoban-zade adına halqara mükâfatını kim teşkil etti? (Belli qırımtatar hayırperveri Resül Velilâyev)

2) Qavuzlardaki sözlerni doğru grammatik şekilde yazıñız.

- Studentler (sevimli ocalar) çeçek bağışladılar.
- Baba (küçük oğlu) mektüp yazdı.
- Biz (belli aktör ve rejisör) çoq alğışladıq.
- O, (dostu) seyaatını meraqılı ikâye etti.
- Leyla (tizesi ve eniştesi) bahşışını ketirdi.
- Tünevin biz (yañi dostumuz) bizim universitetimiz aqqında malûmatnı yolladıq.
- Anam (oğlu ve küçük qızı) qurabiyenen tort aldı.

3) Cümlelerni nümünege baqıp yazıñız.

Nümüne: Bu kimniñ ağası? — Bu, (dostum) ağası. Men ... körem.
Bu, dostumniñ ağası. Men dostumniñ ağasını körem.

- Bu kimniñ qızı? (Men eski dostum.) Men ... körem.
- Bu kimniñ dersligi? (Şu yañi student.) Men ... aldım.
- Bu, kimniñ kitabı? (Bizim belli şairimiz.) Men ... aldım.
- Bu, kimniñ apayı? (Menim oğlum.) Men ... tüşünem.
- Bu, kimniñ babası? (Onıñ ukrain dostu.) Men ... rastkeldim.
- Bu, kimniñ balaları? (Yaş bir ana.) Biz ... tanıştıq.

23 ders. Biz ediyelerni sevemiz!

9. METİNNİ OQUP, SUALLERGE CEVAP BERİŇİZ:

Poştadan zarf, marka, varaqalar almaq mümkün.
Kiosktan gazet, jurnal, zarf, varaqalar almaq mümkün.
'Urba' tükânından palto, kostüm, ayaqqap almaq mümkün.
Azıq malları tükânından şokolad, qurabiye, meyva, sebze almaq mümkün.

Sualler:

1. Zarflarını qaydan satın almaq mümkün?
2. Poştada daa nelerni almaq mümkün?
3. Markalarını qaydan almaq mümkün?
4. Varaqalarını qaydan almaq mümkün?
5. Kiosktan nelerni almaq mümkün?
6. Kitap tükânında nelerni almaq mümkün?
7. Kitaplarını qaydan almaq mümkün?
8. Maña qurşun qalem gerek. Men onı qaydan alayım?
9. Maña yañı anter gerek. Men onı qaydan alayım?
10. Maña defter gerek. Men onı qaydan alayım?

10. METİNNİ OQUP, 'URBA' TÜKÂNINDAN NELERNİ ALMAQ MÜMKÜN OLGANINI AYTIŇIZ.

Mına şeerniñ baş soqağı — Hacı Geray caddesi. Mında pošta, qavehaneler, musafirhaneler, tükânlar bar. Bu, 'Urba' tükânı. Tükândan palto, yağmurlıq, kostüm almaq mümkün.

— Aytsañız, mında qolçaqlar barmı?

— Elbet, bar. Mında qolçaq, boyunbağ ve şapke almaq mümkün.

11. GAZET, JURNAL, QALEM, ZARF, DONDURMA, KÖLMEK, ÇORAP, FOTOALBOM, KITAP, QANFET QAYDAN ALMAQ MÜMKÜN OLGANINI SORAŇIZ.

Nümüne:

- Bağışlañız, hayırlav varaqasını qaydan almaq mümkün?
- Mında yaqın. Poştadan.
- Sağ oluñ.
- Alla razı olsun.

24 ders

HAYIRLAYMIZ... TİLEYMİZ...

Laqırdı mevzusu: Menim sevimli bayramım.

Sarf: İsim ve zamirlerde doğrultuv kelişi.

1. OQUŇIZ:

O, yaza.
O, hayırlav yaza.
O, bayram hayırlavını yaza.
O, öz ana-babasına ve yaqın dostlarına
bayram hayırlavını yaza.

Ana-babasına, dostlarına sözleri,
areket kimge (nege) doğrutilğan şahıslar-
nı köstere. Buña biz *teklikte ve çoqluqta*
Doğrultuv kelişini qullanamız

2. AQILDA TUTUŇIZ:

Doğrultuv kelişi mülkiyet yalğamaları ile

canlı/ cansız	Baş keliş	Doğrultuv kelişi	Diqqat!
kim? + ne(ñ)?	student	studentke, studentlerge	○ → -qa / -ke, -ğa/-ge
	arqadaş	arqadaşqa, arqadaşlarğa	-lar → -ğa, -ler → -ge
	babam	babama, babalarıma	-ım → -a, -im → -e
	qaramanımız	qaramanımızğa, qaramanlarımızğa	-ımız → -ğa, -imiz → -ge
	maşnañ	maşnaña, maşnalarıña	-(ı)ñ → -a, (i)ñ → -e
	meydan	meydanğa, meydanlarğa	
kim(i)? + nesi?	tatası	tatasına, tatarına	-(s)ı → -na, -(s)i → -ne
	sualıñiz	sualıñizge, sualleriñizge	-iñiz → -ğa, -iñiz → -ge
	deñizi	deñizine, deñizlerine	-ları → -na, -leri → -ne

24 ders. Hayırlaymız... Tileymiz...

3. OQUŇIZ. TALİL ETİŇİZ:

kimni?nenen? + hayırlamaq, -yım, -ysıñ

Studentlerni tatillernen ...

Dostumı Doğğan kününden ...

Ana-babamı Oaza bayramınen ...

Ocalarıñızın Ocalar kününden ...

kimge? ne? + tilemek, -yım, -ysıñ

Dostuma oğurlı yollar ...

Arqadaşalarım imtianlarını muvafaqiyetli bermesini ...

Anama qavıy sağılıq ...

Qartbaba ve bitama uzun ömür ...

Babama işinde muvafaqiyetler ...

Balalarğa şeñ tatiller ...

4. ARQADAŞLARIŇIZDAN KİMGE VE NE TİLEMEK İSTEĞENLERİNİ SORAŇIZ.

5. ARQADAŞLARIŇIZDAN KİMNİ NENEN HAYIRLAMAQ İSTEĞENLERİNİ SORAŇIZ.

6. AQILDA TUTUŇIZ:

Baş ve tabi sözlerniñ kelişlennen deñişüvi

nasıl? (kim? ne?)	!	nasıl? (kimge? nege?)
<i>yahşı</i> student	söz birikmelerinde nasıl? sualine cevap bergen tabi söz <i>deñişmey qalır</i>	<i>yahşı</i> studentlerge
<i>aqıllı</i> talebe		<i>aqıllı</i> talebelerge
<i>yañı</i> maşna		<i>yañı</i> maşnalarğa
<i>sızlağan</i> tiz		<i>sızlağan</i> tizlerge
<i>yaz</i> festivali		<i>yaz</i> festivallerine
<i>mavı</i> çeçek		<i>mavı</i> çeçeklerge
<i>ev</i> vazifesi		<i>ev</i> vazifelerine

7. DOSTUŇIZĞA DOĞĞAN KÜNÜNE HAYIRLAVNI YAZIŇIZ.

[illegible]

8. ANA-BABAÑIZGA YAŇI YILNEN YA DA NAVREZ BAYRAMINEN (YA DA SIZIŇ BAŞQA SEVİMLİ BAYRAMIÑIZNEN) HAYIRLAVNI YAZIŇIZ.

9. AQILDA TUTUÑIZ:

**Şahıs, özlük ve umumleştirici
zamirlerde doğrultuv kelişi
(tekrarlav)**

Baş (kim?)	Doğrultuv (kimge?)
men	maña
sen	saña
o	oña
özü = kendisi	özüne = kendisine
biz	bizge
siz	sizge
olar	olarğa
episi	episine

Albert (öz) ortaqlarına
top ata.

24 ders. Hayırlaymız... Tileymiz...

10. BERİLGEN SÖZ BİRİKMELERİNİ TEKLİKTE VE ÇOQLUQTA DOĞRULTUV KELİŞİNDE QOYUÑIZ.

Meselâ: *menim sözüm — benim sözüme, benim sözlerime.*

Bizim işhanemiz, onların dersi, onun şeerı, onun yigiti, sizin jurnalınız, bizim yemegimiz, onların hastahanesi, onların filmi, senin kürsün, onun çantası, bizim qışımız, benim pencerem, benim ağam, benim qaşığım.

Aqılda tutuñız!

Kimge? + (ne yapmak?) gerek(mey)

Kimge? + (ne yapmak?) mümkün (degil)

Kimge? + (ne?) gerek(mey)

NB!

3 şahısta çoqluq zamirlerniñ yanında baş sözü yalınız *teklükte* olur, meselâ: onların dersleri degil de, *olarının dersi*; onların urbaları degil de, *olarının urbası*.

11. QAVUZLARNI AÇIP, CÜMLENİ YAZIP ALIÑIZ. QAVUZLARDAKİ SÖZLERNİ MÜNDERİCEGE AİT VE KEREK YERDE TEKLİKTE YA DA ÇOQLUQTA DOĞRULTUV KELİŞİNDE QOYUÑIZ.

- 1) 1. Student (ana-babası) mektüp yaza.
2. Sergey Korabelnikov (arqadaşları) resim yapa.
3. Ana (üyken oğlu) hayırlav mektübini yolladı.
4. (Sportçular) er kün stadionda idman etmek gerek.
5. Reşat (dostları) sürpriz azırladı.
6. Oğlan (jurnalistler) öz arzularını ayttı.
7. (Aqıqiy qaramanlar) qorqmamaq gerek.
8. İdmançı (yaş futbolcular) sport meşğuliyetleriniñ yañı planını tizdi.

- 2) 1. Aliye (dostu) kontsert aqqında ikâye ete.
2. Fikret (ukrain kızlar) qırımtatar bayram ananeleri aqqında tarif ete.
3. Balaların episi (babası) öz arzularını sıq aytalar.
4. Veteranlar (kursantlar) öz ömürleri aqqında tarif eteler.
5. Asiye, ukrain turistler bergen suallerniñ (episi) cevap berdi.
6. Studentler (ocanın sualleri) cevap bereler.
7. Mariya (dostunun mektüpleri) daima vaqtında cevap bere.
8. (Piyadeler) yolını (kırmızı fener) keçmek mümkün degil.

- 3) 1. Sakinler (qurucılar) yañı ev için teşekkür bildirdiler.
2. Biz (müdür) yardımını için teşekkür bildirdik.
3. Studentler (ocalar) oquv için teşekkür bildireler.
4. Hasta (ekim) şıfahı tedaviyenüvi için teşekkür bildirdi.
5. Biz (yahşı dostlarımız) kelgenleri için teşekkür bildiremez.
6. Vira (qırımtatar aşçısı) lezetli aşlar için ille teşekkür bildirir.
7. Biz (çetel şirketi) maddiy yardımını için teşekkür bildiremez.
8. Ukraina (Amerika Qoşma Ştatları) (ukrain icretçileri) yardım etkenleri için teşekkür bildire.

24 ders. Hayırlaymız... Tileymiz...

12. DOĞRULTUV KELİŞİNDEKİ ŞEKİLLERİNİ QULLANIP, BERİLGEN RESİMLERNİ TASVİR ETİŇİZ. MALÜMAT KÂĞITINI QULLANIŇIZ.

Malümat kâğıtı

kimge? ne(ni)? + alıp kelmek, ketirmek
 kimge? ne(ni)? + aytmaq, ikâye etmek
 kimge? ne(ni)? + añlatmaq
 kimge? ne(ni)? qayda? + bağışlamaq

25 ders

Fiil — QIRIMTATAR CÜMLESİNİŇ BAŞI

Laqırdı mevzusu: Bizim künlerimiz.

Sarf: Fiil aqqında malümatnı tekrarlav ve pekitüv.

1. TALİL ETİŇİZ:

Biz qırımtatar tilini öğrenemiz.

(tüşüm kelişi, çünkü öğrenemiz fiili
tüşüm kelişiniñ şeklini 'istey')

Studentler olacaq zenaatnı tüşüneler.

Bilâl ve Ülviye universitetniñ klubunda körüştiler.

Elviz bala ekimi olacaq.

Oların yañı dersligi yoq.

Biz qış ormanında kezmege sevemiz.

Arsen Selimenen universitette oquv aqqında sıq laf ete.

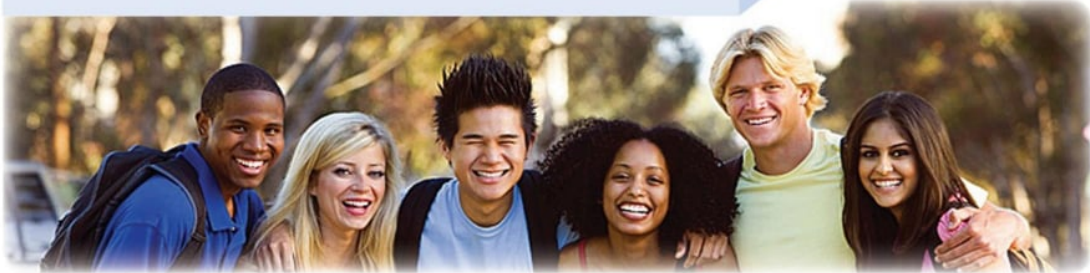

NB!

Qırımtatar tilinde fiiller fikirniñ baş manasını taşıp, onıñ soñunda yerleşir. Baş kelişindeki isim, areketniñ subyekti olıp, fiilnen beraber cümleñiñ mana ve grammatik merkezini teşkil ete.

Fiilge isim ve zamirlerniñ şekli bağılı, olar cümlede areketniñ obyektini, usulını, aletini, vaqtını, şartını, tarz-areketini ve dig.

köstere.

25 ders. Fiil — qirimtatar cümlesiniñ başı

2. QIRIMTATAR FİİLLERİNİ VE OLAR İDARE ETKEN KELİŞLERİNİ AQILDA TUTUŇIZ:

Öğrenüvniñ ardı-sırasınan berilgen fiiller

	Fiil	Sualler
1	çalışmaq	qayda? kim (olaraq)? ne qadar?
2	oqumaq	ne? kimnen? qaysı tilde? kimge?
3	yazmaq	ne? nenen? nede? neniñ üstünde?
4	raatlanmaq	qayda? kimnen?
5	oynamaq	ne?
6	çalmaq	nede?
7	olmaq	kim?
8	bulunmaq	qayda?
9	tanıştırmaq	kimni? kimnen?
10	tanışmaq	kimnen?
11	tanış etmek	nenen?
12	öğrenmek	ne(ni)? kimden?
13	oqumaq	qayda?
14	laf etmek	ne (aqqında)? kimnen?
15	soramaq	kimni? ne? kimden (birev ya da bir şey aqqında)?
16	cevap bermek	nege? kimge?
17	diñlemek	kimni? ne? ne aqqında?
18	eşitmek	kimni? ne(ni)? kim aqqında? ne aqqında?
19	bilmek	kimni? neni?
20	yapa bilmek	ne(ni)?
21	resim(ini) yapmaq	nede (neniñ üstünde)? kimniñ? neniñ?
22	yırlamaq	ne? ne aqqında? kimnen?
23	oynamaq	ne? qayda? kimnen?
24	aytmaq	kimge? ne(ni)? ne aqqında?
25	çağırmaq	kimni? qayda?
26	tercime etmek	ne(ni)? nasıl? qaysı tilden? qaysı tilge?
27	qıdırmaq	kimni? ne(ni)? qayda?
28	begenmek	kimni? ne(ni)?
29	yapmaq	ne(ni)? nasıl? kimnen?
30	laqırdı etmek	kimnen?
31	yapmaq	ne(ni)? nenen?
32	(satın) almaq	ne(ni)? qaydan? kimden?
33	arzu etmek	neni?
34	istemek	kimni? ne(ni)?, ne yapmaq(ni)?
35	yapıp olmaq/ ete bilmek	ne(ni)? ne yapmaq(ni)?
36	keç qalmaq	kimge? nege? qayda?

25 ders. Fiil — qirimtatar cümlesiniñ başı

	<i>Fiil</i>	<i>Sualler</i>
37	almaq	kimni? ne(ni)? nege?
38	ketmek (barmaq)	qayda? kimnen? kimge?
39	tüşünmek	kimni? ne(ni)?
40	sevmek	kimni? ne(ni)?
41	bermek	ne(ni)? kimge?
42	aşmaq	ne(ni)? ne(-nen/ ile)? neden? qayda?
43	içmek	ne(ni)? nenen? neden?
44	yuqlamaq	qayda? nede (neniñ üstünde)?neniñ túbünde?
45	baqmaq	kimge? nege? neden? qayda?
46	körmek	kimni? ne(ni)? kimde? nede? qayda?
47	tikmek	ne(ni)? nenen? nede? qayda?
48	alıp barmaq/ ketmek	kimni? ne(ni)? kimge? nege? qayda?
49	alıp kelmek/ketirmek	kimni? ne(ni)? kimge? nege? qaydan?
50	kezmek	qayda? kimnen? ne qadar?
51	başlamaq	ne(ni)? qayda? nenen? neden?
52	bitirmek	ne(ni)? qayda? nenen?
53	afu etmek	kimni? ne için?
54	bağışlamaq	kimni? ne(ni)? ne için? kimge?
55	qorqmaq	kimden? neden? ne yapmağa? ne yapmaqtan?
56	turmaq	qayda? kimnen? nenen? neniñ túbünde? kimler arasında?
57	oturmaq	qayda? kimnen? kimler arasında? neniñ arasında?
58	yatmaq	qayda? neniñ üstüne? nege?
59	qıçırmaq	kimge? nege?
60	indememek	qayda? kimge?
61	elde etmek	ne(ni)? kimden? neden? qaydan? nenen?
62	yollamaq	ne(ni)? kimden? kimge?
63	pişirmek	ne? qayda? neden? nenen?
64	telefon açmaq	kimge? qayda? qaydan?
65	tölemek	kimge? nege? qayda? nenen?
66	añlamaq	kimni? neni?
67	yardım etmek	kimge? nede? ne yapmağa?
68	doğurtmaq	kimni? neni? nede?
69	külmek	kimden? neden? nege?
70	şaqa etmek	kimden? neden?
71	davet etmek	kimni? neni? qayda? nege?
72	(qapıp) baqmaq	ne(ni)? ne yapmağa?
73	sımarlamaq	ne? kimge? qayda?
74	teşekkür bildirmek	kimge? ne için?

25 ders. Fiil — qirimtatar cümlesiniñ başı

	<i>Fiil</i>	<i>Sualler</i>
75	inkışaf et(tir)mek	kimni? neni?
76	qullanmaq	kimni? neni?
77	qarşılamaq	kimni? neni?
78	rastkelmek	kimge? nenen? qayda?
79	ediye etmek	ne(ni)? kimge? nege?
80	beklemek	kimni? ne(ni)? qayda?
81	aqıl da tutmaq	kimni? ne(ni)?
82	unutmaq	kimni? neni?
83	hatırlamaq	kimni? neni?
84	yaşamaq	qayda? kimnen? ne qadar?
85	qaytmaq	qayda? qaydan? kimge? kimden?
86	kiyinmek	nege?
87	kiymek	ne(ni)?
88	kiydirmek	kimni?
89	tıraş olmaq	nenen? qayda?
90	qaşımmaq	kimni? ne(ni)? nenen? qayda?
91	(çamaşır) yuvmaq	(ne?) nede? nenen?
92	temizlemek	ne(ni)? nenen?
93	turmaq	saat qaçta? qayda?
94	uyanmaq	saat qaçta? ne vaqıt?
95	fotosüretini çıqarmaq	kimniñ? neniñ?
96	qurmaq	ne(ni)? neden? qayda?
97	aqmaq	neden? nege? qaydan? qayda?
98	üfürmek	neden? nege?
99	yıqlmaq	qaydan? qayda?
100	devam etmek	ne qadar? qaç saat?
101	çıqmaq	qaydan?
102	kirmek	qayda? nege?
103	tekrarlamaq	ne(ni)? qaç kere?
104	(memlekettten memleketke) yürmek	(qaydan?) (qayda?)
105	seyaat etmek (yapmaq)	qayda? nede?
106	programmirlemek	ne(ni)? nege?
107	tedaviylemek	kimni? neni? neden?
108	hasta olmaq	nege?
109	ölçemek	kimni? ne(ni)?
110	idare etmek	kimni? neni?
111	toqtatmaq	kimni? neni?
112	toqtamaq	nede? (= qayda?)
113	rica etmek	kimge? neni? ne yapmaqnı?

25 ders. Fiil — qirimtatar cümlesiniñ başı

	<i>Fiil</i>	<i>Sualler</i>
114	qoşmaq	ne(ni)?
115	keçmek	ne(ni)? kimden? neden? kimge? nege?
116	yaldamaq	qaydan? qayda? neden? nede?
117	uçmaq	qaydan? qayda? nede?
118	alıp yürmek	kimni? ne(ni)? qayda? nede? nenen?
119	doğmaq	ne vaqıt? qayda? kimde?
120	(qıymeti) olmaq	neniñ? nede?
121	fiyatı (olmaq)	ne qadar? neniñ?
122	tilemek	kimge? ne(ni)?
123	hayırlamaq	kimni? ne(ni)? nenen?
124	meraqlandırmaq	kimni? ne? nenen?
125	meraqlanmaq	kimnen? nenen?
126	çıqışta bulunmaq	kimniñ ögünde? qayda?
127	berilmek	kimge? nege?
128	yañğırmaq	qayda? (= nede?)
129	cıyırtmaq	ne(ni)? qayda?
130	köstermek	kimni? ne(ni)? kimge? nege?
131	qurutmaq	ne(ni)? qayda? (= nede?), nenen?
132	ütülemek	ne(ni)? qayda? (= neniñ üstünde?) nenen?
133	saylamaq	kimni? ne(ni)? kim(ler)den? neden?
134	kötermek	kimni? ne(ni)? neden? (= qaydan?)
135	tüşürmek	kimni? ne(ni)? qayda?
136	coymaq	kimni? ne(ni)? qayda?
137	atmaq	kimge? nege? qayda?
138	tutmaq	kimni? ne(ni)? kimde? nede? (= qayda?)
139	qaqmaq	nenen? nege? (= qayda?)
140	çezmek	ne(ni)?
141	teşkil etmek	ne(ni)? qayda?
142	saqlamaq	kimni? ne(ni)? nege? qayda?
143	eybetlemek	kimni? neni?
144	(borcğa) bermek	ne(ni)? kimge? nege?
145	suvuqlanmaq	qayda? ne içün? nasıl?
146	qararlaştırmmaq	ne(ni)? nege? ne yapmağa?
147	becermek	ne(ni)? nede (= qayda?)
148	elçirpmmaq	kimge? nege?
149	(özüne) almaq	ne(ni)? (kimge?) (nege?)
150	kezmek	nede? qayda? kimnen?
151	tüşmek	nede? qayda? kimnen? qaydan?
152	köterilmek	nede? kimnen? nege? (= qayda?)

25 ders. Fiil — qirimtatar cümlesiniñ başı

3. CÜMLELERNİ İMSELLERGE BAQIP YAZIÑIZ:

Nümiüne:

ne vaqıt?	kim?	nede?	qayda(ki)?	nasıl?	ne aqqında?	oqumaq
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
Tünevın	Osman	gazette	Opera teatrindeki	yañı	temaşa aqqında	oqudı.

İmsel 1. ne vaqıt? / kim? / kimnen? / nede(ki)? / qayda? / aşamaq

İmsel 2. ne(ni)? / kim? / **beğenmek**, çünkü o, ne(ni)? / nasıl? / **sevmek**İmsel 3. nede? / kim? / kimnen? / kimniñ? / kim(i)ni? / **körmek**İmsel 4. neden evel? / kim? / ne(ni)? / **tekrarlamaq**, çünkü ne(ni)? **anası istemek**.

4. CEDVELDEKİ (BAQ. VAZİFE 2) ER ANGİ FİİLLERNEN CÜMLELERNİŇ ÖZ İMSELLERİNİ TİZİP (5-7), GRUPPADAKİ ARQADAŞLARIÑIZNEN DEŇİŞİŇİZ.

Cümlelerni başta öz imselleriñizge köre, soñ — arqadaşlarıñıñ imsellerine köre yazıñız.

5. CÜMLELERNİ NÜMÜNEGE BAQIP YAZIÑIZ. DAA DA KEREK MALÜMAT ALMAQ İÇÜN, QOŞMA SUALLER BERİŇİZ:

- I. — Bağışlañız, bu kim olğanını siz bilmeysizmi?
 — Bu, taşıl naziri.
 — Ya onıñ soyadı ne?
 — Novosad.
 — Ya onıñ adı ne?
 — Çanna İğorivna.
 — O, Kyiv milliy universitetiniñ litseyi, Kyiv-Mogila akademiyası ve Maastricht universitetinde oqudımı?
 — E. O, siyasetşinas.
 — Sağ oluñız.

- II. — Tünevın men muzeyde edim.
 — Qaysı muzeyde?
 — Etnografiya muzeyinde...
 — Azatlıq caddesinde yerleşken soyumı?
 — E.

25 ders. Fiil — qirimtatar cümlesiniñ başı

6. İSİMLERNİŇ MÜLKİYET VE KELİŞ YALĞAMALARINI TEKRARLAŇIZ: I

1)

		mülkiyet yalğamaları ile					
		teklikte			çoqluqta		
		(menim)	(seniñ)	(onıñ)	(bizim)	(siziñ)	(olarnıñ)
Baş (kim? ne?)	—	-(ı/u)m/ -(i/ü)im	-(ı/u)ñ -(i/ü)ñ	-ı / -i -u / -ü	-(ı/u)mız/ -(i/ü)miz	-(ı/u)ñız -(i/ü)ñiz	-ı / -i / -u / -ü -(lar)ı / -(ler)i
Saiplik (kimniñ? neniñ?)	-nıñ/-niñ	-(ı/u)mıñ/ -(i/ü)mniñ	-(ı/u)ñnıñ/ -(i/ü)ñniñ	-(ı/u)nıñ/ -(i/ü)niñ	-(ı/u)mızñıñ/ -(i/ü)mizniñ	-(ı/u)ñızñıñ/ -(i/ü)ñizniñ	-(lar)ınñ / -(ler)iniñ
Doğrultuv (kimge? nege? qayda?)	-ğa/-ge, -qa/ke	-(ı/u)ma / -(i/ü)me	-(ı/u)ña -(i/ü)ña	-(ı/u)na / -(i/ü)ne	-(ı/u)mızğa / -(i/ü)mizge	-(ı/u)ñızğa / -(i/ü)ñizge	-(lar)ına / -(ler)ine
Tüşüm (kimni? neni?)	-nı/-ni	-(ı/u)mı / -(i/ü)mni	-(ı/u)ñnı / -(i/ü)ñni	-(ı/u)nı -(i/ü)ni	-(ı/u)mıznı / -(i/ü)mizni	-(ı/u)ñıznı / -(i/ü)ñizni	-(lar)ını / -(ler)ini
Yer (kimde? nede?)	-da/-de, -ta/-te	-(ı/u)mda / -(i/ü)mde	-(ı/u)ñda/ -(i/ü)ñde	-(ı/u)nda/ -(i/ü)nde	-(ı/u)mızda -(ü/ü)mizde	-(ı/u)ñızda -(i/ü)ñizde	-(lar)ında / -(ler)inde
Çıqış (kimden? neden?)	-dan/-den -tan/-ten	-(ı/u)mdan / -(i/ü)mden	-(ı/u)ñdan/ -(i/ü)ñden	-(ı/u)ndan/ -(i/ü)nden	-(ı/u)mızdan -(ü/ü)mizden	-(ı/u)ñızdan -(i/ü)ñizden	-(lar)ından / -(ler)inden

180

25 ders. Fiil — qırımtatar cümlesiniñ başı

7. METİNNİ OQUP, SUSANA VE ONIŇ QORANTASI AQQINDA NENİ BİLGENİŇİZNI ÜÇÜNCİ ŞAHISTAN AYTIP BERİŇİZ:

Tercimeiyal

Men, Susana Rustem qızı Adbaganova, 1992 senesi boş ayınıñ 6-da Bağçasaray şeerinde doğdım.

1999 senesi men 5-ci orta mektebinde oqumağa başladım, onı 2009 senesi bitirdim. 2009 seneniñ ilk küzünde men İvan Franko adına Lviv milliy universitetiniñ iqtisadiyat fakültetine kirdim. Şimdi men IV kurs talebesim.

Babam: Rustem Hayser oğlu Adbaganov 1964 senesi doğdı, 'Foton' zavodında müendis olup çalışa.

Anam: Aysel Memet qızı Adbaganova 1969 senesi doğdı, ev saibesi.

Ağam, Ekrem Rustem oğlu Adbaganov, 1990 s. doğdı, şimdi İvan Franko adına Lviv milliy universitetiniñ uquqşınashq fakültetinde oquy.

31.03.2013 s

S. Adbaganova.

NB!

İnsannıñ ömrü aqqında malumat berilgen ikâyege tercimeiyal, ya da yaşayış tasviri derler.

Tercimeiyal = yaşayış tasviri

8. MALÜMATNI OQUP, AQILDA TUTUŇİZ:

İsmail Gasprinskiy — ulu qırımtatat yazıcı ve mütefikkirdir. O, 1851 senesi saban ayınıñ 20-de doğdı.

1854 senesi babası Mustafa ağa qorantasinen Bağçasarayğa köçe. 8 yaşını toldurğan İsmailni eski usul mektebine bereler. Oquvni gimnaziya devam etip bitirgen soñ, o, Qırımnıñ türlü yerlerinde, şu cümleden Bağçasaraydaki Zıncırlı medresesinde ocalıq yapa. Bundan ğayrı, Türkiyege daima barmağa niyetlengen Gasprinskiy 1871 senesinden 1876 senesine qadar Viyana, Paris, İstanbulda bulunıp, oquy, yañı fikirler üstünde tüşüne.

1878 senesi Bağçasaray şeeriniñ başı etip saylana.

Öz faaliyetiniñ başından soñunace Gasprinskiy musulman mektepleriniñ islâatınen oğraştı. O, Avropa oquv usullarına esaslanıp teşkil etken yañı usulni türkiy ükümetlerniñ episine tarqattı. Edebiy faaliyetiniñ tek qırımtatar edebiyatı degil de, diger türkiy halqlarınıñ medeniyeti içün büyük emiyeti bardır.

İsmail Gasprinskiy 1914 senesi ilk küzniñ 11(24)-de vefat etti.

25 ders. Fiil — qirimtatar cümlesiniñ başı

**9. BELLİ BİR İNSANNIŇ — ÖZ SEMETDEŞİNIŇNIŇ TERCİMEİYALINI
AYTIP BERİŇİZ. İKÂYENİ YAZIŇİZ.**

**10. OQUŇİZ. OQULĞAN DIALOGLARĞA QAYDLAR ETİP, OLARNI
YAZIŇİZ (BAQ. NÜMÜNE).**
Nümüne:

- Mariya, sen yañı sözlerni endi öğrendiñmi?
- Yoq. Men yaqında evge qayttım.
- Ya sen qayda ediñ?
- Biz Arzı ve Mavile ile kütüphaneye belli qırımtatar şairesinen körüşmege bardıq.
- Körüşüvni siz begendiñizmi?
- E. Şaire pek meraqlı şiirler oqudı ve özüniñ ömrü aqqında meraqlı ikâye etti.

Netice:

Mariya yañı sözlerni daa öğrenmedi, çünkü o, yaqında evge qayttı. Olar Arzı ve Mavile ile kütüphaneye belli qırımtatar şairesinen körüşmege bardılar. Qızlar körüşüvni pek begendiler, çünkü şaire meraqlı şiirler oqudı ve özüniñ ömrü aqqında meraqlı ikâye etti.

Dialog 1

- Anton, odada muzıkanı toqtatsañ.
- Ya ne oldı, İrina?
- Men işlerni yapıp olamayım, çünkü musıkaniñ sesi pek çıqa.
- Yahşı, men yavaşlatırım. Bağışla

Dialog 2

- Timur, sen qadimiy mimarcılıq muzeyine barğan ediñmi?
- Yoq, o qayda yerleşkenini men bilmeyim.
- Muzey yataqhaneden uzaq degil. İsteseñ, bazar künü barayıq.
- Büyük isteknen!

Dialog 3

- Anton, sen Alınanı körmediñmi?
- O, dekanatqa ketti, çünkü onı müdir çağırdı.
- Sen sebebini bilmeysiñmi?
- Bugün üyleden soñ studentler toplaşuvı olacağındandır.

Dialog 4

- Studentler, siz qış tatilleri aqqında ikâyeñizni yazıp bitirdiñizmi?
- Yoq, daa yazıp bitirmedik.
- Ya ne içün o qadar ?
- Çünkü tatiller pek uzun edi!..

26 ders

AŞ — İŞÇENLİK MENBASİ

Laqırdı mevzuı: Aş tatlı olsun! Sağlam aşaytnıñ esasları. Aşnıñ milliy ananeleri.

Sarf: Mürekkep ve terkipli fiillerniñ qullanıluvı.

1. AQILDA TUTUŇIZ:

Olmaq, bilmek, kelmek, ketmek, bermek, turmaq, qalmaq, çıqmaq, keçmek, barmaq, oturmaq, yibermek, yatmaq, almaq, qoymaq, baqmaq, yazmaq, kirmek, tutmaq ve daa bir qaç fiil **esas fiillernen birlikte** **terkibiy şekillerni teşkil ete bileler.**

Olmaq ya da *bilmek* sözleri yardımınen imkânlıq/imkânsızlıq şekilleri teşkil etilir:

olmaq

bilmek

İmkânlıq şekli: fiil tamırı + -(ı/i)p + ol-

İmkânlıq şekli: fiil tamırı + -a/-e/y + bil-

İmkânsızlıq şekli: ↓ → fiil tamırı + -(ı/i)p + olama-
fiil tamırı + -a(l)mamaq

Fiil	olmaq		bilmek
	musbet	menfiy	
yapmaq	yapıp olmaq	yapıp olamamaq / yapa(l)mamaq	yapa bilmek
kelmek	alıp kelmek	oturmaq	yazıp oturmaq
ketmek	alıp ketmek	turmaq	alıp turmaq
barmaq	alıp barmaq	qalmaq	baqıp qalmaq
yürmek	alıp yürmek	yatmaq	kele yatmaq
çıqmaq	barıp çıqmaq	almak	tutıp almak
yibermek	aytıp yibermek	qoymaq	alıp qoymaq
bermek	alıp bermek	yazmaq	küle yazmaq
kirmek	alıp kirmek	tutmaq	bilip tutmaq

26 ders. Aş — işçenlik menbası

2. DIALOGLARNI OQUŇIZ:

- Siz portaçal suvu sevesizmi? Aytsañız.
— E, sevem.
— Buyurıñız!
— Sağ oluñ.
- Siz sütlü qave içesizmi? Aytsañız.
— Yoq, men qara qave içem. Men süt sevmeyim.
— Aytsañız, siz şekerli qave içesizmi?
— E, men qaveni şekernen içem.
- Siz sabalıq ne aşaysız?
— Saba men qave içip, qaşqavalnen (penirnen) yağlı ötmek aşayım.
- Siz aqşam saat kaçta aşaysız?
— Men aqşam saat sekizde aşayım.
— Siz aqşam ne aşaysız?
— Aqşam men salat aşayım ve qatıq içem.
- Siz bugün sabalıq ne aşadıñız?
— Men pişirilgen yımırta aşadım ve qave içtim.
Ya Siz bugün sabalıq ne aşadıñız?
— ...
- Remziye, maña bir buterbrot yapsañ.
— Bir şey daa qoşayım?
— Penir.
— Yahşı!
- Bu nedir?
— Bu, salat.
— Onıñ adı nedir?
- Bu salatnıñ adı ‘Okean’.
— Bu salatta ne bar?
— Salatnıñ miqdarında balıq, penir, pişirilgen yımırta ve mayonez.
— Men böyle salatnı sımarlaycaq olam!
— Buyurıñız!
- Siz nasıl — qara ya da beyaz ötmek sevesiz?
— Men qara zereli ötmek sevem, çünki o, pek lezetli.
— Mına qara ötmek!
— Teşekkür!
- Bu yemekniñ adı ne?
— Bu, qırımtatar köbetesi.
— O, türk pidesine de oşamay.
— Doğru, oşamay. Em onı daa şorbanen aşaylar.
— Men köbeteni aşap baqmaq isteyim.
— Buyurıñız!
- Sen yımırtanı kaç daqqa pişirdiñ? — soradı qızından anası.
— Doquz daqqa.
— Men üç daqqa pişirmek kerek dedim de!
— Ya men üç yımırta pişirdim de!!!
- Nurlan, Siz ‘Okean’ salatını begendiñizmi?
— Yoq, pek begenmedim.
— Ne içün?
— Çünki men balıq sevmeyim.

3. CÜMLELERİNİ OQUŇIZ.

OLARNI 'QAVEHANEDE' ALINA NİSBETEN BİR TERTİPKE QOYUŇIZ.

— Men sütlü qave isteyim.

- Kündüz şerifiñiz hayırlı olsun!
- Yahşı! Olsun şokoladlı.
- Buyurıñız!
- 25 grivnâ 50 kâpik.
- Men cevizli qurabiye sevem.
- Sağ oluñ! Qurabiyeñiz pek lezetli oldı!
- Siziñ de küñüñiz hayırlı olsun (Hayırğa qarşı)!
Ne ister ediñiz?
- Qayıtmı (qalğan aqçanı) alıñız!
- Siz çayğa ne almaq ister ediñiz?
- Sizni daa körmekten hoşnut olurmız.
- Bizde taze şokoladlı qurabiye bar.
- Teşekkür!
- Çaynen qurabiyeñiñ fiyatı ne?
- Afıyet olsun!

4. SUALLERGE CEVAP BERİŇİZ:

1. Siz qaveni şekernen içesizmi?

2. Siz şokoladlı dondurma sevesizmi?

3. Siz portaçal suvu sevesizmi?

4. Siz qırımtatar aşlarını begenesizmi?

5. Siz çiberek, yantıq sevesizmi?

26 ders. Aş — işçenlik menbası

5. METİNNİ OQUŇIZ:

Qavehanede

Bugün Aydernen Solomiya 'Musafir' qavehanesiniñ canlı muzıka müitinde aş aşadılar. Anda olarğa ekinci qatnıñ büyük pencereleri yanında boş sofra qaldırılğan edi. Sofra eki kişige donatılğan edi: sofra töşelgen, suv bardağı qoyulğan, pıçaq, qaşıq ve senekler ketirilgen. Oğlan olarnı sofra başınace özgarıp, oturmağa davet etti ve cedvelni berdi. Aydernen Solomiya aşlarnı saylap sımarladılar ve beklep oturdılar. Bir qaç daqqadan soñ oğlan aş ve içimliklerni ketirmege başladı. Başta o, qavaltı — sebzeli salat ketirdi. Bu, doğralğan hıyar, biber ve pomidor edi. Daa salatta çoq yeşillik — mağdanoz ve taraqtot bar edi. Sebzelerniñ üstünde penir bar edi. Tepsiniñ üstünde daa zeytün bar edi. Buña yunan saladı deyler.

Sıcaq aşlardan Ayder ve Solomiya bercimek şorbası ve qaşıq aş sımarladılar. Bundan soñ olarğa çiberek ve yantıq ketirdiler (bu aşlarnı olar pek begenip aşadılar). Aştan soñ dostlar şekerqıyıqnen qave içtiler.

Üylelik aşları paalı olsa da, lezetli ve toq edi. Oğlan esapnı ketirdi, olar 380 grivnâ tölediler.

6. TEKRARLAV İŞLERİNİ YAPIŇIZ.

1) Gayde ve Zamir adlarını kullanıp, suallerge cevap beriñiz.

1. İlk küz ayı azırlav bölüğünde kim oqumağa başladı? 2. Fakültette oquv ve yaşayış aqqında ikâye etmek için kimge rica ettiñiz? 3. Siz qırımtatar tilini öğrenmek için kimge yardım edecek olası? 4. Siz yaqında kimge musafir olup bardıñız? 5. Sizni kim musafirlikke çağırdı? 6. Siz qış tatilleri vaqtında Karpatlarğa kimnen baracaqsız? 7. Siz kimnen laf ettiñiz ve kim aqqında ikâye ete bilesiz?

2) Noqtalar yerine Jan ve Janna adlarını qoyuñız.

1. ... ve ... - Ukrainağa oqumağa kelgen studentler. Boş vaqıtları olğanda ... futbol ..., ... ise resim yapmağa seve. Men ... ve ... soradım, olar qayda bardılar, ne kördiler? Men ... ve ... bizim şeerimizde çoq meraqlı muzey ve sergiler bar, anda barmaq mümkün olğanını ayttım. ... ve ... güzel fotoresimler bar, men olarnı baqtım.

3) Noqtalar yerine kerek fiillerni qoyuñız.

- Ecnebiy studentler azırlav bölüğünde ... Mında studentler 10 ay ... Oquv yılı ... semestr ... Olar urain tilini ve diger fenlerni ... Er kün studentler işler ... ve metinler ... Studentler tek ukrain tilini ..., yahşı ... Olar klub ve ekskursiyalarğa ... seveler. İlk qış ve ilk yaz ayları studentler sınav ve imtianlarnı ... İmtianlarnı tapşırğan soñ, studentler tatilge ...

26 ders. Aş — işçenlik menbası

4) Yevgeniyanın ikâyesine kerek fiillerni qoşuñız.

Başta men tek qırımtatar tilini ..., soñra men başqa fenlerni de öğrenmege Men çoq çalışım, yañı sözlerni ..., işler ..., metinler Men qırımtatar tilinde filmler, teleyayınlar baqmağa Men sıq qırımtatar kitap ve gazetlerini Hususan men Taras Şevçenkonıñ şiirlerini qırımtatarca Biz ekskursiya, muzey, sergilerge Qış tatillerinde biz Bağçasarayğa Men bu şeerni

5) Filologiya institutında öz oquşınız aqqında ayıp beriniz.

7. STUDENTLER GAZETİNİN MÜHBİRİ, STUDENTTEN İNTERVYU ALA. STUDENTNİN CEVAPLARINI BİLGEN SOÑ, MÜHBİRİNİN SUALLERİNİ QOŞIP YAZIÑIZ.

- Menim adım Polina. ?
- Filologiya institutında. ?
- Dörtünci kursta. ?
- Elbet, barğan edim. Qırımtatar tilini seçip almaqñın sebebi Qırımğa sevgiden başlandı. ?
- Yoq, tek qırımtatar tilini degil, diger fenlerni de öğrendik. Lâkin qırımtatar tili, elbet, esas, müim fendir. ?
- Adette gruppada 8–10 student oquy. ?
- Yoq, türlü vilâyetlerden. Meselâ, bizim gruppamızda Hersondan, Lubnı, Zaporijjâ, Kyivniñ özünden ve vilâyetinden, elbet de, Qırımñın Aqşeyh ve Aqmescit bölgelerinden studentler oqudı. Men — Nikopolde'nim. ?
- Men şeerime qayıp, öz zenaatım boyunca çalışmağa qararlaştıram. ?

8. SİZ KÖRÜŞMEK (QARŞILAMAQ) — RASTKE(L/TİR)MEK, QARŞILAMAQ, OQUMAQ, ÖĞRENMEK FİİLLERİNİ DOĞRU QULLANĞANLARIÑIZNI TEŞKERİP BAQIÑIZ.

Cumaertesi, biz universitetke ekskursiyağa barğanda, men 2 yıl körmegen mektep arqadaşıma Biz gelecek afta ...-mege qararlaştırdıq. O, meni tramvay turağında ... da, biz qavehaneye kettik. Dostum şimdi 2-nci kursta ...-nını ayttı. O, şiirlerni pek seve ve endi bir çoq şiir

26 ders. Aş — işçenlik menbası

9. CÜMLELERİNİ TAMAMLAŇIZ.

A. 1. Men bu ... inanam. 2. Men öz ... daima yardım etem. 3. Nebi, men oña ... soñ pek quvandı. 4. Men mektep ... telefon açtım. 5. Men ev vazifelerini daima öz ... kösterem.

B. 1. Bu, benim ... luğatıdır. 2. Muzıka benim ... keder ete edi. 3. Bu qızçıqnı benim ... begene. 4. Bu, benim ... evidir.

C. 1. Serğiy öz ... mektüp yazdı. 2. Natalka mektüpni öz ... yolladı. 3. Men öz qorantamız aqqında bizim ... aytıp berecegim. 4. Nebi öz ... meraqlı kitap bağışladı.

Ç. 1. Men bu ... qırımtatar tilinden ukrain tiline maqale tercime etmege söz berdim. 2. Mefa öz ... yañı film baqmağa teklif etti. 3. Radio benim ... çalışmağa keder ete. 4. Ekim bu ... sportnen oğraşmağa izin bermedi.

10. BERİLGEN SÖZLERİNİ DOĞRU ŞEKİLDE QULLANIŇIZ.

azırlanmaq

1. Ölga çoq çalışa, o, aspiranturağa kirmege 2. Men kütüphanede imtianlarğa 3. Yaqında bayram olacaq. Er kes bayramğa 4. Eger biz ..., aqşam tedbirinde iştirak etecekmiş. 5. Sportçular bir aydan olacaq yarışlarğa

qalmaq

1. Anna gruppamızda ..., Elviza ise ihtisasını deñiştirmege qarar aldı. 2. Serğiyen Lesâ Lvovdalar, biz ise Dniproğa ketemiz. Ya siz Lvovda ...? 3. Üykenimiz kelip ilân etti: '1 kurs studentleri odada ...'. 4. Ameliyattan soñ men Kyivde ..., men Türkiyeye ekskursiyağa

quvanmaq

1. Men mektüp alğan vaqıtta daima 2. Bizim sevimli komandamız yeñgende, dostlarım 3. Ana-babalarım, men imtianlarını 'alâ' bergenini bilgen soñ pek 4. Ümüt etem ki, Mariya böyle ediyege ..., çünki o, Taras Şevçenkonıñ şiiriyetini pek begene.

razı olmaq

1. Arqadaşım iddalaşmağa seve, o, sıq mennen 2. Men Esmâğa baletke barmağa teklif ettim, o ise O, baletni begenmegenini ayttı. 3. Men bellesem, Dilâra yarın muzeyge barmağa

11. YARDIMCI İSİMLER VE MUNASEBETÇİLERİNİ KULLANILUVINI TEKRARLAŇIZ.

Kelişler					Misaller
Baş	Saiplik	Doğrultuv	Beraberlik	Çıqış	
ile (-le)					ötmek ile, vaqıt ile, bala ile, boya ile
			-nen		(öz) ellerinen, anamnen, kitapnen
			beraber		torun ile beraber, babamnen beraber
	baş-ı-n(d)a(n)				iş(niñ) başın(d)a(n), ocaqnıñ başı
	yanı-n(d)a(n)				pencere(niñ) yanın(d)a(n), ev(niñ) yanın(d)a(n)
	ortası-n(d)a(n)				şeer(niñ) ortasın(d)a(n)
	arası-n(d)a(n)				insanlar(nıñ) arasın(d)a(n)
	boyu-n(d)a(n)				yol boyu, özen boyu
	öğü-n(d)e(n)				oca(nıñ) ögünde
	arqası-(n)da(n)				olar(nıñ) arqasın(d)a(n)
	tübü-n(d)e(n)				quyu(nıñ) түbün(d)en
	üstü-n(d)e(n)				dam(nıñ) üstün(d)e(n), aqşam üstü
	içi-n(d)e(n)				oda(nıñ) için(d)e(n)
	soñu-n(d)a(n)				leyha(nıñ) soñun(d)a(n)
	qarşısı-n(d)a(n)				seniñ qarşın(d)a(n), onıñ qarşısın(d)a(n)
içün					Vatan içün, oğlum içün, olmaq içün
kibi					küneş kibi, süt kibi, bala kibi
sayın					ketken sayın, barğan sayın
aqqında	aqqında				bayram aqqında, siziñ aqqınıızda, bu aqta
		köre			vaqtına köre, buña köre
		qarşı			küneşke qarşı, olarğa qarşı
		doğru			ufuqqa doğru, maqsatqa doğru
		qadar			bir kilo(ğa) qadar, yarıñğa qadar
				ğayrı (= başqa)	menden ğayrı, ağamdan başqa
				soñ	küzden soñ, işten soñ
				evel	bizden evel, eki kün evel

27 ders

MEN ŞE'NİM. MEN ŞEÑLENEM!

Laqırdı mevsızı: İs-duygular.

Sarf: Sıfat ve zarf.

1. OQUÑIZ:

Menim dostum — <u>yahşı</u> bir yigit. <i>Nasıl? + isim</i>	O, <u>yahşı</u> oquy. <i>Nasıl? + fil</i>
Bu, tez tren. <i>Nasıl tren?</i>	O, tez kete. O, nasıl kete?
Bu, lezetli aş. <i>Nasıl aş?</i>	Menim anam lezetli etip pişire. Anam <i>nasıl etip</i> pişire?
Men zemaneyiy sanatını begenem. Men <i>nasıl</i> sanatını begenem?	Dostumuz zamañğa uyğun kiyine. Dostumuz <i>nasıl</i> kiyine?

<i>Nasıl?</i>	<i>Nasıl?</i>
meraqılı	meraqılı
güzel	güzel
ciddiy	ciddiy

2. ZARFLAR QAYSI SIFATLARDAN YAPILĞANINI YAZIÑIZ.

Nümüne: müim — müim

dülber	küçlü	temiz-pak	doğru	qolay	diqqatnen	mot
sıcaq	mecburiy tarzda	tez	suvuq	ğayretli	hoş	sıq
yahşı	ağır	yavaş	sakin	sıcaq	zamañğa uyğun	israrnen

27 ders. Men şe'nim. Men şeñlenem!

3. QAYD ETİLGEN SÖZLERGE SUAL BERİÑİZ.

Nümunä: O, yahşı bir student. O, nasıl student?
O, yahşı oquy. O, nasıl oquy?

1. Asiye yahşı bir student. O, daima yahşı cevap bere.
2. Biz qırımtatarca daa zayıf laf etemiz. Lâkin biz qırımtatar tilini pek beğenemiz. Universitetde biz qırımtatarca, evde ise — ukraince laf etemiz.
3. Bizim gruppamızda studentler ciddiydir. Olar universitetde ve evde oquvğa ciddiy yanaşalar.
4. Tünevın dostlarım yañı meraqlı film baqtılar. Bugün ise Meryem onıñ aqqında meraqlı ikâye etti.

4. BERİLGEN SÖZLERNİ QULLANIP, CÜMLELERNİ YAZIÑIZ.

Nümunä: Enver fizikaneñ ... oğraşa. ciddiy Enver fizikaneñ ciddiy oğraşa.
Bu, ... subet. ciddiy Bu, ciddiy bir subet.

1.	Edem ... cevap bere. Bugün ... bir aqşam.	sakin sakin	
2.	Studentler ocanı ... dinleyler. Dostum lektsiyalarda daima ...	diqqatlı diqqatnen	
3.	Tünevın ... ava edi. Men bu yerni ... bilem.	yaramay yaramay	
4.	Studentler ekskursiya aqqında ... aytıp berdiler. Biz ... bir film baqtıq.	meraqlı meraqlı	

5. SIFAT VE ZARF YAPICI YALĞAMALARINI AQILDA TUTUÑIZ.

Sıfat	Zarf
yahşı, dülber, güzel, qıyın, mahsus, erte, keç, yaqın, suvuq, tabiiy, paalı, ucuz	
şimdiki, evelki, bıltrki... tışarıdaki... daimiy - ba'zı	-ki -daki/-deki -iy şimdi, evel, bıltr, tünevın, yarın, bugün tışarı, aşığı da'ima a'selet, ke'ne ba'zan, ba'zıda
insaniyetli, canlı, küçlü, evli sütsüz, çantasız, suvsuz	-lı/-lü/-lu/-lüt -sız/-siz/-suz/-süt insa'nca, qırımtata'rca, hususan, aqıqa'ten ğalibane
açıq, keskin, titrevük, işkir, bozuq, bataq, utançaq, yıltravuş	-(ı/u)q/-(i/ü)k, (ç)aq/-(ç)ek, -vuq/-vük, -gir/-kir, -qı(u)n/-ki(ü)n sabalayın, geceleyin başta, aşığıda(n), yaqında(n), eñqastan gece-kündüz, anda-mında, saba-aqşam...
	-ca/-ce, çe/-çe -an/-en -ane -layın/-leyin -da(n)/-de(n), -ta(n)/-te(n) isim+isim, zarf+zarf ...

27 ders. Men şe'nim. Men şeñlenem!

6. NOQTALAR YERİNE SIFAT YA DA ZARFNI QOYUÑIZ.

1. Siz ... tilini bilesizmi? Siz ... laf etesizmi? Arqadaşınız ... yahşı laf etemi? O, ... tilini çoqtan öğrenemi? O, ... tilini öz Vatanında öğrenen edimi? Siz ... yahşı yazasızmi? Siz ... yahşı oquysızmi? Siz metinni ... oqudınızmi? Bu ... ariflerimi? Bu ... elifbesimi?
2. Evde yaşağanda, men ... sıq laf ete dim. Mektepte men ... tilinde öğrendim. Men ... gazet ve mecmualarını oquy edim. Evde biz kimerde ... laf ete edik, çünkü ana-babalarım (qartbaba-bitalarım) ... tilini yahşı bileler. Şimdi men studentni qolay añlayım, çünkü o, tilni daa yahşı bilmese de, ... laf ete.

7. CÜMLEGE KEREK SIFATLARNI (YA DA OLARNIÑ YERİNE İZAFET BİRİKMESİNDE QULLANILĞAN İSİMLERNİ) QOYIP YAZIÑIZ.

Malumat kâğıdı

Qırımtatar, zemaneyi, suvuq, avropalı, milliy, qırmızı, uzun, ciddi, güzel, tarihiy, türlü, spotrçu, yañı, yuvaş, azırlav, fransız, çeşit milletli (milletlerara), ev, tanışsız (tanış olmağan), qıyın

1. Biz Lvovniñ ... bölüğünde oquymız.
2. Oskarnıñ ana tili — ... tilidir.
3. Biz dostlarımıznen ... universitetde oquymız.
4. Bizim gruppamız ... gruppadır.
5. Saat 5-te televiziondan ... film kösterecekler.
6. İğor sıq ... yayınlarını baqa.
7. Studentler ... vazifelerinde çoq hata yaptılar.
8. Elviz Elnarağa ... çeçek ediye etti.
9. Olena ... filmlerini begene.
10. Saşa evge ... mektüpler yaza.
11. Odağa ... studentler kirdi.
12. Siz tışarıda ... qıznen körüştiñizmi?
13. Komandamızda ... sportçular bar.
14. Tünevniñ futboldan ... çempionat başladı.
15. Olânıñ ... qız qardaşı bar.
16. Ayattan ... muzıka eşitle edi.
17. Men ... muzıkanı beğenem.
18. Biz ... vazifelerini tez yaptıq.
19. Tünevniñ ava pek ... edi.
20. İğor ... aşlarını pek seve.

8. AQILDA TUTUÑIZ:

Sıfatnıñ adiy derecesi	Sıfatnıñ teñeştirüv derecesi			
	Morfologik şekli	Yalğamalar	Sintaktik şekli	
aqıllı şeñ yahşı müim	aqıllica' şence' yahşıca' müimce'	-ca/ -ce/ -ça/ -çe	Çoqraq suvu özen suvundan temiz.	isim + isim + Ç.k. + sıfatnıñ adiy derecesi
eski zengin keñ uzaq	eskice' zengince' keñce' uzaqça'		(Bağçasaraydan) Lviv Kyivge baqqanda uzaq.	isim + isim + D.k. + köre/ baqqanda/ nisbeten

Diqqat! Teñeştirüv derecesini bildirgen yalğamalarğa, mıqdarı az olğanını ifadelegen **-raq** şekli ya da **-(l)tim/-(l)tim**, **-şın** yalğamaları qoşula bile: uzuncaraq, sarışın, aqçıl, yeşiltim.

27 ders. Men şe'nim. Men şeñlenem!

9. AQLDA TUTUÑIZ:

Teñeştirmeniñ üstünlük derecesi

eñ + sıfatnıñ

adiy şekli:

eñ ucuz, eñ aqıllı...

episinden +

sıfatnıñ adiy şekli:

episinden ucuz, episinden aqıllı...

10. SIFATLARNIŇ TEÑEŞTİRÜV VE ÜSTÜNLİK DERECELERİNİ YAPIŇIZ:

Nümüne: *issi* — *issice* — *eñ issi*.

Sıcaq _____
 aqıllı _____
 samimiy _____
 yarıq _____
 qalın _____
 çal _____
 yüksek _____
 romantik _____
 işkir _____
 istidatlı _____
 alçaqgönül _____
 ohşayıcı (şefqatlı) _____
 ayneci _____
 açuvlı _____
 merametsiz _____
 lezetli _____
 tatlı _____
 teren _____

DİQQAT!

Teñeştirüv derecesiniñ supletiv
(başqa tamırlardan) şekli:*yaramay* → *beter**çoq* → *ziyade*

27 ders. Men şe' nim. Men şeñlenem!

11. NÜMÜNEGE BAQIP CEVAP BERİŇİZ:

Nümüne: Serverniñ boyu 176 sm. Edemniñ boyu 184 sm. Kim yüksek?

Edem Serverden yüksek(-çe).
Edem Serverge baqqanda yüksek.

Alimeniñ ağırlığı 54 kg. Selimniñ ağırlığı 80 kg. Kim yengilce?

Almanıñ fiyatı 19 grn. Pomidorniñ fiyatı 15 grn. Ne, ucuz? Ne, paalı?

Enver 24 yaşında. Lana 23 yaşında. Kim yaşıça? Kim büyükçe?

Lyüis Taysonni yeñdi. Kim quvetlice? Kim zayıfça?

Qave 8 kümüş tura. Süt — 2 kümüş. Ne, ucuz? Ne, paalı?

Ay — Yerniñ yoldaşı. Ne, balaban? Ne, küçük?

Abibeniñ aylığı 12000 grn. Saydeniñ aylığı 8000 grn. Kim zengin?

Missisipiniñ uzunlığı 500 km. Nilniñ uzunlığı 800 km. Qaysı özen uzun(ca)? Qaysı ise qısqa(ca)?

Elvira dondurmanı aşadı, amma şorba aşamadı. Elviraniñ fikrince, ne lezetli(ce)?

Birinci gruppada 10 student. İkinci gruppada 18 student. Qaysı gruppa balaban? Ya qaysı küçük?

DİQQAT!

Teñeştirüv derecesindeki sıfat ya da zarfniñ yanında alâmetni artıq, ziyade köstermek için **daa, daa da** sözleri olması mümkün: **daa** beter, **daa da** güzel, **daa da** balabanca

27 ders. Men şe'nim. Men şeñlenem!

12. CÜMLELERİNİ OQUP, TEÑEŞTİRÜV DERECESİ QAYSI SIFATLARDAN VE NASIL YAPILĞANINI AYTIÑIZ.

Bu şeer o birinden büyük. Bu halq o birisine nisbeten bay. Bu kitap o birisine köre meraqlı. Bu soqaq o birisine baqqanda keñ. Bu göl o birinden küçük. Bu özen o birisine köre uzun. Bu soqaq o birinden tar. Bu ediye o birisine nisbeten paalı. Men saña baqqanda alça'qım. O, maña nisbeten yaş. Menim evim seniñkine baqqanda yaramay. Tatam senden büyük. Bu meydan o birinden güzel.

13. NOQTALAR YERİNE SIFATLARININ TEÑEŞTİRÜV DERECESİNİ YAZIÑIZ.

Nümine: Bu şeer yahşı, o birisi ise Bu şeer yahşı, o birisi ise daa da yahşı.

1. Bu adam merametli, o birisi ise
Bu qız insaflı, o birisi ise
Bu oğlan eyi, o birisi ise
Bu insanlar namushı, o birleri ise
2. Bu metin meraqlı, o birisi ise
Bu kitap qalın, o birisi ise
Bu yer tıñç, o birisi ise
Bu işler meraqlı, o birleri ise
3. Bu ayat uzun, o birisi ise
Bu özen uzun, o birisi ise
Bu palto uzun, o birisi ise
Bu soqaqlar uzun, o birleri ise
4. Bu ev yüksek, o birisi ise
Bu bayır yüksek, o birisi ise
Bu terek yüksek, o birisi ise
Bu dağlar yüksek, o birleri ise
5. Bu yigit yahşı, o birisi ise
Bu qız yahşı, o birisi ise
Bu özen yahşı, o birisi ise
Bu yerler yahşı, o birleri ise
6. Bu qurşun qalem yaramay, o birisi ise
Bu qalem yaramay, o birisi ise
Bu alma yaramay, o birisi ise
Bu yerler yaramay, o birleri ise

27 ders. Men şe' nım. Men şeñlenem!

14. KEÇKEN ZAMANDA YAZIÑIZ.

Nümüne: O, senden az meşğüldir.
O, senden az meşğül edi.

Bu iş o birisinden qıyındır.
Yañı dersler eskilerden qıyındır.
Menim odam seniñkinden küçüktir.
Qardaşım onıñkinden büyüktir.
Siziñ eviñiz bizimkinden eskidir.
Seniñ odañ benimkinden yarıqtır.
Onıñ tatası o qızdan yahşıdır.
Oların ikâyeleri siziñkilerden meraqlı.

15. QAVUZLARDA BERİLGEN SÖZLERNİ KEREK ŞEKİLDE YAZIÑIZ.

Mayye (Leviza) beceriklidir. _____
Menim arqadaşım (men) büyüktir. _____
Sen (ağa) aqıllısıñ. _____
Menim odam (o) yarıqcadır. _____
Ayder (Server) yaştır. _____
Server (Osman) büyüktir. _____
Mısır medeniyeti (bizimki) qadimiyydir. _____
Bu şeer (Çernigov) eskidir. _____
Bağçasaray (Aluşta) yaş. _____
Kızlev (Aluşta) eski. _____
Kyivniñ territoriyası (Lviv territoriyası) bayağı büyüktir. _____

16. ÜSTÜNLİK DERECESİNDEKİ ŞEKLİNİ TEŞKİL ETİÑİZ.

Nümüne: Bu, belli yazıcılarıdır. Bu, eñ belli yazıcılarıdır.

Bu, meşur bestekârlardır. _____
Bu, bizim sevimli aktörlarımız. _____
Bu, yañı derslik edi. _____
Men taze süt aldım. _____
Bu, meraqlı romandır. _____
Bu, yahşı parktır. _____
Bu, teren deñizdir. _____
Bu, tar özendir. _____
Men eski luğatnı aldım. _____
O, güzel köstüm aldı. _____
Oğul anasına güzel çeçekler bağışladı. _____

27 ders. Men şe'nim. Men şeñlenem!

17. SIFAT VE ZARFLARIN TEÑEŞTİRÜV VE ÜSTÜNLİK DERECELERİNİ QIYASLAÑIZ.

1	Arsen Enverden yüksek. Arsen Enverden yüksek sekire.	Arsenniñ boyu nasıl? Arsen nasıl sekire?
2	Oña eñ güzel kitap beriñ! O, bunı episinden güzel yapar.	Oña nasıl kitap bereyim? O, bunı nasıl yapar?

18. TALİL ETİÑİZ:

Nasıl?		Nasıl (etip)?
eñ lezetli	eñ ...	eñ lezetli
episinden yahşı	episinden ...	episinden yahşı
...-dan/-den şeñ	...-dan/-den	...dan/den şeñ
oñaytlıca	-ca/-ce	oñaytlıca
... köre küçük	... köre	... köre küçük

19. BELGİLENGEN SÖZLERGE NASIL? SUALİNİ BERİP, SOÑ CÜMLEDEKİ VAZİFESİNE KÖRE SIFAT YA DA ZARF OLĞANINI TAYİN ETİÑİZ.

O, pek *çok* çalışa. _____

O, *zengin* işhanecidir. _____

Bu, *yüksek* dağlar. _____

Biz *yüksek*(ke) çıktıq. _____

Olar *yahşı* adamlardır. _____

Olar tilni *yahşı* bileler. _____

Bu, *eñ güzel* çeçeklerdir. _____

O, bunı *er kesten* (episinden) *yahşı* (güzel) yapar. _____

Derste talebeler *tınç* oturdılar. _____

Lenur pek *tınç* bir oğlan. _____

Bu, *tınç* bir soqaq. _____

Soqaqta şimdi *tınç*(lıq): gece tüşti, er kes yuqlay. _____

27 ders. Men şe' nim. Men şeñilenem!

20. NOQTALAR YERİNE KEREK SÖZNİ SAYLAP QOYUŇIZ.

1	Ayvaz Kerimden ... oquy. Episi balalar ... oquylar. Tair ... sınıfta ... talebedir.	eñ yahşı yahşı yahşı(ca)
2	Ana-babalarımız pek ... yaşay ediler. Bu, ... bir bölgedir. Bu köy bizimkinden	eñ fuqare fuqare fuqare(ce)
3	Bu, ... memlekettir. Adamlar mında ... çalışalar. Balalar ana-babalardan ... yaşaylar.	zengin(ce) çoq zengin
4	4 Elmaz ana-babasına ... yaza, Meryem Men derske ... keç qalam.	siyrek daa siyrek episinden siyrek (az)
5	Anam milliy emeklerni ... pişire. Bu, men aşğanımdan ... dondurma. Bu qanfetler olardan	lezetli lezetli(ce) eñ lezetli
6	Men pek ... yürem, ağam ise Mında ... keliñiz. Men telegrammanı ... yollamaq kerekim.	eñ tez daa tez tez

21. SIFATLARNIŇ TEŇEŞTİRÜV VE ÜSTÜNLİK DERECELERİ ŞEKİLLERİNDEN FAYDALANIP, EKİ PREDMETNİ (KİTAP, QALEM, URBA VE İL.) TASVİR ETİŇİZ.

28 ders

UKRAİNA — BİZ ... MEMLEKETTİR

Laqırdı mevsuzı: Ukraina — biz oquğan, yaşağan, arzu etken memlekettir.

Sarf: Ayırıcı tabili mürekkep cümleler ve olarnıñ tercimesi.

1. TEKARLAV İŞLERİNİ YAPIŇIZ.

1) Qavuzlarda berilgen sözlerni kerek yerde doğrultuv kelişinde qullanıñız.

Nümüne: Anton bahşıslarnı kimge aldı? (dostları).

Anton bahşıslarnı dostlarına aldı.

1. Ğanna mektüplerni kimge sıq yaza? (Tataları)
2. Ştefan kimge sıq telefon aça? (Ana-babasına)
3. Klubumızni kim begendi? (Yañı studentler)
4. Andriy mektüplerni kimge yollay? (Eski ocalar)
5. Dekan yarın toplaşuv olacağını kimge aytqan? (Ecnebiy studentler)
6. Jan çeçeklerni kimge bağışlay? (Güzel qızlar)
7. Professor kimge çoq çalışmağa tevsiiye etti? (Yaş ekimler)
8. Ayşe (dostu) Bağçasaray manzarası ile zarflarnı yollamağa söz berdi.
9. Dekan (şu studentler) müdetten evel imtianlarnı tapşıрмаğa ruhsat bermedi.
10. Men (dostlar) ekskursiya ne vaqıt olacağını aytım.
11. (Ana-babam), men endi yaşağan ve oquğan şeerni begendiler.
12. Men (ağa-tatarım) telefon açıp, baarnen hayırlamaq isteyim.

2) Qavuzlardaki sözlerni kerek yerde beraberlik kelişinde qullanıñız.

Nümüne: Dostlarım (ekimler) oldılar. Dostlarım ekimler oldılar.

1. Dostlarım (ocapçeler) çalışalar.
2. Afize ve Tenzile (biolog) oldılar.
3. Amet ve Server (fizikacı) olmaq isteyler.
4. Arqadaşlarım (işçiler) ediler.
5. Ana-babam (müendis) çalışalar.
6. Biz (student) olmaqnı begenemiz.
7. Olar (çoqtan bilgen dostları) körüştiler.
8. Ayder (internet vastası) (semetdeşleri) mektüpleşe.
9. Eykel yanında biz (Qarasuvbazar ressamı) tanıştık.
10. Ana (oğlu) ğururlana.

3) Qavuzlardaki sözlerni kerek yerde saiplik ya da çıqış kelişinde qullanıñız.

1. Şeerimizde çoqtan (yağmur) yoq edi.
2. Men (qardaşım) kitabını aldım.
3. Bu odada (pencere) yoq.
4. Dostum (Bağçasaray) yanındaki bir köyde yaşay.
5. Emir (ders) soñ keç qayttı.
6. Kökte (bulut) çoq, yağmur olacaqtır.
7. Ayuv (terek) çıqtı.
8. Kvartiramda (balkon) yoq.
9. Ayder Qırımdan (ana-babası) sıq mektüp ala.
10. Mektepke (türli gruppalar) studentleri keldi.
11. Bölgemizde (trolleybus turaqları) yoq.
12. Arqadaşım Taras Şevçenko adına (universiteti) halqara munasebetleri fakültetinde oquy.
13. Bu zavod yılda 200 biñ (maşna) işlep çıqara.
14. Qışta (qattı ayazlar) yoq edi.

NB!

Bar ve yoq sözlernen saiplik kelişiullanılmaz

28 ders. Ukraina — biz ... memlekettir

3. QAVUZLARNI AÇIP YAZIÑIZ.**BU KONSTRUKTSİYALARNEN CÜMLE TİZİÑİZ:**

(duşmanlar) qarşı _____
 hata(sız) _____
 (ağam)dan _____
 (arqadaşlarım) içün _____
 (oda) qadar _____
 (ev) artından _____
 (studentler) arasında _____
 (yüksek dağlar)dan _____
 (futbolcular)da _____
 (biz)de _____

4. BERİLGEN SÖZ BİRİKMELERİNİ AIT ŞEKİLDE YAZIÑIZ:

Baş keliş	Saiplik kelişi teklikte	Saiplik kelişi çoqluqta
yañı student		
yüksek yigit		
qattı ayaz		
onıñ mışığı		
belli artist		
doğmuş tatası		
meraqılı film		
lezetli şorba		
tatlı aş		
serbest halq		
eski bağça		
küçük şey		
Uzaq Şarq		
teren okean		
uzun ayat		
sesli külkü		
himiyeviy talil		
kvadrat metr		

5. AQILDA TUTUÑIZ:

Qayda ediñ (ediñiz)?	Qayda bardıñ (bardıñız)?	Qaydan keldiñ (keldiñiz)?
Lvovda	Lvovğa	Lvovdan
Kyivde	Kyivge	Kyivden
derste	derske	dersten
sergide	sergige	sergiden
evde	evge	evden
mında	mında	mından
anda	anda	andan

6. AŞAĞIDAKİ MALÜMATNI BİLGEN SOÑ, MEKTÜP QAYDAN KELGENİNİ AYTIÑIZ:

Nümine: Migelniñ ailesi Ekvadorda yaşay. ⇒ *Migel mektüplerni Ekvadordan ala.*

1. Solomiyaniñ dostu Minskte yaşay. 2. Emirniñ ana-babası Qırımda yaşaylar. 3. Şevketniñ ağası Kyivde çalışa. 4. Tomniñ qız qardaşı İngilterede yaşay. 5. Karlosniñ qorantası Meksikada yaşay. 6. Serverniñ dostu Odessada oquy. 7. Nedimniñ tanışları Lehistanda yaşay ve oquylar.

7. AŞAĞIDA BERİLGEN ARQADAŞLARNIÑ REPLİKALARINI OQUP, OLAR QAYDAN KELGENLERİNİ TAYİN ETİÑİZ:

1. Men bugün leksiyanı begendim. 2. Men bu filmni baqqanda canım sıqıla edi. 3. 'Dinamo' komandası pek yahşı oynadı. 4. Men nasıl kitap alğanıma baq. 5. Ne güzel bir ekskursiya! 6. Ekim maña bu ilâcnı içmek tevsiiye etti. 7. Bu yaş ressam — pek istadatlı insan. 8. Ama da lezetli qırımtatar aşları!

8. İŞNİ NÜMÜNEGE BAQIP BECERİÑİZ.

Nümine: Eminede benim eski dersliklerim bar. ⇒ *Eminede benim eski dersliklerim yoq.*

1. Eskenderde siziñ meraqlı kitaplarıñız bar. 2. Kütüphanede yañı qırımtatar mecmuaları bar. 3. Dekanatta olarnıñ işleri bar. 4. Konservatoriyada bu ecnebiy studentler bar. 5. Bu mektepte doquzıncı ve onuncı sınıflar bar. 6. Ocada bizim nezaret işlerimiz bar. 7. Menim üyken ağalarım ve üyken tatarlarım bar. 8. Gruppamızda şez qızlar bar. 9. Bölgemizde büyük şeer ve köyler bar.

28 ders. Ukraina — biz ... memlekettir

9. AQLDA TUTUÑIZ:**İsimlerni miqdar sayılarının qoşuv qaideleri**

2 (eki), 3, 4	müendis qat ecnebiy parmaq	2 (eki), 3, 4	ocapçe ana gece oda aile	2 (eki), 3, 4	pencere yer tarla
5–20 ve ilâhri az çoq ne qadar bir qaç	müendis qat ecnebiy parmaq qaraman	5–20 ve ilâhri az çoq ne qadar bir qaç	ocapçe ana meydan gece oda, aile	5–20 ve ilâhri bayağı /bir çoq ne qadar, bir qaç	pencere yer tarla

10. ŞEYLERNİŇ (ŞAHISLARNIŇ) MİQDARINI BELGİLEP, SÖZ BİRİKMELERİNİ YAZIŇIZ.

Nümüne: zarf ⇒ (eki) zarf, 5 (beş) zarf..

Şeer, muzey, bölge, sakın, cadde, memleket, poliklinika, stantsiya, meydanlıq, yer, ev, eykel, soqaq, fakültet, institut, kütüphane, laboratoriya, seminar, ders, leksiya, qat, professor, oca, iş, metin, hata, mesele, yıl, ay, afta, kün, ağa, tata, arqadaş, dost.

11. QAVUZLARDAKİ SÖZLERİNİ KEREK ŞEKİLDE QOYUŇIZ.

Nümüne: Masada 2 (defter) bar ⇒ Masada 2 defter bar.

1. Seitveli 3 (iş) yazdı. 2. Menim 2 (qız) bar. 3. Ali 4 (defter) aldı. 4. Bu qurşun qalem 2 (grivnâ) tura. 5. Esmanıñ 1 (ağa) ve 3 (tata) bar. 6. Gruppamızda 9 (student) bar. 7. Şeerde 13 (kinoteatr) bar. 8. Biz qırımtatar tilini 7 (ay) öğrenemiz.

12. CÜMLELERİNİ YAZIŇIZ, QAVUZLARDAKİ SÖZLERİNİ KEREK ŞEKİLDE QOYUŇIZ.

Nümüne: Bugün Fikret bir çoq (mektüp) alğan. ⇒ Bugün Fikret bir çoq mektüp alğan.

1. Episi derslikler 750 (grivnâ) tura. 2. Biz parkta bir qaç (saat) kezdik. 3. Dostum maña 6 (mecnua) berdi. 4. Olarnıñ gruppasında 10 (talebe). 5. Kitapta 40 (saife).

13. AZ, ÇOQ, BAYAĞI SÖZLERİNİ QULLANARAQ, CÜMLELERİNİ DEĞİŞTİRİNİZ.

Nümunə: Şeerde muzeyler bar. ⇔ Şeerde bir çoq muzey bar.

1. Selime defterler aldı. 2. Universitetde fakültetler bar. 3. Ruslan gazet ve mecmualar aldı. 4. Solomiyanın ağa-tataları bar. 5. Studentler metinlerini oqudılar. 6. Mende markalar bar. 7. O, mektüpler yazdı. 8. Biz kitaplar aldık. 9. Aziz sözlerini tercime etti.

Ayrılcı tabili mürekkep cümleler yerine qullanıǵan sıfatfiil aylanmaları

Mına student. O, Türkiyeden kelgen.	Mına Türkiyeden kelgen student.
Mına suret. Onı men begenem.	Mına men begengen suret.
Mına şeer. Onın adı Bağçasaray.	Mına Bağçasaray adı olğan şeer.
Mına artistler. Olar aqşam sanaǵa çıqacaqlar.	Mına aqşam sanaǵa çıqacaq artistler.

14. NOQTALAR YERİNE -ğan/-gen/-qan/-ken YALĞAMALARINIŇ DOĞRU ŞEKLİNİ QOŞUŇIZ.

1. Mına men pek begen.. maqale. 2. Gruppamızda Amerika, Asiya ve Avropadan kel.. studentler oquy. 3. Yaqında biz Poltava adı ol.. şeerde edik. 4. Kontsertte men qırımtatar halq oyunını oyna.. artistni begendim. 5. Ukrainaǵa mında oqumaǵa iste.. ecnebiy studentler keldi. 6. Dostum, arap tilinden men pek begen.. şiirlerni tercime etti.

Ayrılcı tabili mürekkep cümleleriniŇ yer kelişi yerine qullanıǵan sıfatfiil aylanmaları

Men institutnı begenem. Men bu institutta oquyım.	Oquğan institutımı men begenem.
Fotosurette siz universitetni köresiz. Dostum anda oqudı.	Fotosurette siz, dostum oquğan universitetni köresiz.
Bu, qadimiy şeer. Men mında yaşayım.	Bu, men yaşağan qadimiy şeer.
Mına güzel bir ukrain köyü. Solomiya mında doğdı.	Mına, Solomiya doğğan bir ukrain köyü.
Mına Pasiçna soqağı. Yataqhanemiz şu soqaqta yerleşe.	Mına yataqhanemiz yerleşken soqaq.
Bu, harita. Bu haritada Lviv şeerı bar.	Bu, Lviv şeerı olğan harita.
Bu kitaptan men türlü memleketler aqqında oqudım. Men anda daa olmadım.	Bu kitaptan men daa olmağan memleketler aqqında oqudım.
Mına taze mecmualar. Olarda zemaneyiy muzıka aqqında meraqlı maqaleler bar.	Mına zemaneyiy muzıka aqqında meraqlı maqaleler olğan taze mecmualar.

28 ders. Ukraina — biz ... memlekettir

15. CÜMLELERİNİ TAMAMLAŇIZ.

1. Bu, _____ şeer.
2. Mına _____ fabrika.
3. Maña _____ institut aqqında aytıp berseň.
4. _____ muzey qayda yerleşe?
5. _____ teatronıñ adı nedir?
6. _____ soqaqnıñ adı nedir?
7. _____ parknıñ adı nedir?

Ayrııcı tabili mürekkep cümlelerde tüşüm kelişi yerine qullanığan sıfatfiil aylanmaları

Men <u>dostumnı</u> bekleyim. Men <u>onı</u> (öz dostumnı) aqşam yemegine davet <u>ettim</u> .	Men, aqşam yemegine davet <u>etken</u> <u>dostumnı</u> bekleyim.
Men <u>filmni</u> begendim. Men <u>onı</u> (bu filmni) tünevin baqtım.	Men tünevin baqqan <u>filmni</u> begendim.
Men <u>bu sözni</u> aňlamadım. Men <u>bu sözni</u> yañı metinde oqudım.	Men bu, yañı metinde oquğan <u>sözni</u> aňlamadım.
Aqşam Ayder bir qıznen tanışqan. Onıñ (şu qıznıñ) adı Solomiya.	Aqşam Ayder adı Solomiya <u>olğan</u> bir qıznen tanışqan.
Men <u>yırnı</u> pek begendim. <u>Onı</u> (şu yırnı) Marlen aqşam yırlağan edi.	Men, aqşam Marlen yırlağan <u>yırnı</u> pek begendim.
Diskotekada <u>menim dostlarım</u> olacaq. Sen <u>oları</u> (dostlarımını) yahşı bilesiñ.	Diskotekada sen yahşı bilgen <u>dostlarım</u> olacaq.
Mına <u>seniñ</u> kitaplarıñ. Sen <u>oları</u> (öz kitaplarıñnı) benim odamda unuttıñ.	Mına sen odamda unutqan <u>kitaplarıñ</u> .

16. CÜMLENİN SOL VE OŇ QISIMLARINI OQUĞAN SOŇ, OLARNI BİR CÜMLEGE DOĞRU BİRLEŞTİRİŇİZ. BAĞLAYICI SÖZÜNDE KELİŞNİ TAPIŇIZ.

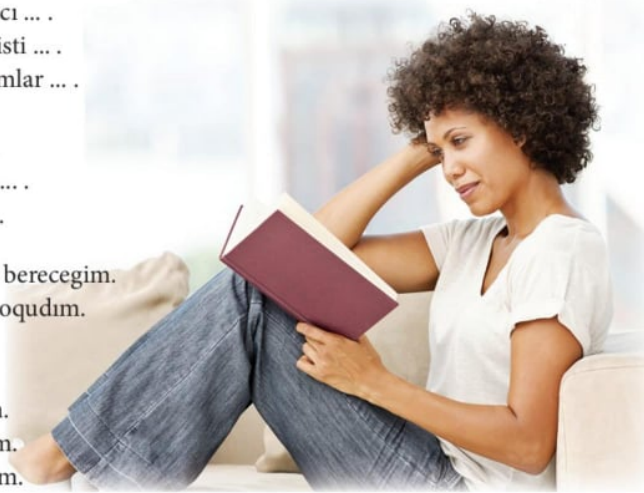
Nümüne: Men keçken afta baqqan temaşanı (tüşüm kel.) begenmedim.

a) 1. Alim maña ... qrammatik qaideni aňlattı. 2. Aqşam, ... şairler çıqışta bulundılar. 3. Mına ... ukraince-arapça sözlügiñ. 4. Men, ... sergini begendim.	1) biz davet etken 2) cumaertesi barılğan 3) sen odamızda unutqan 4) men aňlamağan
b) 1. Biz ... teleyaynnı bayağı muzakere etiik. 2. Men ... şiirlerni tez ve qolay tercime etiim. 3. Rustem ... studentni soradı. 4. Zarema maña ... suretni ediye etti.	1) (men) begengen 2) biz sergide rastketirgen 3) o, (özü) resim yapqan 4) (biz) tünevin seyir etken

17. CÜMLELERİNİ TAMAMLAŊIZ.

- 1) 1. Biz teleyayında körgen belli muzıkacı
 2. Biz davet etken Qırım teatronıñ artisti
 3. Biz suretler sergisinde körgen ressamlar
 4. Belli ukrain yazıcı yazğan ikâye
 5. Biz ekskursiyağa barğan mektep
 6. Men kütüphanemizden alğan kitap
 7. Men supermarketten alğan palto
- 2) 1. Men sizge ... dostum aqqında aytıp berecegim.
 2. Yaqında gazetten men, ... maqaleni oqudım.
 3. Biz aqşamğa ... yazıcını davet ettik.
 4. Biz ... aktör aqqında laf ettik.
 5. Men ... hatalarınıñ episini doğurtım.
 6. Men ... maqaleni qolay tercime ettim.
 7. Teatroda men, ... dostuma rastkeldim.

18. İSİMLERNİ YER KELİŞİNDE MUNASEBETÇİSİZ QULLANĖANINI TEKRARLAŊIZ.

universitet, institut, muzey, oda, mektep, klub, teatro, ŗeer, memleket, devlet, bank, kiosk, poliklinika, hastahane, dialog, monolog...

fakültet, leksiya, imtian, sınav, ders, tahta, ameliyat, balet, kontsert, sergi, temaŗa, soqaq, meydanlıq, meydan, cadde, stadion, turaq, stantsiya, iş, zavod, işhane, fabrika, qat, taban, divar...
 ŗarqta, ŗimalde, cenüpte, ġarpıta, ŗimaliy ġarpıta, cenübiy ŗarqta

DİQQAT!

Qayda? (yer keliŗi + **-da/-de/-ta/-te**) + **olmaq, turmaq, alıŗmaq**

Studentler odada oturalar. Osman bankta alıŗa. Tahta divarda asılı tura.

Qayda? (doġrultuv keliŗi + **-ġa/-ge/-qa/-ke** ya da **boyu**) + **barmaq, yürmek, ketmek ...**

Avtobus soqaq boyu kete. Turistler daġlarġa ıqalar. Oca sınıf boyu (odanı boylap) yüre.

28 ders. Ukraina — biz ... memlekettir

19. METİNNİ OQUŇIZ.

Ukraina

Ukraina — Avropanıñ şarqında yerleşken eñ büyük avropalı memleketlerden biridir. Onıñ meydanlığı 603 biñ 700 kvadrat kilometrdir. Ukraina 1945 senesinden BMT (Birleşken Milletler Teşkilâtı) nıñ azası ola. Ğarpta memleketimiz(niñ) Romaniya, Moldova, Macaristan, Slovakiya ve Lehistan, şimalde — Belarus, Rusiyen, şarqta da — Rusiyen qomşu (sınırı bar), cenüpte Ukrainanıñ sınırı Qara deñizden keçer.

Ukrainada deerlik 46 million insan yaşay. Olarnıñ çoqusı ukrainlerdir. Olarnen beraber türlü memleketlerniñ vekilleri yaşay. Bu, ruslar, qırımtatarlar, belorus, yeudiy, romaniyalı, leh, macarlar ve digerleri. Ukrainanıñ territoriyasında 500 şeer bar. Ukrainanıñ eñ büyük şeerleri — Kyiv, Lviv (İlbav), Harkiv, Dnipro, Odessa (Acibey), Donetsk.

Ukrainanıñ tabiatı **türlü-türlüdür**. Ukrainanıñ territoriyası ekseriyette **tüzlükni** teşkil ete. Taras Şevçenko öz icadında maqtap yazğan ukrain çölü bütün dünyağa bellidir. Dağlar tek ğarpta ve cenüpte bar. Ğarpta yerleşken dağlarğa Karpatlar deyler, cenüpte olğanlar Qırım yarımadasında yerleşer, olarğa Qırım dağları deyler. Ukraina özenlerge zengin. Olardan eñ uzunları — Dnipro (Özü), Tuna, Turla, Pripât, Desna. Yımşaq iqlim ve meşur ukrain

qaratoprağı, ukrain çiftçilerine çeşit köy hocalığı ösümlüklerini — boğday, cılap, pirniç, künaylan, yuzum, **bostan** (sebze) ve **yemiş** (meyva) yetiştirmeye imkân bere.

Ukraina 24 vilâyet ile Qırım Muhtar Cumhuriyetine bölünge. Adet üzre Sol yalı boyu (Dnipro nıñ sol yalıında) ve Sağ yalı boyu (sağ yalı boyundaki) Ukrainanı ayırarlar. Ukrainada türlü yerlerniñ tarihiy adları pek mottur: Naddnıprânşçına, Polissâ, Volın, Podillâ, Galiçına, Bukovına, Zakarpattâ, Poltavşçına, Slobojanşçına, Tavriya, Donbas.

Ukraina — bu, zemaneyi sanayısı olğan inkişafı industrial bir devlettir. Ukraina zavodları uçaq, avtobus, televizor, gemi, buzdolap, kompyuterler ve dig. işlep çıqara.

Ukraina ilim saasında ilerileyici bir devlet sayıla. Onıñ Ukraina ilimleri Akademiyası, bir çoq ilmiy institut, universitet, kolledjleri bar. Ukraina mütehassısları memleketniñ sınırından daa uzaqlarğa belliler. Ukrainada bir çoq ecnebiy grajdanlar oquy ve stajlavdan keçeler. Vaqıt kettikçe olar öz tuvğan memleketlerinde çalışacaqlar, amma olar Ukrainada yaşap, oqup, öz kelecegini tüşüngenlerini bir vaqıt unutmazlar.

20. METİNGE TİZİLGEN PLANNI OQUŇIZ.

BU PLAN BOYUNCA QISQA BİR İKÂYE YAZIŇIZ.

1. Ukrainanıñ meydanlığı kaç km-ni teşkil ete? O, kimnen sınırdaş ola?
2. Ukrainanıñ ealisi ne qadar? Ukrainada kimler yaşay?
3. Ukrainanıñ eñ büyük şeerlerini aytıñız.
4. Ukrainanıñ tabiat hususiyetleri neden ibaret?
5. Ukrain çiftçileri neler östüreler?
6. Ukraina zavodları neni mahsul eteler?
7. Ukraina memüriy ve tarihiy ceetten nelerge bölüne?
8. Ukrainanıñ baş ilmiy müessisine ne deyler?
9. Ne için Ukrainada çoq ecnebiy oquy?
10. Siziñ fikriñizce, 10 yıldan soñ Ukraina nasıl olacaq?

21. PLANNI QULLANARAQ, METİNNİ AYTIP BERİŇİZ.**22. 'UKRAİNA' METİNİNDE SAİPLİK KELİŞİNDEKİ EPİSİ SÖZLERİNİŇ TÜBÜNİ QAYD ETİŇİZ. OLARNIŇ QULLANUVINI AŇLATIŇİZ.****23. -ĞAN/-GEN/-QAN/-KEN YALĞAMALARINI BAĞLAYICI VASTA ETİP QULLANARAQ, ADİY CÜMLELERNİ BİR CÜMLEGE QOŞUŇİZ.**

- ① Studentler defterge yaŇı sözlerni yazdılar.
 ② Studentler metinde yaŇı sözlerni oqudılar.
 ①+② _____

- ① Lvovda soqaqlarda adam daima çoq.
 ② Adamlar küleşe.
 ①+② _____

- ① Biz şeerniŇ merkezinde kezmege sevemiz.
 ② ŞeerniŇ merkezinde bir çoq yahşı tükân bar.
 ①+② _____

- ① Yarın klubda tantanalı bir aqşam olacaq.
 ② Aqşam İsmail GasprinskiyiniŇ doğğan kününe bağışlanğa.
 ①+② _____

- ① Biz belli yazıcınıŇ ikâye etüvini meraqnen diŇledik.
 ② Biz belli yazıcınen universitetniŇ edebiy aqşamında körüştik.
 ①+② _____

- ① Studentler universitet kütüphanesine sıq baralar.
 ② Kütüphane Mihaylo Dragomanov soqağında yerleşe.
 ③ Kütüphanede yaŇı gazet ve mecmualarnı oqumaq ve İnternetni qullanmaq mümkün.
 ①+② _____

①+③ _____

②+③ _____

- ① Komissiya azaları odağa kirdi.
 ② Studentler komissiya azalarına qırımtatar tilinden imtian berecekler.
 ①+② _____

24. OQUŇIZ.**Mustaqillik künü**

Oraqnıñ 24-ü — Ukrainada büyükten-büyük devlet bayramı — Mustaqillik Künüdir. Bu künü 1991 senesi oraqnıñ 24-de ukrain parlamenti Ukraina mustaqilligini ilân etken. Bu, ğayet yaş bir bayramdır. Oraqnıñ 24-ü sıcaq küneşli bir kün edi. Adamlar ukrain şeer ve köyleriniñ meydanlıq ve soqaqlarına çıqtılar. Evlerniñ töpesinde mavı-sarılı bayraqlar yelpirey edi, er yerde ukrain yırları yañğıray edi.

Adamlar biri-birini bayramnen hayırlay ediler, dost ve tanışlarına baht, sağıq, muvafaqiyet tiley ediler.

Ukrain halqı şuna inana ki, ukrain devleti diger dünya inkişaflı devletleri arasında müim rol oynaycaq.

Suallerge cevap beriniz.

1. Ukrainada Mustaqillik Kününi ne vaqt qayd eteler?
2. Ukrainanıñ Mustaqilligi ne vaqt ilân etilgen edi?
3. Ukrain halqı bu künü nasıl bayram etken edi?
4. Taqvimiñizde Mustaqillik Künü barmı?
5. Diger memleketlerde bu künni nasıl qayd eteler?
6. Siz qırımtatarlarınıñ daa nasıl bayramlarını bilesiz ve olarnı nasıl qayd eteler?

25. METİNİNİ OQUŇIZ.

Kyiv — Ukrainanın paytahtı

Kyiv — Ukrainanın eň güzel şeerlerden biri. Bu, Ukraina devletiniň sanayı, ilmiy, memüriy ve sanat merkezidir. Kyiv — Ukrainanın paytahtıdır. Mında Yuqarı Rada ve Nazirler Kabineti öz oturışlarını keçire. Ukrain paytahtı — Avropanıň eň büyük ve eň eski şeerlerinden biridir.

Kyiv Dnipro yalılarında yerleşe. Şeerniň ealisi deerlik 3 millionı teşkil ete. Şeerniň 790 km²-den ziyade territoriýası bar. Kyivniň tarihi 15 asırdan ziyade devam etmekte. 1982 senesi biz 1500-yıllığını qayd etken edik. 11 asırda Kyiv büyük ıslav, Kyiv Rusi adlı devletiniň paytahtı edi. Kyivniň temel qoyulıvı aqqında bir efsane bar. Bir zamanları üç ağa-qardaş — Kıy, Şçek, Horiv ve olarnıň Lıbid qız qardaşları, qayıqta Dniprodan keçeler. Bir yerde olarnı güzel bayırlar celp ete de, olar, yalığa çıqıp, şu yerde şeerniň temelini qoyalar. Üyken ağalarınıň adına yaňı şeerni Kyiv dep adlandıralar.

Qadimiy Kyiv Ğarp ve Şarq, Şimal ve Cenüpnıň arasında büyük ticaret merkezi edi. 988 senesi Büyük Volodımır knâzi hristianlıqnı devlet dini dep ilân etti. Bundan soň Kyivniň halqara itibarı daa da östi. Kyiv devleti ve şeeri İkmetli Yaroslav

ükümranlığı vaqtında öz hususiy inkişafına yetken. Şu devirde meşur Sofiya baş kilsesi ve acayip Altın qapular qurulğan edi. İkmetli Yaroslavniň kütüphanesi Avropada eň büyük edi, onıň qızı Anna ise fransız qıralına evlene ve aqaynıň ölüminden soň Frenkistanda bayağı vaqt idare etti.

Teessüf ki, Kyiv ve Kyiv devleti 1240 senesi moğol Batu hannıñ ordusu tarafından berbat etilgen edi. Bundan soň devletimizniň ve Kyiv şeeriniň tarihi horluqlarğa teldi. Türlü zamanlarda Ukraina topraqları Litvaniya, Moskova çarlığı, Lehistan, Avstriya-Macaristan, Rusiye, Şuralar Birliğine kire edi.

Tap 1991 senesi Ukrain devleti mustaqilligini elde etken. Kyiv tarihiniň yaňı saifesi başlandı. Şimdi şeer tez yañılana. Mında çoq yaňı mesken ev ve ofisler qurula. Kyiv şeer akimiyeti tarafından tarihiy hatırlamalarını saqlamaq içün daa da çoq isler yapıla. Soňki yıllar içinde Mustaqillik meydanı, Andriyivskiy köteriliş, Mihaylivska kilse ve diger belli yerlerniň rekonstruksiyası yapıldı.

Kyivge er yıl bayağı turist kele. Kyivliler tuvğan şeerlerini seveler, onen gururlanalar.

26. KYIV AQQINDA METİNİNE 10 SUAL TERTİP ETİP YAZIŇIZ.

28 ders. Ukraina — biz ... memlekettir

27. OQUŇIZ.

'Ulu ukrainler' television leyhası.

On ulu ukrain (ukrain elifbesi tertibinde)

- Mikola Amosov — belli ukrain cerrah ekimi, unikal yürek ameliyatları keçire edi.
- Stepan Bandera — siyasetçi, Ukraina azatlığı için küreşti.
- Valeriy Lobanovskiy — futbol sport idmançısı, ukrain futbolını dünya seviyesine kötergen.
- Griğoriy Skovoroda — felsefeci, seyaatçı, insanlarnı namuslı ve adaletli yaşamağa öğretedi.
- Lesâ Ukrainka — yazıcı, şaire.
- İvan Franko — yazıcı, şair, terciman, dünyaca meşur alim.
- Bogdan Hmelitskiy — Ukraina getmanı, ukrain serbestligi için küreşti.
- Vyacheslav Çornovil — siyasetçi.
- Taras Şevçenko — yazıcı, şair, ressam.
- İkmekli Yaroslav — Kyiv knâzi.

28. OQUŇIZ:

'Qırımdan daa büyük' vesiqalı leyha.

On ulu qırımtatari (qırımtatar elifbesi tertibinde)

- Amethan Sultan — qaramaniy arbiy uçucı-sınavcı.
- Mustafa Cemilev — dünyaca meşur siyasetçi, qırımtatar halqının lideri.
- Noman Çelebicihan — devlet erbabı, yazıcı, müfti, gimnniñ müellifi.
- Bekir Çoban-zade — türkşinas alimi, şair, cemaat erbabı.
- Sabriye Erecepova — efsaneviy qırımtatar yırıcısı.
- İsmail Gasprinskiy — mütefikkir, naşir, yazıcı, türk dünyasının islâatçısı.
- Cemil Karikov — zemaneyiy qırımtatar bestekârı, maestro, ananeviy muzıkanınñ gayrıdan doğurıcısı.
- Ahtem Seitablayev — zemaneyiy Ukrainada eñ belli medeniyet erbaplarından biri, meşur film ve sanalaştıruvlarnıñ icracısı ve müellifi.
- Ayşe Seitmuratova — jurnalist, qırımtatar milliy areketiniñ veteranı.
- Rustem Skibin — zemaneyiy qırımtatar ameliy sanat ustası ve onıñ gayecisi, çölmekçi.

29. OQUŇIZ.

Taras Şevçenko

(1814–1861)

Taras Şevçenko Ukrainanıñ eñ meşur şahıslarından biri ola, zemaneyiy ukrain tili ve edebiyatının temelcisi sayıla.

Şair, yazıcı, ressam.

Doğğan yeri — Morıntsi k., Kyiv vilâyeti, 1814 s. saban 9. Babası — topraq qulu. P. Engalgard beyiniñ qulu edi. Dostları ve belli yazıcı ve ressamlarınñ yardımını sayesinde

1838 senesi azat oldı.

Peterburg sanat akademiyasına kirdi.

Kirill-Mefodiy ağa-qardaşlığı — halqnı topraq qulluğından azat etmek içün küreşken gizli siyasiy teşkilâtnıñ azası edi.

Polis Şevçenkoni 1847 senesi çeçekniñ 5-de tevqif etken. Şevçenkoni çar ordusunda 10 yıl hizmet etüvge cezaladılar. Ömrüniñ 47 (qırq yedi) yılından şair 24 yıl qulluqta, 10 — sürgünde, qalğanını ise polis nezareti altında keçirdi.

1861 senesi sabannıñ 10-da vefat etti.

Taras Şevçenko başta Peterburgda, 2 aydan soñ ise, vasiyetine köre, onıñ cesedini Ukrainağa ketirip, Kanev ş. yanındaki Çerneça dağında defn etken ediler. Bundan soñ Şevçenkoniñ mezarı, bütün dünyadaki ukrainler içün muqaddes yer olğan. Nazm ('Kobzar' kitabı) ve nesir (9 povest) eserlerinden gayrı 835 resimi saqlanıp qalğan.

28 ders. Ukraina — biz ... memlekettir

Bekir Çoban-zade (1893–1937)

Şiirleri qırımtatar edebiyatının altın fonduna kire. Ulu qırımtatar filologiya alimi, türkşinas, şair, cemaat erbabı.

Bekir Çoban-zade 1893 senesi Qarasuvbazar şeerinde Qurtvaap adlı bir çobannın qorantasında dünyağa kele. 1906 senesi o, şeerde açılğan mektepke yerleştirile. 1909 senesi cemiyet hayriyesi yardımnen, istidatlı talebeler arasından Bekirni, tasilini devam ettirmek için, İstanbulğa yollaylar. Bekir 1914 senesine qadar İstanbul mekteplerinde türk ve ecnebiy tillerini ögrene. 1916 senesi Macaristandaki meşur Budapeşt universitetine kire ve 1919 senesi onı muvafaqiyetnen bitire. Bu yılları arap ve macar tillerini ögrene, çoq ilmiy işler yaza, dissertatsiya qorçalay ve felsefe doktorı, professor unvanını ala. Şu yılları professor Bekir Çoban-zade lektsiyalar oqumaq için İsveçredeki belli

Lozanna universitetine çağırıla. 1920 senesi yurtuna qayıp kele ve oquv, tasil saasında çalışa. 1924 senesi Çoban-zade Azerbaycanğa çağırıla ve Baku universitetlerinde ömüriniñ soñuna qadar çalışa. Şu yıllar içinde sabıq memleketniñ çeşit namlı universitetlerinde de lektsiyalar oquy. (E. Şemi-Zadeniñ maqalesinden)

Lâkin professornıñ, öz devrindeki meşur alimniñ yararlıqları köz ögüne alınmağan edi. Şuralar rejimi tarafından oña ölüm ükmü çıkarılıp, 1937 senesi orta küzniñ 13-de yerine ketirilgen.

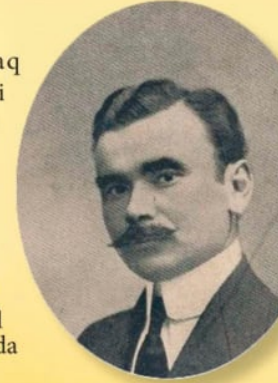
Noman Çelebicihan (1885–1918)

Şeit ketken qırımtatar milliy qaramanı.

Noman Çelebicihan 1885 senesi Canköy bölgesiniñ Sonaq köyünde doğdı. Yerli mektep ve medreselerde oquy, lâkin mındaki oquvdan qanaatlenmey; başta İstanbulda, soñra Sankt-Peterburg universitetlerinde oqup, uquq ve tibbiyet fenlerini mükemmel ögrene. Ta İstanbulda bulunğan vaqıt, Cafer Seydamet ve diger qırımtatar yaşlarinen türk inqilâbında iştirak ete de, aynı zamanda 'Vatan' cemiyetini teşkil ete. 1912 senesi, Qırımğa qayıtqan soñ, qırımtatar milliy areketiniñ quruluşınıñ Nizamnamesini tize. 1917 senesi N. Çelebicihan birinci milliy Qurultaynı azırlav ve keçirüv boyunca işlerge yolbaşçılıq yapa. Onı 1500-den ziyade vekili Qırım müftisi etip saylay. Hansarayda kök bayraq dalğalana, Qırımtatar Halq ükümeti qurula...

Lâkin 1918 senesi bölşevik ve Qurultay askerleri çatışalar, Çelebicihan endi ikinci kere apiske alına ve kiçikniñ 23-de matroslar tarafından Aqyarda vahşiyce öldürile. Şöyle etip qırımtatarların ilk milliy areketi boğula.

Noman Çelebicihan Milliy ükümetiniñ başı olmaqnen birlikte istidatlı yazıcı ve şair edi. Onıñ 'Ant etkenmen' küçlü şiiri qırımtatar halqının gimni oldı.

28 ders. Ukraina — biz ... memlekettir

30. BERİLGEN SÖZLEREN CÜMLE TİZİNİZ. YAZIP QOYUNIZ.

- 1) Tasil, 2) sol yalı, 3) köylü, 4) jurnalist, 5) ders bermek, 6) yazıcı, 7) topraq qulu, 8) ressam, 9) devlet, 10) gizli.

31. CÜMLENİ BERİLGEN SÖZLEREN TAMAMLAÑIZ.

- Ernest _____ muzıkanı pek begene, lâkin o, _____ muzıkanı _____ dinley, çünkü muzıka mektebinde oquy.
- Bu yıl Ukrainada _____ qış edi.
- _____ sözlerni öğrenmek için, _____ luğatnı qullanmaq gerek.
- Eger evelki mevzularnı öğrenmegen olsañ, grammatikanıñ yañı qaidelerini añlamaq _____.
- Şeyde idmancınıñ tevsİYelerini _____ tırışa, şunıñ için o, sport yarışlarında ğalebe qazana.
- Studentler _____ uyanalar, şunıñ için de derske _____ keç qalmaylar.
- Köpek — adamnıñ _____ dostu.
- Defterde _____ ve _____ yazmaq gerek.
- Yataqhanede muzıka _____ yañğırğanını sıq eşitmek mümkün.
- Yañı qaideni añlatuvda odanıñ içi _____ olmaq gerek.

Malumat kâğıtı

Mıtlaq (= ille), yañı, qıyın, temiz, doğru, vaqtında, yımşaq, (iç) bir vaqıt, ğayretnen, diqqatnen, zemaneyi, sıq, küçlü, sıcaq, yerine ketirmege, klassik, tınç.

29 ders

OQUYMIZ VE TEKRARLAYMIZ

Laqırdı mevzusu: Aqlıñdamı? Lütfen, hatırla!

Sarf: Ögrenen malumatnı tekrarlav ve pekitüv.

1. İBARELERNİ OQUŇIZ.

**SİZ BU İBARELERDEN ANGI VAZİYETTE QULLANABİLGENİŇİZNİ
AQILDA TUTUŇIZ (MALÜMAT KAĞITINDAN FAYDALANIŇIZ).**

Bağışlañız, men ecnebiyim, men sizni añlamayım.
Bağışlañız, men ecnebiyim, yavaşça aytsañız.
Afu etiñiz, yavaşça tekrarlasañız.
Maña sizni añlamaq qıyın, men — ecnebiyim.
Lütfen, tekrarlasañız, men qırımtatarca zayıf añlayım.

Lütfen, aytsañız ...

- tramvay (maşrutka, avtobus, taksi ...) turağı qayda?
- bu soqaqnıñ adı ne?
- 'Bereket' tükânı qayda yerleşe?
- kompyuterni (cep telefonını, fotocihaznı, ayaqqapnı, saatnı ...) qayda tamir etmek mümkün?
- qaydan lezetli ve ucuz aş almaq mümkün?
- qaydan ilâc almaq mümkün?
- eñ yaqın poliklinika (aphane, pošta, kütüphane ...) qayda?
- eñ yaqın bankomat (bank, restoran, tükân, bazar ...) qayda?
- mında oquv içün tölemek (paranı almaştırmaq, telefon kartanı almaq...) mümkünmi?
- bu tramvay Baş vokzalğa baramı?
- bu marşrutka Aqyarğa baramı?
- men bu avtobusnen Amethan Sultan meydanına barıp çıkarammı?
- çiberek kaç kümüş tura?
- tramvay bileti kaç tura?
- saat kaç?
- tren (uçaq) saat kaçta kele?
- kasa saat kaçta açıla?
- sınırdan tışqa qaydan telefon açmaq mümkün?
- qaydan mektüp yollamaq mümkün?

Maña ... yolunı kösterseniz.

Maña ... qalem berseñiz.

... telefonınıñızdan faydalanmağa ruhset etiñiz.

29 ders. Oquymız ve tekrarlaymız

— Meraba!
— Meraba!

— İşler(iñ) nasıl?
— Sağ ol, bir karar.

— Qasevet etmeñiz, er şey yahşı olur.
— Canıñ sıqılmasın, tezden baar kelecak.

— Men sizge yardım ete bilemmi?
— Pencereni yapsañız.

— Keç qalğanımnıñnı afu etiñiz.

2. TEKLİF ETİLGEN YERİNE KÖRE ŞAHSİY VAZİYETİNİZİNİ İMSELİNİ TERTİP ETİP, ARQADAŞIÑIZNI DİALOGĞA DAVET ETİÑİZ.

Sınıfta: • student • oca	Dekanatta: • student • dekan	Takside: • yolcu • aydayıcı	Tramvayda: • yolcu • konduktor
Tükânda: • alıcı • satıcı	Poştada: • hızmetçi • müştteri	Qavehanede: • müştteri • oğlan	Soqaqta: • turist • polis

3. DİALOGLARNI DEFTERGE YAZIÑIZ:

29 ders. Oquymız ve tekrarlaymız

4. BERİLGİN SÖZLERDEN CÜMLE TİZİP YAZIÑIZ.

Turaq (-ğı), trolleybus, yerləşmək, yanında, № 45 ev, soyaq (-ğı), Şevçenko.
Bizim, sınıf odası, yoq, yañı, kompyuterler, lâkin, bar, balaban, dolap.
Er saba, Esmə, alıp barmaq, oğlan qardaşı, mektep, Yeşil ada soyağı, yerleşken.
Başta, Osman, almaq, çeçek, kiosk, soñ ise, ketmek, evge.
Gazet, Qırımñıñ, 'Qırım', mümkün, oqumaq, haberler, yarımadamız.
Ecnebiy, studentler, bar, qış, tatiller, qara qış, qadar, kiçik.
Menim, qız qardaşı, istemek, çalışmaq, oca, biologiya, mektep, çünkü, o, begenmek, biologiya.
Eger, sen, sevmek, almaq, mektüpler, sen, kerek, sıq, yollamaq, olar.
Aqşam körüşüvi, dostlar, çoq, külmek, şaqalaşmaq.
Soñ, oquv, azırlav, bölügi, biz, qararlaştırmmaq, oqumaq, Tavriya, universitet, adı, Vernadskiy.

5. SAYILARNI SÖZLEREN YAZIÑIZ.

Saat 7:00-de, 2-ci qatta, 36 %, saat 12:30, saat 17:05, saat 21:12, 15.04.1975 s., 15.07.1968 s., 24.11.2000 s, 29.11.2003 s., saat 13:00, saat 9:30, 22:00-de.

6. İSİMLERNİ SAİPLİK KELİŞİNDEKİ YALĞAMASINA KÖRE AYIRIÑIZ.

Cedvel, çanta, yel, buz, biberek, ayat, satırbaşı, New-York, aql, külkü, köçürici, avtomobil, gül çərep, güldeste, student, Cin, çinli, şokolad, Turla, universitet, ev, qurşun qalem, telefon, film, talil, kvadrat, gramm, qomşu, dollar, keçit, yağmur, dekan, dekanat, kontsert, çıxış, kompyuter, vesiqə, ananas, bağçalıq, bağça, yapraq.

[illegible]

29 ders. Oquymız ve tekrarlaymız

7. METİNİ OQUŃIZ:

Lviv universiteti

Biz ecnebiy studentlerimiz ve İvan Franko adına Lviv milliy universitetiniñ azırlav bölüğünde oquymız. Biz Ukrainağa oqumağa keldik, şunıñ içün başta ukrain tilini öğrenemiz.

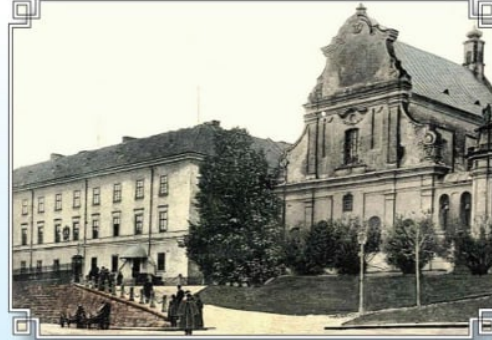
Lviv universiteti — Ukrainanıñ eñ eski universitetidir. O, 1661 senesi qara qışnıñ 20-de tesis etilip, tek eki — felsefe ve ilâhiyet fakültetten ibaret olğan edi. 1772 senesi universitetinde endi dört fakültet bar edi: felsefe, tibbiyet, ilâhiyet ve uquq. O vaqıt studentler latin, leh ve alman tillerinde oqutıla ediler.

Tek on sekizinci asırnıñ soñlarından başlap Lviv universitetinde ukrain tilini öğrenmek mümkün oldı.

Bugünde bugün Lviv universiteti — bu, öyle büyük oquv yurtudur ki, onda Ukraina ve dünyanıñ diger memleketlerinden bir çoq student oquy. Şimdi Lviv universitetinde 18 fakültet bar. Mında oca, müendis, iqtisadiyatçı, geolog, filolog, adliyecı ve diger mütehassıs olmağa arzu etken studentler oquy.

Lviv universiteti, Ukrainanıñ ilmiy merkezi de sayıla. Mında belli alimler çalışa, sıq ilmiy konferentsiyalar keçirile.

Universitet studentleri büyük istek ile oquy ve raatlanalar. Olar büyük ilmiy kütüphane, zemaneyiy sport takımı, basseynge sıq qatnaylar. Diger şeerlerden ve memleketlerden kelgen

Lviv universitetiniñ baş binası
1851—1923 ss.

studentlerniñ yaşaması içün universitetniñ altı yataqhanesi bar. Boş vaqıtta studentler öz klublarında raatlana, yırlay ve oynaylar, sportnen oğraşa, ekskursiyalarğa bara, Ukrainanıñ çeşit şeerlerinde bulunalar. Universitetniñ ‘Çeremoş’, banduracı qızlar taqımlarını Ukrainada er kes bile. Yaqında ‘Çeremoş’ taqımı Amerika ve Kanadağa barıp kelgen edi. Ukrain studentlerini amerikalı ve kanadalılar samimiy qarşıladılar. Ukrain yır ve oyunlarını olar pek begendiler.

Lviv universiteti İvan Franko — semetdeşleriniñ adını taşıy.

İvan Franko — belli ukrain yazıcısı, şairi, tercimanı. İvan Franko ukrain ilmi ve medeniyetiniñ inkişafına çoq isse qoşqanını şereflep, 1940 senesi Lviv universitetine İvan Franko adını berdiler.

DİQQAT!

İvan Franko **adına** Lviv milliy universiteti

Vladimir Vernadskiy **adına** Tavriya milliy universiteti

Lviv milliy universitetine İvan Franko adını **berdiler**.

Tavriya milliy universitetine Vladimir Vernadskiy adını **berdiler**.

29 ders. Oquymız ve tekrarlaymız

8. İKÂYE ETİÑİZ:

- 1) Siz meşur ukrain yazıcısı, şairi, tercimanı İvan Yakoviç Franko aqqında ne bildiñiz (baq. s. 216)?
- 2) Universitet studentleri nasıl oquy ve raatlanalar?

**9. METİNNİ DAA BİR KERE OQUÑIZ. ■
SOYDAŞ AZALARI SIRASINDA ER BİR
SÖZÜÑİÑ BİR TURLÜ KELİŞ YA DA
DİĞER (MİSAL İÇÜN ÇOQLUQ)
YALĞAMASI, EM DE YARDIMCI SÖZÜ
BARMİ, YOQSA TEK SONKİSİNDE
ŞART OLĞANINA KÖRE NETİCE
ÇIQARIÑIZ.**

10. SUALLERGE CEVAP BERİÑİZ.

1. Ne içün Lviv universitetine İvan Franko adı berildi?
2. Universitet qaysı sene tesis etildi?
3. Universitette ne vaqt tek 4 fakültet bar edi?
4. Lviv universitetinde şimdi kaç fakültet bar?
5. Siz qaysı fakültetlerniñ adını aytıp olursız?
6. Universitette kimler çalışa?
7. Universitetniñ qaysı taqımı eñ belli?
8. Studentler qayda sportnen oğraşalar?

29 ders. Oquymız ve tekrarlaymız

11. OQUP, METİNGE PLAN TİZİŇİZ. METİNNİ PLAN BOYUNCA AYTIP BERİŇİZ.

Universitet kütüphanesi

Men İvan Franko adına Lviv milliy universitetiniň studentim. Şimdi men azırlav bölüğünde oqup, ukrain tilini öğrenem. Dersten soň dostlarımnen beraber biz universitet kütüphanesine sıq baramız. Bu kütüphane Mihaylo Dragomanov soqağında bulunıp, eki — eski (№ 5) ve yaňı (№17) binalarında yerleşe. Kütüphaneniň eski binası deerlik 100 yıl evel kurulğan edi. Onıň tıştan ve içinden körünişi pek güzel. İlmiy kütüphaneniň yaňı binası — bu, öyle büyük zemanewiy ev ki, anda gazet ve mecmualarınıň saqlap tutmasına yahşı şaraitler yaratılğan.

Kütüphaneniň üç bölügi bar: abonement, ocalar ve studentler içün oquv zalları ve kitabiyat bölügi. Bizim ilmiy kütüphanemizde pek çok kitap, gazet, mecmua bar.

Abonementten kitaplarını evge almak mümkün. Oquv zallarında kitaplarını kütüphanede oqumak mümkün.

Ekinci qatta studentler içün büyük oquv zalı bar. Men bir de bir kitap almak istesem, başta onıň serlewasını fihristte qıdırıp, şifrini sımariş blankına yazam, soň ise şu blankı kütüphanecige berem. Kitapını elde etmek içün, kütüphanecige öz oquv biletini bermek gerek, soň kütüphaneci maňa kitapını berir. Kitapını men oquv zalına alıp barıp, boş masa başına oturam. Oquv zalı pek büyük. Anda bi’rden 200-ge yaqın student çalışa bile. Zalda balaban masalar tura, er bir masanın üstünde lampası bar. Oquv zalında bir kaç kompyuter de bar, olardan da er kes faydalana bile. Bazıda gerek malumatını men İnternette qıdıram.

Boldurğanda, men kütüphaneniň birinci qatında yerleşken qavehaneye barıp raatlana bilem. Men kütüphaneye barmağa sevem. Men gazet ve mecmualarını oqumağa sevem, çünki men Ukraina ve dünyada olğan episi haberlerini bilmek isteyim.

30 ders

SAĞ-SELÂMET OLAYIQ!

Laqırdı mevsuzı: Sağ-selâmet olayıq! Sport ve beden terbiyesi.

Sarf: Fiillerde meyl şekilleriniñ yapıluvı.

1. SÖZLERNİ OQŦNIZ:

Baş, köz, qulaq, qulaqlar, közler, burun, ağız, dudaqlar, tişler, mide, yürek, arqa, boğaz, taban, tiz, ayaq, parmaq, tirsek, qursağ, arqa, boyun, omuz, suvuqlanuv, hastalıq, kurtka, qalpaq. Ağıra, özünü ... duymaq, duymaq, hastalanmaq, nefes almaq, yuqlamaq, öksürmek, suvuqlanmaq, hasta (olmaq), voleybol oynamaq, pek sıcaq, sıcaq, suvuq.

2. METİNNİ OQUP, SUALLERGE CEVAP BERİŦİZ.

Tünevin aqşam Rustem dostum evge keyfsiz qayttı. Men ondan ne olğanını soradım. O, maña alım yoq, başım ve boğazım ağıra, dep cevap berdi. Men oña sıcaq ölçemek içün sıcaqölçerni berdim. Araret yüksek — +38,6 °C edi.

— Sen hastalandıñ, — dedim men. — Ekimni çağırmaq gerek.

— Lâkin endi keç, poliklinika çalışmay, — cevaplandı Rustem.

— Men acele yardımını çağırırım, — dedim men.

— Yoq, kerekmey, — rica etti dostum. — Men o qadar yaramay degilim!

— Aysa men qomşumızını çağırayım, o, ekim de.

— Yahşı.

Men ekim Gülnara hanumğa telefon açtım. 15 daqqadan o, bizge keldi. Gülnara hanum Rustemni diñledi, ağız ve nabızını tutıp baqıp, angina dedi.

— Siz raatlıq bağçasında kezip, suvuq bir şey (meselâ, dondurma) aşagandırsız. Endi boğazınıñ ağıra, — dedi Gülnara hanum.

O, Rustemge ilâc yazıp berdi ve çoq sıcaq çay içsin dedi. Men aphanegе barıp, ilâc aldım. Rustem yatmazdan evel aplarnı içti. Saba o, şeñ turdı. Başı endi ağırmay edi, tek boğazı biraz ağıra edi. Sıcağı tüşti. Lâkin Rustem evde qaldı. Angina hastalığında daa üç kün yatmaq gerek.

30 ders. Sağ-selâmet olayıq!

Sualler!

103

1. Rustem ne için evge keyfsiz qayttı?
2. Adamnıñ beden araretini nenen ölçeyler?
3. Eger adam hastalansa, poliklinika ise çalışmasa, qayda telefon açmaq kerek?
4. Gülnara hanım kim olıp çalışa?
5. Gülnara hanım uzaq oturamı? Siz ne için böyle tüşünesiz?
6. Rustem gelecek küñü özüni nasıl duya edi? Ya ne için evde qaldı?
7. Rustemniñ hastalığı nedir?

3. YAŇI SÖZLERNİ AQILDA TUTUŇIZ. OLARNEN CÜMLE TİZİŇİZ:

(menim, seniñ, onıñ (nesi? ne qadar vaqıt?)) ağırmaq
(menim (nem? ne vaqıt?) ağırmağa başladı) ağırmağa başlamaq

220

(nenen? ne vaqıt?) + hastalanmaq (men hastalanam, sen hastalanasıñ...)

özünü (nasıl?) duymaq (men özümni ... duyam, sen özününi ... duyasıñ, ...)

men özümni yahşı duyam, o, özünü hasta duya

kimni? + tedaviylemek (tedaviyleyim, tedaviyleysiñ, tedaviyley ...)

kim? kimni? kimge? neni? + baqmaq (ekim hastanı baqa, ana balanı ekimge baqtıra)

diñlemek (men diñleyim, sen diñleysiñ, o diñley ...)

kötermek (men köterem, sen köteresiñ, o kötere)

30 ders. Sağ-selâmet olayıq!

kötermek (men köteririm, sen köterirsiñ, o köterir)
 hastanı qabul etmek (men qabul etem, sen qabul etesiñ ...)
 hastanı qabul etmek (men qabul eterim, sen qabul etersiñ ...)
 ilâc içmek (men içem, sen içesiñ ...)
 ilâc içmek (men içerim, sen icersiñ ...)
 ilâc sımarlamaq (men sımarlayım, sen sımarlaysıñ ...)
 ilâc sımarlamaq (men sımarlarım, sen sımarlarsıñ ...)

ilâc yazıp bermek (men ilâc yazıp berem, sen ilâc yazıp beresiñ, o ilâc yazıp bere ...)

ilâc yazıp bermek (men ilâc yazıp beririm, sen ilâc yazıp berirsiñ, o ilâc yazıp berir ...)

retsept bermek (men retsept berem, sen retsept beresiñ, o retsept bere)

retsept bermek (men retseptni yazıp beririm, sen retseptni yazıp berirsiñ, o retseptni yazıp berir)

4. DİAİOLOGLARNI TAMAMLAÑIZ:

— Siz bugün özüñizni nasıl duyasıñız?

—

— Tünevin özüñizni nasıl duya ediñiz?

—

— Ne içün?

—

— Siz tünevin özüñizni nasıl duya ediñiz?

—

— Ne oldı?

—

— Siz ekimge bardıñız mı?

—

— Ekim ne yaptı?

—

— Siz bugün özüñizni nasıl duyasız?

—

30 ders. Sağ-selâmet olayıq!

— İlâcnı qaydan aldıñız?

— _____

— İlâcnı retseptke baqıp aldıñızımı?

— _____

— Retseptni sizge kim berdi?

— _____

— Retseptni sizge nasıl ekim berdi?

— _____

— Siz terapevtte ne vaqıt olğan edıñız?

— _____

— Bugün alıñız nasıl?

— _____

5. DOSTLARIÑIZDAN SAĞLIQ, AL-HATIRLARINI SORAÑIZ.

Sağlıñız nasıl?

Alıñız nasıl?

Al-ehvalıñız nasıl? (al-hatır soramaq)

6. TÛTÛN İÇÛVNEN BAĞLI MALÛMATNI OQUÑIZ. SAĞLIQNI NASIL EYBETLEMEK KEREK OLĞANINI AYTIÑIZ.

- Tütün içkenler hastahanege tütün içmegenlerden eki kere sıq tüşeler.
- Tütün içkenlerde sıñıqlar ağırca ve devamlı bitişir.
- Tütün içkenler sport oyunları ve kezintilerde ağır nefes alalar.
- Tütün içüvden yaş olğanda bile qart körünmek mümkün.

- Tütünden saç ve urba qoqur!
- Tütün içüvden tişler qarara ve o, ağızdan yaramay qoqu doğura.
- Zıfır yürek çarpıntısını daa tezleştire.
- Tütün içken studentler oquvdan sıq kerı qalalar.
- Tütün içkenlerniñ üçten biri, tütün içüvnen bağlı bir hastalıqtan keçinir.
- Tütün şirketleri er yılı 12,7 mlrd AQŞ dollarnı reklamağa masraf ete.
- Tütün içmegenlerge köre tütün içkenlerniñ teni 10 kere çoq bürüşe.
- Tütün içüvden ayat devamlı 15–20 yılğa qısqara.
- Tütün içüv, tasili aşağı seviyede ve qazançı az olğanlar arasında kenış darqala.
- Araştırmalarğa binaen, tütün içmegen qadınlar bedence daa güzel körünir.

30 ders. Sağ-selâmet olayıq!

7. AİTLİKNI TAPIŇIZ.

- a) Aphaneci
- b) Cerrah
- c) Tedaviyici
- ç) Stomatolog
- d) Otolaringolog
- e) Kardiolog
- f) Oftalmolog
- g) Pediatr
- ğ) Emşire
- h) Travmatolog
- ı) Fiziotedaviyici

- 1) şifalı tedaviyler yapa (inyeksiyalar, sarğılamalar)
- 2) bütün qorantanı baqa
- 3) tişlerni baqa
- 4) közlerni baqa
- 5) balaların sağılığını közete
- 6) ilâc azırlay ve sata
- 7) massaj yapa
- 8) travma ve sınıqlarnı tedaviyley
- 9) operatsiyalar yapa
- 10) yürek hastalıqlarını tedaviyley
- 11) boğaz, qulaq, burun baqa

8. METİNNİ OQUŇIZ. AYTIP BERİŇIZ.

Menfiy duyğular

Yaramay keyfiñiz, memnuniyetsizlik yalıñız duyğularınıñza tesir etmey. Amerika ekimleri yaqında şunu isbatladılar ki, menfiy duyğular adamnıñ beden sağılığına da zarar ketire bile. Yañı tedqiqat neticeleri şunıñ şaati ola ki, açuv infarktnı doğura bile. Bunen beraber alimler tayin etiler ki, aspirin yürek tutuluvu telükesini eksiltmek mümkün.

Eger tütün içüv, yağlı aşlar ve vucutnıñ yürek tutuluvuña tabiiy meyiliyeti adamnı zayıf etse, menfiy duyğular ise doğrudan-doğru infarktnıñ sebebi ola bilir. Açuvlansaq, vucudımızda öyle zıncırlı himiyeviy daafaallik olıp keçer ki, o, yürek qızıl qan damarına daa da çoq harap ete.

Er bir adam, müşkül ağırlaşuvlardan qaçınmaq içün, özüni qolda tutmağa, yibermege bilmek gerek.

30 ders. Sağ-selâmet olayıq!

9. QONUŞUV İMSELLERİNİ AQILDA TUTUÑIZ:

kim? / ne? kimge? / nege? **tesir etmek**

Ava keyfime (alıma) pek tesir ete.

Onıñ oqumaq istegine bir şey tesir etip olamay.

Sport temrinleri mekteplilerniñ sağığına müsbet tesir ettiler.

kim? / ne? kimge? / nege? **zarar etmek (zarar ketirmek)**

Tütün içüv sağıqqa zarar ketire.

Yaramay sözler yahşı adamğa zarar etmez.

Suvuq suv içmeñiz, bu, boğazıñızğa zarar ketirir.

kim? / ne? ne (T.k.) / (neniñ)? **doğurmak (sebep (-bi) olmaq)**

Küçlü qar yağuvı yol tıqanıqlarınıñ sebebi oldı.

Tüşünmeyip yapılğan areketler çoq mesele doğura.

Yaramay ayaqqap ayaq hastalıqlarınıñ sebebi ola bilir.

kim? / ne? kimge? / nege? **aldını almaq (yol bermemek)**

Aydavcı yol qazasınıñ aldını aldı.

Nimetaqlar sağıq meselelerine yol bermey.

Qurucılar ev yıqıluvınıñ aldını aldılar.

Aspirin
sıcaqnı
tüşüre.

kötermek ↑↓ düşürmek
=
yüksetmek ↑↓ alçaqlaşdırmaq

Qave
qan basımını
kötere.

10. OQUÑIZ. TALİL ETİÑİZ. AQILDA TUTUÑIZ.

Fiil meyilleri

Fiiller ikâye, şart, emir, istek ya da kerek meylinde ola bilir.

Fiil meyli areketniñ şaraitke munasebetini köstere.

İkâye meyli evel, şimdi olğan ya da olacaq aqiqiy areketni köstere. İkâye meylindeki fiillerniñ daima zaman köstergiçi bar.

Biz kitap **oqudıq**.
Biz kitap **oquymız**.
Biz kitap **oquycaqmız**.

30 ders. Sağ-selâmet olayıq!

11. OQUÑIZ. TALİL ETİÑİZ. AQLDA TUTUÑIZ:

Şart meyli, areket belli bir şartta olabilgenini ya da istenilgenini köstere. Bu meyilden ğayrı, istek daa daimiylikni bildirgen keçken zaman **-r edi** fiil şekli, em de istek meyli köstere.

Meyil şekilleri fiil tamırına şahıs, sayı yalğamalarından evel qoşulup yapılır.

Şart meyli **eger** bağlayıcısı yardımınen de ifadelenir.

Eger siz keregi kibi oquğan olsañız, aqlñız yerinde *olur edi!* (**Eger**) yaşlıqta tirnekli olsañ, qartlıqta tınç olursıñ.

↓
Eger benim saatım doğru yürgen olsa, men keç qalmaz *edim*.

Dersligi olğan **olsa**, işni **yazar edi**.

Men bu muzıkanı daima **dinler edim!**

Yağmur olacağın bilseydiler, şemsiyeni **alır ediler**.

O, Vatanını bir vaqıt **unutmaz edi**.

Fiilniñ şart meyli şeklini teşkil etmek içün, fiil negizinden soñ — *-sa/-se*, istek meylini yapmaq içün — *-ğaydı/-geydi/-qaydı/-keydi* (keçken zamanda — *-saydı/-seydi*) yalğamalarını qoşmaq kerek.

	şart meyli				istek meyli	
teklikte	men sen o	bilsem bilseñ bilse			bilgeydim bilgeydiñ bilgeydi	
			-sa/-se			ğaydı/-geydi/ -qaydı/-keydi
çoqluqta	Biz siz olar	bilsek bilseñiz bilseler			bilgeydik bilgeydiñiz bilgediler	

12. OQUÑIZ.

Men kinoğa barır edim. (*Ya sen ne yapmaq ister ediñ?*)

O, beden terbiyesi ocası olmaq ister edi. (*O, kim olmaq ister edi?*)

Tatam emşire olmaq ister edi. (*Tatam kim olmaq ister edi?*)

O, yahşı biologiya ocası olur edi. (*O, kim olur edi?*)

O, yahşı qırımtatar tili ocası olur edi. (*O, kim olur edi?*)

13. DOSTLARIÑIZDAN SORAÑIZ:

Olar sıq ne yapmaq ister ediler?

Ne asıl yapmaz ediler?

Qayda barmaq ister ediler?

Qayda barıp kelir ediler?

Kimnen körüşmek ya da

tanışmaq ister ediler?

Ne aqqında ikâye etmek

ister ediler?

30 ders. Sağ-selâmet olayıq!

14. FİİLLERNİŇ ŞARTNI BİLDİRGEN ŞEKİLLERİNDEN BİRİNİ QULLANIP, CÜMLELERNİ YAZIP ALIŇIZ.

• istemek

Men belli muzıkacı olmaqTatam aktör olmaq Men sevgilime 'Mishor qızı' türküsini sımarlamak Aydavcı, bu maşnağa bazı detallerni sımarlamak mümkünmi, dep bilmek Dekan areketleriŇe öz memnuniyetsizligini bildirmek ...dir.

Ayder şirketimizde çalışmaq O, vesiqaların qaysı birini yibermek kerek olğanını bilmek Olar seni aqşam davet etmek Tatam tasıl almaqnı devam etmek imkânı aqqında bilmek Oca öz studentlerine derslikler sımarlamak Reber çeçekteki toplaşuvlarda çıqışınıznı diñlemek

• diñlemek, olmaq, yardım etmek, yazmaq, kelmek, bilmek, bitirmek.

Men bu balalıq çağımın yırını avesliknen O, yahşı sport tefsircisi O, yahşı radio alıp barıcısı Solomiya, ana-babaña ediye saylap almağa can-gönülden Eger para meselesi olğan olsa, o, bizge Ava apansızdan deñişmegen olsa, biz vaqtında Eger işimizni evel başlağan olsa, endi çoqtan Dostlar Solomiya hastalağanını bilgen olsa ediler, ille oña Ayder bilmegenini ..., olmağanı

15. METİNNİ OQUŇIZ.

Sport — ömürde eñ işançlı yardımcısıdır

Men universitetke qatnayım, qırımtatar tilinden qoşma derslerge baram, dostlarıma yardım etem, aş pişirem ve cıyıstıram (ana-babamdan uzaq yaşamaq qolay degil!). Men er şeyni yetiştirmege, em buni eñ yahşı yapmağa tırışam, şunıñ içün men sıq bolduram. Keyfim bozula da, men endi istegenim qadar çalışıp olamayım. Lâkin maña daima keyfimni kötermege ve iş becerikligimni qaytarmağa yardım etken bir şey bar. Bu — basseyñ.

Men daa balalıqtan yaldamağa bilem. Daa dört yaşında olğanı, babam meni yaldamağa öğretti. Men beş yaşında olğanı ise, o, meni basseyñge yaldav derslerine alıp bardı. Başta men sportnen oğraşmağa begene edim, soñra ana-babam istegeni içün men basseyñge qatnağan vaqtım da olğan edi.

Lâkin şimdi men, babamın yaldav derslerini taşlamamaq tevsiyesi içün minnetdarım. Şimdi maña sport — pek büyük yardımcısıdır. Men er kün idman etem. Dostlarımnıñ biz er vaqt eñ azdan eki kilometr yaldaymız. Basseyñge universitetteki derslerden soñ men pek boldurıp kelem. Maña qırımtatar tilini öğrenmesi qıyın

kelgeni ve er bir derste men gayret qoşqanımı açıqtan-açıq aytam. Lâkin men basseyñge kelip, yaldamağa başlağanı, duygular yorgunlığı beden bolduruvına keçe de, başım raatlanmağa başlay. Tüşünceler men yaldağanı azlaşa, men tek kaç metr yaldağanımı sayam. Yaldağanı, miyim raatlana. Kimerde yaldağan vaqt men aqlımda yañı qırımtatar sözlerini tekrarlayım, bu, maña olarnı daa da yahşı aqlımda tutmağa yardım ete. Bir vaqıtları bu, maña mektepte oquğanı yardım ete edi. Men birinci sınıfta oquğanı, arttırıv cedvelini böyle öğrengen edim.

Suvda benim bedenim boldura, lâkin bundan soñ emotsional ceetten men özümni daa da yahşı duyam. Amma eñ müim, elbet, şudur ki, sport maña sağıq ve quvet bere. Men siyrek hasta olam, asıl hasta olmayım desem yañlış olmaz. Men özümniñ idmanlı bedenimnen de gururlanam, şunıñ içün özümne daa da eminim. Men iç bir alda şaşmalamayacağımı bilem. Men öz areketlerime, öz sözlerime eminim.

Bir bağıştan yaldavda hususiy bir şey yoq, amma ne qadar faydalı şey men ondan alam!

16. QONUŞUV İMSELLERİNİ AQILDA TUTUŃIZ.

olduqça = mümkün (imkân) olğanı qadar + (sıfat ya da zarfınñ adiy derecesi)

Studentler işni **mümkün olğanı qadar** tez yazmağa tırışalar.
Alıcı (**mümkün**) **olğanı qadar** ucuz malnı saylay.
Oca öz studentlerniñ olduqça yüksek neticelerine işana.

fenalaşmaq, beterleşmek ↓↑ **yahşılaşmaq, tüzelmek**
(fena (beter) olmaq) (yahşı (eyi) olmaq)

İmtiandan evel studentlerniñ keyfi **fenalaştı**.
Ava kene **fenalaştı**.
Studentlerniñ oquv şaraitleri yıl-yıldan **yahşılaşa**.
Avropada soñki 10 yıl içinde yurtfenli vaziyet **tüzeldi**.

fenalaştırmaq, beterleştirmek ↓↑ **yahşılaştırmak, kötermek**
(fena (beter) etmek) (daa da yahşı (eyi) etmek)

Studentler tatilde öz sağlığını **yahşılaştırdılar**.
Qarnen yel vilâyet yollarındaki vaziyetni **fenalaştıra bile**.
Ana-babanıñ merametli sözleri oğlunıñ keyfini **köterdiler**.
Sögüş, insan aqqında teessuratnı tek **fenalaştıra**.

nenen? kimnen? + **oğraşmaq, meşgül olmaq**
Men muzıkanen **oğraşmağa** begenem.
Balalarğa bir şeynen **oğraşmamağa** yaramaz!
Studentler er kün ukrain tilini **öğreneler**.
Samir **oqup oturmaq** kerek.

kimge? ne içün? + **minnetdar** = (kimge? ne içün?) **minnetdarlıq bildirmek**
Ana-babalarımızğa yardım etkenleri içün **minnetdarmız**.
Solomiya Ayderge varaqa içün **minnetdarlıq bildirdi**.

nege? qayda? + **keçmek**
Suv qızdıruvda buv alına **keçe**.
Bektemir bizim gruppamızğa **keçti**.
Ayder yazda universitetniñ ikinci kursuna **keçecek**.

ne vaqıt? qayda? + **şaşmalamaq**
Student imtianda **şaşmaladı**.
Aydavcı yol çatışmasında **şaşmalap**, qayda ketecegini bilmedi.
Ayder **şaşmalamadı** da, sualge tez cevap berdi.

17. VAZİFE № 16 SÖZLERİNEN ÜÇER CÜMLE TERTİP ETİP YAZIŃIZ.

30 ders. Sağ-selâmet olayıq!

18. OQUÑIZ. TALİL ETİÑİZ. AQILDA TUTUÑIZ.

Fiilniñ emir meyli bir de bir şey yapmaqnıñ emiri, rica, tilek ya da nasiatını ifadeley (kel, oqu, selâmlaş).

Emir meyli fiilleriniñ zaman şekilleri olmaz, olar sayıca, şahısça deñişir

	teklikte	çoqluqta
1-ci şahıs (men — biz)	<i>otura'yım, gecele'yım, tura'yım</i>	<i>otura'yıq, gecele'yık, tura'yıq</i>
2-ci şahıs (sen — siz)	<i>o'tur ø, ge'cele ø, tur ø</i>	<i>o'turıñ(ız), ge'celeñ(ız), tu'ruñ(ız)</i>
3-ci şahıs (o — olar)	<i>otursın, gecelesin, tursun</i>	<i>otursınlar, gecelesinler, tursunlar</i>

1-ci şahıs teklikte — **-ay/-ey-** (oynayım, alıp ketireyim, saçayım), çoqluqta ise — **-ayıq/-eyik** qoşulıp yapıla (oynayıq, alıp ketireyik, saçayık).

2-ci şahıs teklikteki şekil fiil negizinen birdir (otur, alıp ketir, saç, yat, oyna, bayram et);

2-ci şahıs çoqluqta — **-ıñ(ız)/-iñ(ız)/-uñ(ız)/-üñ(ız)** qoşulıp yapılır (oynañ ve oynañız, alıp ketiriñ ve alıp ketiriñiz, bayram etiñiz ve bayram etiñiz — ikinci şekil ürmetni daa ziyade bildirmek için qullanıla).

3-ci şahıs teklikte — **-sın/-sin/-sun-sün**, çoqluqta daa **-lar/-ler** yalğamaları qoşulıp yapılır (çalışsınlar, daima küneş olsun).

NB!

Fiilniñ emir meylini yapmağa bilmek için, onıñ negizini bilmek kerek. Meselâ,

oqumaq (urğu soñki ecağa tüşe) → **oqu!** (urğu negizniñ soñki ecasından evelkisine keçe)

yuqlamaq (urğu soñki ecağa tüşe) → **yuqla!** (urğu negizniñ soñki ecasından evelkisine keçe)

almaq → **al!**

19. DİQQAT ETİÑİZ!

- Qırımtatar tilinde iş-areketniñ yapılması kerek olğanını ya da olacağını ifadelegen **kerek** meyli bar. Kerek meyli şeklini teşkil etmek için, fiil negizinden soñ — *-malı/-meli* yalğamalarını qoşmaq kerek. Kerek meylindeki fiiller sayıca, şahısça tüşlenir. Meselâ;
barmaq — barmalım, barmalıñız, barmalı;
bermek — bermelimiz, bermelisiñiz, bermeliler;
toqtatmaq — toqtatmalım, toqtatmalıñız, toqtatmalı;
toqtatmalı, toqtatmalımız, toqtatmalıñız, toqtatmalılar.
- Kerek meyliniñ manası daa *kerek* (meyil şekillerine baqqanda manası küçlüce), *lâzim*, *zarur*, *borclu* ve *şart* kibi modal sözlerinden bildirilir. Cümlede olar **maq/-mek** isimfiillerinen beraber haber vazifesini becerir: Bunı yarıñgace yapmaq kerekseñiz. — Anda barmaq şart degil. — Ana-babañızın qasevetke qoymamañız lâzim. — Er bir talebe oqumaq borclu. — Yahşı yaşamaq için çalışmaq zarur.
- Emir ve diger meyil (em de er angi) fiilniñ *menfiy* şekli, negizine **-ma/-me** yalğamaları qoşuluvinen yapılır: çalış — çalışma, qursun — qurmasın; cevap bermelisiñiz — cevap bermemelisiñiz, kiyinse — kiyinmese. Şu yalğamalar urğu almaz, o, evelkisinde qalır.
- Emir, teklif, rica, yalvaruv kibi manalarını daa da ziyade quvetlendirmek için, emir meyli yapıcı yalğamalarından soñ **-cı/-çi** (urğu almaz), **-sa/-se** yalğamaları da qoşula bilir: — Bu aqta bir qaç söz aytsañız. — Qapunı yapçı!

20. BERİLGEN FİİLLERDEN EMİR MEYLİ ŞEKLİNİ TEŞKİL ETİÑİZ:

yapmaq, sevmek, aydamaq, alıp yürmek,
toqtatmaq, baqmaq, başlamaq, laf etmek,
aytmaq, yatmaq

30 ders. Sağ-selâmet olayıq!

21. QAVUZLARDA BERİLGEN SÖZLERNİ EMİR BİLDİRGEN ŞEKİLLERDEN BİRİNDE YAZIÑIZ.

1. Bekir, pencereni _____. (açmaq)
2. Leniye, _____ da qapunu _____. (turmaq, qapatmaq)
3. Anam, benim yanıma _____. (oturmaq)
4. Seyaatıñ aqqında maña _____. (aytıp bermek)
5. _____ oña, öyle ses çıkarıp laf etmesin. (aytmaq)
6. Maña soyadıñnı ve adresiñni _____. (yazmaq)
7. Bu povestni _____ da, maña qısqa bir ikâye _____. (oqumaq, yazmaq)
8. Erte yuqlamağa _____, çünki saat altıda turmaq kereksiñ. (yatmaq)
9. Talât, tükânğa _____, ötmek _____. (barmaq, alıp kelmek).
10. Menüden begengiñizni _____. (sımarlamaq)
11. Özüñizge etni çoqça _____. (almaq)
12. Maña bir bardaq suv _____. (ketirmek)
13. Babam, maña ög qapudan kilitni _____. (bermek)
14. Murvet, bu şiirlerni _____. (ezberlemek)
15. Er kün _____, imtiannı bermek qolay olur. (oquñız)
16. Daa da _____, biz futbol yarışını televizordan baqarmız. (kelmek)
17. Öz aşnamnı taqdim etmege _____. (musaade etmek)
18. Şeerde olsañız, bizge musafirlikke _____. (kelmek)
19. Köbeteni _____, anam onı yañ pişirdi. (aşamaq)
20. Maña bir şey içmege _____ de, o qadar çoq _____. (bermek, laf etmek)
21. Sınıfta _____, sakın _____. (qıçıрмаq, oturmaq)
22. Öz meseleñizni yapıp _____ de, kütüphaneye _____. (bitirmek, barmaq)
23. İmtianlarnı saba saat doquzda yazmağa _____. (başlamaq)
24. İmtianımnı diqqatnen _____ de, _____. (teşkermek, aşiqmaq)
25. Başta özüñiz _____, soñ ise başqalarnı _____. (öğrenmek, oqutmaq)

22. FİLLERNİ EMİR MEYLİNDE YAZIÑIZ.

1. Müdirge mektüp _____. (yazmaq: siz)
2. Bu maqaleni _____ da, maña _____. (oqumaq, añlatmaq: siz)
3. O dağ kezintisi aqqında maña çoqça _____. (aytıp bermek: sen)
4. Azçıq süt _____, ve bir qaç sandwich _____. (içmek, aşamaq: siz)
5. Qapu ve pencerelerni _____. (qapatmaq: siz)
6. Şimdi ise mında keçip, bu suretlerge _____. (baqmaq: siz)
7. _____ da, balanı _____. (oturmaq, diñlemek: siz)
8. Mında _____ da, er bir talebege kâğıt yaprağı _____. (turmaq, bermek: sen)
9. Bugün mektepke ayaqmaşna _____. (almaq: biz)
10. Sınıf odasına içimliklerni ____ma _____. (almaq: siz)
11. Ana-babamnen _____, olar añlarlar. (laf etmek: siz)
12. Üyken adamlarğa ağır şeylerni taşımağa daima _____. (yardım etmek: sen)
13. Meni _____, beraber ketermiz. (beklemek: sen)
14. Yoldı keçkende, diqqatlı _____. (olmaq: siz)
15. Babam, pencere yanında ____ma _____. (turmaq: siz)
16. Anam, o qadar ağır iş ____ma. (yapmaq: sen)
17. Resül, şu kölmekni özüne _____. (almaq: sen)
18. Selime, ders vaqtında ____me. (külmek: sen)
19. Leviza, tükânğa barıp, salatalıq bir parça sebze _____. (alıp kelmek: sen)
20. Evge _____, kvartiramnı _____. (kirmek, baqmaq: siz)
21. Bu yañı talebelernen tanıştırmağa maña _____. (ruhset bermek: siz)
22. Maña _____, men bu aqta bir şey bilmeyim. (inanmaq: siz)
23. Bu yataqta _____. (yuqlamaq: sen)
24. ____ma _____, meseleñizni _____. (ağlamaq, yapmaq: siz)
25. Midat, _____ da, öz yeriniñni şu qartiyge _____. (turmaq, bermek: sen)
26. Fatma, kitapnı rafqa _____. (qoymaq: sen)
27. Cemile, er kün kitaplarnı çantağa aqşamdan _____. (qoymaq: sen)
28. Oğlanlarnı aqşamğa _____. (çağırmaq: biz)
29. Daima oğlanlarnı idmanlardan soñ aqşam yemegine _____. (çağırmaq: siz)
30. Öz inşanı sınıfta _____. (oqumaq: o)

DIQQAT!

Emir ve diger manalar türlü şekiller vastasinen bildirilgenini unutmañız.

30 ders. Sağ-selâmet olayıq!

23. MALÜMAT KÂĞITINDA BERİLGEN FİİLLERNİ ÜÇÜNCÜ YA DA BİRİNCİ ŞAHISTA QULLANIP YAZIÑIZ.

Nümüne: (O,) futbol oynasın.
(Olar) futbol oynasınlar.
Futbol oynayıq.

1. O, evge _____ .
2. Olar istegenini _____ .
3. O, özüne anter _____ .
4. O, qavehanede begengenini _____ .
5. O, dondurma _____ .
6. Dostlar, bugün aqşam kinoğa _____ .
7. Ocağa vazifelerimizni (biz) _____ .
8. Şefiqa, aqşamlıq bir şey _____ .
9. Musafirler benim odamda _____ .
10. Qırımıtatar halq yırını (biz) _____ .
11. Üyleden soñ basketbol (biz) _____ .
12. Balalar voleybol _____ .

Malümat kâğıtı

ketmek
sımarlamaq
almaq
aytmaq
aşa(ma)maq
barmaq
köstermek
azırlamaq
yatmaq
yırlamaq
çalmaq
oynamaq

24. BU YA DA BAŞQA BİR AREKETLERGE KÖSTERÜVLER BERGEN QISQA METİN (5-8 CÜMLE) YAZIÑIZ.

Nümüne: Meyva qavaltısı nasıl azırlanılır.

1. Küçük, amma terence bir tepsi alıñız.
2. İçine dondurmanın eki ölçüsünü qoyuñız.
3. Soñ bir banannı ekige bölip kesiñiz...

- begengen buterbrodınıñ, begengen salatınıñ nasıl azırlanılmalı
- qalemniñ / qurşun qalemniñ milini nasıl deñiştirmeli
- yahşı inşa nasıl yazılmalı
- ev vazifesini nasıl yahşı becermeli
- yahşı çaynı nasıl azırlamalı
- lija, konkilerde nasıl taymalı
- qız / yigitnen nasıl tanışmalı
- saçnı nasıl yuvmalı
- şorbanı nasıl pişirmeli
- ocanı nasıl şeñlendirmeli
- ocanı nasıl açuvlandırmalı

30 ders. Sağ-selâmet olayıq!

25. MALÜMAT KÂĞITINDAKİ SÖZLERİNİ CÜMLEGE DOĞRU SAYLAP ALIP, YAZIÑIZ.

1. Kyiv — zemaneyiy avropalı şeer, mustaqil Ukrainanıñ _____.
2. Kyiv — Ukraina devletiniñ eñ büyük _____ merkezlerinden biri.
3. Kyiv Dnipronıñ sol ve oñ _____ yerleşken.
4. Ukrainler öz paytahtın _____.
5. Kyivniñ tarihi _____ biñ yıl devam etmekte.
6. Bir vaqıtları üç ağa-qardaş — Kiy, Şçek, Horiv ve olarnıñ Lıbid qız qardaşı Kyivniñ _____.
7. _____ Kyiv Şarq ve Ğarp, Şimal ve Cenüp arasındaki büyük ticaretniñ merkezi edi.
8. İkmekli Yaroslav knâziniñ idareciligi devrinde meşur Sofiya baş kilsesi ve Altın Qapularını _____.
9. Türlü zamanları Ukraina topraqları Litvaniya, Moskova çarlığı, Lehistan, Avstriya-Macaristan, Rusiye, Şuralar Birliginiñ _____.
10. Kyiv şeer akimiyeti ve onıñ sakinleri tarihiy _____ faal qoruylar.

Malümat kâğıdı

sanayı
yalı
ğururlanmaq
paytaht
bir buçuq
qısmı olmaq
qurmaq
qadimiy
hatırlatmalar
temelini qoymaq

26. ŞAQALI DİAİOGLARNI ROLLERDE OQUÑIZ. OLARDAKİ KÖÇÜRİLME LAFNI QIYA LAFQA DEÑİŞTİRİP, AYTIP BERİÑİZ.

1. Apay, aqşamğa barmazdan evel, ekim olıp çalışqan aqayına dey:
— Sevimlim, sen bu aqşam öz zenaatıñ aqqında unutmalısıñ. Biz sayğılı cemaat arasında olacaqmız da.
— Soñ, özümni nasıl alıp barmalıy?
— Saña selâm berip elini uzatqan er biriniñ nabızını sayıp oturma.

2. Qadın ekimge kelip şikâyetlene:
— Yardım etiñiz! Öse ve semire berem, sanki içime maya töktiler. Ne yapmaq kerek, tevsiye berseñiz.
— Canım, çoq aşaydırsız. Bizim bazar iqtisadımızğa bu, pek güzel, amma bedeninizge ...
— Allah-allah, benim aşaganım ne?! De aqayımndan soñ, de qızımndan, de oğlumndan soñ ...
— Menim sizge domuz almaq bir tevsiyem bar.

Qadın ekimge açuvlı baqıp, endi qapu artından qıçırdı:
— Men daa domuzdan soñ aşamadım!

3. Hasta ekimge keldi.
— Ekim, men yuz yıl yaşamaq ister edim.
— Bu, adiy bir şey de: tütün, raqı içmeñiz, flirt etmeñiz!
— Ve siz, men yuz yıl yaşaycağım eminsiniñizmi?
— Bunı men bilmeyim, amma ömür sizge pek uzun körünir. Buña men eminim.

4. — Ekim, qulağım yaramay eşitmege başladı. Soñki vaqıtları sağlığıñ o qadar zayıflaştı ki, men öksürgenimni bile eşitmeyim. Retsept yazıp, ekim dey:
— Bu ilâclarnı künde üç kere içiñiz.
— Ya olar eşitüvni qaytarırmı?
— Yoq, lâkin endi küçlüce ve keskince öksürirsiniñiz.

30 ders. Sağ-selâmet olayıq!

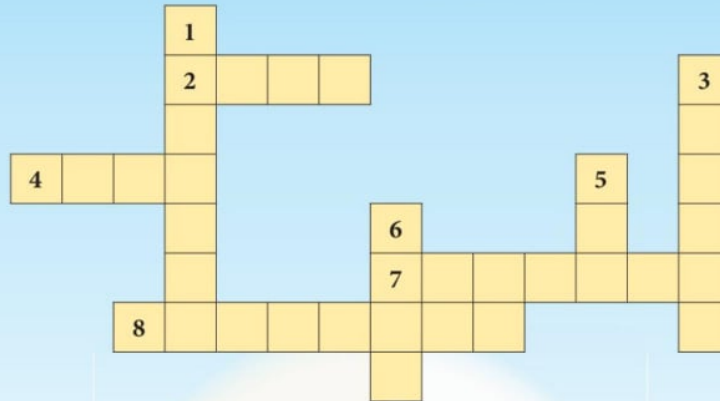
27. 'QORANTAŇ' KROSSVORDINI ÇEZİŇİZ.

Yatma sızıqtan:

2. AğaŇ anaŇa — 4. DedeŇniŇ oğlu sen içün
7. AnaŇnıŇ anası saŇa 8. BabaŇnıŇ babası saŇa

Tik sızıqtan:

1. Ana-baba balalarnen beraber — 3. Ana-babaŇnıŇ küçük oğlan ya da qızları saŇa
5. BitañnıŇ yekâne qızı saŇa 6. AnaŇa babaŇ —

31 ders

ŞEER İÇİNDE TUTACAQ YOLUNİ TAPUV VE İL...

Laqırdı mevzuı: ... nasıl barıla? Sağğa ya solğamı? Doğrudur belki?

Sarf: Yol tapuvda areket fiilleri.

1. OQUÑİZ VE SÖZ VE SÖZ BİRİKMELERİNİN MANASINI AÑLATIÑİZ. QAYD ETİLGEN SÖZ BİRİKMELERİNEN CÜMLE TERTİP ETİP YAZIÑİZ.

Ev, soqaaq, kvartira, **qat**, çoq qatlı ev, eki qatlı ev, üç qatlı ev, bulvar, cadde, **metro**, ofisim, taksi, maşna, ayat, oda, dört odalıq kvartira (dörtköz ev), üç odalıq kvartira, kottedj, şahsiy (öz) ev(im), bir qatlı ev, eki qatlı ev, bağça, **azbar**, park, skver, çoq terek (bar), güzel göl, özen (nehir), sofa, yataq odası, aşhane, bala odası, musafir odası, vanna (vannahane), garaj, erastı garajı, **adam çoq olğan soqaaq**, **tıñ soqaaq**.

2. AĞZAVİY ŞEKİLDE RESİMLER VASTASINEN YATAQ ODASINI VE VANNAHANENİ TASVİR ETİÑİZ.

3. ODAÑIZNI VE YATAQHANE YA DA KVARTİRADAKİ AŞHANEÑİZNI BAŞTA AĞZAVİY, SOÑRA DAA YAZMA ŞEKİLDE TASVİR ETİÑİZ.

4. ARQADAŞIÑIZNIÑ OTURĞAN YERİ AQQINDA MALÜMAT ALMAQ İÇÜN 10 SUAL TERTİP ETİP YAZIÑİZ. SUALLER BERİÑİZ.

31 ders. Şeer içinde tutacaq yolunu tapuv ve il...

5. METİNİ OQUŃIZ. SUALLERGE CEVAP BERİŃİZ:

Onıñ odası

Emil Aqmescitte yaşay. Bu yeşil şeer Qırımın ortasında yerleşe. Emil şeer merkeziniñ Aqyar soqağı, 35-deki beşqatlı evde otura. Bu, pek yahşı bir ev. Onı XX asırnıñ ortalarında qurğan ediler. Emilniñ kvartirası dördüncü qatta yerleşe. O, balaban ve pek yarıq. Onıñ kvartirasında üç oda (sofa, yataq ve musafir odaları), aşhane, vanna, ayat, eki balkon bar. Sofa ve yataq odasınıñ pencereleri şarqqa baqa, şunıñ içün sabadan anda çoq küneş yarığı tüşe. Emil perdelerini bir vaqıt yapmay, çünki yazda onı küneş nurları uyatqanını seve.

Sualler:

1. Emil qaysı şeerde yaşay?
2. Aqmescit şeerini qayda yerleşe?
3. Emil qaysı bölgede yaşay?
4. Emil qaysı soqaqta yaşay?
5. Emil nasıl evde otura?
6. Emilniñ kvartirası kaçınıcı qatta yerleşe?
7. Emilniñ kvartirasında kaç oda bar?
8. Emilniñ kvartirasında kaç balkon bar?
9. Sofa ve yataq odasınıñ pencereleri qayda baqa?
10. Emil ne seve?

6. METİNİ OQUŃIZ. TEDDİNİŃ EVİ AQQINDA AYTIP BERİŃİZ.

Menim adım Tedd Djonson. Men avstraliyalım. Men 25 yaşındam. Men Avstraliyanıñ şarqında, Sidneyde, okeannıñ yanında oturam. Şimdi men Ukrainada, 'Ukraina ava yolları' şirketinde çalışam. Men iş adamım.

Sidneyde benim küçük ekiqatlı bir evim bar. Birinci qatta — aşhane, vanna, kenef ve musafir odası bar. Men kabinetimde çalışmağa sevem. Anda balaban yazuv masası, masa üstünde lampa ve kompyuter, masa yanında eki kreslo bar. Pencere yanında televizor tura, televizornıñ sol tarafı divarında güzel bir resim asılı tura, onıñ üstünde — Yaponiyadaki Fudziyama dağınıñ resimi. Tüpke yeşil kilim tüşelgen, pencerege beyaz perdeler asılğan. Odamda ava arareti daima oñaytlı, çünki konditioner çalışa. Evimniñ azbarında küçük bir bağça bar.

Şimdi Kyivde men şeer merkezindeki bir odada yaşayım, ve kimerde özümniñ raat evimni sağınam ve iç olmadım bir saat öz bağçamda olmaq isteyim. Böyle vaqıtları men metroğa oturıp, Gidroparkqa ketem — onıñ tabiatı dülber...

31 ders. Şeer içinde tutacaq yolunu tapuv ve il...

7. QISQA DIALOGLARNI OQUŇIZ. BUŇA OŞAĞAN BİR QAÇINI TERTİP ETİŇİZ. ■

- I.** — Universitet qayda olğanını aytsañız?
— Mında. Sizge tek yolnı keçmek kerek.
— Sağ oluñız.
— Alla razı olsun.
- II.** — Bank saat qaçta çalışmağa başlağanını aytsañız.
— Bank saat sekizde açıla.
— Ya şimdi saat qaç?
— On daqqadan sekiz.
— Sağ oluñ.
— Alla razı olsun.
- III.** — Rınok meydanlığına nasıl çıqmaq mümkün olğanını aytırsıñız?
— Siz doğru ketmek, soñ solğa burulmaq kereksiz. Siz çalar saatnen Ratuşanı körersiz. Bu, Rınok meydanlığıdır.
- IV.** — Ava limanına nasıl barıp çıqmaq mümkün olğanını aytsañız.
— Siz universitet yanında № 9 trolleybusqa minip, soñki turaqqace ketesiz. Anda ava limanı.
— Sağ oluñız.
— Alla razı olsun.
- V.** — Bağışlañız, Büyük Britaniyanıñ elçiligi qayda yerleşkenini aytmazsıñız?
— Yazıq ki, aytamam. Daa birevden, polisten, sorap baqıñ.
— Sağ oluñ.
— Bir şey degil.
- VI.** — Demir yol vokzalınace nasıl barmaq mümkün olğanını aytp olursız?
— Vokzal mından uzaqtır. Anda bir de bir naqliye vastasına oturıp ketmek kerek. № 1 tramvayğa oturuñız. O, vokzalğa kete.
— Şu tramvaynıñ eñ yaqın turağı qayda ya?
— Mına, yaqın. Gazet kioskı yanında.
— Sağ oluñız.
— Alla razı olsun.
- VII.** — Güzel qırımtatar suvenirlerini qaydan almaq mümkün olğanını aytp olursız?
— Güzel qırımtatar suvenirlerini Hansaraynıñ yanındaki 'Derviş' evi ve 'Musafir'den satın almaq mümkün.
— Ya anda nasıl barıla?
— Yolnı keçip, doğru baş soqağından ketiñiz. Gaspralınıñ abidesi ve Orta Camini keçken soñ, Hansarayğa barıp çıqarsıñız. Anda daa yarmalıq da bar.
— Çoq sağ oluñız.
— Alla razı olsun.
- VIII.** — Yaqın bir yerde tiş poliklinikası qayda yerleşkenini aytsañız?
— Aqmescit soqağında.
— Anda eñ tez nenen barılır ya?
— Hansaraydan er angi marşrutqa oturıp, şeer memuriyeti yanında çıqarsıñız. Ondan sol tarafında tiş poliklinikası yerleşe.
— Sağ oluñ.
— Alla şıfasını bersin.
- IX.** — 5-ci mektep qayda olğanını aytsañız?
— 5-ci mektep Tınçlıq soqağında yerleşe.
— Ya anda nasıl barıp çıqmaq mümkün?
— Siz yañı şeer tarafına ketken er angi marşrutqa oturıp, 'Hastahane' turağınace ketesiz.
— Sağ oluñız.
— Alla qolay ketirsin.
- X.** — Aşlama saraynı nasıl tapmaq mümkün, aytp olursıñız?
— Siz Hansaraydan Salaçıqqa doğru ketesiz. Anda şimdi 'Larişe' muzeyi yerleşe, onıñ yanında da — Zıncırlı medrese.
— A, endi añladım. Sağ oluñ.
— Oğurlar olsun.

31 ders. Şeer içinde tutacaq yolunı tapuv ve il...

8. SHEMALI HARİTAŇIZDA KOMANDALARNIŇ RESİMİNİ YAPIŇIZ:

- Doğru ketiňiz, soň solğa buruliňiz.
- Soqaqni keçiňiz, yol çatışmasınace doğru ketiňiz, soň sağ tarafqa burulıp, kene doğru ketiňiz.
- Eki kvartal ketip, solğa buruliňiz.
- Soqaqni sol tarafından ketiňiz de, pošta yanında sağ tarafına buruliňiz.

9. SÖZLERŇİ OQUŇIZ. OLARNIŇ MANASINI AŇLATIŇIZ.

Avtobus, trolleybus, tramvay, metro, taksi, taksici, yoqlayıcı, biletki, bilet, soqaq, yol, ev, evler, cadde, aralıq, meydanlıq, soqaqniñ diger yanı, keçi, yerasti keçi, üçfener, qızıl yarıq, yeşil yarıq, sarı yarıq, polis, aydavcı, şoför, solğa (qayda?), solda (qayda?), solğa, solda, qarşıda, yanında, yaqın bir yerde, köşeniñ

artında, soqaqniñ köşesi, keçken (adam), şeer sakinleri, eñ yaqın (qısqa) yol.

Ketmek, barmaq, diger yaqqa keçmek, yolni keçmek, avtobus (tramvay ...) beklemek, taksi almaq, yol ücretini ödemek, biletsiz yürüv, cöremeni ödemek, yolni soramaq.

10. EVDEN UNİVERSİTETKE QADAR YOLUŇIZNI TASVİRLEŇİZ (BAŞTA AĞZAVİY, SOŇRA DEFTERİŇİZGE DE YAZIŇIZ).

32 ders

TÜRLÜ-TÜRLÜ (BAŞQA-BAŞQA YÖNELİŞLERDE...) AREKET ETEMİZ

Laqırdı mevsusi: türlü-türlü ve başqa-başqa yönelişlerde areket etemiz.

Sarf: Ög yalğamalı şekiller yerine qullanılğan fiillerniñ qullanıluvı.

1. ÖG YALĞAMASIZ AREKETLİLERNİŇ YERİNE QULLANILĞAN FİİLLERNİ HATIRLAŇIZ.

tamamlanmağan yerine		tamamlanğan yerine
↔	→	
barmaq	yürmek	ketmek
qatnamaq	ketmek	ketmek
taşımaq	ketirmek	alıp ketmek
taşıp yürmek	alıp ketmek	alıp ketmek
yürsetmek	aydamaq	alıp barmaq
uçmaq	uçmaq	uçıp ketmek
yaldamaq	yaldamaq/ketmek	yaldap başlamaq
çapmaq	çapmaq	çapıp başlamaq

DİQQAT!

Qırımtatar tilinde fiiller tamamlanğan ve tamamlanmağanlarğa ayırılmaq, şu mana ceetten olar bam-başqa sözlernen bildirilgenine diqqat etiñiz.

32 ders. Türlü-türlü (başqa-başqa yönelişlerde...) areket etemiz

2. DIALOGLARNI OQUŇIZ. NOQTALAR YERİNE AREKET FİİLLERİNİ QOYUŇIZ. ■

1. — Sinaver, sen qayda ... ?
— Kinoğa.
— Kinoğa? Ya sen tünevin kinoğa ... da.
— E, men endi kinoğa sıq ...
2. — Halil, sen tünevin aqşam qayda ediñ? Men seni qıdırdım, aqşamğa davet etecek edim.
— Men kinoğa ...
— Kene kinoğa ...?
— E, men er afta kinoğaYa sen özün qırımtatar tilini tek derslerde öğrenmek olmaz degen ediñ de.
3. — Ğanna, sen kinoğa sıq ?
— Yoq, o qadar sıq degil. Men daa qırımtatarca zayıf aňlayım.
— Ya vatanında yaşağanda, sen kinoğa sıq ...?
— E, men kinoteatroğa er cumaertesi ...
4. — Kemal, Hayri qayda olğanını bilesiñmi?
— O, kinoğa O, şimdi kinoğa pek sıq ... bilesiñ de.
— Ya Djon qayda?
— O da Hayrinen kinoğa Olar daa andalar.
5. — Esma, sen qayda ... ?
— Men kütüphaneye ...
— Sen kütüphaneye sıq ...?
— Yoq, sıq degil, derslik ya da luğat almaq kerek olğanda ...
6. — Sen qayda ... ?
— Şeerniñ merkezine, 'Plazma' ticaret merkezine.
7. — Sen tünevin evge ne vaqıt qayttıñ?
— Men evge keç, saat onda qayttım.
— Ya sen qayda ediñ?
— Men Rınok meydanlığına, açıq avada bayram yarmalığını baqmağa ...
— Sen maña anda o birisi kün ..., dep aytqan ediñ.
— E, Rınok meydanlığını pek begenem, şunıñ içün anda sıq ...
8. — Nariman, sen ne içün tünevin lektsiyada yoq ediñ?
— Men poliklinikağa ...
9. — Qurtseit, sen vatanında teatroğa sıq ...?
— Yoq, men teatroğa pek siyrek ..., çünki boş vaqtım az edi.
10. — Amet, sen qayda ...?
— Men poliklinikağa ...
— Ya sen tünevin de poliklinikağa Ne içün poliklinikağa o qadar sıq ... ?
— Özümni yaramay duyam.
11. — Sen qayda ..., Bektemir?
— Men lingafon odasına ...
— Sen lingafon odasına sıq ... ?
— Aftada üç kere.

3. HATIRLAŇIZ!

İdare sualleri	Tamamlanmağan tür yerine	Tamamlanğan tür yerine
(qayda?)	kirmek	kirmek
(qaydan?)	çıqmaq	çıqmaq

32 ders. Türlü-türlü (başqa-başqa yönelişlerde...) areket etemiz

4. OQUŇIZ.

ÖG YALĞAMALI YERİNE QULLANILĞAN AREKET FİİLLERİNEN CÜMLE TİZİNİZ.

(qayda?) tramvayğa, universitetke, odağa *kirmek*

(qaydan?) tramvaydan, universitetten, odadan *çıqmaq*

(qaydan?) andan (qayda?) mında ayattan odağa, universitetten kütüphaneye *kelmek*

(qaydan?) andan (qayda?) anda ayattan odağa, universitetten kütüphaneye *ketmek*

(nege?) turaqqa, evge, tahta yanına, oca yanına *kelmek* // *barmaq*

(nege?) turaqqa, teatroğa, çatışmağa, mektepke *barıp çıqmaq*

(kimden? neden?) turaqtan, evden, tahtadan, ocadan *çekilmek*

(kimden? neden?) turaqtan, teatrodan, çatışmadan, mektepten *ketmek*

DİQQAT!

(kimden? neden? qaydan?) + ..-dan/-den/-tan/-ten ≠ (kimge? nege? qayda?) + ..-ğa/-ge/-qa/-ke

(kimden? neden? qaydan?) + ..(-nıñ/-niñ) yanından ≠ (kimge? nege? qayda?) + ..(-nıñ/-niñ) yanına

Arsen pencere yanına bardı, azbarğa baqtı ve pencereden çekildi.

Maşna ev yanına keldi, yolcular çıqtı da, maşna evden ketti.

(qaç metr / kilometr) — 200 metr, bir buçuq kilometr *keçmek*

(qaç metr / kilometr / turaq) — 500 metr, 4 kilometr, 5 turaq *ketmek*

(qayda?) ögge // artqa *ketmek* // *qaytmaq*

(qayda?) soqaqnıñ o bir yanına, soqaqnıñ diger yanına *keçmek*

(qayda?) özen- / göl- / deñizniñ diger yalıısına *yaldap çıqmaq*

(neden?) yoldan, çatışmadan, özenden ... *keçmek*

(neden?) meydandan, şeerden, ormandan... *ketmek*

(qayda?) solğa, oñğa (= sağğa) // sol / oñ (= sağ) tarafına *aylanmaq*

(qaydan? qayda? ne vaqıt?) *köçip kelmek*

Evel qorantam Qırımıda yaşay edi, keçken yılı
biz Kyivge köçip keldik.

(qaydan? qayda? ne vaqıt?) *köçmek*

Ağam geolog, şunıñ içün o, sıq bir yerden başqa yerge köçe.

= oturğan yerni
(sıq)
deñiştirmek

32 ders. Türlü-türlü (başqa-başqa yönelişlerde...) areket etemiz

5. TALİL ETİŇİZ:

Enver ekinge keldi.
(Enver ekimniñ odasında)

Turistler Yaltağa keldiler.
(Olar Yaltadalar)

Enver ekimniñ yanına keldi.
(Enver ekimniñ yanında tura)

Turistler Yaltağa yaqınlaştılar.
(Olar Yaltağa yaqın bir yerdeler)

6. TEKRARLAV İŞLERİNİ BECERİŇİZ.

1) Noqtalar yerine evel ya da soñ munasebetçisini qoyuñız. Sözlerni şuna köre deñiştiriñiz.

1. Biz futbolğa keç qaldıq. Biz matç (başlağan) ... keldik.

2. Şimdi men meşğülim. Menim toplaşuvım olacaq. Maña (toplaşuvlar) ... keliñiz.

3. Tezden imtianlar olacaq. (İmtianlar) ... men sınavlarınñ episini bermek kerekim. (İmtianlar) ... men Qırımğa qartbaba-qartanalarım ketecegim.

4. Kinoğa keç qalacağımızdan pek eyecanlana edik. Lâkin biz seans (başlanmaz) ... keldik.

5. Lenur imtianlarını tapşırmadı. (İmtianlar) ... o, hastalandı. İmtianlarını o, (tatil) ... tapşıracaq.

2) Areket fiillerini qoyuñız. Cümlelerni nümünege baqıp tiziñiz.

Nümüne:

Kim? Ne vaqıt? Qayda? Kimgе? Ne yaptı?
Seitumer eki ay evel büyük şeerge üyken ağasına bardı.

Elmaz, tünevin, küçük bir şeer, mektep dostu

Biz, cuma künü, studentler yataqhanesi, yañı student

Men dostlarım ile, üç ay evel, qırımtatar köyü, ana-babam

32 ders. Türlü-türlü (başqa-başqa yönelişlerde...) areket etemiz**3) Noqtalar yerine munasebetçinen şahıs zamirlerini kerek kelişte qoyuñız.**

Nümüne: İsa meni körgende, ... keldi.

İsa meni körgende, (menim) yanıma keldi.

1. Eger men dostumı körsem, men ille ... barırım da, siziñ ricañızını bildiririm.

2. Aqşam klubda Refat öz dostlarını kördi ve ... bardı.

3. Fevzini körgen soñ Alim, ... barıp körüşti.

4. Mayeni körgende biz pek quvandıq ve birden ... bardıq.

5. Yarın tapıp ... kelseñiz, men sizge Kezlevge ekskursiya ne vaqıt olacağını aytırım.

4) İşni nümünege baqıp beceriñiz.

Nümüne: O, sıq Rasimde ola. Aqşam o, qaydan qayttı?

O, Rasimden qayttı.

1. O, sıq Ülviyede ola. Tünevin o, qaydan qayttı?

2. O, sıq öz ağasınıñ yataqhanesinde ola. Cumaertesi o, qaydan qayttı?

3. O, sıq Sudaqta tatasında ola. Bazar künü o, qaydan qayttı?

4. Sayde dostunıñ işinde sıq ola. Şimdi o, qaydan qayttı?

32 ders. Türlü-türlü (başqa-başqa yönelişlerde...) areket etemiz

5) Noqtalar yerine malumat kâğıtından kerek fiillerni qoyuñız.

1. Vataniñizniñ paytahtı ... şeerniñ adı nedir? Onıñ meydanlığı ne qadar?
2. Qırımtatar tili derslerinde siz nasıl dersliklerni ... ?
3. Mamut sınav kitapçığını yattaqhanede ... , şunıñ içün anda qayttı.
4. Menim boş vaqtım az, lâkin men sennen merkezge barıp, onı saña köstermege
5. Evel tatam Canköyde otura edi, şimdi Aluştağa

Malumat kâğıtı

köçmek
olmaq
qullanmaq
qaldırmaq
tırışmaq

6) Areket fiillerini doğru bilgeniñizni sınap baquñız.

1. — Ayder, Server evdemi? — O, yoq. O, Haysernen beraber futbolğa
a) çıqtı; b) keldi; c) ketti.
2. — Ayder odağa ... ve er kesnen ses çıkarıp körüşti.
a) ketti; b) kirdi; c) keldi.
3. — Meliye qayda? — O, qomşu odağa bir daqqağa ... , beklep tur, o, şimdi
a) ketti; b) keldi; c) çıqtı; ç) kelir; d) keter.
4. Ekim Nailge dedi: ‘yanıma ... , men sizni baqmaq kerekim’.
a) ketiñiz; b) çıqıñız; c) keliñiz.
5. — Pošta qayda olğanını aytsañız. — Sizge soqaqtan ... ve solğa ... kerek.
a) aylanmaq; b) kelmek; c) keçmek; ç) kirmek; d) qaytarmaq.
6. — Dinara, evge ... , babaña telefon açmağa unutma.
a) çıqayatqanda; b) keleyatqanda; c) kireyatqanda; ç) keçeyatqanda.

NB!

Almaq, bermek, barmaq, yürmek, çıqmaq, keçmek, körmek, baqmaq, taşlamaq, turmaq, oturmaq, yatmaq sade fiiller sayılır. Cümlede olar özüniñ esas manasını taşıy.

Lâkin **terkipli** fiillerde olar *qoşma* (tekrar, devam, başlanuv, yekün, imkân ve dig.) mana bildire: oqup çıqmaq, bara bilmek, kele yatmaq, yaldap kelmek, alıp barmaq, yırlap başlamaq.

32 ders. Türlü-türlü (başqa-başqa yönelişlerde...) areket etemiz

**7. KELMEK — KETMEK (QAYTMAQ)
FİİLLERİNİ KEREK ŞEKİLDE QOŞUÑIZ.**

1. Er kün men işke saat doquzda ... ve işten saat beşte
2. Keçken cumaertesi dostum Saqqa Eki aftadan o, mında, Hersonğa
3. İmtianlardan soñ studentler ameliyatqa Armanda olar ameliyattan
4. — Ana-babalarınız qayda?
— Olar kontsertke Olar, kontsertten saat onda ... , dep ayttılar.
5. Oraqta bu student Vatanına İlk küzde o, kene Ukrainağa
6. Er kün studentler universitetke saat doquzda ... ve universitetten saat üçte
7. Tünevın ağan saba saat sekizde ... ve aqşam saat yedide qayttı.
8. Er saba qomşumuz işke saat sekizde Er aqşam o, evge saat yedide

8. İŞNİ NÜMÜNEGE BAQIP BECERİÑİZ.

Nümüne: Ayder şimdi Kyivdemi?
Yoq, o, Kyivden endi qayttı.

1. Ağan Amerikadamı? 2. Dostuñ daa Kefedemi? 3. Tatañ Kanadadamı? 4. Artem daa Varşavadamı? 5. Djon daa İngilteredemi? 6. Stepan daa Kyivdemi? 7. Solomiya daa Ternopoldemi? 8. Selim daa Bağçasaraydamı?

9. İŞNİ NÜMÜNEGE BAQIP BECERİÑİZ.

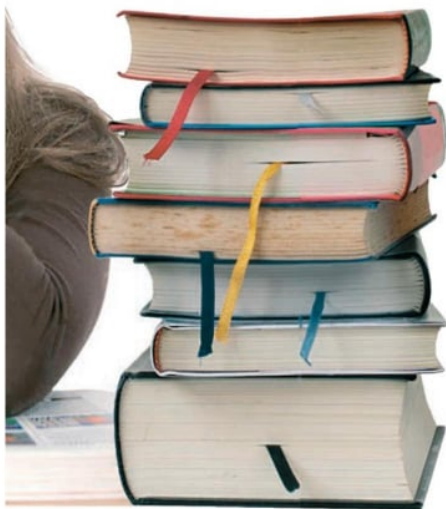
Nümüne: Emir endi poliklinikağa kettimi?
O, endi poliklinikadan qayttı.

1. Nazlı kütüphaneye kettimi?
2. Ayder ekskursiyağa kettimi?
3. Cafer zavodğa kettimi?
4. Rayme poştğa kettimi?
5. Ruzana universitetke kettimi?

10. OYUN KEÇİRİÑİZ.

Eki student oynay. Studentlerniñ biri komandalar bere, digeri olarnı becere. Soñ olar rollernen deñişe.

Komandalar: Tahta yanına keliñiz. Tahtadan çekiliñiz. Masa yanına barıñız. Masa yanından çekiliñiz ve qapu yanına barıñız. Pencere yanına barıñız. Soqaqqa baqıñız. Pencereden çekiliñiz ...

32 ders. Türlü-türlü (başqa-başqa yönelişlerde...) areket etemiz

11. METİNİ OQUŇIZ VE AYTIP BERİŇİZ. SİZİŇ FİKRİŇİZCE, BU VAZİYETNİŇ SEBEBİ NEDE?

Eki adam bir kupede

Bir kere men Odesa–Kyiv treninde ketken edim. Yolcular az edi, ve men kupede quru özüm edim. Küçük bir Slovyansk ş. stantsiyasında kupege bir adam nefesi nefesine yetişmey tez çapıp kirdi. Şeylerni qoydı, oturdı, tınçlandı. Ketemiz. Laf etmege başladıq. Söz arası: qaydan, kim ve qayda ketesiñ.

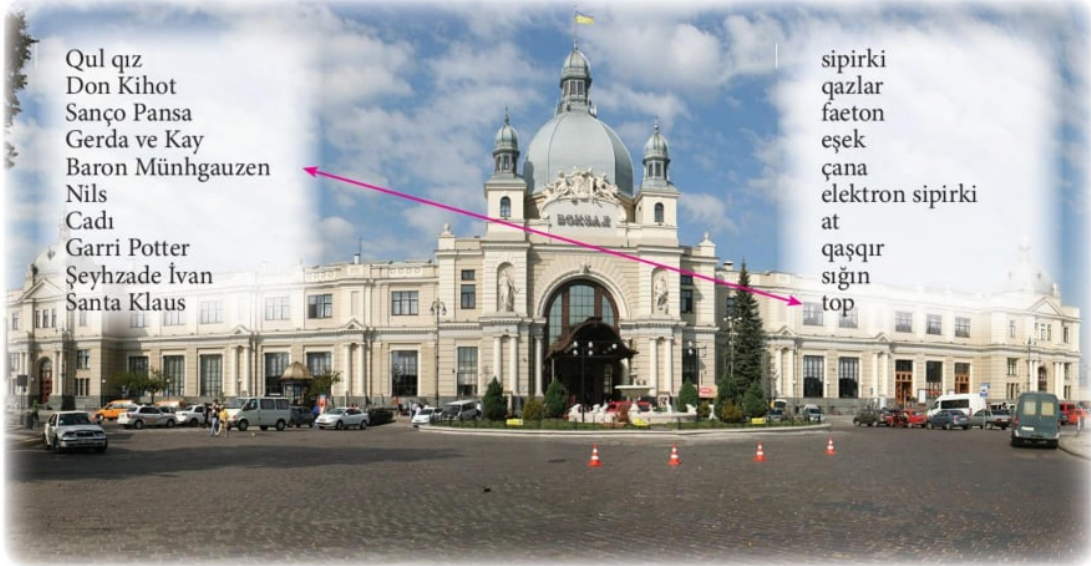
Men deyim: ‘Men Odesadan qaytam. Sanatoriyde raatlanğan edim.’

‘Men ise Odesağa ketem, — dedi qomşum. — Tünevin tatilim başlandı. Biraz raatlanır edim...’

Soñ bir qaç saniye tüşünip, qoştı: ‘Ama da teraqqiat. Baqsa sen buña: men Odesağa ketem, siz Odesadan qaytasız, bir trende ve bir kupede ise ketemiz... Acayip!!!’

12. SİZ OQUĞAN MASAL VE ESERLERNİ HATIRLAŇIZ. ER BİR MASAL YA DA EDEBİY QARAMANNIŇ NAQLİYE VASTASINI TAPIŇIZ:

Qul qız
Don Kihot
Sanço Pansa
Gerda ve Kay
Baron Münhgausen
Nils
Cadı
Garri Potter
Şeyhzade İvan
Santa Klaus

sipirki
qazlar
faeton
eşek
çana
elektron sipirki
at
qaşqır
sığın
top

32 ders. Türlü-türlü (başqa-başqa yönelişlerde...) areket etemiz

13. OQUÑIZ. SÖZLER VE İBARELERİNİ TEKRARLAÑIZ. ER BİR METİNGE EKİŞER SUAL ŞEĞİLLENDİRİP YAZIÑIZ
Vokzal

Bütün dünyada insanlar seyaat eteler. Olar maşnalarda yüreler, uçaqta uçalar, gemide ya da trende keteler. Trende ketkenler sıq vokzalda olalar. Vokzal — bu, trenler kelgen ve ketken yerdir.

Lviv şeerinde güzel bir demir yol vokzalı bar. Bu, balaban üçqatlı bir ev — mimarcılıq hatırlamasıdır. Onı daa 19-cı asırnıñ soñunda qurğan ediler. Beş yıl evel vokzalda tamir işleri yapıldı. Endi Lviv vokzalı zemaneyi ve pek oñaytlıdır.

Vokzalnıñ birinci qatında kassalar yerleşe. Anda bugünge bilek almaq ya da başqa küñge sınırlamaq mümkün. Divarda balaban cedvel asılı tura. Cedvelde qaysı tren qaysı platformağa (yolğa) kelegecini körmek mümkün. Bu, yolcular için pek oñaytlıdır.

Kassalardan sol ve sağda yolcular için balaban zallar yerleşe. Bu zallarda, trenlerini beklegen yolcular raatlana, qave ya da meyva suvu içe, gazet oquy ya da televizor baqa bileler.

Vokzalnıñ ikinci qatında pošta, telefon, berberhane, qavehane ve restoran yerleşe. Poştada yolcu mektüp yollay ya da telefon aç bile, berberhanede — saç almaq, restoranda — aşamaq mümkün.

Kü'nde Lviv vokzalı Ukraina ve tış memleketlerinden bir qaç bñ yolcuğa hızmet ete.

Naqliye

Şimdiki zamanda adamlar çoq seyaat ete, bir yerden başqa yerge, bir memlekettin ekincisine baralar. Adamğa tez barıp çıqmağa naqliyat yardım ete. Naqliyatnıñ bir çoq çeşiti bar: maşna, tren, gemi, uçaq. Bu naqliye çeşitlerini adamlar pek uzaqqa barğanda qullanalar.

Şeerde de biz türlü naqliyeni qullanamız. Bu: avtobus, trolleybus, tramvay, metro, taksi. Böyle naqliyatqa şeer naqliyesi deyler. Bu naqliyatta adamlar şeer boyu keteler. Naqliyeni qullanğanlarğa yolcu (passajir) deyler. Avtobus,

trolleybus, tramvayda ketmek için, konduktor ya da kassadan bilek almaq kerek. Haritaçıqnı bütün ayğa da almaq mümkün. Studentler daima haritaçıqlarını alalar, çünkü olar ucuz çıqa. Taksi ya da marşrutkada aqçanı aydayıcığa bereler.

Men yataqhanede yaşıyım ve künde universitetke tramvayda ketem. Kimerde, keç qalğanda, men marşrutkağa oturıp ketem. Bu, paalica, amma tezcedir. Naqliye şeerde yaşamağa yardım ete.

32 ders. Türlü-türlü (başqa-başqa yönelişlerde...) areket etemiz

14. AQILDA TUTUŇIZ:

İlave: * belgisinen köçme manada qullanılğan fiiller qayd etilgen.

	(nege? qayda?) kelmek	tahta yanına kelmek ocanın yanına kelmek buruluşqa kelip çıqmaq
	(nege? qayda?) kirmek (qayda?) olmaq	odağa kirmek sınıf odasına kirmek tükânğa, qavehaneye, yataqhaneye kirmek *müdürler şurasında olmaq
	(neden? qaydan?) çekilmek / uzaqlaşmaq, çetke çıqmaq	pencereden çekilmek evden uzaqlaşmaq *qanun-qaidelerden çetke çıqmaq
	(neden? qaydan?) çıqmaq	odadan çıqmaq universitetten çıqmaq komanda erkânından çıqmaq
	(nege? qayda?) çıqmaq = (nege? qayda?) köterilmek	eñ yüksek dağğa çıqmaq onuncı qatqa köterilmek evniñ damına çıqmaq
	(qaydan?) enmek = (neden? qaydan?) düşmek	bayırdan enmek beşinci qattan düşmek tramvay basamağından düşmek
	(neni? nege?) keçmek	soqaqnı keçmek özenni keçmek universitetniñ ikinci kursuna keçmek
	(neden? qaydan?) keçmek	ev yanından keçmek ocanın yanından keçmek turistler gruppasınıñ yanından keçmek *aqsızlıqnı körmeyip keçmek qaqnı aylanıp keçmek
	(kimni? neni?) aylanıp keçmek	marşrutkanı aylanıp keçmek *meselege toqunmay keçmek evni aylanıp keçmek
	(neni?) aylanıp çıqmaq	sofranı aylanıp çıqmaq abideni aylanıp çıqmaq evni aylanıp çıqmaq parknı aylanıp çıqmaq
	(kimni? neni?) = er yerni baqıp çıqmaq	bütün tükânı aylanıp çıqmaq episi odalarını aylanıp çıqmaq bazarnı (çarşını) aylanıp çıqmaq şeerne dolanıp çıqmaq

32 ders. Türlü-türlü (başqa-başqa yönelişlerde...) areket etemiz

15. KEREK FİİLLERNİ QOYIP YAZIÑIZ:

1. Michael sınıfqa ... ve selâmlaştı. 2. Biz sınıf odasına ...-de, daima pencereni açamız. 3. Biz universitetten ... ve soqaq boyu 4. Men evge keç, aqşam saat on birde 5. Er kün aqşam men evge ... ve yarınki derslerge azırlanam. 6. Bugün aqşam men evge ...-ip raatlanacağım, çünkü yarın raatlıq künüdir. 7. Student kütüphaneden ... ve qavehaneye 8. Bugün universitetten ...-da, biz ocamızı rastketirdik, o, konferetsiyadan qaytqan. 9. Ağam yarın Berlinden İlbavğa uçaqnen

DİQQAT!

tüşmek, enmek — aşağı
çıqmaq — yuqarı ve aşağı

lâkin:

ketmek (qayda(n)?) — 1) köterilmek:
Uçaq ava limanından uçıp ketti.
2) düşmek: Filcan sofradan uçıp ketti.

16. KETİRMEK, ALIP KELMEK, ALIP KETMEK FİİLLERİNİ KEÇKEN ZAMAN ŞEKLİNE QOYUÑIZ.

1. Studentler derske keldiler ve ukraince-qırımatarca luğatlarını 2. Bugün maña Ervin keldi ve özünüñ yañı fotosuretlerini 3. Oca sınıfqa keldi ve defterlerimizi 4. Ayder Qırımdan keldi ve çoq yañı kitap 5. Yaqında babam Londondan qayttı, maña ediyeler 6. Sakine Paristen qayttı ve yañı fransız misni 7. Server ketti ve luğatını yañılış 8. 'Acele yardım' maşnası keldi ve hastanı hastahaneye

17. ER BİR CÜMLEGE QARŞI MANALI İBARENİ (QARAMA-QARŞI MANALI CÜMLE) YAZIÑIZ.

Nümine: Biz odağa kirdik.
Biz odadan çıqtıq

a) 1. Biz laborator odasına keldik. 2. Dostum sanatoriyden keldi. 3. O, vatanına qayttı. 4. Ocamız universitetke keldi. 5. Dostum işten aqşam kele. 6. Canike kinoğa ketti. 7. Biz muzeyge keldik. 8. O, poštağa ketti. 9. Anam tükânğa keldi. 10. Balalar mektepke kettiler.

b) 1. Men pencerege keldim. 2. Tren stantsiyadan köçti. 3. Avtobus turaqqa keldi. 4. Taksı vokzalğa keldi. 5. Student tahtadan çekildi. 6. Maşna hastahaneden ketti. 7. Tren platformadan köçmekte. 8. Er kün maşna poštağa saat sekizde kele. 9. Trolleybus turaqqa er üç daqqa kele. 10. Baar keleyata.

32 ders. Türlü-türlü (başqa-başqa yönelişlerde...) areket etemiz

18. METİNİ OQUŇIZ. AREKET FİLLERİNİ SAYIP ÇIQIŇIZ.

Yazda men köyde raatlanam. Bir kere men dostuma baracaq oldım, o, qomşu köyde yaşay. Şu künü men saba erte turdım, sabalıqı aşadım ve evden çıqtım. Men evden biraz uzaqlaşım da, apansızdan arqadaşım menden soragan kitapnı evde qaldırğanım aqlıma tüştı. Men qayttım, kitapnı aldım ve kene yol boyu kettim. Evimden yaqın bir yerde tükân bar. Men tükânğa kirdim ve qanfet aldım. Başta men tez kete edim. Boldurğan soñ, yavaşça kettim. Men bütün vaqıt doğru kete edim. Özen yanında sağ tarafından kettim. Soñ özenni keçtim. Ögümde göl bar edi. Gölni keçip, ormanğa kirdim. Ormannı keçip çıqqan soñ köyni kördim. Tezden men yerine barıp çıqtım. Evniñ yanına kelip, qapunı urdım ve tanış sesni eşittim: ‘Kiriñiz.’ Men evge kirdim. ‘Sen maña kelgeniñ ne güzel oldı,’ — dedi dostum.

33 ders

SEBEP VE NETİCE AQQINDA SÖZ YÜRÜTEMİZ ... (NE İÇÜN? — ŞUNİŇ İÇÜN!)

Laqırdı mevzusu: Maqsatqa yetecek olamız, çünki öz degenimizde turamız!

Sarf: Sebep tabili mürekkep cümlelerniñ qullanılıvı.

1. SİZ NASIL MUNASEBETLER İFADE ETKENİŇİZNİ HATIRLAŇIZ:

- **sebep (ne içün? sualine cevap bere)**
Studentler derske keç qaldılar, **çünki** yolda çoq maşna bar edi ve tramvay pek yavaş kete edi.
- **netice (netice ne oldı? sualine cevap bere ve birinci cümleli izalay)**
Ayder ukrain tilini bilmek istey, **şunıñ içün** o, Kyivge oqumağa keldi.
- **Sebep ve netice cümleleri özara bağılı ola (özara bağdalar):**
Eger cümleliñ birinci qısımında (başında) areketniñ neticesi aqqında malumat bar olsa, ikinci qısı **çünki** bağlayıcısından başlana;
Eger cümleliñ birinci qısımında (başında) areketniñ sebebi aqqında malumat bar olsa, ikinci qısı **şunıñ içün** bağlayıcısından başlana.

2. TALİL ETİŇİZ!

sebep munasebeti	netice munasebeti
Studentler derske keç qaldılar, çünki maşna bar edi ve tramvay pek yavaş kete edi.	Yolda çoq maşna bar edi ve yolda çoq tramvay pek yavaş kete edi, şunıñ içün studentler keç qaldılar.
Ayder Kyivge oqumağa keldi, çünki o, ukrain tilini bilmek istey.	Ayder ukrain tilini bilmek istey, şunıñ içün o, Kyivge oqumağa keldi.
Men tibbiyet universitetinde oquyım, çünki ekim olmaq isteyim.	Men ekim olmaq isteyim, şunıñ içün tibbiyet universitetinde oquyım.
İzzet nezaret işini yazmadı, çünki derste yoq edi.	İzzet derste yoq edi, şunıñ içün o, nezaret işini yazmadı.

33 ders. Sebep ve netice aqqında söz yürütemiz ... (ne için? — şunun için!)

3. İŞNİ NÜMÜNEGE BAQIP BECERİŇİZ. ZAMİRLERNİŇ QULLANILUVINA DİQQAT ETİŇİZ:

Nümüne:

Gülsüm klassik muzıkanı begene, şunun için o, filarmoniya kontsertlerine sıq bara.

Gülsüm filarmoniya kontsertlerine sıq bara, çünkü o, klassik muzıkanı begene.

1. Ayder 'The Beatles' gruppasınıñ 'Yesterday' türküsini begene, şunun için o, onı studentler aqşamında yırlaycaq.
2. Şevketniñ 'Qırımtatarların tarihı' kitabı yoq, şunun için o, onı almaq istey.
3. Marta Lesâ Ukrainkanıñ şiirlerini begene, şunun için o, olarnı klubnıñ kontsertinde oquycaq.
4. Reşat yataqhanemizde daa olmadı, şunun için men onı tramvay turağında qarşılarım.
5. Ali sportnen meşğül, şunun için o, küçlü ve sağlam bir yigittir.
6. Asiyeniñ bugün doğğan künüdir, şunun için dostları onı hayırlamağa keldiler.
7. Liban studentleri Ukrainada oquycaqlar, şunun için olar ukrain tilini gayretnen öğreneler.

Malümat kâğıdı

Eger cümleñiñ er bir qısımında bir şahıs aqqında ketse, başta adını, soñ ise zamirni qullanamız:

Şevketniñ — o;
Şevket — oña.

4. SOL VE OŇ QISIMLARINI BİRLEŞTİRİŇİZ, MANTIQA UYGUN CÜMLELER YAZIŇIZ.

1)

1. Men ekim olmaq isteyim,	a) şunun için o, lektsiyağa keç qaldı.
2. Hayser ukraince daa zayıf laf ete,	b) şunun için o, tünevin zayıf cevap berdi.
3. Rustem evde az oquy,	c) şunun için o, fizikacı olmaq karar aldı.
4. Akim keç turdı,	ç) şunun için dostu oña vazifeni tercime etti.
5. Appaz fizikanı begene,	d) şunun için men tibbiyet institutında oquyım.

2)

1. Ağam iqtisat fakültetinde oquy,	a) çünkü yarın toplaşuvlarda o, yaşlar meselelerini muzakere etecek.
2. Nurlan geologik fakültetinde oquy,	b) çünkü maliyeciy zenaatını arzu ete.
3. Nadir qırımtatar yaşları aqqında maqalelerni oquy, ...	c) çünkü o, romantik geologik zenaatını begene.

33 ders. Sebep ve netice aqqında söz yürütemiz ... (ne içün? — şunıñ içün!)

5. CÜMLELERNİ TAMAMLAŇIZ:

1. Men ana-babama sıq mektüp yazam, çünki _____.
2. İslâm imtianlarını yahşı berdi, çünki _____.
3. Er kes bu insanı ümet ete, çünki _____.
4. _____ ..-ğanı içün, Ziya nezaret işini zayıf yazdı.
5. _____ ..-ğanım içün, men çoq derske kelmedim.
6. _____ ..-ğanı içün, Fazıl zayıf oquy.
7. Osman Ukrainada oquycaq, şunıñ içün _____.
8. Men ekim olmaq isteyim, şunıñ içün _____.
9. Anastasiya qırımtatar tilini yahşı öğrenmek istey, şunıñ içün _____.
10. Luğatım yoq edi, şunıñ içün _____.
11. Asan futbolnı pek begene, şunıñ içün _____.
12. Men bu şiirlerni pek begendim, şunıñ içün _____.
13. Analar balalarına aynenniler sıq aytalar, çünki _____.
14. Er bir milletniñ özüne has medeniyeti bar, şunıñ içün _____.
15. Halq icadı er bir adamğa kerek, çünki _____.

NB!

Folklor — halq ağız yaratıcılığı.

Masal — halq yaratıcılığının esas janrlarından biridir, aslında ağzaviy olğan, epik, ayıp berüvli, süjetli ve uydurma vaqialar aqqında bediyy bir eserdir.

Halq masallarını em balalar, em debüyükler seve. Oquycıları meraqılı sergüzeştler, mücizeler, celp etici seyaatlar, qaramaniy cesaretlikler bekley.

Masallar eyillikten kemlikni ayırmağa, cesür ve namuslı olmağa, ana-babağa ümet-sayğı bildirmege, ana-toprağını ve tabiatını sevmeye ögrete.

33 ders. Sebep ve netice aqqında söz yürütemiz ... (ne içün? — şunıñ içün!)

6. QIRIMTATAR HALQ MASALINI OQUŇIZ. MÜREKKEP CÜMLELERİNİ TAPIŇIZ. MASALNI AYTIP BERİŇIZ.
Tuvarcınıñ aqıllı qızı

Bir vaqıtta padişanınñ biri, halqtan qattıdan da qattı, küçlüden de küçlü, tatlıdan da tatlı nedir? — dep soray.

Padişa bu suallerge cevap bergenge büyük bahşılar aday.

Padişanınñ vezirlerinden biri:

— Demir er şeyden qattıdır, padişam, arslan bütün ayvanlardan küçlüdir, şeker er şeyden tatlıdır, — dey.

Bu vezirden başqa padişağa pek çoq adamlar daa kelip, sualleriniñ cevaplarını özlerince bereler. Lâkin padişa kimseniñ aytqanına qanmay. Bu haber endi aman-aman er keske cayray. Uzaq köylerniñ birinde oturğan bir tuvarcı da padişanınñ bu sualini eşite ve kelip öz qorantasına ayta. O tuvarcınıñ on altı — on yedi yaşlarında bir qızı bar eken. Bu qız padişanınñ sualini eşitkeninen babasına:

— Babam, men bu suallerge cevap bereyim, lâkin siz padişağa barıp aytqanda, padişa bunu kimden öğrendiñ, dep sorağanda, benim aytqanımnı aytmañız, özüm tüşünip taptım dersiniñiz, — dey.

Babası:

— Ya padişa qabul etermi, qızım, — degende, qızı:

— Qabul eter, tek siz benim aytqanımnı aytmañsınız, — dey.

Tuvarcı qızınıñ aytqanına razı olup:

— Aydı, ayt, baqayım, — dey.

Qızı cevaplarını aytmağa başlay.

— Dünyada küçlüden de küçlü yeldir, qattıdan da qattı at tuyağıdır, tatlıdan da tatlı tildir, — dey.

Babası bularnı öğrenip padişağa kete. İzin alıp padişağa kire de:

— Emir etseñiz, padişam, siziñ sualleriñizge cevap berir edim, — dey.

Padişa:

— Qana ayt, tuvarcı, — dep razılıq emirini bere.

— Padişam, dünyada küçlüden-küçlü — yeldir, qattıdan-qattı — atnıñ tuyağıdır, tatlıdan da tatlı — tildir, — dey.

Padişa bu cevaplarğa qanaatlenip tuvarcıdan:

— Bu cevaplarını saña kim öğretti, sen olarnı qaydan öğrendiñ? — dep soray.

Tuvarcı özü bilgenini, özü tüşünip tapqanını, iç bir kimseniñ öğretmegenini ayta. Amma padişa oña birden inanmaq istemeyip, 'eger sen doğrusını aytsañ, saña altın bağışlarım', — dey.

Qart padişanınñ zorlamasına dayanamayıp, işniñ doğrusını aytmağa karar bere.

— Doğrusını aytsam, bunu maña qızım ayttı, — dey.

Padişa tuvarcığa bir torba altın bere. Ve qızını özüne ketirmesini emir ete.

— Tuvarcı evine qayıp, qızına padişanınñ emirini bildire, amma qızı ketmege razı olmay.

33 ders. Sebep ve netice aqqında söz yürütemiz ... (ne içün? — şunıñ içün!)

Tuvarçı padişağa barıp, qızınıñ kelmek istemegini ayta. Padişa qızğa vezirini yollay. Onıñ maqsadı şu aqıllı qızıñı özüne qadın etip almaq eken.

Vezir tuvarçıñıñ evine kelgen soñ qızğa:

— Qızım, seni padişa özüne qadınlıqqa almaq istey, sen pek bahtiyar olacaqsıñ, böyle bir bahıt kimniñ eline keçer? Sen padişağa barmaq kereksin. Padişanı red etmek olmaz, sen iç bir şeksiz bu işke razı olursıñ, — dey.

Qız:

— Pek yahşı, lâkin menim padişadan isteklerim bar. Eger padişa menim isteklerimni yerine ketirse, men oña barmağa razılıq beririm, — dey.

Vezir:

— Ne kibi istekleriñ bar, qızım? — dey.

Qız:

— Padişağa barsañız, oña aytıñız, o maña: on beş bala, yigirmi civan, otuz deli, qırq aqıllı, elli qoyun, altmış tayaq, yetmiş tavuq, seksen sığır, doqsan papiy, yuz yımırta bersin. Mına menim ondan isteklerim bulardır, — dey.

Vezir:

— Ey, qızım, bunı yerine ketirmesi ne ya? — dep şu yerden çıqa da kete.

Padişağa barıp qızınıñ isteklerini ayta. Padişa istekleriñ manasını añlay. O tuvarçıñıñ qızına açuvlana, vezirge iç bir cevap bermey. Vezir padişa yanından ayırılğan soñ, padişanıñ emri olur, — dep beklep tura, amma padişa iç bir cevap bermey. Vezir buña raatsızlanıp, bir daa padişağa bara.

— Padişam, siz bu şeylerniñ çaresini tapamaysıñız mı yoqsa, o bir qıyın şey degil de, men bunı öz boynuma alayım, — dey.

Padişa buña qarşı:

— Sen aslı da bu şeylerniñ manasını añlamaysıñ mı? — dep vezirine açuvlana.

Vezir:

— Bu laflarınıñ manası öyle ağır degil de, ğaliba, padişam, — dey.

Padişa:

— Sen otur da diñle, añlarsıñ, — dey.

Vezir oturıp padişanı diñley.

Padişa:

— On beş bala degeni, on beşte bala ediñ; yigirmi civan degeni, yigirmide civan ediñ; otuz deli degeni, otuzda deli qanlı ediñ; qırq aqıllı degeni, qırqta aqıl-balığ ediñ; elli qoyun degeni, ellide qoyundayın yuvaşlandıñ; altmış tayaq degeni, altmışta tayaqni eliñe aldıñ; yetmiş tavuq degeni, yetmişte tavuq qadar taqatıñ olacaq; seksen sığır degeni, seksende sığır kibi matüvleşeceksin; doqsan papiy degeni, doqsanda papiydayın kepek aşaycaqsıñ; yuz yımırta degeni de, yımırta kibi tez ğayıp olacaqsıñ, demektir. İşte, o maña kelmege biysinmey, — dey.

Padişa bu sözlerni aytqanı kibi bir daa qaşlarını sıta ve vezirine hitap etip:

— Kördiñmi bu ne qadar aşalav, işte, qabaqbaş, sen şimdi bu sözlerniñ manalarını añladıñ mı? Saña bu sözlerniñ manasını çoqtan añlamaq kerek edi. Sen olarnıñ manalarını añlap, o qızınıñ cezasını şu saat bermek kerek ediñ! Men bu sözlerge artıq çıdap olamayım, bar şu qızını alıp kel! — dep, qızını zornen ketirmege vezirine emir bere.

7. 'TUVARÇINIŇ AQILLI QIZI' MASALINIŇ METİNİNDE BAŞTA TEŇEŞTİRÜV VE ÜSTÜNLİK DERECEDE SIFATLARINIŇ, SOŇ DAA — AREKET FİİLLERİNİN TÜBÜNİ SIZIŇIZ.

8. 'TUVARÇINIŇ AQILLI QIZI' MASALINIŇ MÜNDERİCESİ BOYUNCA 7 SUAL TERTİP ETİP YAZIŇIZ .

9. SEVİMLİ HALQ MASALIŇIZNI AZIRLAP, ARQADAŞLARIŇIZĞA AYTIY BERİŇIZ.

34 ders

AREKETNİŇ MAQSADI VE ŞARTI AQQINDA SÖZ YÜRÜTEYİK

Laqırdı mevzusu: Maqsatqa irişeyik! Yapa bilesek!!!

Sarf: Al tabili mürekkep cümleler.

1. AQILDA TUTUŇIZ:

- **Maqsat** munasebetlerini ifadelemek için (siz ne için? ne maqsatnen? suallerine cevap beresiz ve bağlayıcı vazifesinde (..-maq/..-mek) için sözünü kullanasız)

Altın yipke inci sözler
Tizip bayla ür ezgiler,
Lâkin şartı: mıtlaq ür ol
Yüksek uçqan qartal quşday;
'Uçansuv'day küçlü, gür ol!
Köter başın gür davuşday
Eñ ziyade
Şu dünya de!

Abdulla Lâtif-zade

ne için?

Biz Ukrainağa **ukrain universitetlerinde oqumaq için** keldik.
Ukrain universitetlerinde oqumaq için, biz Ukrainağa keldik..

ne maqsatnen?

Ecnebiyler Ukrainada azırlav bölüklerinde **ukrain tilini öğrenmek için** oquylar.
Ukrain tilini öğrenmek için, ecnebiyler Ukrainada azırlav bölüğünde oquylar.

Studentler nezaret işini yahşı yazmaq için qaidelerni tekrarlaycaqlar.

Sağlam olmaq için, aştan evel ellerni yuvmaq gerek.

Diger medeniyet insanlarını aňlamaq için, olarnıñ tilini öğrenmek ve olarnen bayağı yıl yaşamaq gerek.

Özüñ bahıtlı olmañ için, diger insanlarğa bahıtlı olmağa yardım etmek kerekşiñ.

Çoq malnıñ saibi olmaq için, çoq çalışmaq gerek.

2. DİQQAT ETİŇİZ!

- **Eger** mürekkep cümleñiñ eki qısımında da **aynı subyekt** olsa, maqsat cümlesinde (**için** sözünden evel) **maq/-mek** şekilli **isimfiilni** kullanamız.
Men **bilmek için** oquyım. (= Men oquyım, **men** bilmek isteyim.)
Olar Karpatlarğa derslerden soñ **raatlanmaq için** keldiler. (= **Olar** keldiler, **olar** raatlanalar.)
Ayder Solomiyani baar bayramınen hayırlamaq için qavehaneye davet etti.
(= **Ayder** davet etti, **Ayder** hayırladı.)
- **Eger** mürekkep cümleñiñ eki qısımında **ayrı subyekter** olsa, maqsat cümlesinde (**dep** bağlayıcısından evel) fiilni **emir meylinde** kullanamız.
Men, ana-babam **ğururlansın dep** oquyım. (Men oquyım, **ana-babam** ğururlana)
Taze dağ avası sağlam **etsin dep**, olar Karpatlarğa keldiler. (= **Olar** keldiler, **ava** etc.)
Ayder Solomiyani qavehaneye, ukrain ananeleri aqqında ikâe **etsin dep**, davet etti. (= **Ayder** davet etti, **Solomiyâ** ikâye etti)

34 ders. Areketniñ maqsadı ve şartı aqqında söz yürüteyik

3. METİNNİ OQUŇIZ. MAQSAT VE SEBEP MUNASEBETLERİ İLE MÜREKKEP CÜMLELERNİ TAPIŇIZ. METİNNİ AYTIP BERİŇIZ.

Qonuşuv — ilim yoqsa sanatmı?

Men bellesem, 'Men qonuşmağa bilemmi?' sualine er biri böyle cevap berir: 'İnsan ne qadar yaşasa, o qadar o, ögrenе'. Bilgi bir vaqıt az olmaz. Til edebi ise aqlnıñ umumiyy seviyesini ve şahsiyetniñ medeniyetini köstere. Qonuşuv medeniyeti aqqında bir tilşınaslar, ruhiyatşınaslar, çeşit ilim alimleri tarafından çoq tedqiqat yapılğan. Ya ne içün aysa bu sualge o qadar diqqat ayırıla?

'Doğru' ve 'yañlış' qonuşmaq mümkün. Qonuşuv ortaqlarını duşman da, qafadar da yapmaq mümkün. Qonuşuv tarzı — bu, diger insannen aranızda turğan şeydir. Bazıda bu, sizni ayırğan bir divar. Bu divar turğanını isteseñiz, — sizni işiñiz. Eger istemeseniz? Ya da episi ögüñizde tura? Siz öyle selâmlaşa ya da bir şey soray bilesiñizmi ki, o, sizge hoş cevap bersin? Siz meraq ve işanç duyğusını doğura bilesiñizmi? Eger sizge bir-de biri ürmetsizlik bildirse — şahsiy ürmetsilikten ğayrı, buña lâyıq qarşılıq bildiresizmi?

Qonuşuvda eñ-evelâ insan öz maskasını çıqarmağa bilmek gerek. Çünki biz öz duyğularımıznı açıq bildirmege utanamız. Bizde özümüz ögrenen maskalarımız — alıp baruv imsellerimiz bar. Olar artıq sorav ve digerlerniñ alçaqğöñülsizliginden bir qorçalav, olabilir külkü, qılınuv, 'sançuv' ve 'tişleme'lerden qorçalanuv ola. Biz epimiz

açıq yürekli olmağa ögrenmelimiz. Bu, yaşayışımıznıñ gizli taraflarını numayış etmek degildir. Diger insan da daima ögümüzde 'açılsın' dep, talap etmek kerekmey. Bu, adiy bir şeydir: öz duyğularnı faal, ifadeli, namuslı bildirmek kerek. Doğrudan-doğru olmaq ve bu içün cezalarlar dep, qorqmamaq kerek.

Yaşdaşlarıma şunu tevsiye eter edim ki, qonuşuvnı hoş ve faydalı yapmağa tırışınlar. İnsanlarğa em sözde, em işte yardım etmek kerek, dep zaya demegenler.

Qonuşuvda diqqatlı, nezaketli ve hayıraqlı olmaq, subetdeşke sayğı bildirmek, onı diqqatnen diñlemek kerek olğanını aqılta tutuñız. Belli ki, çoqça diñlegen, azca laf etken — eñ yahşı subetdeşdir.

Öz aqqında çoq aytmaq, subetdeşniñ sözünü kesmek nezaketsizdir. Kimerde insan kereksiz yerde ses çıkarıp, qaba sözlerni qullanıp laf etkeni açuvnı çıqara. Subetdeşniñ keyfini, aytqanıñızğa onıñ munasebetini duymaq o qadar müim de. Demek, qonuşuv — em ilim, em sanattır.

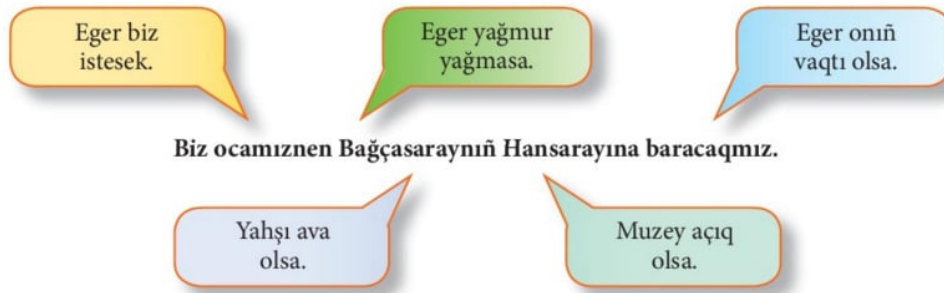
34 ders. Areketniñ maqsadı ve şartı aqqında söz yürüteyik

4. AQILDA TUTUŇIZ:

- **şart** munasebetini ifadelemek için (siz nasıl şartta? sualine cevap beresiñiz ve **eger**, em de **-sa/-se** yalğamalarını kullanasñız)

Böyle cümlelerde esas areket olsun (yerine ketirilsin) dep, siz o, nasıl şartta (fakttı) keçmek kerek olğanını bildiresiñiz.

5. DİQQAT ETİŇİZ!

Şart cümlelerinde **eger** bağlayıcısı tüşürilse de, o, nazarda tutulır, em de mürekkep cümleñiñ eki qısımında da haber filleri bir şahısta ve esas cümleñiñ fiili şimdiki-kelecek zamanda ya da emir meylinde olur:

Eger Qırımğa **kelseñiz**, siz küleryüzli ve musafirçen qırımtatarlarını **kölersiñiz**.

(daimiylik gelecek zaman)

Eger men qaidelerini **öğrensem**, men işlerniñ episini yahşı **yaparım**.

(daimiylik gelecek zaman)

Evel taze sebze almağa **unutmasam**, men er kün saba lezetli salat **azırlayım**.

(sade şimdiki zaman)

Student derste olğan olsa, o, imtihan aqqında haberni **eşitkendir**.

(vastalı keçken zaman)

Meselâ,

Men bir de bir sözni bilmesem, ille onı öğrenirim.

Evniñ kerek sanını tapıp olamasam, yolda keçkenlerden sorastırırım.

İstegi olsa, o, er şeyni yapar.

34 ders. Areketniñ maqsadı ve şartı aqqında söz yürüteyik

6. OQUŇIZ:

1. Yolnı bilmeseñ, maşnağa oturıp, evden çıqma!
2. Men hata yapsam, dostlar ve ocalarım olarnı daima doğurtalar.
3. Medine, yarın bir işiñ olmasa, men seni biznen kezintige barmağa davet etem.

NB!

Aqıqatta olmaz areketniñ şartını bildirmek içün, -ğan olsa (edi) şeklini kullanamız:
Er şeyni **bilgen olsa edik**, oqumaq **kerek olmaz edi**.

Böyle cümleñin er bir qısımında da haber fiilleri keçken zamanda olur (Boş vaqtı **olğan olsa edi**, daa yahşı **oqur edi**).

DİQQAT!

Şartnı bildirgen cümlelerni manaca yaqın olıp körüngeñ istek meyliniñ şekillerinen de tercime etmek mümkün:
Baar **kelgeydi...** Yaşlıq **qaytsaydı...**

4. Biletlerni alıp olsam, ille teatrge barırım.

5. Dostuñızğa mektüp yazsañız, şeerimiz aqqında yazıñız.

6. İsteseñ, sevimli kitabımın quvanç ile aytıp beririm.

7. Münireni körsem, ricañnı bildiririm.

8. Dostuñ metinni tercime etmekni rica etse, sen oña yardım etersiñmi?

9. Keregi kibi oquğan olsañız, aqlıñız yerinde olur edi! (T. Şevçenko)

7. CÜMLELERNİ TAMAMLAŇIZ:

1. Boş vaqtım olsa,
2. İmtianlarnı yahşı bersem,
3. Dostuñıznıñ sırnı bilseñiz,
4. Yazda yahşı raatlanmağa isteseñiz,
5. 'Haytarma' filmini körgeñ olsañız,
6. Teatroda çoqtan olğan olsañız,
7. Cümaertesi bizge aqşam musafir kelse,
8. Öz küçüñizge inansañız,
9. Odesağa endi barğan olsañız,
10. Yañı filmni daa bir kere baqmaq isteseñiz,

34 ders. Areketniñ maqsadı ve şartı aqqında söz yürüteyik

8. BU ANGI ŞARTTA OLA BİLİR YA DA BİLGENİNİ AYTIŇIZ VE YAZIŇIZ:

1. ... , siz qırımtatarca yahşı laf etersiz.
2. ... , siz mıtlaq imtıanlarnı yahşı berirsiz.
3. ... , siz bu kezintide bayağı yañı ve meraqlı şey körsersiz.
4. ... , kinoğa barırmız.
5. ... , keyfiñiz yerinde olur.
6. ... , şu kitapnı men saña berir edim.
7. ... , Aydernen Solomiya kütüphanede körüşir ediler.
8. ... , sınıf odası daa da yarıq olur edi.
9. ... , dostlarımız yataqhane yanında bekler ediler.
10. ... , dünyada yaşamaq qıyın olur edi.

Şart tabi cümlesi, er angi tabi cümleler kibi, daima baş cümleden evel kelir (ki bağlayıcılardan ğayrı).

9. OQUŇIZ VE METİNNİ AYTIP BERİŇİZ.

Nege bahıt deyler?

Yaş bir qız cemiyette bir sorav keçirdi. Sual cedvelini tez darqatmaq, cümlelerni diqqatnen oqumaq kerek edi. Lâkin eñ-evelâ öyle yapmaq kerek ki, adamlar cevap bermeye istesinler! Çünkü mevzu hususiy edi: 'Nege bahıt deyler?'. Bazıları soravda iştirak etmekten birden vazgeçe ediler. Bazıları bayağı vaqıt iç olmadım bir şey yazmağa bile cesaretlenmey ediler. Bazıları 'Qızım, meni raat qaldır!', dep hoşnutsız cevaplana edi.

Ne ise o, neticelerni alıp oldı. O, çeşit adamlarnıñ cevaplarını bayağı talil etti. Ve mına qaysı fikirlerge o, keldi:

1. Birinciden, er kes için bahıt — dünyada eñ sevimli, eñ yahşı bir şeydir.

2. Adamlarnıñ çoqusı için bahıt — ellerinde olmağan, ömürlerinde yetişmegen bir şey edi. Çoqusına para kerek edi. Demek, bahıt paramı? Lotereyada million yutmaq, paranen (tolu) çanta tapmaq, büyük miras elde etmek — adamnıñ eñ büyük arzusımı?

3. Diger insanlar bahıt — sağlıqtır, dep cevap bere ediler.

4. Müimligine köre üçüncü yerde şüret edi. Belli, meşur olmaq — bahtlı olmaq demekmi?

5. Dörtüncü yerde sevgi edi...

Lâkin qızın iki insan: ruhaniy ve yazıcının cevapları eñ çoq ayrette qaldırdı.

Ruhaniy eminliknen qısqa bir cevap berdi: 'Yer yüzünde bahıt yoq! O, bir vaqıtları bar edi, lâkin adamlar oña aqqını coydılar. Şimdi bu dünyadaki yaşayışımız — bu, o bir dünyanıñ bahtına azırlanuvdır.'

Yazıcı bayağı tüşündi, ne yazayım dep şubelengeninden indemedi. Soñ ise yavaş bir sesnen dedi: 'Bahıt nasıl olğanını kimse körmedi. Amma er kes onı istegenini bile. Belki de, bahıt — biz onı qıdırğan vaqtımız? Tamam o vaqıt biz daa da aqıllı, muabbetli olamız; sevmege ve afu etmege öğrenemiz.'

34 ders. Areketniñ maqsadı ve şartı aqqında söz yürüteyik

10. METİNGE 5 SUAL TERTİP ETİP YAZIÑIZ.

11. SAY DİALOGLARNI BAĞLAYICILAR VE BAĞLAYICI SÖZLERİNİ QULLANILUVINA AİT MALÛMATNEN TAMAMLAÑIZ:

1. Lenur Lenmardan kinoğa baracaqmı, dep soradı.
Lenmar, eger ... , kinoğa barırım, dedi.
2. Lenur Lenmardan qavehaneye baracaqmı, dep soradı.
Lenmar, ... -sem, qavehaneye barırım, dedi.
3. Lenur Lenmardan kütüphaneye baracaqmı, dep soradı.
Lenmar kütüphaneye baracağım, çünkü ... , dedi.
4. Lenur Lenmardan kütüphaneye baracaqmı, dep soradı.
Lenmar, ... -maq içün, kütüphaneye baracağım, dedi.
5. Lenur Lenmardan qaysı kütüphaneye baracağını soradı.
Lenmar, ... -ğan kütüphaneye baracağını ayttı.

12. RUSLANNIÑ KELECEK AFTAĞA PLANINI BAQIP ÇIQIÑIZ DA ...**1) O, er kün qayda baracağını ve ne yapacağını ayttıñız.**

Bazarertesi: stadion, futbol.
Salı: ecnebiy studentler klubu, oyun.
Çarşenbe: kezinti, mimariy yadikârlıqlar.
Cumaaşamı: sport zalı, tennis.
Cuma: tibbiyet institutı, yataqhaneden dostlar.
Cumaertesi: klub, küreş.
Bazar: teatr, balet.

2) Kelecek aftağa planıñızni tizip oquñız.**3) Keçken afta siz er kün ne yapqanıñızni yazıp oquñız.**

34 ders. Areketniñ maqsadı ve şartı aqqında söz yürüteyik

13. BAŞTA — SEBEP, SOŃ İSE ŞART KONSTRUKTSİYALARINI QULLANARAQ, SUALLERGE CEVAP BERİŃİZ (BAQ. NÜMÜNE).

Nümüne: Ayder Solomiyağa vazifeni becermege yardım etemi?

1. E, Ayder kimerde Solomiyağa vazifeni yapmağa yardım ete, **çünkü** o, qırımtatar tilini daa zayıf bile.
2. E, Solomiya Ayderge rica etse, o, oña yardım ete.

1. Siz bugün aqşam ne yapacaqsınız?
2. Üyleden soñ siz çalışacaqsınız yoqsa raatlanacaqsınız mı?
3. Siz bugün ev vazifesini becereceksiniz mi?
4. Siz ne yapacaqsınız: yañı sözlerni ögreneceksiniz yoqsa işlerni yazacaqsınız mı?
5. Yañı sözlerni ögrenen soñ, siz ne yapacaqsınız?
6. Siz işlerni yazacaqsınız mı?
7. İşlerni yazğan soñ, siz ne yapacaqsınız?
8. Siz meselelerni çezeceksiniz mi?
9. Ya ne vaqıt siz meselelerni çezeceksiniz?
10. Meselelerni çözgen soñ, siz ne yapacaqsınız?
11. Ev vazifesini beceren soñ, siz ne yapacaqsınız?
12. Siz mecmualarnı oquycaqsınız yoqsa film baqacaqsınız mı?

35 ders

VAQIT VE YER AQQINDA LAF ETEMİZ ... (NE VAQIT? QAYDA? VE İL.)

Laqırdı mevzusu: Yeri ve vaqtı deñiše bile.

Sarf: Al tabili mürekkep cümlelerni qullanuv.

1. AQILDA TUTUÑIZ:

- **vaqt** munasebetini ifadelemek için (sizge ne vaqt? sualine cevap bermek ve cümlelenniñ tabi qısımında -ğan soñ, -ğanda, -ğance, -ğan(ın)dan berli ve dig. şekillerni qullanmaq kerek)

ne vaqt?
Studentler mevzu öğrenmekni yekünlegen soñ, nezaret işini yazacaqlar.
Mevzu öğrenmekni yekünlegen soñ, studentler nezaret işini yazacaqlar.

ne vaqt?
Men Kyivge kelgende, daima Kyivdeki dostlarımıñ barıp baqam.

ne vaqtqaçe?
Saat çalıp tursatmağance, olar yuqlay ediler.

ne vaqtqaçe?
Studentler işni yazmağance, oca bekler.
Studentler işni yazğance, oca bekley.

ne vaqıttan berli?
Men yaz vaqtına keçkenimiznen yaramay yuqlayım.
Yaz vaqtına keçkenimizden berli men yaramay yuqlayım.

2. CÜMLELERNİ TAMAMLAÑIZ.

(Doshtar) _____ ...-gence, biz doshtarımıznı (olarnı) bekleycekmiz.
 _____ -ğandan berli, boş vaqtımız yoq.
 _____ -ğanda, raatlanmaqñı unutıñız.
 _____ -gen soñ, terekler yeşil yapraq çıqardılar.
 (İlbavğa) _____ -geninen, (İlbavda) temiz oldı.
 _____ -gence, Solomiya qırımtatar folklorını öğrenecek.

35 ders. Vaqıt ve yer aqqında laf etemiz ... (ne vaqıt? qayda? ve il.)

DİQQAT!

Mürekkep (adiy) cümlesiñ tabi (ayırılma) qısımında haber vazifesindeki sözniñ yanında **-ğanda/-gende, arada, vaqıtta** (areket bir vaqıtta olıp keçkenini bildire), **soñ** (biri-biriniñ artından), **kibi, -nen**, (qısqa müddet içinde), **berli** (başlangıç vaqtını bildirmek için) yardımcı sözlari ve **-da/-de, -ca/-ce** (esas cümledeki areket evel olğanını bildirir) yalğamları olur.

ne vaqıt?

Men Kyivge kelgen **vaqıtta**, ille Kyivdeki dostlarımıñ barıp baqam.

ne vaqıtqace?

Biz yañı sözlerni ezberlemegence ögrencekmiş.

İnsanlar seni hatırlağance yaşaycaqsıñ.

ne vaqıtqa qadar?

İnsanlar seni hatırlağan **vaqıtqa qadar** yaşaycaqsıñ.

ne vaqıttan berli?

Qaidelerni yahşı ezberlegenden **berli** biz hata yapmaymız.

Qaidelerni yahşı ezberlegenimizden **berli** hata yapmaymız.

3. CÜMLENİ MANASINA KÖRE KEREK VAQIT BİLDİRİCİ QISIMLARINEN TAMAMLAÑIZ.

1. Biz parkqa kezmege tışta avası yahşı ol.. baramız.
2. Tünevin aqşam, Server dostum işten evege qaytqan ..., pek yorğun edi.
3. Musafirlikke seni çağır.. ... barmaq zarur.
4. Oquv yılı bit.. ..., studentlerde tatil başlana, olar keze bileler.
5. Meraqlı kitap oqu.., men vaqtını ve er şeyni unutam.
6. Ukraina öz mustaqilligini ilân et.., dünyada bir çoq insan Ukraina medeniyetinen meraqılanmağa başladılar.
7. Men kütüphaneye ket.., öz dostumı rastketirdim.
8. Ecnebiy studentler, yataqhaneniñ aşhanesinde körüş.., öz sevimli aşlar aqqında aytalar.
9. Er kün men, marşrutkanı beklegen.., içten yañı sözlerni tekrarlayım.
10. Oca yañı qaideni aňlatqan ../(...), odağa dekan kirdi.
11. Ayder öz adını eşitip, artqa aylan...-, Solomiyani kördi.
12. Biz kezintige ketken.., avtobusta ses coyğan.., qıçırıp yırladıq.
13. Tünevin, biz evge qayt.., yolda endi qaranıq edi.

35 ders. Vaqıt ve yer aqqında laf etemiz ... (ne vaqıt? qayda? ve il.)

4. BAŞTA VAQIT ALLARINI, SOŃ VAQIT TABİLİ CÜMLELERİNİ QULLANIP, SUALLERNİ AÇIQLAŃIZ (TOLU CEVAP BERİŃİZ). (NÜMÜNEGE BAQ.)

Nümüne: Qırımtatar tilini siz ne vaqıttan berli ögrenesiñiz?

Qırımtatar tilini men 2014 seneniñ ilk küzünden berli ögrenem.

Qırımtatar tilini men işğalden soñ ögrenmege başladım.

1. Sen er saba ne vaqıt uyanasıñ?

2. Sen ne vaqıt raatlanasıñ?

3. Qırımğa sen ne vaqıt barmağa sevesiñ?

4. Ukrainada sen ne vaqıttan berli yaşaysıñ?

5. Ukrainada sen ne vaqıtqa qadar oturacaqsıñ?

6. Sen ne vaqıttan berli maşna aydaysıñ?

7. Studentler yañı söz ve ibarelerni ne vaqıtqa qadar tekrarlaycaqlar?

8. Ocalar studentlerge yahşı baa ne vaqıtqa qadar qoyacaqlar?

9. Studentler ne vaqıt ısrarlıqnen oqumağa başlaylar?

10. Qırımğa eñ çoq turist ne vaqıt kele?

35 ders. Vaqıt ve yer aqqında laf etemiz ... (ne vaqıt? qayda? ve il.)

5. AQLDA TUTUÑIZ:

- **Yer** munasebetini ifadelemek için (siz ne yerde(n)? qayda(n)? suallerine cevap beresiz ve tabi cümlede **yer** sözüne **-ğa/-ge, -da/-de, -dan/-den** yalğamalarını qoşıp qullanasız). (Em **olğan** ya da başqa arket bildirici söz haberden ayırıcı vazifesine keçip, **yer** sözünden ögünde turğannı unutmañız.)

Cümleniñ baş qısımında **qayda(n), ne yaqqa, ne yeriñ** olup, çiftlerni teşkil ete bile:

qayda(n) — anda(n), ne yaqqa — o yaqqa, ne yeriñ — o yeriñ.

Em tabi cümleniñ haberi **-sa/-se** yalğamalı şart fiilinen ifadelenir.

Men deñiz ve çoq küneşli künler **olğan yerde** yaşamaq isteyim.
Men deñiz ve çoq küneşli künler **olğan yerge** barmaq arzu etem.
Men yaqında deñiz ve çoq küneşli künler **olğan yerden** qayttım.

Olar Ukrainadan er yıl qara qışta çoq quş **kelgen yerde** ediler.
Olar Ukrainadan er yıl qara qışta çoq quş **kelgen yerden** qayttılar.
Olar Ukrainadan er yıl qara qışta çoq quş **kelgen yerge** ketecekler.

Biz yap-yañı qırmızı maşna **çıqqan yerde** toqtaldıq.
Olar yap-yañı qırmızı maşna **çıqqan yerden** çıqtılar.
Siz yap-yañı qırmızı maşna **çıqqan yerge** kiriñiz.

6. CÜMLENİ MANASINA KÖRE KEREKLİ YER BİLDİRİCİ QISIMLARNEN TAMAMLAÑIZ.

1. Er kes yahşı muzıka eşitil.. yer.. baqtılar.
2. Studentler özleri eñ begen.. yer.. oquylar.
3. İnsan daima daa olma.. yer.. barmaq istey.
4. Yaqında turistler, muzıka aletleri yapı.. yer.. qayttılar.
5. İnsan daima, doğ.. yer.. qaytmaq ister.
6. Özen ğarpqa burul.. yer.. pek tez aqa.
7. Biz trennen barıp çıqılma.. yer.. uçaqnen ketermiz.
8. Yolda keçken kimse, bizge ... sağğa burulmaq kerek olğanını kösterdi.
9. Bizge qayda ürmet bildirseler, ... gecelerimiz.
10. Baş ketmek istegen.., ayaq yürer.
11. Biz olma.. yer yahşıdır.
12. ... birlik, **anda** tirilik.

36 ders

BİZ OTURIP OQUYMIZ ... OQUĞAN SOÑ TURARMIZ!!

Laqırdı mevzusu: Zevqlarımız.

Sarf: Alfiil. Yapılıvı ve qullanılıvı.

1. OQUÑIZ. TALİL ETİÑİZ:

İlmi kitap oquy.

1-ci esnas

İlmi yata ve kitap oquy.

(1-ci esnas ve 2-ci esnasnıñ emiyeti bir)

İlmi yata.

2-ci esnas

İlmi yatıp oquy.

(1-ci esnas emiyetlice, 2-ci esnas ise qoşma mana bildire)

Areketniñ ekisi de **birden** keçeyata, keçti ya da keçecek.

İlmi **yattı ve oqudı**. — İlmi **yatıp oqudı** (areketniñ ekisi de birden olıp keçti).

İlmi **yatacaq ve oquycaq**. — İlmi **yatıp oquycaq** (areketniñ ekisi de birden olıp keçecek).

Zarina otura ve telefondañ laf ete.
Zarina oturıp, telefondañ laf ete.

Student kete ve buterbrot aşay edi.
Student buterbrot aşap kete edi.

Artist oynaycaq ve yırlaycaq.
Artist yırlap oynaycaq.

NB!

Esas fiilnen beraber ketken areket şekline **alfiil** deyler.

Tamamlanmağan tür şekilleri yerine qullanılğan **alfiil**, baş areketnen beraber olıp keçken areketni bildire.

2. DİQQAT!

Tamamlanmağan tür şekilleri yerine qullanılğan alfiiller -(y)a'raq/- (y)e'rek yalğamalar yardımnen teşkil etile.

Barmaq → olar baralar → bar- + araq = bararaq

Oturmaq → olar oturalar → otur- + araq = oturaraq

Yapmaq → olar yapalar → yap- + araq = yaparaq

Oynamaq → olar oynaylar → oyna- + raq = oynaraq

Yırlamaq → olar yırlaylar → yırla- + raq = yırlaraq

36 ders. Biz oturıp oquymız ... Oquğan soñ turarmız!

3. OQUÑIZ:

Yañı metin oquyaraq, men sıq luğatqa baqam.
Zavodda çoq yıl devamında çalışaraq, Riza tecribeli mütehassıs oldı.
Oca tahta yanında turaraq, meseleni añlata edi.

4. AŞAĞIDA BERİLGEN FİİLLERDEN TAMAMLANMAĞAN TÜR YERİNE QULLANILĞAN ALFİİLLERNİ TEŞKİL ETİÑİZ.

Nümine: kezmek — kezerek

Yardım etmek, qurmaq, heyecanlanmaq, izalamaq, çezmek, külmek, bilmek, bermek, turmaq, ümüt etmek, almaq, yırlamaq, beklemek, tüşünmek.

5. CÜMLELERNİ TAMAMLAÑIZ.

Nümine: ... hatırlaraq, men sıq evge mektüp yazam.

Öz qorantamrı hatırlaraq, men sıq evge mektüp yazam.

1. ... çıkaraq, men arqadaşıma rastkeldim. 2. ... aytaraq, tatam daima küle. 3. ... oğraşaraq, o, bayağı vaqıtı stadionda keçire. 4. ... raatlanaraq, men Yalta ve Aqyarğa ekskursiyağa bardım. 5. ... öğrenerek, men çoq çalışam. 6. ... kezerek, men qadimiy ev ve abidelerni közettim..

6. OQUÑIZ. TALİL ETİÑİZ:

İlmi raatlandı ve çalışmağa başladı.

Raatlanıp, İlmi çalışmağa başladı.

1-ci areketni
tamamladı

2-ci areketke keçti

Areketniñ ekisi **biri-biriniñ artundan** — başta biri, soñra ise başqası keçti,
keçeyata ya da keçecek.

Nariman 'koka-kola' içti. Endi Nariman alma aşay.

1-ci esnas bar

diger esnas bar

'Koka-kola' içip, Nariman alma aşay.

36 ders. Biz oturıp oquymız ... Oquğan soñ turarmız!

7. OQUŇIZ:

Sebiya telefondañ laf etti ve odadan çıqtı.
Sebiya telefondañ **laf etip**, odadan çıqtı.

Student buterbrot aşadı da, endi derske kete.
Buterbrot **aşap**, student derske kete.

Talebe qaidelerni öğrenir ve nezaret işini yahşı yazar.
Qaidelerni **öğrenip**, talebe nezaret işini yahşı yazar.

NB!

Tamamlanğan tür şekilleri yerine qullanılğan **alfiil**, baş areketten evel olğan ya da olacaq qoşma areketini bildire.

DIQQAT!

Tamamlanğan tür şekilleri yerine qullanılğan alfiller **-ıp/-ip/-p** yalğamalar yardımnen teşkil etile.

Barmaq → o, bardı → **bar- + ıp = barıp**

Yapmaq → o, yaptı → **yap- + ıp = yapıp**

Yeñmek → o, yeñdi → **yeñ- + ıp = yeñip**

Ketirmek → o, ketirdi → **ketir- + ıp = ketirip**

(Satın) almaq → o, (satın) aldı → **(satın) al- + ıp = (satın) alıp**

Almaq → o, aldı → **al- + ıp = alıp**

8. OQUŇIZ. AYNI ŞU MALÛMATNI BAŞQACA AYTIP BERİŇİZ.

**‘ÇÜNKİ; ‘.-QANDA; ‘.-QAN SOŇ; ‘BAŞTA ..., SOŇ(RA) İSE ...’
VE DİĞ. VASTALARNI QULLANIŇIZ.**

Gazet oqup, men dünyada olıp keçken soñki haberlerni ikâye ete bilem.

Ekim olıp, Asan özünüñ eñ büyük arzusını yerine ketirdi.

Oca, studentlerniñ nezaret işlerini alıp, odadan çıqtı.

Pencereni açıp, biz taze ava kirgenini duyдық.

Yañı prezidentni saylap, adamlar yahşı yaşayışqa inanalar.

9. TAMAMLANĞAN TÜR YERİNE QULLANILĞAN FİLLERDEN ALFİİLNİ TEŞKİL ETİŇİZ.

Nümine: uçıp keldiler — uçıp kelip

Ezberlemek, satın almaq, yardım etmek, çezmek, tekrarlamak, yekünlemek, urmaq, bermek, aytıp bermek, turmaq, oturmaq, tapmaq, sormaq, programmirlemek, yazmaq, ediye etmek, sabalıq(nı) aşamaq, aşamaq, aqşamlıq(nı) aşamaq, oqup çıqmaq, yırlap bermek.

36 ders. Biz oturıp oquymız ... Oquğan soñ turarmız!

10. TEŞKİL ETİLGEN ALFİİLLERNEN CÜMLE TİZİŇİZ. **ALFİİL, BAŞ AREKETNİ BECERGEN ŞAHIS QOŞMA AREKETNİ DE BECERGENİNİ UNUTMAŇIZ.**

Nümine: Şiir ezberlep, derste aytıp beririm.

11. QIRIMTATAR ATALAR SÖZLERİNİ OQUŇIZ. **ALFİİLLERNİ QAYD ETİP, OLAR QAYSI ÇEŞİT YERİNE QULLANĖANINI BU ATALAR SÖZLERİNİ NASIL AŇLAYSIZ?**

Özüñni küzgüde körip begenme, işte körip begen!

At alsañ — minip al, qız alsañ — körip al.

Yaramazdan boynuñnı satıp al!

İşsiz kelip, işlini işten qaldırır.

Diñlep al, bilip çal!

12. TAMAMLANMAĖANLARNI TAMAMLANĖAN TÜR YERİNE **QULLANILĖANLARDAN ALFİİLLER YAPIP, CÜMLELERNİ YAZIP ALIŇIZ. CÜMLENİŇ MANASI DEŇİŞEMİ, DİQQAT ETİŇİZ.**

1. Bulutlarnı keserek, uçaq töpege köterile edi.
2. Evden çıkaraq, anahtarnı unutmaĖanıñıznı teşkeriñiz.
3. Kitap oquğanda, Şevqiye bir qaç meraqlı ibarelerni yazıp aldı.
4. Evge qaytqanda, Fahri özüniñ eski dostuna rastkeldi.
5. Studentler sınıfqa kirgende, şaqıldap küle ediler.
6. Parknıñ skemlesinde oturaraq, biz daa çoq laf etip oturdıq.

13. CÜMLENİ OQUŇIZ, ALFİİLLERNİ QULLANUVDA HATA TAPIŇIZ. **HATASIZ YAZIP ALIŇIZ.**

1. Yuqlap qalıp, kitabı elinden tüşti.
2. Ev vazifesini teşkererek, defter üstünde qırmızı qalem qaldı.
3. Kitap oquğanda, apansızdan telefon çaldı.
4. Qave içip, filcan sındı.
5. Bir kitapnı ketirip, başqasını almağa ruhset berdiler.
6. Bir çoq ders qaldırıp, testni yahşı yazıp olamadıq.
7. Meraqlı kitaptan ayretlenip, oña vaqt pek tez keçken kibi köründi.

36 ders. Biz oturıp oquymız ... Oquğan soñ turarmız!

14. ARIFLERNİ QOŞIP YAZIÑIZ.

Süyrel.. kelmek, maqta.. oturmaq, yapıştır..
qoymaq, tabiats..z, yalı yan..daki, .. yahşı, işs..z, qaq..
qoymaq, öld..rmek, sind..rmaq, şeer yan.., a..tmaq,
sor..maq, soraşt..rmaq, ayt.. bermek, fotosuret ç..kmek,
aq..l..

15. OQUSAÑIZ, 'OŞUMA KETTİ' DERSİÑİZ!

— Ekimim, aqayım aqıldan zayıf, onıñ bir
hastalığı bar ğaliba. Kimerde men oña bir şey ikâye
etip bergende, soñ ise bir şey sorağanda, o, bir şey
eşitmegenini añlayım!

— Bu, ürmetli hanum, hastalıq degil, bu —
Allahnıñ bergenidir!

16. OQUÑIZ. SÖZ VE İBARELERNİ TEKRARLAÑIZ. ER BİR METİNGE EKİŞER SUAL TERTİP ETİP YAZIÑIZ.

Muzey

Bağçasaray — qadimiy bir şeerdir. Onıñ
ve etrafında bir çoq tarihiy hatırlama ve
muzeyleri bar. Men Hansaray, Zıncırlı medrese,
Qırq Yer (Çufutqale), Mañup qale, Tepe
Kermen, Gaspinskiy muzeyi, Derviş evi,
Qırım observatoriyasını bilem. Yaqında biz
dostlarımıznen Hansarayğa barğan edik.

Bu muzey Bağçasaraynıñ eski şeerinde
yerleşe. Onıñ etrafı ve içi pek güzel. Bizni qılavuz
qarşıladi. Bizge Hansarayda qırımtatarların
ulu ve zengin keçmişinen tanış olmağa qısmet
oldı. Meskün binalar, Han camisi, Sarı Güzel
amamı, Qabristan, Dürbe, Közyaş han çeşmesi
ve Altın çeşme, Bağçalar, Araba qapu, Divan,
Darphane, Aremden ğayrı, biz elbet qırımtatar
milliy urbası ve ev donatıluvinen tanış oldıq.

2001 senesi sabannıñ 21-de, Gasrinskiynıñ
150-yılığına bağışlanıp, onıñ muzeyi ğayrıdan
açılğan edi. (O da, diger bir qaç abidenen
birlikte, Bağçasaraynıñ tarihiy mimariy
taqımına kire.) Ulu qırımtatar mütefikkir ve
maarifçi tamam o yerde 1883 senesi çeçek
aynıñ 10-da bütün türkiy halqlar içün ilk

'Terciman' gazetasını meydanğa ketirgen.
Gazeta şiarı 'Tilde, fikirde, işte — birlik!' oldı.

Men Bağçasaraynıñ muzeyler taqımını pek
begendim. Özüme hatıralıq qırımtatar milliy
urbasınıñ qaysı bir qısmını ya da eşyanı (cezve,
çölmek) satın alırım.

36 ders. Biz oturıp oquymız ... Oquğan soñ turarmız!

Yıl mevsimleri (baar, yaz, küz, qış)

Men Ukrainağa 2016 senesiniñ Derviza bayramı künlerinde kelgen edim. Tışta endi küz, ava suvuqça, sıq yağmur yağa edi. Tereklerdeki yapraq başta sarardı, soñ qızardı, soñ ise tüşmege başladı. Gece künüden daa uzun, amma endi pek suvuq edi.

İlk qışnıñ başında qar tüşti. Qış başladı. Qışta daa da suvuq oldı. Kimerde ayaz 20 ya da 25 derecesine qadar tüşe edi. Men daa öyle qış ve o qadar qar daa körmedim. Qar pek çoq olğanı içün, qara qışta eki kün tramvay yürmege edi. Lâkin biz dostlarımıznen yahşı kiyinip, qar topu oynap şenlene edik. Qışta Ukrainada Yılbaş ve Milât bayramlarını qayd eteler. Studentler tatilge çıqtılar. Biz bayramlarını begendik — aqşamları biz ukrain dostlarımızğa bara edik.

Sabanda qar iriy başladı. Avası qızmağa başladı. Terekler yañı yeşil yapraq çıqardı. Parkta çeçek açtı. Kimerde yağmur sepeley edi, lâkin o, issi edi. Adamlar endi kürk ya da ton degil, güzel kostümler kiye ediler.

Şimdi İlbavda yaz. Avası daa da qızdı, kimerde sıcak ola. Qısqa müddetli ve boranlı yağmurlar ola. Etraf yem-yeşil ve çeçek aç. Adamlarnıñ çoqusı yazda şeer tışına — orman ya da göl yanına barıp raatlanalar. İmtianlardan soñ biz de parkta kezecekmiz, çünki yaz tatilimiz olacaq.

36 ders. Biz oturıp oquymız ... Oquğan soñ turarmız!

Sevimli yazıcım ve kitabım

Men kitap oqumağa pek sevem. Ta balalığımda men pek çoq masal ve bala ikâelerini oquğan edim. Şimdi de men çoq oquyım. Boş vaqtım olğanda, men evde ve universitette teneffüste oquyım. Hususan men sevgi ve dostluq aqqında şiir ve ikâyeleri begenem.

Menim sevimli yazıcım — William Shakespeare. Bu, meşur ingliz yazıcısıdır. O, XVI asırda yaşağan ve pyesalar yazğan. Shakespeareniñ eñ meşur pyesaları — ‘Hamlet’, ‘Ledi Makbet’, ‘Romeo ve Djülyetta’. Bu pyesaları soñ teatrde numayış etken ediler. Şimdi Shekespeareniñ pyesalarını bütün dünya teatrolarında köstereler.

Men ‘Romeo ve Djülyetta’ pyesasını pek begenem. Bu, yigit ve qızniñ sevgisi aqqında bir ikâyedir. Olar biri-birini pek seve ediler, lâkin beraberlikte olamadılar, çünki ana-babaları biri-birine duşman ediler. Teessüf ki, ikâyeniñ soñu facialıdır — Romeo ve Djülyetta vefat ettiler. Tek balalarınıñ ölüminden soñ ana-babalar barıştılar. Bu pyesa, ömrüniñ er bir daqqasına ne qadar büyük qıymet kesmek kerek olğanını köstere.

36 ders. Biz oturıp oquymız ... Oquğan soñ turarmız!

17. OQUÑIZ. İBARELERNİ HATIRLAÑIZ.

O, sportnı begene. **Onıñ sportqa istidadı** bar.
 O, istidatlı bir actördir. **Onıñ sanadaki oyunğa istidadı** bar.
 O, balet mektebinde oquy. **Onıñ baletke isdidadı** bar.
 O, yahşı bir sportçudur. O, futbol yahşı oynay. **Onıñ futbolğa isdidadı** bar.
 O, pek yahşı oynay. O, oynamağa pek seve. **Onıñ oyunğa istidadı** bar.

O, muzıkanı begene. O, muzıka mektebinde oquy. **Onıñ muzıkağa avesligi** bar.
 O, güzel milliy yemekler pişire. **Onıñ aşcılıqqa avesligi** bar.
 Olar matematikanı begeneler. Olar**nıñ** matematikağa **avesligi** bar.
 O, çet tilini qolay ögrene. **Onıñ tilge avesligi** bar.
 Olar himiyanı begeneler. Olar**nıñ** himiyağa **avesligi** bar.
 O, yahşı bir yır yazdı. **Onıñ yır yazmağa avesligi** bar.

Nege? (doğrultuv kelişi) +
istidadı / avesligi bar

Ne yapmağa? (doğrultuv kelişinde isimfiil) +
istidadı / avesligi bar

Fevziye aş pişirmege seve. Onıñ qırımtatar köbetesi **pişirmege istidadı** bar.

Ayder yahşı oynay. (*Onıñ nege istidadı bar?*) Onıñ **oynamağa istidadı** bar.
 Dilâver kemane çala. (*Onıñ nege istidadı bar?*) Onıñ kemane **çalmağa istidadı** bar.
 Zarema güzel manzaralarnıñ resimini yapa. (*Onıñ nege istidadı bar?*) Onıñ resim **yapmağa istidadı** bar.
 Sabri çoq til bile. (*Onıñ nege istidadı bar?*) Onıñ tiller **öğrenmege istidadı** bar.

37 ders

OQULĞAN KİTAP ... ÖGRENİLGEN QAİDE ... BERİLGEN İMTİAN!

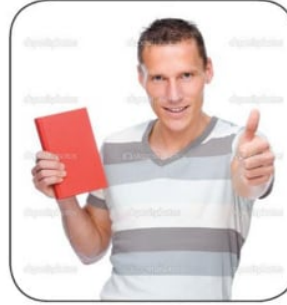
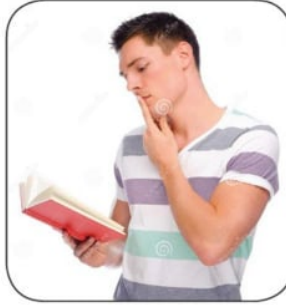
Laqırdı meyzusı: Milliy ananeler.

Sarf: Sıfatfiil. Yapıluvu ve qullanıluvu.

1. OQUŇIZ. TALİL ETİŇİZ:

Amet
kitap
oquy.

Amet
kitap
oqudı.

Amet **oquğan** kitapnı begendi.

Amet **oquğan** kitap — bu, **oqułğan** kitap.

Studentler **ögrengen** qaide — bu, **öğrenilgen** qaide.

Solomiya **yapqan** pencere — bu, **yapılğan** pencere.

2. OQUŇIZ. TALİL ETİŇİZ:

Meltemniñ bugün doğğan künüdir. Dostlar oña balaban tort ediye ettiler. Meltem hoşnutlıqtan tap **qızardı**. Yüzü **qızarğan** Meltem aqşam dostlarını klubğa davet etti.

Oqułğan, öğrenilgen, yapılğan, qızarğan sözleri — bu, **sıfatfiiller** — em sıfat, em fiilge oşağan sözler. Olar, işimleşip, türlene bile ve *nasıl?// ne yapılğan?* sualine cevap bere. Fiilden ayırmaq için, cümledeki vazifesini tayin etmeli: o, haber degil, **ayırıcı** vazifesini becere.

37 ders. Oqulğan kitap ... öğrenilgen qaide ... berilgen imtian!

(nasıl?) kitap <i>sıfat</i>	(nasıl?) kitap <i>sıfatfiil</i>
yañı	satın alınğan (onı satın aldılar)
meraqlı	oqulğan (onı oqudılar)
qalın	alınğan (onı aldılar)
qırımtatar	unutılğan (onı unuttılar)
ilmiy	yaraştırılğan (onı yaraştırdılar)

DİQQAT!

Sıfatfiillerniñ **malüm** ve **belgisizlik** derecesi olur.

Malüm derecesindeki sıfatfiiller, şahıs ya da predmet **özü** yapqan areketniñ tesirinden deñişkenini köstere.

Belgisizlik derecesindeki sıfatfiiller, şahıs ya da predmet **birev** (belli olmağan) tarafından yapılğan areketniñ tesirinden deñişkenini köstere.

3. OQUŇIZ. TALİL ETİŇİZ:

Andriy
raatlangan.

Endi,
raatlangan
soñ, onıñ kene
çalışmağa
kücü bar.

Oğlan *aç olğan* — bu, **aç olğan** oğlan.

Alma *qızarğan* — bu, **qızarğan** alma.

Yapraq *sararğan* — bu, **sararğan** yapraq.

Kâğıt *yanğan* — bu, **yanğan** kâğıt.

Oynağan qız — demek, bu qız **özü** oynay.

Qaynağan suv — demek, bu suv **özü** qaynay.

İdare etken fırqa — demek, bu fırqa **özü** idare ete.

37 ders. Oqulğan kitap ... öğrenilgen qaide ... berilgen imtian!

4. AQLDA TUTUÑIZ:

Keçken ve şimdiki zaman sıfatfiilleriniñ malüm derecesi	
Şimdiki zaman sıfatfiilleri insan ya da predmet özü yapayatqan (yapıcı) ya da birev tarafından yapıla-yatqan areketniñ tesirinden deñişkenini köstere.	Keçken zaman sıfatfiilleri insan ya da predmet özü yapqan ya da birev tarafından yapılğan areketniñ tesirinden deñişkenini köstere.
ateş yana → <i>yanğan</i> ateş aile yırlay → <i>yırlağan</i> aile ana seve → <i>sevgen</i> ana	kâğıt yandı → <i>yanğan</i> kâğıt yanardağ söndi → <i>söngen</i> yanardağ süt ekşidi → <i>ekşiğen</i> süt
sevmek → (olar) seveler → <i>sev-</i> + -gen = <i>sevgen</i>	yanmaq → <i>yan-</i> + -ğan = <i>yanğan</i>

DİQQAT!

yapmaq → *yap-* → *yap-* + **-qan** → *yapqan*yapmaq → *yap-* → *yap-* + **-ıcı** → *yapıcı* (*daima ait olğan* areket belgisi)

5. BERİLGEN İSİMFİİLLERDEN MALÜM DERECEDE KEÇKEN ZAMAN SIFATFIİLLERİNİ YAPIP, CÜMLE YAZIÑIZ.

Nümine: Yaz içinde (sağlamlaşmaq) Edem yahşı oqumağa başladı.
Yaz içinde *sağlamlaşqan* Edem *yahşı* oqumağa başladı.

1. Sınıf odasına eyecanlanuvından (ağarmaq) student kirdi.
2. Yol üstüne (asılı turmaq) qaya seyaatçıları qorquza edi.
3. Uzaqtan turistler endi (yeşermek) ormanı kördiler.
4. Sıcaqtan (qararmaq) yer yağmurğa ümüt besley edi.
5. Küneş sıcağından (irimek) qar suvğa çevirildi.
6. Kestane tereginden (sararmaq) yapraq түşmege başladı.

6. BERİLGEN İSİMFİİLLERDEN MALÜM DERECEDE ŞİMDİKİ ZAMAN SIFATFIİLLERİNİ YAPIP, CÜMLE YAZIÑIZ.

Nümine: Men küneş nurundan (çalışmaq) fener aldım.
Men *küneş nurundan çalışqan* fener aldım.

1. Yataqhaneniñ sakinleri, (hızmet etmek) mobil ağ şirketinden haber çoq beklediler.
2. Sportçularımız yarışta özleriniñ (öseyatmaq) imkânını kösterdiler.
3. Mamut ayvanat bağçasında (oynamaq) gülgülü flamingolarğa bayağı baqıp oturdı.
4. Qadimiy himiyacılar, taşnı altınğa (çevirmek) tılsımlı unsur tapmağa istey ediler.
5. İdmancı, yarışta iştirak etmege (istemek) sportçularnıñ adını aytqan.

NB!

-ğan sıfatfiilleri ve keçken zaman -ğan fiilleri biri-birinden tek cümledeki vazifesine köre ayrılır.

- Yuqlağan mışıq. — Mışıq **yuqlağan**.
- Elektrikte **çalışqan** maşna. — Maşna elektrikte **çalışa**.
- Raatlanğan student. — Student **raatlana**.
- Qızdırıcı küneş. — Küneş **qızdırı**.
- Gıyıldayan qapu. — Qapu **gıyılday**.

37 ders. Oqulğan kitap ... öğrenilgen qaide ... berilgen imtian!

7. AQILDA TUTUŇIZ:

Kelecek zaman sıfatfiilleri zemaneyi qırımtatar tilinde **-r** ya da **-caq** yalğamlarınan yapıla. İnsan ya da predmet soñ yap(ıl)abilecek ya da yap(ıl)acaq areketiniñ alâmetini köstere.

Meselâ,

İş yarın **yapılacaq**. — Yarın **yapılacaq** iş.

Yüzüñ gülge **beñzer**. — Gülge **beñzer** yüzüñ.

Bala mektüp **yazacaq**. — Mektüp **yazacaq** bala.

Halq Vatanına **qaytacaq**. — Vatanına **qaytacaq** halq.

Baarde terekler çeçek **açar**. — Baarde çeçek **açar** terekler.

8. AQILDA TUTUŇIZ:

Er angi sıfatfiilni kibi, keçken zaman sıfatfiilini teşkil etmek içün, isimfiilniñ negizini alıñız (öğünde tüşüm kelişindeki isim turabilir):

I. **-maq/-mek** → **-maq/-mek** ≡ **+(ı/i/u/ü)l** = **-(ı/u)lğan/-(i/ü)lgen**

oqup çıqmaq (oqup çıqılğan metin, oqup çıqılğan kitap, oqulğan (oqup çıqılğan) ikâye, oqulğan şiirler)

yazmaq (yazılğan)

aytıp bermek (aytıp berilgen)

II. **-lamaq/-lemek** → **-maq/-mek** ≡ **+ -n** = **-lanğan/-lengen**

boyalamaq (boyalanğan ev, boyalanğan tahta, boyalanğan saç, ...)

lâkin! resim yapmak (resim*i* yapılğan ev, resimi yapılğan maşna, resim*i* yapılğan pencere, ...)

III. **-maq/-mek** → **-maq/-mek** ≡ **+(ı/i/u/ü)l** = **-(ı/u)lğan/-(i/ü)lgen**

(bir şey*ni*) yapmak → (bir şey) yapılğan

(yol) parasını bermek → (yol) para(sı) berilgen

öğrenmek → öğrenilgen

IV. **-maq/-mek** → **-maq/-mek** ≡ **+(ı/i/u/ü)l** = **-(ı/u)lğan/-(i/ü)lgen**

urmak → urulğan (*qaqılğan*, urıp *çıqarılğan*, öldürüp (*sındırıp*) bitirilgen ...)

örtmek → örtülgen (*çezilmey(ip) qaldırılğan*, *kesilgen*, *qapatılğan* ...)

tikmek → tikilgen (*tikilip qoyulğan*, *sökip* tikilgen, *yañıdan* tikilgen ...)

V. **-maq/-mek** → **-maq/-mek** ≡ **+(ı/i/u/ü)l** = **-(ı/u)lğan/-(i/ü)lgen**

ketirmek → ketirilgen

alıp barıp bermek → alıp barıp berilgen

yeñmek → yeñilgen

37 ders. Oqulğan kitap ... öğrenilgen qaide ... berilgen imtian!

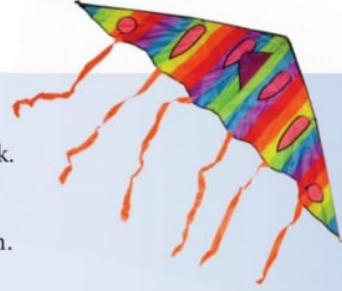

9. BERİLGEN İSİMFİİLLERDEN BELGİSİZLİK DERECEDEKİ KEÇKEN ZAMAN SIFATFİİLLERİNİ YAPIP, CÜMLEGE KİRSETİNİZ.

1. Solomiya (kopyalama) vesiqalarını dekanatqa alıp ketti.
2. Biz (qapatmaq) sınıf odası qapularını anahtarnen açıp olamadıq.
3. Duşman tarafından (boysundırmaq) qırımtatar halqı, adalet ve azatlıq oğrunda küreş alıp barmaqta.
4. Köyge seyaat etkenimiz vaqtında terekten yañ (üzmek) alma aşadıq.
5. Kütüphanede (toldurmaq) sımarış blankını kütüphanecige bermelisiz.
6. Balalar aştan evel nevbetçi emşirege (yuvmaq) ellerini köstere ediler.
7. (oquv parasını bermek) kvitantsıyanı dekanatqa tapşıрмаq kerek.

10. EKİ ADİY CÜMLENİ, AYLANMA ŞEKLİNDE SIFATFİİL İLE MÜREKKEPLEŞKEN CÜMLEGE ÇEVİRİNİZ. NÜMÜNEGE BAQ.:

Nümüne: Kökte sazağan uça. Er kes oña baqa edi.
Er kes kökte uçqan sazağanğa baqa edi.

1. Film bizge oca tarafından kösterildi. O, pek meraqılı edi.
2. Bizge yolda bir oğlan rastkeldi. O, maña tanış köründi.
3. Meşur ressamlar suretlerni yarattılar. Biz olarnı muzeyde kördik.
4. Biz bir evde yaşaymız. O, 1914 senesi qurulğan.
5. Student kitap oquy. Onı dostu ediye etken.
6. Babam fotosuretni yolladı. Men oña baqıp, Vatanımını hatırladım.
7. Belli qırımtatar şairi şiir yazdı. Men onı oquyım.

11. BELGİSİZLİK DERECEDE ŞİMDİKİ/KEÇKEN ZAMAN SIFATFİİLLERNİ TEŞKİL ETİNİZ.

Mektüp yazmaq _____
 İkâyenı bastırıp çıqarmaq _____
 Telegramma yollamaq _____
 Qartop pişirmek _____
 Sual bermek _____
 Kitap oqumaq _____
 Qapunı qapatmaq _____
 Pencereni açmaq _____
 Qave çekmek _____
 Ediye istemek _____
 Qız sevmek _____
 Metinni qısartmaq _____
 Bala doğurmaq _____
 Suv qaynatmaq _____
 Meyva suvunu suvutmaq _____

Teşkil etilgen sıfatfiillernen cümle tiziñiz. Tizilgen cümlelerni defterge yazıñız.

37 ders. Oqulğan kitap ... öğrenilgen qaide ... berilgen imtian!

12. CÜMLELERİNİ YAZIP ALIÑIZ. AŞAĞIDA BERİLGEN SIFATFIİLLERNİ NOQTALAR YERİNE KEREK ŞEKİLDE QOYUÑIZ.

1. Men ... köstümden memnünim.
2. Bugün ... askerlennen körüşüp olıp keçecek.
3. Bizni ... suallerni muzakere ettik.
4. Bütün soqaq çeçek ve bayraqlarnen
5. ... sofra üstüne köbete qoyıp, musafirlerni qarşılادılar.
6. ... mal için parayı bank esabına qoymaq mümkün.
7. Müellif ... kitabını maña ediye etti.
8. Student qırımtatarca ... metinni oqudı.

Malumat kâğıtı

demobilizatsiya oluğan
tikilgen
raatsızlandırğan
yaraştırılğan
satılğan
nağışılğan
tercime etilgen
yazılğan.

13. SİZ BU QIRIMTATAR ATALAR SÖZLERİNİ NASIL AÑLAYSİÑİZ?

Oquğan — ozar, oqumağan — tozar.
Olmaycaqqa söz aytma, tolmaycaqqa suv qoyma!

14. METİNNİ OQUÑIZ.
Milliy nağış

İnsağa özünü ve urbanı yaraştırmay istegi evel-ezelden hastır. Ve Qırım, memleketimizniñ er diger bölgesi kibi, ameliy sanaat ustalarına zengindir. Qırımda 'Qız — beşikte, ciyezi — sandıqta' atalar sözüne riayet eterek, qızlarını balalıqtan nağışılıqqa alıştırma ediler. Ciyezine, yañı evni yaraştıracaq çeşit örnekli yüzbez, evciyar, yavluq, şerbenti, marama, Quran qapı ve diger, episi olıp 500-ge yaqın nağışılğan şey kire edi.

Tek qadın, erkek ve bala urbasında degil, turmuştı kullanılğan şeyler, eşyaların üstünde milliy örneklerini de körmek mümkün. Meselâ, lâle, selbi, servi — yigitni, badem — qızni, gül — qadınni, qaranfil — yaşlı insanı temsil ete edi. Temsillerniñ birleşmesi qorantıni ifadeley. O, dualıq esasında ve bereket üzerinde tasvir etile.

Asırnıñ soñkı çerigi içinde ğayıp oluvdan qurtarılğan nağış eserlerini şimdi dünyanıñ bir çoq köşesinde körmek mümkün.

Qırımtatar nağışılığınıñ 7 esas tiküv usulını qayd eteler: tatar işleme, esap işleme, telli, mıqlama, bükme, qasnaq, pul.

Evelleri Qırımniñ çeşit bölgelerinde, yaşağan yerine bağı urbanı da kiye ediler. Qırımniñ çöl tarafındaki qadınlar kölmek üstüne altın tüste ya da yeşil, yalı boyu tarafında — mavı, tatlar — kırmızı tüste anter kiye ediler. Qadifeden tikilip ve altın ya da kümüş yiplernen nağışılğan, em töpeliknen yaraştırılğan fesni qadınni başında şimdi de sıq körmek mümkün. Erkek urbasında, altın yiplernen nağışılğan keten kölmek, yelek, keñ kırmızı ya da yeşil quşaq, başında da qalpaqnı qayd etmek mümkün. Keling ana-baba — altın ya da kümüş quşaq, kelin ise kiyevge — uçqur, kiyev de keling — altınnen yaraştırılğan fes bağışlay. Kelin-kiyevni toyda 'Mishor qızı' halq yırinen qarşılap, dülberliğini qayd eteler:

...Başına al yavluq bağlayım,
Parmaqlarını qıalayım,
Al fistanı nağışlayım,
Maramanı kümüşleyim.
Ayda da, canım, Mishor qızı,
Yanaqları al kırmızı...

n kitap ... öğrenilgen qaide ... berilgen imtian!

15. SUALLERGE CEVAP BERİÑİZ:

1. Qırımtatar qızlarını nağışçılıqqa ne vaqıttan başlap alıştırı ediler?
2. Bu, zemaneyi yoqsa eski adetmi?
3. Qırımtatarlar neni nağışlay ve örnekleyler?
4. Milliy urba nasıl renkli olur? O, nege bağlı?
5. Halq yırında ne qayd etile?
6. Siz qırımtatar urbasını kördiñizmi? Qayda ve ne vaqıt?

16. QIRIMTATARLARNIÑ NAĞIŞ ANANESİ AQQINDA İKÂYE ETİP BERİÑİZ.

17. BERİLGEN İSİMFİİLLERDEN BELGİSİZLİK DERECEDE KEÇKEN ZAMAN SIFATFIİLLERİNİ YAPIÑIZ:

- 1) elde etmek — elde etilgen
oqumaq, yazmaq, köstermek, ikâye etmek, çezmek, almaq, satmaq;
- 2) satın almaq — (satın) alınğan
yapmaq, yaratmaq, öğrenmek, teşkermek, azırlamaq, qoymaq, doğurtmaq;
- 3) almaq — alınğan
açmaq, qapatmaq, unutmaq, yuvıp çıqmaq, urıp sindırmaq, öldürmek;
- 4) teşkil etmek — teşkil etilgen
resim yapmaq, ediye etmek, qurıp çıqmaq, tertip etip çıqmaq, pişirmek.

37 ders. Oqulğan kitap ... öğrenilgen qaide ... berilgen imtian! _____

18. BERİLGEN KONSTRUKTSİYALARDA KELİŞ ŞEKLİNİ DEĞİŞTİREREK, CÜMLELERİNİ TAMAMLAŃIZ.

1) Qarşımızğa adam keleyata.

1. ...-ğa diqqat et. _____
2. ...-nen men tanışım. _____
3. ...-nı siz bilmeysizmi? _____
4. O, ...-ğa 'Kün şerifñiz hayırlı olsun!' dedi. _____
5. ...-nı siz evel körgen ediñizmi? _____

2) Alim yañı himiyeviy unsurnı keşf etti.

1. ... aqqında siz eşittiñizmi? _____
2. Bu maqaleni ... yazdı. _____
3. Siz ...-niñ soyadını bilesizmi? _____
4. Bugün men ... aqqında maqaleni oqudım. _____
5. Konferentsiyamızğa ... gelecek. _____

3) Sergini teşkil etken ressamlar.

1. Studentler klubğa ...-nı davet ettiler. _____
2. Gazetamız ... aqqında yazğan edi. _____
3. Bazı studentler ...-ğa öz suretlerni kösterdiler. _____
4. Biz ...-nen tanışmız. _____
5. Biz ...-nıñ ikâyelerini meraqnen diñledik. _____

19. BERİLGEN CÜMLELERİNİ YEKÜNLEŃİZ.

1. Tünevin men, ... qıznen laf etken edim.
2. ... studentlerge vokzalğa saba saat 8-ge kelmek kerek.
3. Men ... qıznen tanış oldım.
4. Fizika ocası bizge ... alimler aqqında ikâye etti.
5. Men ... ana-babama sıq yazam.
6. ... qızlar Afrikadan keldiler.
7. ... yazıcınıñ kitaplarını begenem.
8. ... geologlar eki ay mektüp ve gazet almadılar..
9. ... studentler, kütüphanede çoq oturalar.
10. Men ... insanlarını begenem.
11. Tünevin biz ... toplaşuvda edik.

ilâve

QIRIMTATAR FİİLLERİ ELİFBE TERTİBİNDE

	idare	fiil		ukrain tilinde
		sade ya da mürekkep	terkipli	
1	neni? nenen?	açmaq		відчинити
2	kimge? nege? neden?	açuvlanmaq		розсердитися
3	kimni? neni?	adlandırmaq		назвати
4	kimni? ne için?	afu etmek		перепросити
5	kimge? nege?	ait olmaq		належати
6	kimni? ne(ni)? nege? qaydan?	almaq		взяти
7	kimni? ne(ni)? kimge? nege? qayda?		alıp barmaq, alıp ketmek	віднести, відвезти
8	kimni? ne(ni)? kimge? nege? qaydan?		alıp kelmek, alıp ketirmek	принести, привезти
9	kimni? ne(ni)? qayda? nede? nenen?		alıp yürmek	нести
10	kimni? neni?	añlamaq		розуміти
11	kimge? neni?	añlatmaq		пояснити
12	kimni? ne için?	apis etmek	apiske almaq	арештувати
13	neden? nege? qaydan? qayda?	aqmaq		текти
14	kimni? ne(ni)?	aqıl da tutmaq		пам'ятати
15	ne qadar?	artmaq		збільшитися
16	neni? ne qadargâ?	arttırmaq		збільшити
17	neni?	arzu etmek		мріяти
18	ne(ni)? ne(-nen/ ile)? neden? qayda?	aşamaq		їсти
19	kimge? nege? qayda? kimni? neni?	atmaq		кинути
20	kimge? ne(ni)? ne aqqında?	aytmaq		сказати
21	kimni? ne(ni)? qayda?	azırlamaq		приготувати
22	kimge? nege? qayda?	azırlanmaq		готуватись
23	kimni? ne(ni)? ne için? kimge?	bağışlamaq		присвятити / вибачити
24	kimni? neni? kimge? nege? kimnen? nenen?	bağlamaq		з'єднати
25	kimnen? nenen?	bağlanmaq		з'єднатися
26	kimnen? nenen? kimge? nege?	bağlı olmaq		бути пов'язаним / залежним
27	kimge? nege? neden? qayda?	baqmaq		дивитися
28	kimni? neni?		baqıp çıqmaq	переглянути
29	nege? qayda?	basmaq		тиснути
30	neni? nede? qayda?		basıp çıqarmaq	випустити
31	ne(ni)? qayda? nenen? neden?	başlamaq		починати

İlave. Qırımtatar fiilleri elifbe tertibinde

	idare	fil		ukrain tilinde
		sade ya da mürekkep	terkipli	
32	ne(ni)? nede (= qayda?)	becermek		виконати
33	kimni? ne(ni)?	begenmek		подобатися
34	kimni? ne(ni)? qayda?	beklemek		чекати
35	ne(ni)? kimge?	bermek		дати
36	kimge? nege?	berilmek		віддаватися
37	kimni? neni?	bilmek		знати
38	ne(ni)? qayda? nenen?	bitirmek		закінчити
39	kimden? neden?	boldurmaq		стомитися
40	qayda?	bulunmaq		знаходитися
41	nege? kimge?	cevap bermek		відповісти
42	ne(ni)? qayda?	cıyırtırmaq		прибирати
43	kimni? ne(ni)? qayda?	coymaq		втратити
44	kimni? qayda?	çağırmaq		звати
45	nede?	çalmaq		дзвонити / грати
46	qayda? kim (olaraq/olıp)? ne qadar?	çalışmaq		працювати
47	(ne?) nede? nenen?	(çamaşır) yuvmaq		прати
48	kimniñ ögünde? qayda?	çıqışta bulunmaq		виступати
49	qaydan?	çiqmaq		виходити
50	ne(ni)?	çezmek		вирішити
51	ne qadar?	çoqlaşmaq		збільшуватися
52	neni? ne qadarğa?	çoqlaştırmaq		збільшувати
53	ne qadar? kaç saat?	devam etmek		тривати
54	kimni? ne? ne aqqında?	diñlemek		слухати
55	ne vaqıt? qayda? kimde?	doğmaq		народитися
56	kimni? neni? nege? nede?	doğurtmaq		виправити
57	ne(ni)? kimge? nege?	ediye etmek		подарувати
58	ne qadarğa? kaçqa?	eksilmek		зменшитися
59	neni? ne qadar(ğa)?	eksiltmek		зменшити
60	ne(ni)? kimden? neden?	elde etmek		отримати
61	qaydan? nenen?			
62	kimge? nege?	elçırpmaq		аплодувати
63	neden (qaydan)? nege (qayda)?	enmek		спускатися
64	kimni? ne(ni)? kim aqqında?	eşitmek		чути
65	ne aqqında?			
66	ne(ni)?		etip olmaq	змогти
67	kimni? neni?	eybetlemek		берегти
68	kimden? neden?	faydalanmaq		користуватися
69	ne qadar? neniñ?	fiyatı (olmaq)		коштувати
70	kimniñ? neniñ?	fotosuret(ı)nı çıqarmaq / foto(sı) nı çekmek		фотографувати
71	nege?	hasta (olmaq)		хворіти
72	kimden? neden?	hastalanmaq		захворіти

İlave. Qırımtatar filleri elifbe tertibinde

	idare	fiil		ukrain tilinde
		sade ya da mürekkep	terkipli	
71	kimni? neni?	hatırlamaq	aqlına tüşürmek	згадати
72	kimni? ne(ni)? kimge?	hatırlatmaq, ańdırmaq		нагадати
73	kimni? ne(ni)? nenen?	hayırlamaq		поздоровляти
74	ne(ni)? qayda? ne vaqıt?	ilân etmek		проголошувати
75	ne(ni)? nenen? neden?	içmek		пити
76	kimni? neni?	idare etmek		керувати
77	kimni? ne(ni)?	idman etmek		тренувати
78	kimge? nege?	inanmaq		вірити
79	qayda? kimge?	indememek		мовчати / бути беззвучним
80	kimni? neni?	inkışaf et(tir)mek		розвивати(ся)
81	kimni? ne(ni)?	istemek		бажати
82	kimge? nege?	iřanmaq		довіряти
83	kimge? nege? nede?	izin bermek		дозволити
84	qayda? kimnen? kimge?	ketmek (barmaq)		йти (піти)
85	kimge? nege? qayda?	keç qalmaq		запізнитися
86	ne(ni)? kimden? neden? kimge? nege?	keçmek		переходити
87	kimni? ne(ni)? qayda(n)?	keçirmek	alıp barmaq	проводити
88	nede? qayda? kimnen?	kezmek		гуляти
89	qayda? nege?	kirmek		зайти
90	ne(ni)?	kiymek		одягати
91	nege?	kiyinmek		одягатися
92	kimni?	kiydirmek		одягнути
93	kimni? ne(ni)? kimde? nede? qayda?	körmek		бачити
94	kimni? ne(ni)? kimge? nege?	köstermek		показати
95	kimni? ne(ni)? neden? (= qaydan?)	kötermek		підняти
96	nede? kimnen? nege? (= qayda?)	köterilmek		піднятися
97	kimden? neden? nege?	külmek		посміхатися
98	kimden? neden? qayda(n)?	qaçmaq		тікати
99	nenen? nege? (= qayda?)	qaqmaq		стукати
100	kimni? ne(ni)? nasıl?	qapatmaq		зачинити
101	ne(ni)?		(qapıp) baqmaq	попробувати
102	kimnen? nenen? qayda?	qalmaq		залишитися
103	kimni? neni? qayda?	qaldırmaq		залишити
104	ne(ni)? nege?	qararlařtırmaq		планувати
105	kimni? neni?	qarşılamaq		зустрічати
106	kimni? ne(ni)? nenen? qayda?	qařımaq		чесати
107	kimge? qayda?	qatnamaq		їздити / відвідувати

İlavə. Qırımtatar fiilleri elifbe tertibinde

	idare	fil		ukrain tilinde
		sade ya da mürekkep	terkipli	
108	(ne(ni))? ne vaqıt? kimnen? qayda?	(bayramnı) qayd etmek		святкувати
109	qayda? qaydan? kimge? kimden?	qaytmaq		повертатися
110	kimni? ne(ni)? qayda?	qıdırmaq		шукати
111	kimge? nege?	qıçırmaq		кричати
112	kimden? neden?	qorqmaq		лякаться
113	ne(ni)?	qoşmaq		додати
114	kimni? neni?	qullanmaq		застосовувати
115	ne(ni)? neden? qayda?	qurmaq	qurıp çıqmaq	(з)будувати
116	ne(ni)? qayda? (= nede?), nenen?	qurutmaq		сушити
117	ne (aqında)? kimnen?	laf etmek		говорити
118	kimnen?	laqırdı etmek		розмовляти
119	kimni? ne(ni)? ne içün?	maqtamaq		хвалити
120	(qaydan?) (qayda?)	(memleketten memleketke) yürmek		мандрувати
121	kimnen? nenen?	meraqlanmaq		зацікавитися
122	kimni? ne? nenen?	meraqlandırmaq		зацікавити
123	kimni? neni? qayda?	muzakere etmek		обговорити
124	ne(ni)? qayda?	neşir etmek		друкувати
125	nege? qayda? kimnen? kimge? qaysı tilde?	oqumaq		вчитися / читати
126	kim?	olmaq		бути
127	nege? qayda? kimnen?	oturmaq		сидіти
128	ne? qayda? kimnen?	oynamaq		грати / танцювати
129	ne(ni)? kimden?	öğrenmek		навчатися
130	kimni? ne(ni)?	ölçemek		міряти
131	neni? qayda?	ötkermek		провести
132	ne(ni)? (kimge?) (nege?)	(özüne) almaq		присвоїти
133	ne? qayda? neden? nenen?	pişirmek		готувати (їжу)
134	ne(ni)? nege?	programmirlemek		програмувати
135	qayda? kimnen?	raatlanmaq		відпочивати
136	kimge? nenen? qayda?	rastkelmek		зустрітися
137	kimni? ne(ni)? qayda?	rastketirmek		зустріти
138	nede (neniñ üstünde)? kimniñ? neniñ?	resim(ini) yapmaq		малювати
139	kimge? neni?	rica etmek		просити
140	kimge? nege? neni?	ruhset etmek		дозволити
141	(kimniñ?) (neniñ?)	(saibi) olmaq		мати
142	kimge? nege? kimni? neni? kimden? neden?	saqlamaq		берегти / ховати
143	neni?		saqlap tutmaq	зберегти

İlavê. Qırımtatar filleri elifbe tertibinde

	idare	fiil		ukrain tilinde
		sade ya da mürekkep	terkipli	
144	ne(ni)? kimge? qaçqa?	satmaq		продати
145	ne(ni)? qaydan? kimden?		(satın) almaq	купувати
146	kimni? ne(ni)? kimden? neden?	saylamaq	saylap almaq	обирати
147	kimni? neni?	saymaq		рахувати
148	kimni? ne(ni)?	sevmek		кохати
149	qayda? nede?	seyaat etmek (yapmaq)		подорожувати
150	ne? kimge? qayda?	sımarlamaq		замовити
151	ne(ni)? nenen? nede?	sızmaq		креслити
152	kimni? ne? kimden (birev ya da bir şey aqqında)?	soramaq		питати
153	kimge? (ne)? ne ...-nı/-ni?	söz bermek		обіцяти
154	neden? qayda?	suvuqlanmaq		застудитися
155	kimden? neden?	şaqa etmek		жартувати
156	kimnen?	şaqalaşmaq		жартувати (з ким?)
157	kimge? nege? kimden? neden?	şaşmaq		здивуватися
158	neni?	tamamlamaq		закінчити
159	kimni? neni? kimde? nede?	tanımaq		впізнати
160	nenen?	taniş etmek		ознайомити
161	nenen?	taniş olmaq		бути знайомим
162	kimnen?	tanişmaq		познайомитися
163	kimni? kimnen?	tanıştırmaq		познайомити
164	kimni? neni? kimnen? qayda?	tapmaq		знаходити
165	ne(ni)? kimge?	tapşırmaq		здавати
166	kimge? ne(ni)?	teklif etmek		пропонувати
167	kimge? qayda? qaydan?	telefon açmaq		телефонувати
168	nege? (neniñ?)	temel(ini) qoymaq		заснувати
169	ne(ni)? nenen?	temizlemek		чистити
170	kimni? neni? nede?	terbiyelemek		виховати
171	ne(ni)? nasıl? qaysı tilden? qaysı tilge?	tercime etmek		перекласти
172	ne(ni)?	tertip etmek		укладати
173	ne(ni)? nege?	tizmek		складати
174	kimge? ne için?	teşekkür bildirmek		подякувати
175	kimni? neni?	teşkermek		перевіряти
176	kimge? neni?	tevsiye etmek		порадити
177	nenen? qayda?	tıraş olmaq		голитися
178	ne(ni)? nenen? nede? qayda?	tikmek		шити
179	nede? qayda?	toqtamaq		зупинитися
180	kimni? neni?	toqtatmaq		зупинити
181	ne(ni)?	ödemek		заплатити
182	qayda? kimnen? nenen? neniñ tübünde? kimler arasında?	turmaq		стояти

İlavə. Qırımtatar fiilleri elifbe tertibinde

	idare	fil		ukrain tilinde
		sade ya da mürekkep	terkipli	
183	neden? qayda? qaydan?	tüşmek		спускатися
184	kimni? ne(ni)?	tüşünmek		думати
185	nede? qayda?	uçmaq		летіти
186	qaydan?		uçıp kelmek	прилетіти
187	kimni? neni? qayda?	unutmaq		забути
188	nemen? kimni? neni? nege?	urmaq	urıp çıqmaq	відбити
189	saat qaçta? qayda?	uyanmaq		прокидатися
190	kimge? nege? qayda? qaydan?	üfürmek		дути
191	kimni?	ürmet etmek		поважати
192	ne(ni)? nede? nenen?	ütülemek		прасувати
193	qayda? (= nede?), qaydan?	yañğırmaq		звучати
194	ne(ni)? kimnen? nenen? nasıl?	yapmaq		робити
195	ne(ni)?		yapa (ete) bilmek	вміти
196	ne(ni)? ne yapmaq(nı)?		yapıp olmaq	зуміти
197	ne(ni)? nege?	yapıştırmaq		вклеїти
198	ne(ni)? kimge? nege? kimnen?	yaratmaq		створити
199	kimge? nede?	yardım etmek		допомагати
200	qayda? kimnen? ne qadar?	yaşamaq		жити
201	qayda? nege?	yatmaq		лягати
202	ne? nenen? nede? neniñ üstünde?	yazmaq		писати
203	ne(ni)? nenen?	yekünlemek		завершити
204	kimge? nege? qayda?	yetmek		вистачати
205	kimge? nege? qayda?	yetiştirmek		встигати
206	neden? qaydan?	yıqılmaq		впасти
207	ne? ne aqqında? kimnen?	yırlamaq		співати
208	kimni? ne(ni)? qayda?	yibermek		відправляти
209	kimge? ne(ni)? qaydan?	yollamaq		надсилати
210	neden? qayda?	yorulmaq		стомитися
211	qayda? nede? kimnen?	yuqlamaq		спати
212	kimni? neni?	ziyaret etmek		відвідувати

Пропонований підручник призначений для навчання кримськотатарської мови (як рідної, так і іноземної) від початкового («нульового») рівня до рівня **B1 (Рубіжного)**. Опанування матеріалу підручника дасть змогу як носію, так і іноземцю навчитися говорити, читати, писати кримськотатарською мовою та розуміти її на слух у межах комунікативних тем: «Знайомство», «Зовнішність», «Характер», «Сім'я», «Уподобання», «Навчання», «Відпочинок» тощо. Матеріал викладено за комунікативно-когнітивним принципом і поділено на 37 уроків.

Зміст підручника відповідає вимогам і нормам, що містить Навчальна програма з кримськотатарської мови для підготовчих відділень вищих навчальних закладів та укладений за аналогією підручника Д. Мазурик «Українська мова для іноземців. Крок за кроком» (Харків: Фоліо, 2017) з метою застосування його як самовчителя-перекладача. Підручник передбачає роботу з викладачем (консультантом) і може бути використаний як для навчання в групі чи для індивідуальної роботи, так і в процесі дистанційного навчання. Підручник одномовний, що дає змогу застосовувати його в багатонаціональних групах без мови-посередника.